

Nordiske Juristmøde. 1st,
August, 1872.

12JC
544.8
-N67x
1872

Forhandlingerne

paa

det første nordiske Juristmøde

i

Kjøbenhavn,

den 22de—24de August 1872.

Udgivne

paa Foranstaltning af

den danske Bestyrelsesafdeling.

Kjøbenhavn.

G. S. Wibes Bogtrykkeri.

1872.

Indhold.

	Side.
Indbyderne til Mødet	I.
Indbydelsen	I.
Bestyrelserne for de enkelte Riger	III.
Mødets Medlemmer	III., 201 og Bilag I.
H. M. Kongens og H. K. H. Kronprindsens Overværelse af Møderne	III. og 191.
De indbudne Æresgjæster	III.
Mødets Formand, Viceformænd og Sekretærer	III.
— Generalsekretær	III.
— Stenografer	IV.
De paa Mødet behandlede Sager	IV.
De Sager, som ikke kom til Forhandling	IV. jfr. 201.
Stedet til og Tiden for næste Møde	IV. jfr. 201.
Mødets Aabning	1.
Valg af Formand	2.
— af Viceformænd	3.
— af Sekretærer	3.
Forhandlingen af Æmnet: En tidssvarende Reform af den danske civile Procesmaade forudsætter som nødvendig Betingelse Overgang fra Skriftlighed til Mundtlighed	3.
Nedsættelse af et Udvalg til at behandle det fra Bestyrelserne fremkomne Udkast til Grundbestemmelser for de nordiske Juristmøder og Ud- valgets Medlemmer	66.
Forhandlingen af Æmnet: Overensstemmelse i de nordiske Rigers Veksel- lovgivning bør søges gennemført	67.
Forhandlingen af: Några anmärkningar om den immobiliära sakrätten.	100.
Forhandlingen af Æmnet: Om den literære og kunstneriske Ejendomsret	133.
Forhandlingen af Æmnet: Om Formueforholdet mellem Ægtefæller	145 og 191.
Forhandlingen af Forslaget til Grundbestemmelser for de nordiske Jurist- møder	190 jfr. 145.
Valget af Fællesbestyrelsen for næste Juristmøde	191.
Forhandlingen af Spørgsmaalet: Skall sakkförelseverksamheten betraktas såsom ett fritt yrke, hvilket bör stå öppet för en hvar välfrejdad person, eller böra serskilda qualificationer erfordras för utöfvande af denna verksamhet?	193.
Mødets Slutning	201.
De af Mødet fattede Beslutninger:	
I Spørgsmaalet om Overensstemmelse i de nordiske Rigers Veksellovgivning	99.
I Spørgsmaalet om den literære og kunstneriske Ejendomsret	144.

Tillæg:

	Side.
Bilag I. Fortegnelse over Medlemmerne af det første nordiske Juristmøde	1.
— II. Overensstemmelse i de tre nordiske Rigers Veksellovgivning bør søges gennemført. Af Højesteretsadvokat, Dr. jur. A. Hindenburg	9.
— III. En tidssvarende Reform af den danske civile Procesmaade forudsætter som nødvendig Betingelse Overgang fra Skriftlighed til Mundtlighed. Af Professor jur. I. Nellesmann	12.
— IV. Fra Tyvsbehandlingen bør undtages saadanne Tilegnelser, hvis Gjenstand kun har en ubetydelig, af Loven nærmere bestemt Værdi. Af Professor juris Goos	21.
— V. Tvende Spørgsmaal om Indførelsen af Beviskjendelser og Mandatsproces i den danske civile Rettergang. Af Overretsprokurator Leth	50.
— VI. Några anmärkningar om den immobiliära sakrätten. Af Landshöfdingen, Grefve Eric Sparre	52.
— VII. Skall sakförareverksamheten betraktas såsom ett fritt yrke, hvilket bör stå öppet för en hvar välfrejdad person, eller böra serskilda kvalifikationer erfordras för utöfvande af denna verksamhet? Af Adjunkten L. Annerstedt	70.
— VIII. Om Formueforholdet mellem Ægtefæller. Af Professor T. H. Aschehoug	78.
— IX. Om den literære og kunstneriske Ejendomsret. Af Højesteretsassessor O. A. Bachke	108.
— X. Bør man længere anvende Straffe paa Kroppen? Af Sørenskriver C. Morgenstjerne	109.
— XI. Indledning til en Diskussion om Principerne for den processuelle Behandling af Paternitetssager. Af Byfoged Sager	111.
— XII. Grundbestemmelser for de nordiske Juristmøder	116.

Trykfejl.

- S. 113, L. 1 f. o., innevarende læs: innevarande
- S. 113, L. 5 f. o., betydelse læs: betydelsen
- S. 113, L. 5 f. o., frågon læs: frågan
- S. 165, L. 22 f. o., vl læs: vel
- S. 196, L. 4 f. n., Jurist læs: Jurist.

I Henhold til § 8 i Grundbestemmelserne for de nordiske Juristmøder paahviler det undertegnede Bestyrelsesafdeling at besørge udgiven en Beretning om Forhandlingerne paa det første nordiske Juristmøde i Kjøbenhavn i August Maaned d. A. Idet vi herved opfylde dette Hverv, tillade vi os at forudskikke følgende Bemærkninger.

I Begyndelsen af Maj Maaned 1872 udstedtes Indbydelsen til et almindeligt nordisk Juristmøde i Kjøbenhavn i anden Halvdel af August Maaned s. A. af følgende Mænd i de tre nordiske Riger: fra Norge: Statsraaderne Falsen og Stang, Højesterets-Justitiarius Lasson, Højesteretsassessorerne Andresen, Hallager og Manthey, Professorerne Aschehoug og Aubert, Overretsassessor Bachke, Regjeringsadvokat Grönn og Højesteretsadvokaterne Bergh, Schweigaard og Stang; fra Sverig: Justitie-Statsminister Adlercreutz, Statsraaderne Berg og Bergström, Justitieraaderne Carleson, Naumann, Olivecrona og Qvensel, Præsidenten i Svea-Hofrätt de Geer, tilforordnet Præsident i Göta-Hofrätt Lemchen, Præsidenten i den skaanske Hofrätt Munch af Rosenschöld, Hofretsraaderne v. Gegerfeldt og Wrede, Medlem af Lagbyroen Adjunkt Annerstedt, Professorerne Hamilton og Rydin, Rigsarkivar Nordström, Landshøvding, Grev Sparre og Herredshøvdingerne Carlén, Stenberg og v. Sydow; fra Danmark: Kirke- og Undervisningsminister Hall, daværende Justitsminister, nuværende Finantsminister Krieger, daværende Formand i Sø- og Handelsretten, nuværende Justisminister Klein, Gehejmeraad A. W. Scheel, senere afdøde Generalprokurør, Konferensraad Algreen-Ussing, Etatsraad Casse, Højesterets-Justitiarius Mourier, Højesteretsassessorerne Finsen og Ussing, Professorerne Aagesen, Goos og Nellesmann, Stiftamtmand Simony, Byfoged H. Hage, og Højesteretsadvokaterne Brock, Liebe og Nellesmann.

Indbydelsen var saalydende:

„Den Tilnærmelse i kommerciel og industriel Henseende, som, foranlediget eller befordret ved de forbedrede Kom-

munikationsmidler, i den senere Tid har fundet Sted mellem de skandinaviske Folk, fremkalder en stedse stigende Trang til et almindeligere og mere udbredt Kjendskab til de enkelte Landes Retsinstitutioner, et Kjendskab, som fortrinsvis er ønskeligt for de Mænd, der hellige Retsvidenskaben deres Virksomhed som Lærere, Dommere eller Sagførere.

Alle vigtige Reformen i Lovgivningen paakalder Belysning af den retsvidenskabelige Diskussion. Efter at ny Straffelove ere indførte, har ogsaa Spørgsmaalet om Forandringer i Strafferetsplejen i ethvert af de tre Riger været bragt paa Bane, og under Forhandlingerne om Grundsætningerne for denne er Betragtningen ledet hen paa Spørgsmaalet om Domstolenes Organisation i det hele og om Civilprocessens Ordning, Spørgsmaal, som allerede i længere Tid have sysselsat Videnskaben og Lovgivningsmagten i andre Lande, navnlig i Tydskland. Handelsretten, denne i nyere Tider saa stærkt udviklede Gren af Retsvidenskaben, hvis internationale Natur fremgaar af selve Navnet, tildrager sig ogsaa i de skandinaviske Lande en stigende Opmærksomhed og kræver ny Former, der ikke heller lade Privatretten iøvrigt aldeles uberørt.

Den væsentlige Overensstemmelse i Retsanskuelserne over hele det skandinaviske Norden, det fælles oprindelige Grundlag, af hvilke Retsinstitutionerne ere fremspirede og med mindre betydelige Afvigelser have udviklet sig, tyder hen paa, at Løsningen af disse store Spørgsmaal i de enkelte Lande hovedsagelig bør ske i ensartet Retning.

Sammenkomster og mulig en herved dannet Forening af Skandinaviens Jurister efter Forbilledet af de i den seneste Tid i England og Tydskland opstaaede Institutioner af denne Art (society for the promotion of social science, de tyske Juristentage), hvilke ubestridelig have bidraget meget til Lovgivningens Udvikling i en heldig Retning i de nævnte Lande, vilde uden Tvivl baade give Leilighed til personligt Bekjendtskab og Meningsudveksling mellem Fagmændene og fremme en almindeligere Godkjendelse af det blandt Forretningsmænd nærede Ønske om, at Lovgivningen i de enkelte Lande maa blive saa ensartet, som med behørigt Hensyn til de nationale og stedlige Ejendommeligheder og de derved nødvendiggjorte Forskjelligheder lader sig gjøre, ligesom de ved at fremkalde en mere alsidig Granskning af Retsinstitutionerne vilde bidrage væsentlig til at udfinde og muligvis bortrydde Hindringerne for en saadan Udvikling af Lovgivningen i de enkelte Lande.

Disse Sammenkomster burde holdes vekselvis i hvert af de tre skandinaviske Riger. En Grund til at vælge Kjøbenhavn til det første Samlingssted ligger allerede deri, at den dér i tilstundende Sommer foranstaltede Industriudstilling uden Tvivl vil hidkalde mange fra de forskjellige skandinaviske Lande.

I Henhold hertil indbydes alle de, som theoretisk eller praktisk sysle med den svenske, norske eller danske Ret og saaledes nære Interesse for den skandinaviske Retsudvikling, til at møde i Kjøbenhavn i anden Halvdel af August Maaned d. A.

Dagen, da Mødet aabnes, vil nærmere blive bekendtgjort. De, der ville forelægge Forsamlingen Spørgsmaal til Drøftelse, opfordres til inden 15. Juni at fremsende til en af undertegnede et motiveret Grundlag for Forhandlingen. Ligeledes anmodes de, der ville gjøre andre skriftlige eller mundtlige Meddelelser, om inden samme Tid at anmelde saadant.“

Indbyderne dannede derefter en Bestyrelse for hvert Rige, som for dettes Vedkommende skulde træffe de fornødne Forberedelser til Mødet. Den norske Bestyrelse kom til at bestaa af Professorerne Aschehøug (Formand) og Aubert, Højesteretsadvokat Bergh og Højesteretsassessor Hallager, den svenske Bestyrelse af Adjunkt Annerstedt, Hofretsraad v. Gegerfeldt, Justitieraad Olivecrona og Landshøvding Grev Sparre (Formand) og den danske Bestyrelse af Højesteretsadvokat Broch, daværende Formand i Sø- og Handelsretten, nuværende Justitsminister Klein, Højesteretsadvokat Liebe, Professor Nellemann (Formand) og Højesteretsassessor Ussing.

Juristmødet afholdtes d. 22., 23. og 24. August i Rigsdagens Lokale paa Christiansborg Slot, hvilket begge Thingenes Formænd velvilligen havde overladt Bestyrelsen til dette Brug.

Mødet blev talrigt besøgt, idet der indfandt sig 231 Deltagere fra Danmark, 113 fra Sverig, 50 fra Norge og 3 fra Finland, i alt 397. — Efter Indbydelse bærede **H. M. Kongen** og **H. K. H. Kronprindsen** Mødets Forhandlinger d. 24. August med deres Nærværelse. — Tillige vare indbudne som Æresgjæster Hs. Ex. Conseilspræsidenten, Lehns greve Holstein til Holsteinborg, den svensk-norske Gesandt, Baron Beck-Friis og Legationssekretæren, Kammerherre Aminoff.

Forhandlingerne paa Mødet lededes af Finantsminister **Krieger**, som blev valgt til **Formand**; til Viceformænd valgtes Justitie - Statsminister Adlercreutz og Statsraad Falzen, til Sekretærer Professor Broomé, Professor Matzen og Højesteretsadvokat Schweigaard.

Mødets Generalsekretær var Bureauchef ved Rigsdagen, **Dessau**, som tillige har besørget Udgivelsen af Beretningen om Forhandlingerne paa Mødet.

De danske og norske Foredrag optoges af Stenograferne,

Cand. jur. Madsen og Revisionsassistent Schou, de svenske af Kancellist, Stenograf E. Dahlgren.

Paa Mødets første Dag, d. 22. Aug., forhandlede det af Prof. Nellemann foreslaaede Æmne: „En tidssvarende Reform af den danske civile Procesmaade forudsætter som nødvendig Betingelse Overgang fra Skriftlighed til Mundtlighed“. Den anden Dag, d. 23. August, forhandlede det af Højesteretsadvokat, Dr. juris A. Hindenburg foreslaaede Æmne: „Overensstemmelse i de nordiske Rigers Veksellovgivning bør søges gennemført“, Landshøvding Grev Sparres „Några anmärkningar om den immobiliära sakrätten“ og Overretsassessor Bachkes Forslag til Resolutioner angaaende Lovgivningen om den literære og kunstneriske Ejendomsret i de tre nordiske Riger. Den tredje Dag, d. 24. Aug., forhandlede Prof. Aschehougs Forslag om Formueforholdet mellem Ægtefæller og det af Adjunkt Annerstedt opstillede Spørgsmaal: „Skall sakkförareverksamheten betraktas såsom ett fritt yrke, hvilket bör stå öppet för en hvar välfreid person, eller böra serskilda qualificationer erfordras för utförfvande af denna verksamhet?“

Det af Prof. Goos fremstillede Thema: „Fra Tyvsbehandling bør undtages saadanne Tilagnelser, hvis Gjenstand kun har en ubetydelig, af Loven nærmere bestemt Værdi“, de af Overretsprokurator Leth fremsatte tvende Spørgsmaal: Om Indførelsen af Beviskjendelser og af Mandatsproces i den danske civile Rettergang, det af Sørenskriver, Kammerherre Morgenstjerne foreslaaede Diskussionsemne: „Bør man længere anvende Straffe paa Kroppen“ og det af Byfoged Sager fremførte Spørgsmaal: „Om Principerne for den processuelle Behandling af Paternitetssager“ naaede ikke at komme til Forhandling paa dette Juristmøde.

Det vedtoges, at det næste almindelige nordiske Juristmøde skulde afholdes i Stockholm i Sommeren 1874.

Den danske Bestyrelsesafdeling for det første nordiske Juristmøde, Kjøbenhavn den 31te Oktober 1872.

Broch. Klein. Liebe. Nellemann. Using.

Første Møde.

Torsdagen den 22. August 1872 Kl. 10.

Professor **Nellemann**: Mine Herrer! Idet jeg paa de danske Indbyderes Vegne hyder Dem velkommen til det første nordiske Juristmøde, maa det være mig tilladt at ytre nogle faa Ord angaaende dette Mødes Oprindelse og Maaden, hvorpaa det er fremkommet. Tanken om at benytte den Tiltrækningskraft, som Industristillingen i Aar giver Kjøbenhavn, til at gjøre Begyndelsen med nordiske Juristmøder, er oprindelig udgaaet fra svensk Side. I Marts Maaned d. A. modtoges nemlig nogle herværende Jurister en Skrivelse fra Landshøvding Grev Eric Sparre, hvori han meddelte, at et Antal af Sverigs mest ansete Retskyndige, blandt hvilke han særlig nævnte: Justitie-Statsministeren Adlercreutz, Statsraad Berg, Statsraad Bergström, Justitieraaderne Carleson og Naumann, Præsidenten i Svea-Hofret de Geer og Professorerne Rydin og Hamilton, vilde foreslaa Afholdelsen af et nordisk Juristmøde i Kjøbenhavn i indeværende Sommer, forsaavidt denne Tanke maatte finde Bifald hos os. Vi kunde ikke andet end med stor Beredvillighed modtage dette Tilbud, og efter at vi først havde forvissset os om, at Tanken ligeledes fandt Tilslutning i Norge, dannede der sig de Indbyderkomiteer, som nu have vovet at hidkalde Dem, mine Herrer. Vi se i dette Møde kun en Begyndelse; vi haabe, at der skal udvikle sig en Række af saadanne Sammenkomster, og at dette Møde ikke skal komme til at staa isoleret. Ligesom gjentagne Sammenkomster til vel forberedte Forhandlinger andre Steder have virket meget til at fremme Ideernes Udbredelse og til at fæstne Juristernes Overbevisning angaaende vigtige Rets- og Lovgivningsspørgsmaal, saaledes tro og haabe vi, at ogsaa de nordiske Juristmøder ville bære deres Frugt. Vi haabe, at de Møder, hvortil der her gjøres en Begyndelse, skulle blive vækkende og belærende for os, for Juristernes

snevrere Kreds, men vi haabe tillige, at de skulle blive til Held for Nordens Folk. Vi haabe, at det Lys, som vil udgaa fra dem, og den Iver, som vil fremkaldes ved dem, maa komme Retsudviklingen i de nordiske Lande til gode, saaledes at vi ved forenede Bestræbelser maa blive i Stand til at hævde en hæderlig Plads ogsaa paa Retslivets Omraade, ligesom vi gjøre det paa Videnskabens, Kunstens og Industriens.

Efter disse faa Ord skal jeg opfordre de Herrer til at vælge en Formand til at lede vore Forhandlinger, og jeg skal i den Anledning paa Indbydernes Vegne foreslaa Dem, at vi rette den Anmodning til Hs. Excellence Finantsminister Krieger, at han vil paatage sig dette Hverv, for saaledes at bidrage til at føre Tanken om de nordiske Juristmøder ud i Livet, en Tanke, som han straks med saa megen Beredvillighed og Varme optog og virkede for.

Dette Forslag vedtoges enstemmig af Forsamlingen.

Formanden: Mine Herrer! Jeg takker for den Ære, Forsamlingen har vist mig. Det er altid et vanskeligt Hverv at lede Forhandlingerne i en stor Forsamling, men dette Hverv er dobbelt vanskeligt i en Forsamling, som denne, der dannes af Mænd, som ingen offentlig hjemlet Fuldmagt have, hvorimod de maa søge deres hele Fuldmagt i den Interesse for Sagen, som de medbringe, i en Forsamling, der bestaar af en Kreds af Mænd, hvoraf de færreste ere hinanden bekendte, der komme fra forskellige Riger og som derfor vistnok tildels ere vante til forskellige Forhandlingsformer. Men er Hvervet vanskeligt, dog er det, tør jeg vel sige, umuligt at tilbagevise det. Den, der under saadanne Omstændigheder kaldes til Formandspladsen, tør gjøre Regning paa en virksom Understøttelse, hvilken ikke blot viser sig, naar Formanden ligefrem henvender sig til Forsamlingen, men vel saa meget i en for uden for staaende ubemærket, uopfordret Imødekommen og fremfor alt i en velvillig Bedømmelse af hele Formandens Virksomhed, ikke mindst naar han handler paa en Maade, som nogle maaske maatte mene burde være anderledes, ja, lad mig sige det rent ud, naar Formanden maatte gjøre sig skyldig i ligefremme Fejl. I Tillid til en saadan Understøttelse modtager jeg altsaa det ærefulde Hverv. Lad os da skride til Værket, hvis Tanke er stor og vidtskuende, men hvis Begyndelse er beskeden og fordringsløs. Vi ville alle gjøre vort bedste for, at vi i alt Fald ikke skulle faa Skam af Begyndelsen.

Jeg tør derpaa bede Forsamlingen om paa sædvanlig Maade at medvirke til den endelige Konstituering af Mødet, hvilket sker ved, at jeg efter Samraad med de forskellige Bestyrelser skal fore-

slaa Valget af Viceformænd og Sekretærer. Jeg tillader mig i saa Henseende efter den Opfordring, som er kommen mig til Hænde, at foreslaa til Viceformænd Hs. Excellence Justitie-Statsminister Adlercreutz og Statsraad Falsen.

Dette Forslag vedtoges enstemmig af Forsamlingen.

Formanden: Dernæst tillader jeg mig paa lige Maade at foreslaa til Sekretærer: Høiesteretsadvocat Schweigaard, Professor Broomé og Professor Matzen.

Efterat dette Forslag ligeledes enstemmig var vedtaget af Forsamlingen, gik man til Forhandlingen af følgende Æmne:

En tidssvarende Reform af den danske civile Procesmaade forudsætter som nødvendig Betingelse Overgang fra Skriftlighed til Mundtlighed*).

Professor Nellemann: Det er Procesinstitutets Opgave at hæve den materielle Ret til formel Ret og saaledes bevirke, at det, der virkelig er Ret, af Staten anerkjendes og gennemføres som Ret. Men Maaden, hvorpaa dette Maal søges opnaaet, er og maa være forskjellig efter enhver Tids almindelige Kulturbetingelser. Retsplejen viser sig heri at være en Side af Folkets hele øvrige Udvikling; den paavirkes og bestemmes af Tidens og Folkets Kulturstandpunkt i det Hele. Sét i dette Lys maa det erkjendes, at den skriftlige Procedure i Danmark og Norge har udrettet et Hverv i Retsudviklingens Tjeneste, har løst en Opgave.

Procesinstitutet, saaledes som Chr. V's Lov skildrer os det, led af alle de Ufuldkommenheder, som ere ejendommelige for en lidet udviklet Retspleje, for en Overgangstid, hvor det Gamle er hendød, og det Ny ikke endnu har udviklet sig klart og bevidst; derfor herskede der stor Løshed og Ubestemthed i Procesreglerne, og de vare aabenbart ikke tilstrækkelig uddannede og bestemt formede til at bære den voxende Mangfoldighed og Forskjellighed i Livsforholdenes Udvikling. Dommerens Stilling til Sagen var ubestemt; hans Magt baade i Henseende til den mere formelle Procesledning og i Henseende til Sagens Opklarelse var ikke tydelig begrænset; det stod uklart, hvorlangt hans Ret og hans Pligt gik. Det maatte nødvendigvis være en Kilde til Vilkaarlighed og Uensartethed i Retsplejen, hvilket var saa meget farligere, som Grundlaget for en nøjagtig Prøvelse af overordnet Ret ikke var tilstede, da en fuldstændig Protokolation af Proceduren ikke fandt Sted, og Indlægene endog kun udtogsvis optoges i Akten. Denne Tilstands Mangler maatte virke meget føleligt. Thi det Personale, i hvis Hænder Retsplejen var be-

*) Se Tillægets Bilag III, S. 12 fg.

troet, synes i Sandhed at have været kummerligt. Baade Dommere og Sagførere stode lavt saavel i moralsk Henseende som i juridiske Kundskaber og Dannelse. Uden at tale om de mere tilfældige personlige Mangler og Fejl, var Dommerstanden i det Hele afhængig af de Fornemme og Regjeringen, borneret paa Grund af Uvidenhed og trykket af de smaa og smaalige Forhold i det Hele, og Sagførerstanden stod vistnok gjennemsnitsvis i ligesaa slet Rygte som Nutidens Vinkelskrivere og Lommeprocuratorer.

Imod denne uheldige Tilstand har den skriftlige Procedure, som i forrige Aarhundrede efterhaanden udviklede sig mere og mere fuldstændig, ydet god, ja, i mange Henseender gennemgribende Hjælp.

For det Første udvikledes ved den Procesreglerne til stor Skarphed og Bestemthed, og der kunde snart ikke længere klages over, at Dommerens og Parternes Stilling var uklar. I Stedet for den forrige Usikkerhed og Ufuldstændighed træder tvertimod et skarpt og konsekvent udviklet System, der vel kan have sine Huller men som ikke overlader Synderligt til Vilkaarligheden. Det er overalt den skriftlige Processes stærke Side; den uddanner det Tekniske med stor Sikkerhed og Fasthed og lader intet Uovervejet, Ureflekteret blive tilbage. Den overlader kun Lidet til Dommerens Skjøn i det enkelte Tilfælde men omgiver Alt med en Jernlænke af faste Regler. Deri ligger da atter under forandrede Kulturforhold, hvor Ulemperne føles paa ganske andre Punkter, en Kilde til Udartelse og Ensidighed.

For det Andet ydede den skriftlige Procedure et fast Grundlag for et fuldstændigt og alt omfattende Appelsystem. Grundsætningen: *quod non est in actis, non est in mundo*, aabner Muligheden for en Prøvelse af enhver, selv den ubetydeligste Beslutning af Dommeren. Derfor kunde der fra Overdomstolenes Side føres en fuldstændig Kontrol med Underdommerne og Sagførerne. Og dette Kontrolsystem i Forbindelse med Procesreglernes Fasthed og Bestemthed har grundig udryddet al Dommervilkaarlighed, al Ulighed og Uensartethed i Sagernes Behandling og udviklet en Retspleje, som har afgivet en stor Sikkerhed og Garanti mod Vold og Uret, skjønt den paa den anden Side maatte forfalde til en vis automatagtig Stivhed og Ubehjælpssomhed og kom til at yde en altfor lunken Beskyttelse for den Rethavende, der ikke kunde tilfredsstille de vidtgaende Sikkerhedsfordringer i Henseende til Beviset og i andre Retninger.

Den skriftlige Procesmaade har saaledes udviklet sig væsentlig ved Praxis og uden synderlige legislative Indgreb som en gavnlig Modsætning til den tidligere ufuldkomne Tilstand, og det er fuld-

stændig uberettiget, naar man undertiden har givet tendentiøse Fremstillinger, hvorefter den skriftlige Procedure baade i Civil- og Kriminalprocessen skulde være et bevidst, til Folkfrihedens Undertrykkelse og Bureautiets Befæstelse sigtende Værk af Enevoldsregjeringen. Den fremtræder — ligesom tildels Enevoldsregjeringen selv — i den historiske Udvikling som Ordenens, Regelbundenhedens og Sikkerhedens Seir over Uklarhed, Vilkaarlighed og Regelløshed. Og hvad den nærmere Udførelse af Procesreglerne angaar, har vistnok vor Procesmaade med Sikkerhed og Konsekvens forenet saamegen Simpelhed og Naturlighed, som det overhovedet ved Skriftlighedssystemet er muligt. Den dansk-norske Retsudvikling behøver ikke at skamme sig over sit Processystem, sammenlignet med den skriftlige Procesmaade, som samtidig har hersket i andre Lande og navnlig i det Land, hvorfra den europæiske Kulturstrøm nærmest er kommen til os, i Tydskland. Derfor slutter Ørsted ogsaa sine Bemærkninger over Feurbachs berømte Skrift om Offentlighed og Mundtlighed saaledes, at, da vor skriftlige Proces er fri for de fleste af de Ulemper, som Feurbach bebrejder den tyske gemeinrechtliche Proces, saa er der for os ingen Grund til at ønske Mundtlighed. Men denne for 50 Aar siden udtalte Mening kan ikke deles.

I den Tid, som er hengaaet siden, har der i alle Lande gjort sig en stærk Bestræbelse efter at reformere Civilprocessen gjældende og navnlig har denne Bestræbelse været levende i de sidste 20 Aar. Allevegne gaar Bestræbelsen i Retningen af at overvinde den fra ældre Tider nedarvede Formalisme og at virke hen til, at den materielle Ret paa friere og simplere Maade kan gjøre sig gjældende. I de Lande, hvor den skriftlige Procesmaade enten helt eller delvis er bibeholdt, gaar Bestræbelsen fortrinsvis ud paa at indføre en mundtlig Procedure (Tydskland), og hvor mundtlig Procedure allerede er indført, paa dels at uddanne denne videre til den størst mulige Rénhed, dels især at indbringe Frihed og Naturlighed i Behandlingen af Sagerne (England, Frankrig, Belgien, Italien).

Denne universellere Bevægelse lægger det nær for os Nordmænd og Danske at overveje, om vor skriftlige Procesmaade svarer til Tidens Krav og Vilkaar saavel som hvilke Reformer den trænger til, aldeles uden Hensyn til den Opfordring, der særlig for os Danske ligger i Grundlovens Bud om Indførelsen af Offentlighed og Mundtlighed i hele Retsplejen, jfr. dens § 74: Offentlighed og Mundtlighed skal saa snart og saa vidt som muligt gennemføres i hele Retsplejen.

Det maa vistnok erkjendes, at de Mangler, mod hvilke Skriftligheden i sin Tid ydede Hjælp, ikke mere ere tilstede eller kunne befrygtes at ville komme tilstede. Det udviklede Stadium i Pro-

cesretten, Regelløsheden og Formløsheden, er overvunden, og Retsvidenskabens nuværende Tilstand berger for, at noget Saadant ikke mere vil indtræde. Der er ingen Fare for, at vi ved at opgive Skriftligheden skulle synke tilbage i Usikkerhed og Uklarhed i Procesreglerne. Dommernes Vilkaarlighed eller Udygtighed, som maatte modvirkes derved, at de til det Yderste bleve bundne ved Lovregler, og at intet Spillerum gaves deres Dømmekraft i det individuelle Tilfælde, og ved at al deres Gjøren og Laden til de mindste Enkelt-heder kunde underkastes Overdomstolens Kontrol, er ikke længer denne Tids svage Side. Fortidens gennemgaaende Mistillid til Underdommernes Evne og Villie finder ikke længere Sted. Man betragter ikke længere Procesformaliteterne som den Pris, for hvilken enhver Borger køber sin Sikkerhed og Frihed. Tvertimod gaar den almindelige Bevægelse nu i den Retning at betro Magt og Myndighed i Dommernes Hænder, ikke blot sætte dem i Stand til at afværge Uret men til at gjøre Ret. Paa den anden Side kræver vor Tid med større Styrke end nogensinde før, at Retsplejen skal være hurtig, alménfattelig og tilgængelig for Offentlighedens kontrollerende Magt, Fordringer, som den nuværende skriftlige Proces mindst af alt tilfredsstiller.

Det er min Overbevisning, at den dansk-norske Civilproces ikke længer svarer til Tidens Krav, med andre Ord, at tidssvarende Reformer i den tiltrænges, og jeg tror, at denne Trang ikke kan tilfredsstilles ved Reformer i det Enkelte paa det gamle Skriftlighedsgrundlag, men at den kun kan tilfredsstilles ved Overgang til Mundtlighedssystemet.

Til dette Resultat kommer jeg ikke ved at opstille som et Dogme, at Mundtlighed er det ene rette, men ved at overveje de enkelte Hovedretninger, hvori vor Procesmaade trænger til Reform, og sé, at der ikke med Skriftlighedens Bevarelse kan udrettes noget Væsentligt og Gjennemgribende. Det er naturligvis ikke min Mening at paastaa, at Intet kan udrettes ved Reformer paa det givne Grundlag; Noget kan der udrettes ved hensigtsmæssigere Stævningsregler, Forkortelse af processuelle Frister, hensigtsmæssige Bestemmelser om Udsættelser og dsl., men det vil efter min Overbevisning kun blive Stykværk, der dog ikke vil tilfredsstille, naar det kommer til Udførelsen i Livet.

De Hovedretninger, hvori vor nuværende Procesmaade trænger til større Frihed, og hvor Formalismen i den bør tilbagetrænges, ere følgende:

1. De rént formelle Regler for Proceduren ere ikke bøielige nok, til at der kan tages Hensyn til det enkelte Tilfældes Ejen-

dommeligheder, og Procesmaaden faar derfor en Stivhed og Ubehjælpsomhed, som baade afføder Langsomhed og Spild af Kræfter og Penge. Hjælp herimod kan kun findes ved at betro Retten en tilstrækkelig vidtgaaende procesledende Myndighed; men en saadan kan kun under Forudsætning af mundtlig Procedure faa virkelig Betydning.

2. Den saakaldte Forhandlingsmaxime er dreven til en forkért Yderlighed, hvilket baade er til Skade for den materielle Retfærdighed og for Sagernes hensigtsmæssige Procedure. Hjælp herimod kan kun faas ved at give Dommerne en hensigtsmæssig bestemt og begrænset Ret til at gjøre Spørgsmaal; men en saadan Ret betyder kun noget under Forudsætning af mundtlig Procedure.

3. Større Frihed i Bedømmelsen af Parternes Proceserklæringer og af Bevisførelsen tiltrænges; navnlig maa visse for den materielle Retfærdighed farlige processuelle Præclusioner, i Kraft af hvilke ufuldstændige eller manglende Proceserklæringer nødvendig skulle have uoprettelige Retstab til Følge, ryddes bort. Dette er altsammen vel ikke theoretisk uforeneligt med skriftlig Procesmaade, men faar dog praktisk først fuld og gennemgribende Betydning i den mundtlige Procedure.

4. Mere energiske Midler til Sandhedsudforskningen udkræves. Under Livsforholdenes stigende Udvikling er vor gamle Civilproces aldeles ude af Stand til at fremdrage og for Retten bevisliggjøre Fakta, som ere mere udviklede eller skjulte. Kun gennem den kriminelle Processes Midler er dette for Tiden muligt. Derfor er den uheldige Udvei med Parts Ed uundgaalig. Dette kan under Forudsætning af en fri Bedømmelse af Processen i det Hele, baade Parternes Procedure og den egentlige Bevisførelse, for en stor Dél afhjælpes ved, at Parterne tilpligtes at underkaste sig personlig Afhørelse i Retten angaaende Sagens Sammenhæng. Denne Foranstaltning er vel ikke uforenelig med den skriftlige Procedure, men dens Virkning kan først blive kraftig og god under Forudsætning af mundtlig Procedure og en herpaa støttet fri Bevisbedømmelse.

5. Større Hurtighed i Proceduren kan kun opnaas som et varigt og sikkert Gode gennem Mundtligheden; enhver skriftlig Procedure vil paa Grund af dens naturlige Tendens til Langsomhed altid falde tilbage hertil; skarpe og vanskelig overholdelige Anstandsbestemmelser ville kun bringe en aldeles forbigaaende Hjælp.

6. Endelig er Retspleiens Offentlighed et tomt Ord under Forudsætning af skriftlig Procedure, medens den bliver til Sandhed i den mundtlige Procesmaade. Hermed hænger endvidere sammen,

at kun en mundtlig Procedure kan afgive en almenfattelig og folkekjær Retspleje.

Disse Betragtninger har jeg udviklet nærmere i mit trykte Forslag*), til hvilket jeg derfor henviser. Jeg forudsætter, at d'Hrr. Deltagere have læst det, og skal derfor ikke trætte med at gennemgaa det.

Jeg skal slutte med at resumere min Tanke derhen: Kun ved Overgang fra Skriftlighed til Mundtlighed kan en tidssvarende og gennemgribende Forbedring af vor Civilproces finde Sted.

Skulde denne Thesis vinde Medhold, haaber jeg en anden Gang at skulle udvikle og forsvare min næste Paastand i denne Sag, nemlig, at, naar Overgangen fra skriftlig til mundtlig Procedure skal gjøres hos os, bør dette Skridt helst gjøres fuldt ud og konsekvent.

Overretsprokurator Leth: Mine Herrer! Jeg for mit Vedkommende har med stor Opmærksomhed, hvad vistnok ogsaa gjælder for de øvrige Tilstedeværendes Vedkommende, hørt det interessante og belærende Foredrag, som nu blev holdt. Forsaauidt Hr. Professor Nellemann endte med at anbefale, hvad der var den Hovedtanke, der gik igjennem hele hans Foredrag, at vi hos os bør omdanne vor skriftlige Proces til en mundtlig, kan jeg for mit Vedkommende ganske slutte mig til denne Tanke. Den ærede Taler har ikke, hvad der heller ikke let kunde ske paa dette Sted, givet en bestemt Form for den mundtlige Procedure, men han antydede dog adskillige Principer og Regler, som efter hans Mening burde bringes til Anvendelse ved en saadan Procedure. Ogsaa i det Allermeste af hvad den ærede Taler i denne Retning anførte, kan jeg ganske slutte mig til ham, men der var dog et enkelt Punkt, i hvilket jeg ikke kan samstemme med ham; jeg sigter herved til den vidtgaaende Procesledning, som han omtalte, og hvortil et Forbillede tildels kan hentes fra de tyske Processer, til hvilke den ærede Taler ogsaa i sit trykte Program har henvist. Jeg forudskikker, at jeg ikke kjender de tyske Processer i et saa stort Omfang som den ærede foregaaende Taler; for mit Vedkommende kjender jeg kun Gemeinprocessen, Hertugdømmernes tidligere Proces, den hannoveranske Proceslov af 8de November 1850 og endelig Hertugdømmernes nyeste Proceslov af 24de Juni 1867. Jeg tør forudsætte, at det vil være flere af de Herrer bekjendt, at Hertugdømmernes tidligere Proces var en Partikularproces af Gemeinprocessen, og at jeg som

*) Se Tillæggets Bilag III, S. 12 fg.

Sagfører i omtrent 10 Aar har havt Lejlighed til at praktisere den, ligesom det ogsaa vil være flere af de Herrer bekjendt, at jeg har havt Lejlighed til at sammenligne den med den danske Procesmaade, idet jeg i henved 8 Aar har været Sagfører her i Kjøbenhavn. Forinden jeg imidlertid gaaer over til at omtale den Procesledning, hvis Forbillede kan hentes fra den tyske Proces, skal jeg omtale den Procesledning, der i Grunden er den eneste, vi have hos os, og som ikke findes i de tyske Processer; jeg sigter herved til Anstandslovgivningen eller Anstandskontrollen. Man kan her hjemme undertiden høre den Ytring, at vor Procesmaade i Grunden i alle Henseender er fortræffelig, at det Eneste, den mangler, er Hurtighed, og at man formentlig vilde kunne afhjælpe denne Mangel ved en bedre Overholdelse af Anstandskontrollen. Den ærede Forslagsstiller har allerede antydnet, at dette vilde være særdeles vanskeligt, og jeg tror, mine Herrer, at Anstandskontrollen lider af to væsentlige Hovedfejl. Den ene er den, at den indfører en Kontrol med Sagførerne paa et, som jeg tror, temmelig underordnet Punkt. Vor Anstandskontrol gaar jo ud paa, at Retten skal paase, at Sagførerne ikke tage Anstand uden Nødvendighed, selv om de ere enige derom. Det er ganske vist, at det mange Gange kan være en Part og navnlig Citanten om at gjøre, at Sagen endes hurtigt; men jeg tror dog ogsaa, at der er meget vigtigere Ting, i Henseende til hvilke de procesførende Parter maa stole paa Sagførerne. Det kan vist neppe betvivles, at Sagførerne ved urigtige Indrømmelser, forsømte Benægtelser, slet lagte Procesplaner og overhovedet ved en slet Procesførelse kunne skade Klienterne langt mere, end om Sagerne vare noget længere, end de burde. Naar jeg altsaa kalder Sagens Hurtighed et forsaavidt underordnet Punkt, tror jeg at være berettiget dertil, da det vist ikke kan betvivles, at de fleste sagførende Parter langt ville foretrække at vinde deres Sag, om den end skulde vare temmelig længe, fremfor at tabe den, selv om de samtidig kunde have den Overbevisning, at det gik meget rask. Den anden Hovedfejl ved Anstandskontrollen er efter min Mening, at den i Grunden stiller Fordringer, som slet ikke kunne opfyldes. Det, at føre en Proces, kan jo ikke sjældent være et særdeles vanskeligt Arbejde, der kræver store Forarbejder, megen Gjennemtænkning og som ogsaa paa mange andre Maader stiller store Krav til Sagføreren; men vor Lovgivning fordrer egentlig, at disse besværlige Arbejder skulle udføres omtrent i den kortest mulige Tid. Dersom det var en enkelt Gang, man stillede en saadan Fordring, vilde en Sagfører maaske kunne tage sig sammen og opfylde den, men det fordres egentlig, at Sagføreren altid i den om-

trent kortest mulige Tid skal ende disse Arbejder; det er, tror jeg, en Fordring, der ikke ellers stilles til Andre, og som selv den dygtigste Mand i Længden ikke vil være i Stand til at opfylde. Det er jo ogsaa bekjendt, mine Herrer, at man, saaledes som den ærede foregaaende Taler allerede fremhævede, i Praxis for en Del har maattet se bort fra Anstandslovgivningen, at der i Virkeligheden slet ikke øves en saadan Kontrol som den, Lovgivningen tilsigter. Jeg har set mig om, for at finde, hvilke Erfaringer man har gjort andre Steder, hvor man har lignende Regler som hos os, og saa vidt jeg har kunnet se, have Erfaringerne dér været ganske de samme; man har maattet se bort fra disse Anstandsregler, saaledes at Anstand er bleven bevilget, uden at nogen egenlig Kontrol har været tilstede, selv om den var foreskrevet. Der blev i Aaret 1819 givet en ny Proceslov i Kanton Genf, udarbejdet af den daværende berømte Advokat Bellot. Denne Proceslov er ganske bygget paa den franske Proces, men Koncipisten har indført de Forandringer i den franske Procedure, som han efter mange Aars Erfaring ansaa nødvendige, og han har givet meget udførlige Motiver til sin Fremgangsmaade. Blandt disse finder jeg netop en Bemærkning angaaende det Punkt, jeg her berørte, og jeg skal tillade mig at oplæse den, først i det franske Sprog og dernæst i Oversættelse. Den lyder saaledes: *L'article 29 du titre premier de l'Edit civil portait: „Les juges ne donneront aucun délai sans juste cause, et les procureurs n'en devront prendre aucuns, sinon par nécessité, même de gré à gré.“ Rien de plus sage que l'intention du législateur, rien de plus opposé que ce qu'offrait la pratique genevoise. Les délais se demandaient, s'accordaient avec une facilité sans exemple. Le Tribunal de l'audience s'en apercevait à peine.*

Den 29de Artikel af det første Kapitel af Civilediktet indeholder: »Dommerne maa ikke give Anstand uden gyldige Grunde, og Sagførererne maa ikke tage Anstand, uden det er nødvendigt, selv om de ere enige derom.« Intet er visere — siger Bellot — end Lovens Hensigt, Intet mere det Modsatte, end hvad Genfer-Praxis'en frembød. Anstandene bleve forlangte og tilstaaede med en Lethed uden Exempel. Domstolene syntes næppe at lægge Mærke dertil.

Jeg tror ogsaa, mine Herrer, at man med Hensyn til denne Materie bør lægge Mærke til, at man paa et meget stort Retsomraade, navnlig i Tydskland, slet ikke kjender Anstandskontrollen saaledes som hos os. Dér er tvertimod Reglen den modsatte, den nemlig, at, naar Sagførererne ere enige derom, saa kunne de tage Anstand, saa længe de ville, og denne Regel er, i alt Fald med en ubetydelig Modifikation, gaaet over i den hannoveranske Proceslov.

Naar man saaledes ser, at man paa de Retsomraader, hvor man har indført Anstandslovgivningen og indsat Kontrollen, i Praxis har været nødt til at tilsidesætte den, og naar man tillige ser, at der er store Retsomraader, hvor man ikke har indført den, saa tror jeg, at man deraf bør slutte, at man ved en Omformning af den skriftlige Proces til en mundtlig ikke tør haabe at kunne bygge væsentlige Resultater paa Anstandslovgivningen.

Jeg gaar dernæst, mine Herrer, over til at omtale den Procesledning, hvortil Forbilledet kan hentes fra de tyske Proceslove. Den falder i to Klasser, om jeg saa maa sige, nemlig den befalede, der forudsætter, at Dommeren paa visse Stadier af Processen griber normerende ind i dens Gang, og den frivillige eller diskretionære, der overlader til Dommerens eget Forgodtbefindende, af egen Drift, at gribe ind i Sagen og ved en selvstændig Optræden at influere paa dens Gang, saa ofte som han dertil finder Anledning, ved at anordne eller forbyde det Ene eller det Andet. For dem, der ikke have haft Lejlighed til at se disse Forhold i Praxis, er det vistnok vanskeligt at danne sig en nogenlunde klar Anskuelse om, hvorledes disse Regler i Virkeligheden stille sig, saa snart de komme til Udførelse, og jeg vil derfor forsøge, om det kunde lykkes mig, at give et Billede deraf. Den danske Sagfører begjærer og paastaar, den tyske Sagfører beder, »Er bittet;« den danske Sagfører skriver sin Stævning, som han vil, han stævner til hvilken af de forud bestemte Retsdage, han vil, men den tyske Sagfører indgiver derimod sin Klage til Retten, og det er da denne, som bestemmer, naar Sagen skal falde i Rette. Der viser sig, mine Herrer, strax her en stor Forskjel med Hensyn til Procesledningen. Efter flere Proceslove i Tydskland har Dommeren den Myndighed, at han, dersom han finder, at den til ham indgivne Klage ikke er tilstrækkelig begrundet, uden videre kan tilbagevise Klagen, kan nægte at indkalde Modparten, og saa bliver der slet ingen Proces af. Jeg tilstaar imidlertid, mine Herrer, at jeg ikke erindrer nogensinde at have set, at der fra Rettens Side er blevet gjort Brug af denne Myndighed, og jeg vil derfor antage, at den i Grunden kun meget sjældent kommer til Anvendelse.

Retten antager altsaa Klagen, Modparten bliver indkaldt, og hvorledes Formerne end ere, ville de altid gaa ud paa, at der bliver givet begge Parter Lejlighed til behørigen at udtale sig. Naar dette er sket, saa falder der, navnlig efter Gemeinprocessen, det første store procesledende Dekret, eller, jeg vil hellere kalde det, procesledende Kjendelse, nemlig Beviskjendelsen, som gaar ud paa at forelægge Parterne, hvad enhver især af dem har at bevise. Hermed er det altsaa givet, hvilke Punkter Retten anser for

relevante, for at trænge til Bevis, og Sagens hele Udfald er ogsaa derved alternativ givet for Fremtiden, idet dette Udfald vil bero paa, om det lykkes Parterne at føre de Beviser, der ere dem paa-lagte, eller ikke. Man kan ikke sjældent, navnlig i tyske Juristers Skrifter, se denne Fremgangsmaade, især i Fortiden, stærkt anbefalet. Man har ment, at det var en stor Fordel for Parterne, at de saaledes paa et temmelig tidligt Stadium af Processen fik at vide, hvad det var, Retten lagde Vægt paa af det, de havde anført, idet de derved blandt Andet sparede for, hvad der er Tilfældet hos os, at maatte føre maaske vidtløftige Beviser for Ting, som Retten dog senere slet ikke lagde nogen Vægt paa. Man har altsaa troet derved blandt Andet at kunne vinde en stor Tidsbesparelse. Jeg tilstaar, mine Herrer, at hele denne Fremgangsmaade ved første Øjekast kan have noget temmelig bestikkende, men den er dog efter min Mening, det tør jeg sige, saa forkastelig, at jeg i højeste Grad vilde beklage, om den eller noget dertil svarende nogensinde skulde blive indført hos os, og jeg skal have den Ære at sige hvorfor. Det Første, man bliver opmærksom paa, naar Beviskjendelsen falder, er, at Parterne i enhver nogenlunde tvivlsom Sag næsten aldrig ere fornejede med Beviskjendelsen; de mene næsten altid, hver fra sit Standpunkt, at de Ting, som Retten har lagt Vægt paa og stillet til Bevis, ikke ere de, der burde være afgjørende i Sagen, men at dette er ganske andre Ting. Da nu imidlertid Beviskjendelsen, som jeg havde den Ære at sige, er normgivende for al Fremtid, maa Parterne se at faa den forandret, og det skal, navnlig efter Gemeinprocessen, hvad der ogsaa tildels ligger i Sagens Natur, ske strax. Underdommeren har ingen Myndighed til at forandre Beviskjendelsen, og den maa altsaa appelleres strax, men en saadan Appel tager naturligvis Tid, og dermed gaar den meste, om ikke den hele kostbare Tid tabt, der skulde vindes ved, at Parterne paa et saa tidligt Stadium fik at vide, hvilke Fakta Retten lagde Vægt paa, ved at stille dem til Bevis. Imidlertid har Beviskjendelsen efter min Mening en anden Mangel, og det er den, at den nødvendiggjør strænge Regler for, hvad der fordres til et reglementeret juridisk Bevis. Den gjælder, som jeg sagde for al Fremtid i Processen, og det kommer senere for Parterne kun an paa at godtgjøre, at de have ført de Beviser, som ere dem paa-lagte, at de have ført virkelig tilstrækkelige Beviser for de enkelte Theses, som Beviskjendelsen opstiller. Deraf at det bliver stillet paa Spidsen, om saadanne Beviser ere førte eller ikke, hvad der jo altid bliver Spørgsmaalet, følger, at man maa stille temmelig strænge Fordringer og have bestemte Regler for, hvad der fordres til juridisk Be-

vis, noget der jo, som den ærede foregaaende Taler berørte, ikke kan anses som en Fordel men tvertimod maa anses som en Mangel. Den største og væsentligste Fejl ved Beviskjendelsen er imidlertid vistnok den, at den nu og da kan tvinge Domstolene til lige imod deres Overbevisning at afgive uretfærdige Domme. Det hændes nemlig nu og da, at Sagen først, naar den er bleven oplyst derved, at Bevislighederne efterhaanden ere fremkomne, stiller sig saaledes, at Alle sige: Ja, dersom man havde kjendt de Ting, der nu ere fremkomne, saa burde de have været de afgjørende under Sagen og ingenlunde de Fakta, som ere stillede til Bevis ved Beviskjendelsen. Derved er imidlertid Intet at gjøre; thi enten er Beviskjendelsen ikke appelleret i rette Tid eller ogsaa har den været appelleret i rette Tid og er vendt tilbage, forandret eller uforandret, men den er under alle Omstændigheder bleven, som man kalder det, retskraftig, og der er altsaa derved slet Intet mere at gjøre. Uagtet Alle, baade Dommerne og Sagførerene, kunne se, at det er ganske andre Ting end de, som Beviskjendelsen normerer, der burde være afgjørende, saa bliver man dog nødt til at holde sig til den, og derved tvinges Domstolene til imod deres Overbevisning at afgive uretfærdige Domme. Denne sidste Mangel har været særdeles iøjnefaldende, og man har derfor søgt at undgaa den i den hannoveranske Proceslov af 8. November 1850. Man har dér truffet den Foranstaltning, at Beviskjendelsen ikke kan appelleres straks men først i Forbindelse med den endelige Dom, altsaa efter at Beviserne ere førte i Overensstemmelse med den Beviskjendelse, som nu bag efter bliver appelleret. Derved opnaar man rigtignok at kunne afhjælpe hin Fejl, men først i Appellinstansen, hvad der under alle Omstændigheder er en Mangel. I Hertugdømmernes nuværende Proceslov eller Procesnovelle, der ikke er ældre end af 24. Juni 1867, har man aldeles afskaffet Beviskjendelsen. Saasnart Sagen dér er procederet, hvilket tildels sker mundtlig — det er en blandet mundtlig og skriftlig Procedure — saa har Dommeren at afgive, hvad man kalder en »Vorbescheid«, som jeg tror at kunne oversætte ved »en foreløbig Kjendelse«, hvorved han normerer, hvad der skal ske i Sagen.

Foruden denne Procesledning, som jeg kaldte den befalede, der forudsætter, at Dommeren paa visse Stadier griber ind i Sagen, har man, som jeg nævnte, en mere diskretionær Procesledning, der afhænger af Dommerens Forgodtbefindende. I det Hele er der den karakteristiske Forskjel mellem den danske og den tyske Proces, hvad dette Punkt angaar, at den danske Sagfører ganske raader over Sagen, at han selv udtager Stævningen til hvilken Dag han vil og at han kan træffe omtrent hvilke Skridt han vil, medens

den tyske Sagfører i Grunden ikke kan røre sig undtagen igennem et procesledende Dekret. Man skal have et Dekret for hver Ting; man gjør, og disse Dekreter falde, som Erfaringen viser, langtfra altid ud efter Ønske; man faar dem som Sagfører langtfra altid, som man vilde have dem. Dette kan nu tildels have sin Grund i Misforstaaelse og Uagtsomhed, hvor der er mange Dekreter at expedere af Domstolen, og i saadanne Tilfælde kan man gaa til Dommeren og bede ham om at forandre Dekretet, thi bede maa man. Den første Gang man beder Dommeren om at forandre det, gjør han det med Fornøjelse; anden Gang forandrer han det endnu, men den tredie Gang man kommer til Dommeren og beder ham derom, har han nogen Vanskelighed ved at se, at der er nogen Fejl i Dekretet, og man føler, at man slet ikke kan komme fjerde Gang; man maa hjælpe sig med Dekretet, som man har faaet det. Sagen stiller sig imidlertid endnu uheldigere for Sagføreren, naar han træffer en Dommer, som er tilbøjelig til, i Kraft af den diskretionære Procesledning, at indblande sig i Sagen ved af egen Drift at gribe ind i den, ved selvstændig at optræde i den og influere paa dens Gang. Hvor en Dommer er tilbøjelig dertil, kan Sagføreren næsten slet ikke faa Lov til at gjøre, hvad han vil. Sagføreren mener ofte, at det og det burde ske, han vilde gjerne gjøre det paa den og den Maade, men Dommeren er af en anden Mening og da han har Magten, sætter han sin Villie igennem, saa at Sagføreren maa bøje sig. Jeg tilstaar Dem, mine Herrer, at jeg i det mindste i min Tid aldrig har kunnet spore nogen Nytte af denne diskretionære Procesledning fra Dommerens Side. Den kan vistnok ofte være og er i Regelen fortræffelig ment, men den generer meget ofte Sagføreren, den bryder hans Procesplan, den belemrer ham, og han er langtfra tilfreds dermed. Det er vanskeligt, mine Herrer, her hjemme fra at hente en Analogi for disse Forhold, hvorved jeg maaske bedre kunde anskueliggjøre dem. Hvis jeg skulde hente en saadan Analogi, saa maatte det være fra forskjellige af vore extraordinære Procedurer, som den ærede foregaaende Taler ogsaa nævnte, hvor vi kjende en Vejledning fra Dommerens Side, f. Ex. efter Forordn. 6te August 1824, der her i Kjøbenhavn praktiseres efter en meget udstrakt Maalestok for Gjældskommissionen. Jeg tror ikke at tage fejl, naar jeg siger, at det vistnok har været en temmelig stor Lettelse for de ærede Dommere, der have fungeret ved Gjældskommissionen, naar Sagførerne indtraadte i Sagerne, og at de ikke have fundet, at Sagerne bleve bedre behandlede, hvor de selv havde at vejlede Parterne, men at det tværtimod har været en Lettelse og til Gavn for Retfærdig-

heden, naar Sagførerne indtraadte og borttog den Byrde fra Dommeren, personlig at skulle vejlede Parterne. Endnu mindre tror jeg, jeg tager fejl, naar jeg forudsætter, at vistnok neppe nogen af de ærede Dommere, der have praktiseret ved Gjældskommissionen, og heller ikke nogen af Sagførerne nogensinde er falden paa, at det vilde være en stor Fordel, dersom Dommeren ogsaa gav sig af med at vejlede Sagførerne. Der er derhos den Ejendommelighed ved Procesledningen, navnlig den diskretionære, at man, fordi den staar i Loven, slet ikke er sikker paa, at man har den; det beror i høj Grad paa Dommerens Individualitet. Ved én Ret er Dommeren saaledes sindet, at han ikke har Lyst til at blande sig i Sagen; han giver Dekreterne, som Sagførerne forlange dem, og blander sig kun i Sagen, naar der er en Tvist, han skal paakjende; der har man altsaa saa godt som ikke den diskretionære Procesledning. Ved Naboretten sidder derimod en Dommer, der er passioneret for at udføre den; han blander sig næsten altid i Sagen, og hos ham kunne Sagførerne meget vanskelig faa de Dekreter, som de ønske; Procesledningen finder der Sted efter en udstrakt Maalestok. Saaledes kan det hælde, at man under den samme Retsforfatning ved den ene Domstol kan have Procesledning efter en meget udstrakt Maalestok og ved Nabodomstolen maaske slet ingen. Imidlertid har Procesledningen, som jeg for et Øieblik siden havde den Ære at sige, en temmelig farlig Side, nemlig, at den, i det mindste efter Sagførerens Mening, hvad enten denne er rigtig eller ikke, undertiden er noget bagvendt; Sagføreren mener, at Dommeren kun er halvt inde i Sagen, men han tror at være helt inde i den. Procesledningen bryder, som jeg sagde, Sagførerens Procesplan, den generer og belemrer ham, og Følgen deraf er, at Sagføreren søger at tilbagevise den og at frigjøre sig for den; men man har Exempler paa, at der derved kan udvikle sig et ganske overordentlig slet Forhold imellem Dommeren og Sagføreren. Dommeren er jo den, der, som jeg nævnte, har Magten; han staar paa sin Ret, sætter sin Villie igjennem, og tager, naar det kniber, Disciplinen til Hjælp; der falder Mulκτη eller andre Straffe, som ere foreskrevne, og Sagføreren maa bøie sig; men derved kan det hælde, at man aldeles fordærver Sagførerstanden. Man har navnlig i saa Henseende meget sørgelige Erfaringer fra Tydskland, og jeg har tidligere ved en anden Lejlighed tilladt mig at citere Udtalelser af tyske Forfattere i saa Henseende, som jeg ikke her skal gjentage. Sagføreren bliver sløv og ligegyldig; han taber Lysten til at gjøre sig Umage, da han jo alligevel ikke kan gjøre, hvad han vil; han overlader det Hele til Dommeren og lader det gaa, som det kan.

Denne Institution medfører imidlertid ogsaa stor Fare med Hensyn til Dommerne, idet man flere Steder i Tydskland har hørt stærke Klager over, at der har udviklet sig et ganske betydeligt Dommerdespoti, og at Dommerne, som have denne Myndighed til at byde, befale og anordne, undertiden overskride deres Myndighed og undertiden misbruge den. Hos os er der jo givet Dommerne en overordentlig fast og uafhængig Position, idet de jo nu efter Grundloven ere uafsættelige og ikke kunne forflyttes imod deres Villie; men naar man giver dem en saa fast Position, hvor er saa Garantien for, at de ikke give efter for den almindelige menneskelige Svaghed og undertiden gjøre Overgreb; hvor er Kontrollen derimod? Hos os, tror jeg, at den ligger i Institutionerne. I det Hele kan man vistnok sige, at Dommeren hos os ikke har synderlig andre Funktioner end at paakjende Disputer mellem Parterne, saa ofte saadanne foreligge, medens han derimod paa ingen Maade har at blande sig i Sagen eller at gribe ind i dens Gang og influere paa den imod Sagførerens Villie. Jeg tror saaledes, mine Herrer, at enhver Fare for Misbrug er fjernet ved selve vore Institutioner, som jeg for mit Vedkommende i det Hele maa holde for særdeles fortræffelige.

Naar man spørger, hvorledes Procesledningen har stillet sig i de nyere tyske Proceslove, f. Ex. den hannoveranske, saa har man ikke liden Leilighed til at skaffe sig temmelig paalidelig Underretning derom. Jeg for mit Vedkommende har fundet værdifulde Bidrag i saa Henseende i en Bog, der, om jeg ikke feiler, er udgiven af den nuværende Justitsminister i Preussen Leonhardt, og som ligefrem hedder: »Der Civilprocess des Königreichs Hannover«. Da den hannoveranske Proceslov af 1860 havde været i Virksomhed i to Aar, fandt Regjeringen sig foranlediget til at indhente Betænkning fra alle Overretspræsidenterne om, hvorledes denne Lov stillede sig i Praxis, og det er disse Betænkninger, som Leonhardt i den Bog, jeg nævnte, tildels har givet Referater af og tildels har meddelt i ordrette Uddrag. Den Gang man i Hannover gik over fra den skriftlige til den mundtlige Procedure, mente man, at dette var et særdeles voveligt Skridt, og man var ganske overordentlig spændt paa, hvorledes dette Skridt vilde staa sin Prøve. Man kjendte disse, navnlig i den tidligere tyske Procedure, særdeles indviklede og hovedbrydende Processer, og man var bange for, at Dommerne, naar saadanne Sager skulde forhandles mundtlig, skulde blive ganske overvældede. Derfor ansaa man det for rigtigt at træffe Forsigtighedsregler derimod, som man indførte i Loven ved de Bestemmelser, den ærede foregaaende Taler har citeret i sit Program,

og som hovedsagelig gaa ud paa, at Retten, saasnart Sagførerne begjære det, eller Retten dertil finder Anledning, kan adskille Processen i forskjellige Punkter og anordne en særskilt Behandling af disse, ligesom man ogsaa paa den anden Side anordnede i Loven, at Dommerne skulde sørge for, at sammenhørende Punkter af Processen ogsaa bleve behandlede sammen. Spørger man nu, hvorledes disse Regler have virket i den hannoveranske Praxis, saa finder jeg ved at gennemlæse de forskjellige Indberetninger fra Overretspræsidenterne, at de egentlig slet ikke omtale dem. Alle præsidiale Betænkninger gaa ud paa at udtale sig særdeles fordelagtig om den ny mundtlige Proces; de udtale, at det vovede Skridt er fuldstændig lykkedes; de udtale sig i mange Retninger specielt derom; men jeg sér ikke, at de udtale sig om disse Procesregler, som man af Forsigtighed havde truffet, og som i høj Grad høre hen under Procesledningen, i det mindste kan jeg ikke finde en saadan Udtalelse hos Leonhardt. Derimod siges det i næsten alle Præsidualbetænkningerne, at alle de gamle hovedbrydende indviklede Sager ere forsvundne som Dug for Solen for den mundtlige Proces. Leonhardt har kun en kort Notits, hvori han bemærker, at man ikke har fundet videre Anvendelse for denne Deling af Sagerne i forskjellige Punkter; det synes altsaa, at denne Forsigtighedsregel, som man havde truffet, har vist sig overflødig, og at man ikke har haft videre Brug for den. Derimod udtale alle Overretspræsidenterne sig meget stærkt til Fordél for Spørgeretten; de omtale alle meget udførlig, at det navnlig skyldes den vidtudstrakte Spørgeret, at Prøven med den mundtlige Proces er lykkedes saa særdeles godt. Man kunde derefter tro, at denne Spørgeret var et særdeles vigtigt Institut under den mundtlige Proces, og at man navnlig ogsaa hos os vilde have særdeles stor Anvendelse for den; men jeg tror dog ikke, at det er Tilfældet. Se vi hen til den Spørgeret, som vor Sø- og Handelsretslov hjemler, saa har det efter de Oplysninger, jeg har kunnet erholde, kun været forholdsvis sjældent, at denne Spørgeret er bleven benyttet. Det kunde jo synes underligt, at man i Hannover har saa overordentlig stærkt Brug for Spørgeretten, og at man her har meget mindre Brug for den; men jeg tror, at dette ligefrem forklares af den forskjellige Opdragelse, om jeg maa udtrykke mig saaledes, som Juristerne i Hannover og Juristerne her til Lands have haft. Medens vi nemlig fra Fortiden af have været fortrolige med den Regel, at man under en Proces ansés for uden videre at have indrømmet, hvad man ikke har benægtet, saa var Gemeinprocessens Regel akkurat den modsatte, nemlig den, at man fingeredes at have benægtet, hvad man ikke ligefrem havde indrømmet. Det

var vel saaledes, at, naar Indstævnte ikke indlod sig ordentlig paa, hvad Klageren havde anbragt, saa kunde han blive dømt til «sich besser auf die Klage einzulassen», men naar han ikke gjorde det, saa var der ikke videre derved at gjøre, saa maatte man tilsidst fingere, at han havde benægtet de Ting, som han ikke udtrykkelig havde indrømmet. I den hannoveranske Proceslov er man heller ikke gaaet over til at indføre den hos os gjældende Regel, men man har kun gjort Skridt henimod den, idet det foreskrives, at, naar den ene Part ikke erklærer sig tilstrækkelig tydelig over, hvad den anden har sagt, saa skal Dommeren udspørge ham derom, og det er først, naar han da ikke svarer, at Retten kan gaa ud fra, at han har indrømmet, hvad man ikke kan faa ham til tydelig at benægte. Det er jo ligefrem, mine Herrer, at de Jurister, der ere opdragne i saadanne Grundsætninger, ikke ville have let ved straks paa én Gang at slaa over til det fuldstændig modsatte, men at de have været tilbøjelige til at følge den gamle Praxis, og jeg finder deri en Forklaring for, at der i Hannover, navnlig i Begyndelsen — det var kun to Aar efter, at den hannoveranske Lov var traadt i Kraft, at disse Betænkninger bleve indhentede — kunde være en temmelig stor Anledning for Dommerne til at anvende Spørgeretten. Jeg skulde endog være tilbøjelig til at formode, at Sagførerene efterhaanden have vænnet sig til at tale tydelig, saaledes at man, dersom man nu indhentede Betænkninger, vilde gjøre en anden Erfaring end tidligere; men det er imidlertid noget, jeg skal lade staa ved sit Værd. Jeg skal for at undgaa Misforstaaelse tilføje, at jeg for mit Vedkommende slet ikke vilde have noget imod, at Spørgeretten blev indført i vor Proces; det kan være særdeles hensigtsmæssigt, at Dommeren, naar en Sagfører eller en Part ikke udtaler sig tydelig, spørger, hvad han mener. Det kan ogsaa under Varmen i en mundtlig Procedure hænde, at man forbigaar et eller andet Punkt, som Modparten har anført, og i saa Fald kan det vistnok være særdeles hensigtsmæssigt, at Dommeren kan gjøre opmærksom derpaa, og rette Spørgsmaal til den Paagjældende i Anledning deraf; men jeg tror af de Grunde, jeg har udviklet, at Spørgeretten ikke nogensinde hos os vil komme til at spille saa stor en Rolle, som man skulde formode, naar man ser hen til Indberetningerne om de Erfaringer, der ere gjorte, efterat den hannoveranske Proceslov af 8de November 1860 blev indført. At Procesledningen skulde være en Fordring, som den nyere Tid stiller til en bedre Rettergangsordning, er noget, som jeg ikke ganske har kunnet overbevise mig om, navnlig, naar man ser hen til de tyske Proceslove. Gemeinprocessen kjendte tidligere Procesledningen, og

denne er gaaet over fra Gemeinprocessen til den hannoveranske Proceslov, men dog saaledes, at man i den sidstnævnte i visse Punkter er kommen bort fra Procesledningen og har givet Sagsførerne noget større Spillerum, end de tidligere havde. Hvad angaar Forholdet i Preussen, saa havde man dér tidligere en komplet inkvisitorisk og instruktorisk Proces-Maxime, men man har forladt denne Maxime i den nyere Proceslov paa det preussiske Gebet, nemlig Novellen af 24de Juni 1867, som gjælder for de tidligere danske Hertugdømmer. — Den ærede Formand gjør mig opmærksom paa, at Tiden allerede er langt fremskreden, og jeg skal derfor afbryde, skjønt jeg maaske kunde have nogle flere Bemærkninger at gjøre.

Professor Aschehøug fra Christiania: Det her foreliggende Spørgsmaal er af stor praktisk Interesse for Danmark paa Grund af dets Forfatningslovs Bud, og fordi Forholdene i dette Land tillade at tænke paa en saadan Reform som den, der her er bragt paa Bane. Reformen har ogsaa Interesse i sig selv. Men den har kun liden praktisk Betydning for norske Jurister; thi vort Lands Forhold tillade os ikke engang at gennemføre Mundtlighedsprincippet paa den kriminelle Processes Omraade, hvor Systemet aabenbart har meget mere for sig end paa Civilprocessens. Vi have for Tiden omtrent 100 Underdommer-Embeder med en Folkemængde, der omtrent er den samme som Danmarks, og vort Lands store Udstrækning og spredte Befolkning vil gjøre det altfor vanskeligt, besværligt og kostbart at samle alle i en civil Sag Interesserede, Parter, Sagsførere, Vidner og Dommere paa ét Sted fra et større Distrikt. Det er denne for os ejendommelige Omstændighed, som gjør, at Tanken om principielt og i fuld Konsekvens at gennemføre den mundtlige Proces hos os er upraktisk. Af denne Grund have norske Jurister i Almindelighed ikke befattet sig særdeles meget med det her foreliggende Spørgsmaal om Mundtlighed paa den civile Processes Omraade, og vi have derfor lidt Vanskelighed ved at optræde i en Diskussion derom, i Særdeleshed lige over for en Repræsentant for Danmarks Jurister, der har en saadan Begavelse og Indsigt i Sagen som Hr. Professor Nellemann. Jeg skulde altsaa egentlig helst have ønsket at kunne tie stille, og der er endnu en anden Grund, hvorfor jeg saa meget mere skulde ønske det, nemlig den, at denne Tanke om at reformere Civilprocessen ved at gennemføre Mundtlighedsprincippet, efter hvad jeg hører, har vundet saa stærk Indgang i Danmark, at der er liden Sandsynlighed for, at nogen dansk Jurist vil optræde mod den og til Forsvar for det nuværende System.

Er Overbevisningen herom bleven saa stærk, saa være det langt fra mig at tænke paa at kunne rokke den. Jeg maa alligevel bede om Forsamlingens Overbærelse, naar jeg optræder væsentligst til Forsvar for det gamle System; jeg tror ogsaa, at Forsamlingen ikke gjerne vilde se, at en Sag af denne Betydning blev diskuteret, uden at der dog var Nogen, som repræsenterede den Opfattelse, jeg her vil gjøre gjældende. Det er jo saaledes, at det, hver Gang man kanoniserer en Helgen, hører med til Ceremonien, at Djævelen har sin Advokat, og jeg tør derfor bede Forsamlingen om Taalmodighed og Overbærenhed, naar jeg her agter at optræde i denne Rolle, optræde som Djævelens Advokat. Jeg tror ikke, at han er saa sort, som man gjør ham, og frem for alt tror jeg ikke, at den Institution, der ved denne Lejlighed skal kanoniseres, er nogen rigtig Helgen. Iøvrigt er jeg langt fra saa uenig med Hr. Professor Nellemann, som man efter disse Ytringer mulig kunde tro; jeg er tværtimod enig med ham i mange Punkter, ja, jeg kan gjerne sige, at jeg er enig med ham i fem af de Hovedpunkter, han har opstillet, og hvori han i Korthed har udtrykt de Fordringer, han stiller til en god Civilproces. Navnlig er jeg enig i, at vor Proces lider af en utilbørlig Langsomhed, og jeg erkjender naturligvis, at dette er en stor Fejl, men jeg mener, at denne Fejl ikke udelukkende, ja, maaske ikke engang hovedsagelig skriver sig fra, at Processen er skriftlig; jeg tror, at der kan udrettes meget betydeligt til at rette paa denne Fejl, uden at vi forlade det skriftlige Processystem. Min højtærede Kollega, Hr. Professor Nellemann, udtalte den modsatte Anskuelse. Jeg bliver ved min, uagtet jeg tænker netop paa de Midler, han nævnte og fandt utilstrækkelige. Jeg mener, at man kan udrette meget betydeligt til at forkorte Processen hos os, netop ved at forandre de processuelle Frister, for det første selve Varselsfristerne, der ere utilbørlig lange, navnlig naar Vedkommende opholder sig i Udlandet. Iøvrigt erkjender jeg, at dette har mindre Betydning. Men jeg mener, at man frem for alt bør forkorte Appelfristerne, som hos os ere utaalelig lange; under Appelfristerne indbefatter jeg naturligvis fatalia restitutionis. At man har Adgang til at paaanke en Dom i 3 Aar, er saa aldeles urimeligt, at vore svenske Brødre, naar vi fortælle dem det, sige: kan det være muligt? Disse Appelfrister ere naturligvis bestemte paa en Tid, da man hverken tænkte paa eller engang drømte om Jernbaner eller Telegrafer, ja, neppe engang havde et ordenligt Postvæsen. Det, at man har beholdt disse lange processuelle Frister, uagtet Kommunikationsvæsenet har modtaget saa store Forbedringer, er simpelt hen en Anakronisme. En Forkortelse af Fristerne fra 3 Aar til f. Ex.

3 Maaneder vilde ikke være nogen Urimelighed; jeg tror, det vilde være meget passende, og at det vilde være en meget væsentlig Ting. Endelig tror jeg, at der, naar man tog fat paa Sagen, ikke just med Fløjelshandsker, men med Staalhandsker, hvad den meget godt kan taale, ogsaa vilde kunne udrettes klækkelige Ting ved at give ny og bestemte Regler angaaende Bevilling af Udsættelse — jeg kalder det »Udsættelse« ikke »Anstand« — kun maatte saadanne Regler være bestemte og ikke indskrænke sig til slige Forskrifter, som vi nu have, og som man af Hr. Overrettsprokurator Leths Foredrag skulde tro, at man kunde hjælpe sig med. De ere ikke tilstrækkelige, thi de opløse sig i blotte fromme Formaninger; man maa have bestemte Frister.

Fremdeles er jeg enig med min ærede Kollega, Hr. Professor Nullemann, i, at man bør give Dommeren Ret til i en vis Grad at gribe ind i Processen, for det første ved at rette Spørgsmaal til Parterne eller til Prokuratorerne, og jeg kan være enig i, at man ogsaa kan gaa lidt videre i at indrømme Dommeren Indflydelse paa Processens Gang; men jeg tror ikke, at man derfor behøver at opgive Skriftligheden som Procesmaadens Hovedprincip. Hvad man trænger til, er, at Forholdet indrettes saaledes, at man faar Dommeren til at læse Akterne, medens Processen varer, at han ikke opsætter dette Arbejde, indtil Skriftvekslingen er forbi, og dette synes jeg maatte kunne lade sig gjøre. Jeg ser meget godt, at det har sine praktiske Vanskeligheder, og jeg skal ingenlunde indlade mig paa at angive, hvorledes disse kunne løses, saa meget mindre som jeg i Virkeligheden ikke for Øjeblikket selv bestemt véd det; men jeg har det i Fingerspidserne, at der maa være en Vej i saa Henseende at finde. Under alle Omstændigheder er denne Vanskelighed vistnok meget mindre end den, man absolut maa løse, dersom man vil gaa ind paa Mundtlighedssystemet, og som bestaar i at begrænse Dommerens Vilkaarlighed saaledes, at han ikke gjør sig til Sagfører for nogen af Parterne. Jeg vil sige, at jeg for mit Lands Vedkommende ikke er uden stor Betænkelighed ved at gaa ind paa dette System, fordi jeg ikke er vis paa, om ikke den almindelige Mening vilde gribe den allermindste Anledning til at drage Dommerens Upartiskhed i Tvivl, medens denne nu er hævet over al Tvivl; den kunde derimod let drages i Tvivl, naar man gav ham en diskretionær Myndighed, og en slig Tvivl vilde ikke blive virkningsløs; men hvor langt og hvorhen den vilde lede, formaar jeg ikke at se.

Fremdeles er jeg enig med Hr. Professor Nullemann deri, at man bør tilstede Domstolene større Frihed ved Bedømmelsen af

Reviserne. Jeg har endog meget tilovers for det System, at man skulde kunne examinere Parterne under Ed, dog kun i saadanne Tilfælde, hvori man nu enten vilde eller efter Lovgivningens Tanke burde benytte Afgjørelsen ved Parts Ed; thi jeg er ogsaa enig med Hr. Professor Nullemann deri, at dette Institut i den Skikkelse, hvori man nu har det, er overordenlig misligt. Hr. Professor Nullemann erkjendte imidlertid selv, at man, for at opnaa dette, ikke behøvede at opgive Skriftlighedens Princip; Spørgsmaalet er egentlig ikke om ganske at afskaffe dette, men kun om, hvor langt man skal gaa i at tilstøde den mundtlige Behandling i Proceduren; det er et Gradsspørgsmaal, som dog unægtelig skjuler et virkeligt Principsspørgsmaal. Man har tre tænkelige Udveje. For det første den at beholde Skriftlighedens Princip som Grundlag, men tilstøde mundtlig Behandling som Hjælpemiddel, som Accessorium, og jeg er tilbøjelig til at lade det bero derved. Den anden Udvej er den, som Hr. Professor Nullemann synes mest tilbøjelig til at give Fortrin, nemlig, at man gaar over til, hvad man kalder det fuldstændig mundtlige Processystem, og endelig er der den tredje Udvej, at vælge et blandet System, som vil give, hvad man har kaldt halv Mundtlighed. Jeg skal et Øjeblik dvæle ved, hvad det egentlig vil sige, at gjen-nemføre Mundtlighedsprincippet paa den civile Retsplejes Omraade. For det første vil det sige, at Sagførerene mundtlig og ikke skriftlig skulle henvende sig til Retten, de skulle tale men ikke skrive, og Retten skal høre men ikke læse. Dernæst skulle Vidner, Syns- og Skjøns mænd mundtlig aflægge deres Forklaringer for Retten, og deres Udsagn skulle bedømmes efter det Indtryk, Retten har faaet ved at høre dem. Endelig — og det beder jeg fastholdt — kræver det mundtlige System, hvis man vil have det helt og holdent, at Domstolene, for saa vidt de overhovedet motivere deres Domme, skulle gjøre det mundtlig og ikke skulle være tvungne til at give skriftlige Præmisses. Men i den her angivne Udstrækning er dog Mundtlighedsprincippet intetsteds fuldstændig gennemført. I England, som er dette Systems egentlige Hjem, har man, som bekjendt, en foreløbig skriftlig Procedure, der gaar ud paa at fastsætte status controversiæ ved Erklæringer fra begge Sider, saaledes at man enten gennem den saakaldte plea faar et skarpt, et stærkt begrænset faktisk Tvistepunkt frem, eller at man gennem den saakaldte demurrer faar et juridisk Spørgsmaal som den egentlige Tvistegjensstand. Paa en lignende foreløbig skriftlig Procedure har man ogsaa i andre Lande maattet gaa ind, men der er Forskjel paa den Betydning, man tillægger denne i de forskjellige Lande. I nogle erklærer man den foreløbige skriftlige Procedure for endelig bin-

dende med Hensyn til status controversiæ, saaledes at Parterne ikke kunne indbringe ny Tvistepunkter under den mundtlige Forhandling; Klageren kan altsaa ikke fremkomme med ny Søgmaalsgrunde, og den Indstævnte kan ikke gjøre ny Frifindelsesgrunde gjældende. Dette er det engelske Retssystem; man overholder nøje Begrænsningen af status controversiæ; men hvad er Følgen deraf? Jo, at man, til Trods for at man har det mundtlige System i England, ved Siden deraf har en overmaade streng formalistisk foreløbig skriftlig Procedure, der er fuld af Finesser og Vanskeligheder. »A special pleader« er blevet et Øgenavn for alle Slags Mestre i den spidsfindige Fordrejelseskunst. Dernæst har man det saakaldte fuldstændige mundtlige System, som dog har maattet finde sig i at beholde en foreløbig skriftlig Procedure, om hvilken man siger, at man ikke tillægger den bindende Kraft. Men dette er kun halv sandt; thi vel har den Indstævnte Ret til under den mundtlige Forhandling at bringe ny Frifindelsesgrunde frem; men Klageren har ikke en tilsvarende Adgang, han har ikke Frihed til at fremkomme med ny Klagegrunde, hvilket selvfølgelig ogsaa er en Umulighed. Dette er imidlertid ikke alene inkonsekvent, men giver enhver af Parterne en ulige Stilling og er derfor neppe retfærdigt. Dernæst leder Nødvendigheden af at tilstede foreløbig skriftlig Procedure til, at baade Sagfører og Dommer til syvende og sidst komme til at lægge større Vægt paa den foreløbige skriftlige Procedure, end Systemet kræver eller egentlig tillader, og det synes mig, saa vidt jeg har set af den nyere tyske Literatur, at man i Tydskland er begyndt at komme under Vejrs hermed. Det andet Hovedpunkt med Hensyn til Gjennemførelsen af det rent mundtlige Princip er det, at Retten skal høre Sagens Bevisligheder men ikke læse dem. Dette kræver en Vidnepligt, som bliver for byrdefuld, i alt Fald for en Befolkning, der lever under Forhold som den norske, saaledes at der vanskelig hos os kan blive Tale derom; jeg skal blot nævne den ene Omstændighed, at omtrent en Tiendedel af vor voksne mandlige Befolkning er paa Sørejser for det meste udenfor Landet. Ogsaa i andre Lande vil Vidnepligten under en stræng Gjennemførelse af Mundtlighedssystemet, hvis Vidnebeviset skal anvendes i samme Udstrækning, som vi anvende det i vor skriftlige Proces, blive saa byrdefuld, at man maa tænke paa andre Udveje, og det Udveje, som ere af den Beskaffenhed, at selv de fleste Jurister, men i alt Fald alle Lægfolk studse, naar de høre Tale derom. Det, at man i stor Udstrækning skal paabyde den skriftlige Form som Betingelse for Gyldigheden af betydeligere Transaktioner, er Noget, som er vor nuværende Retsbevidsthed al-

deles fremmed, og som det vistnok vilde være vanskeligt at skaffe Indgang. Vor gamle nationale Opfattelse, af hvilken jeg for mit Vedkommende er stolt, kræver, at man er bunden ved, hvad man har sagt og lovet, og dersom det ved Vidner kan bevises, at et saadant Løfte er afgivet, skal Staten fremtvinge Løftets Opfyldelse. Jeg for mit Vedkommende tror, at dette er en god Regel, og jeg tvivler om, at det vil blive let at faa den modificeret i nogen væsentlig Grad. Som jeg har sagt, kræver jo egentlig den strænge Gjennemførelse af Mundtlighedsprincippet, at Dommerne i alt Fald ikke skulle være tvungne til at afgive skriftlige Præmisser; de skulle dømme efter det saameget anpriste levende, umiddelbare Indtryk; men deraf følger egentlig, at man ikke kan fordre, at de skulle begrunde deres Dom paa samme strængt bindende Maade, som hvis de havde havt et skriftligt Grundlag at bygge paa. Naar man vil tage det mundtlige System efter dets inderste Tanke, maa man sige, at det ikke gaar an at indrette Procesmaaden saaledes, at man gaar strængt i Rette med Dommeren med Hensyn til den Maade, hvorpaa han har fremstillet de Grunde, der have fremkaldt hans Overbevisning, som man kan gjøre det ved den skriftlige Proces; men jeg tror dog nok, at ogsaa dette bliver et Skin, at der bliver noget usandt deri; thi jeg tror, at Dommernes egen Følelse af deres Kalds Ansvarsfuldhed vil lede dem til at bestræbe sig for saameget som muligt at begrunde deres Domme saaledes, at Begrundelsen kan holde Stik ligeoverfor den strængeste Kritik. Naar det kommer til Stykket tror jeg, at man i civiliserede Samfund kræver og maa kræve, at der gives en saadan Begrundelse baade for Domstolenes Anseelses Skyld og fremfor alt for Retsudviklingens Skyld; thi Dommene granskes bag- efter ikke blot for at komme efter, om den enkelte Sag er rigtig afgjort, men ogsaa for at komme efter, hvilke Principer Domstolene i Fremtiden ville følge ved Afgjørelsen af lignende Sager; Dommeren maa altsaa ikke alene være beredt paa, at han underkastes en stræng Kritik, men han maa ogsaa indrette sig saaledes, at denne Kritik virkelig kan blive anstillet, og det søge Dommerne ogsaa at gjøre i de Lande, hvor man har det mundtlige System; thi jeg antager, at Dommerne, hvor der er Enkeltdommere, i Reglen, hvis de have Betænkningstid, hvad de i alt Fald i mange Tilfælde have i civile Sager, affatte deres Præmisser skriftlig, og i kollegiale Retter tjener jo Debatten, forsaavidt den er offentlig, omtrent paa samme Maade til et Grundlag for en saadan Kritik. Det enkelte Medlem er vistnok ikke i en saadan Stilling, at han kan komme til at forberede sig paa samme Maade, som naar han skal levere skriftlige Præmisser, men han støttes af sine Kolleger saaledes, at

man vist nok i det Hele faar en nogenlunde tilstrækkelig Begrundelse. Jeg tror imidlertid ikke, at de Fordringer, som ærekjære og samvittighedsfulde Dommere stille til sig selv, og som Publikum stiller til dem, blive saa lette at fyldestgjøre under det mundtlige System. For at støtte sin egen Hukommelse, noterer Dommeren naturligvis under Proceduren alt, hvad han formaar at bringe paa Papiret, og som forekommer ham at have sand Betydning, Tal, Kjendsgjæringer, Hovedpunkterne i Sagførerernes Udvikling o. s. v., hvilket sker, fordi Dommeren, hvis han ikke havde gjort Notater let kunde komme til at glemme væsentlige Ting eller til at misforstaa, hvad han huskede. Ingen samvittighedsfuld Dommer kan stole paa at huske uden at notere, men hvad vil det sige? Det vil sige, at Dommeren, hvor Processen ikke skaffer ham skrevne Akter, laver sig selv saadanne; men hvor dygtig han end er, blive de Akter, han paa denne Maade i Øjeblikkets Skynding under en mundtlig Proces istandbringer, aldrig saa paalidelige som de Akter, Sagføreren og Retsskriveren under en skriftlig Procesform kunne levere. Jeg maa altsaa sige, at det mundtlige System i mange vigtige Anvendelser kommer til at vise sig som et Skin; men det er dets egentlige Styrke; thi blev det gennemført i fuld Sandhed, vilde ingen have det. Det kommer af, at Menneskene, naar de skulle gennemføre deres Theorier, ere fornuftigere, end naar de blot theoretisere. Hvorfor har man forelsket sig saaledes i denne ny Tanke om det mundtlige System? Det kommer vist af, at man gaar lidt ensidig frem og med for stor Iver stræber frem til et Maal, som til en vis Grad har sin Berettigelse. Dette har paa en prægnant Maade fundet sit Udtryk i den fortræffelige orienterende Fremstilling af hele Sagen, som Professor Nellesmann har givet i sit Program, idet han der Side 6*) har sagt: »En hurtig Afgjørelse af Retsager og Bannlysning af alle ufor nødne Udsættelser hører til de Ting, som den offentlige Mening altid stærkt vil begjære, ja, den bedømmer næsten udelukkende en Procesordnings Godhed efter denne Maalestok.« Jeg angriber ikke denne Sætning som usand; thi det forholder sig vistnok saa, at de Mennesker, der ere vante til Tidens raske Forretningstilv, dømme saaledes. Professor Nellesmann har utvivlsomt Ret; det er et kjendt Tegn paa vor Tids aandeløse Hast i alle Retninger, og noget berettiget ligger der ogsaa deri; thi jeg erkjender, at vor skriftlige Proces er noget for langsom; men jeg maa dog fastholde, at denne Maalestok er ensidig og skjæv. Der er et andet Hensyn, der her kommer i Betragtning; der er en anden Fordring, som fra en anden Kant stilles til en god Retspleje, og som

*) Se Tillæggets Bilag III., S. 13.

egentlig gaar i modsat Retning. Almuen forlanger i alt Fald nærmest om ikke stærkest, at Retssagerne skulle være billige. Dette er ogsaa i sit Mon en berettiget Fordring, men naar man kommer til den mundtlige Processes Hjem, England, saa forfærdes man ved at høre, hvad Processerne koste. De engelske Sagførere behandle deres Processtof med den største Virtuositet; Dommerne ere udmærkede Mænd, og man faar vistnok ofte udmærket gode Afgjørelser; man har blandt dem fundet nogle af de første Jurister i Verden; deres Domme indeholde en Rigdom af sund Sans og praktisk Dygtighed, som er uforlignelig; men kostbare blive disse Processer. Almuen kræver først og fremmest billige Processer, og derfor er den svenske Almue saa udmærket vel fornøjet med sin Proces, som Kjøbenhavneren vistnok vilde betakke sig for, thi den passer for en Bondealmue, men ikke for et stort Forretningsliv. Jeg tror imidlertid, at det mundtlige Procesprincip i det hele gjør Processerne noget kostbare; thi det kræver større Dygtighed, baade hos Advokater og hos Dommere. Det kan vel være, at det ogsaa udvikler større Dygtighed hos Advokaterne, det indrømmer jeg, derfor er ogsaa denne Reform en Yndlingstanke hos Advokaterne, og naar alle Landes Advokater staa paa denne Side, er det let at tænke sig, at den offentlige Mening lader sig besnakke. Mundtlighedssystemet kræver, som sagt, større Dygtighed og tillige større Anstrængelse, det er klart; men netop fordi det kræver begge Dele, maa det betales bedre, og det have Advokaterne naturligvis ikke noget imod, medens Bonden har det. Jeg sagde før, at man ved Siden af den Fordring til et Processystem, at Rettergangen skal være hurtig, kan opstille en anden, der gaar i modsat Retning, nemlig, at den skal være billig; men begge disse Fordringer ere utvivlsom af anden Rang. Den første Fordring til en god Procesordning er, at den giver rigtige Domme, at Afgjørelsen bliver den med Lovgivningen og det praktiske Livs Tarv bedst stemmende. Naar man holder fast ved dette, som jo er utvivlsomt, saa viser det sig klart som en Ensidighed at lægge den afgjørende Vægt paa Procedurens Hurtighed. Hvis den fulde Mundtlighed var gennemførlig og virkelig blev gennemført, saa vilde jo denne Fordring til Hurtigheden klarligen lede til Farer, netop med Hensyn til Resultatets Rigtighed; thi man fordrer, at Alt skal gaa ligesom Slag i Slag, saaledes at der ikke bliver Tid til den nøjagtige, taalmodige og besindige Overvejelse, som dog i Almindelighed er Betingelsen for, at den menneskelige Tanke skal komme til rigtige Resultater. Vilde man for Alvor gennemføre det mundtlige Systems Ide, saa blev der ikke engang Tid til at tænke to Gange paa en Sag, til at lægge Gjenstanden bort og paa ny tage den for sig og undersøge, om det første Indtryk, man

havde faaet, virkelig ogsaa var rigtigt; men deri ligger efter min Mening en stor Fare. Hvis man i Handlingens Verden stiller disse to Maximer mod hinanden: beslut efter det umiddelbare Indtryk og beslut efter omhyggelig gjentagen Overvejelse, saa er jeg ikke et Øjeblik i Tvivl om, hvilken af dem der i Længden vil vise sig at være den tryggeste og bedste. Skal man i vigtige og indviklede Sager træffe det Rette, saa kan man ikke famle efter det første og umiddelbare Indtryk. Man maa, saafremt det kan ske, vente, indtil man har gjort sig til fuldkommen Herre over dette Indtryk. Man maa ligesom gaa ud af sig selv og søge et Standpunkt, hvorfra man kan se tilbage paa sin første Opfatning som noget, der igjen er blevet En lidt fremmed, og netop paa Retsplejens Gebet tror jeg, at man vil finde rig Anledning til at prise den Sætning, at man skal tænke to Gange over en Sag, førend man afgjør den. Dette gjør man naturligvis selv i de Lande, hvor man har en Procesordning, som siges helt og holden at være bygget paa Mundtlighedsprincippet; men det kan alene ske derved, at man aabner Domstolen en Adgang til at raadspørge skriftlige Optegnelser, med andre Ord, private Akter, og derved bliver altsaa Systemet egentlig utro imod sit eget Princip. For nu at naa dette Skin af at afgjøre efter umiddelbare og levende Indtryk, hvorpaa man lægger saa stor Vægt, saa opgiver man i Virkeligheden Fordele, som jeg tror, det er meget vel værd at holde paa. Man opgiver nemlig Appelsystemet; her peger jeg paa det svageste Punkt i den mundtlige Proces. Paa dette Punkt er det egentlig, at de to Systemer staa saaledes tilspidsede mod hinanden, at den sande Modsætning imellem dem tilfulde træder frem; men dér viser sandelig ogsaa det skriftlige Procesprincips Fortrin sig i det stærkeste Lys. Jeg vil ikke tale om, at Adgangen til at appellere maa siges at være saaledes indvokset i vor Bevisthed, at vi ikke have nogen rigtig Forestilling om, hvorledes Forholdet vilde stille sig, hvis den blev tilintetgjort eller i en væsentlig Grad beklippet, men jeg vil gaa et Skridt videre og sige, at det for mig indeholder noget stødende, at man skal være nødsaget til ubetinget og endelig at underkaste sig en Afgjørelse af en enkelt Autoritet, der dog ikke hører til de egentlige Statsmagter eller kan være Organ for den hele Samfundsbevisthed, at man skal underkaste sig en faatallig lokal Autoritets endelige Afgjørelse uden at kunne faa den prøvet. Dette har for mig noget meget stødende, og jeg har den Opfattelse af vor Stammes ejendommelige Livsbetragtning, at jeg siger: det bliver vist ikke let at faa Folk til at gaa ind derpaa, og selv om man fik dem dertil, saa kan man være vis paa, at det kom til at drage til Følge for Sammensætning-

gen af Domstolene. Jeg véd ikke, om man skulde komme derhen, at man fik edsvorne Retter i civile Sager; der er maaske mange som vilde sige, at det var nok saa godt; det kunde man nok taale. (Stemmer: Ja!) Ja, det er nu ikke min Mening; men hvad jeg tror, at Alle maa være enige om, det er baade, at man i Tidens Løb maatte komme til at gaa et langt Skridt videre, nemlig, derhen til, at ogsaa selve Dommerne bleve folkevalgte, og dernæst, at dette vilde være at begrave den Retsforfatning vi have, og som dog er god. — Da jeg læste Hr. Professor Nelles Prolegomena, fik jeg en Følelse af, at vi dog maaske ikke vare saa meget uenige, som det kunde synes efter hans skriftlige Udtalelser og min Opfattelse, som jeg her har fremsat; thi jeg havde den Tanke, at Hr. Professor Nelles, skjøndt han, som jeg véd, har erklæret sig for en Tilhænger af det fuldt mundtlige System, dog mulig kunde have forandret sin Opfattelse noget. Det Modsatte fremgaar i alt Fald ikke med uomtvistelig Tydelighed af hans Program; men nu har han ved sine mundtlige Udtalelser konstateret, at han fremdeles holder paa sin tidligere Opfattelse, og det kunde derfor synes at være blot en Sofisme, om jeg vilde sige, at vi ikke vare principielle Modstandere i denne Sag. Jeg har dog imidlertid nogen Tilbøjelighed til at opfatte Sagen saaledes, som om Differensen imellem os ikke er saa stor, som den kunde synes; thi for det første vil jeg sige, at dersom jeg, hvad Gud forbyde, nogensinde skulde være med til at skrive en ny Proceslov, da vilde jeg muligen komme til at gaa længere i Retning af Mundlighed, end jeg nu er tilbøjelig til; men paa den anden Side skulde det undre mig, om Hr. Professor Nelles i Længden kommer til at holde sig ganske paa det samme Standpunkt, han nu indtager; det skulde undre mig, om han ikke ogsaa kom til at gjøre en Bevægelse i modsat Retning. Der er i Danmarks Historie Kjendsgjæringer, som vise, at det danske Folk i store Sager har en vis Tilbøjelighed til at gaa fra det ene Extrem til det andet. Det har havt en aristokratisk Forfatning, som var næsten mere oligarkisk end nogen anden Forfatning i Europa. Derpaa gik man over til det fuldstændigste Enevælde og derefter til en overordenlig demokratisk Forfatning, næsten saa demokratisk, som man kan have en Forfatning, der dog bevarer Kongedømmet. At den første af disse Overgange ikke var heldig, tror jeg, at alle nu ere enige om; hvorvidt den anden var det, er noget, hvormed Tiden endnu ikke er kommen til at udtale nogen sikker Mening. Men disse bratte Overgange fra det ene Extrem til det andet havde dog det for sig, at det, der kastedes bort, var ubrugeligt; thi Ari-

stokratiet var i 1660 og Enevoldsregeringen et Par Hundrede Aar efter begge aldeles umulige. Men jeg vil spørge, om den danske Procesordning er ubrugelig? Er der noget Menneske, som tvivler om, at den kan bruges? Er der da Grund til, saaledes som man nu tænker paa, at kaste det gamle System bort? Er det ikke saa godt, at man kan være bekendt at reformere det stykkevis? Thi paa hvor forskellige Standpunkter vi end monne staa, saa ere vi dog enige om, at der trænges til nogen Reform, og saa kunne vi nok blive enige om det første Skridt paa denne Bane. Heldigvis gaar det saaledes med de menneskelige Anliggender, at de, der ville indskrænke sig til at gaa skridtvis frem, let blive enige om det første og nærmest liggende Trin; men vil man gjøre mange Skridt eller store Spring, saa véd man ikke rigtig, hvorhen man kommer, og derfor bliver Udsigten til at enes mindre. Jeg for mit Vedkommende skulde ønske, at man i Danmark vilde bestemme sig til, at gaa til Værks med denne Reform Skridt for Skridt, ogsaa af den Grund, at jeg ønsker inderlig, at det Retsfællesskab, der existerer mellem Norge og Danmark, maa bevares saa længe som muligt; jeg ønsker, at vi kunne gaa Haand i Haand med hverandre i at udvikle vore Institutioner paa samme Maade, saaledes at Fremtiden ikke skal yderligere formindske det Fællesskab, som paa dette Omraade endnu i Hovedsagen eksisterer imellem os.

Professor Nellemann: Min ærede Kollega fra Christiania begyndte med at sige, at han vilde tillade sig her at optræde som advocatus diaboli. Jeg er enig i, at det er et meget morsomt Indfald, og jeg takker for saa vidt min ærede Kollega derfor, men det er ikke noget Argument imod mig. Jeg har nemlig ikke søgt at skildre den skriftlige Procedure som noget saa aldeles sort, at der slet ingen Lysider skulde være ved den, og omvendt har jeg heller ikke sagt, at den mundtlige Procedure var saa fuldkommen, at den slet ingen Skyggesider havde. Derimod var det, som enhver let skjønner, netop Tendensen med mit Indledningsforedrag at erkjende, at den skriftlige Procedure havde en Mængde gode Sider og at den navnlig havde spillet en meget heldig Rolle i vor Retsudvikling. Det, jeg har imod vor nuværende Procesmaade, er egentlig, at den efter min Mening nu trænger til visse Fornyelser, visse Reforme, som jeg ikke tror ville kunne gennemføres paa en frugtbar Maade uden ved Overgang til Mundtlighedsprincipet.

Hvad den positive Side af Sagen angaar, nemlig, hvorledes den mundtlige Procedure, jeg har for Øje, skulde indrettes, saa har jeg selvfølgelig ikke i mine Prolegomena kunnet inklude mig derpaa og

kan heller ikke gjøre det her; thi den mundtlige Procedure har det tilfælles med den skriftlige, at den kan indrettes paa mange forskjellige Maader. Jeg skal allerede her bemærke, at det, naar jeg har brugt det Udtryk, at man bør acceptere Mundtlighedsprincippet i dets fulde Omfang, følgelig ikke har været min Mening med disse Ord, at man slet ikke skulde bruge Skrift. Jeg tror ikke, at Mundtlighedsprincippet noget Sted er gennemført paa den Maade, og jeg har derfor heller ikke kunnet have det for Øje. Jeg har tænkt mig, at Skrift maatte spille en væsentlig Rolle ogsaa i den mundtlige Procedure, kun at det ikke blev nogen bestemmende, nogen afgjørende Rolle. Særskilt skal jeg blot nævne ét Punkt, som den ærede foregaaende Taler ogsaa dvælede noget ved, nemlig den mundtlige Forhandlings Forberedelse. Det er ganske vist ogsaa min Mening, at den mundtlige Procedure bør forberedes ved en Skriftveksling mellem Parterne. Det Spørgsmaal opstaar derfor: hvilket Forhold skal der være mellem Skriftvekslingen og den mundtlige Behandling, og det er et Spørgsmaal, der er overordenlig meget uddebatteret rundt omkring i Verden. Jeg tror i denne Henseende, at det vil gjælde om at følge en fornuftig Middelvej, at det, hvis jeg tør udtrykke mig saaledes, vil gjælde om ikke at gjøre det skriftlige Grundlag alt for bindende, thi saa kommer man ind i de Vanskeligheder og Ulemper, hvoraf den engelske Proces har lidt, og som den ærede Taler saa skarpt har fremhævet. Det er imidlertid Ulemper, som ingenlunde ere uadskillelig forbundne med Mundtligheds-Systemet, men som historisk have udviklet sig i England, og som man iøvrigt i senere Tider dør har Øje for og ønsker afhjulpne, idet jo netop den Kommission, der har været nedsat for at gjøre Forslag til en Forbedring i den engelske civile Procesmaade, som et af de Punkter, hvori den engelske Proceslov trænger til Forbedring, har fremhævet, at Dommeren burde have Lov til at tilstede Parterne at tilføje Nova til deres skriftlige pleadings selv under den mundtlige Procedure. Jeg tror ogsaa, at der bør være et skriftligt Grundlag for den mundtlige Forhandling, men at det ikke bør være aldeles bindende, og et saadant skriftligt Grundlag vil afhjælpe en stor Del af de Mangler, den ærede foregaaende Taler omtalte, idet det vil indeholde en Fremstilling af Sagens Hovedpunkter, som kan være Dommeren til fornøden Hjælp, baade under Proceduren og ved Paadømmelsen.

Jeg skal dvæle ved nogle enkelte af de Punkter, den ærede Taler berørte. Det maa dog være mig tilgivet, dersom jeg ikke kan gennemgaa dem alle, thi dertil vilde Tiden blive for knap, og desuden er der mange af dem, der heller ikke egne sig til at be-

svares paa dette Sted. Jeg vil blot gjøre den almindelige Bemærkning, at lige saa livligt og vækkende, som den ærede foregaaende Talers Foredrag var, lige saa fuldt af Overdrivelser var det. Det er aldeles ikke vanskeligt at overdrive Ulemperne ved et System, at sætte en Ting paa Spidsen, men man fremmer ikke derved en sand og virkelig Diskussion af Sagen, og jeg skal derfor ikke gjøre noget Forsøg i den Retning fra mit Standpunkt, hvilket iøvrigt vilde være mig let. — Blandt de Punkter, der bleve fremhævede af den ærede Taler, og hvori han erklærede sig enig med mig, uagtet han trode, at Tingene kunde naas uden at gaa over til Mundtlighed, nævnte han først Afhjælpning af Processernes Langvarighed. Vi ere alle enige i, at der kan gjøres en Del i saa Henseende ved at forkorte de nuværende processuelle Frister, som maa anses for at være alt for lange og som ere afpassede efter Samfundsforhold, der ikke længere finde Sted; men derimod tror jeg ikke, at der kan udrettes noget væsentligt ved strænge Bestemmelser i Udsættelseslovgivningen. Vi have tildels gjort et Forsøg i denne Retning her i Danmark, idet vi have faaet, hvad man ikke har havt i Norge, en Forordn. af 16de Januar 1828, hvorved man vilde gribe ind og i Stedet for de tidligere mere ubestemte Regler give rigtig nøjagtige og fuldstændige Regler for, naar Dommeren skulde give Udsættelse og naar han ikke skulde give det. Disse Regler ere aabenbart skrevne med det Formaal at være stræng; de ere ingenlunde lemfældige; der er ikke taget med Fløjelshandsker i denne Forordning; men Erfaringen har vist, at den kun virkede en kort Tid, efter at den var udkommen. Saadanne Regler lade sig aldrig gennemføre i Længden; thi det bliver overalt i Verden Tilfældet, at Dommerens Lyst til at kæmpe mod denne Langsomhed i Proceduren sløves; han bliver ked af disse Trakasserier med Sagførerene, om hvorvidt de skulle have Udsættelse eller ikke; Enden bliver, at han mere og mere giver efter og tilsidst opgiver Ævret. Dette, tror jeg, er den nuværende Stilling med Hensyn til Udsættelser i den danske Proces, og jeg skulde fejle meget, om ikke noget lignende er Tilfældet i Norge. — Dernæst sagde den ærede Taler, at han var enig med mig i, at Dommeren burde have Ret til at stille Spørgsmaal under Sagen, men han erkjendte samtidig dermed, at en saadan Spørgeret ikke kunde udøves, uden at man maatte se at faa Dommeren til at læse Akterne under Sagens Drift, thi ellers vidste han intet at spørge om. Man faar ikke noget at vide, fordi man sidder ved et Bord, og Mennesker komme og lægge Indlæg paa Bordet. Dommerne skulde altsaa efter den ærede Talers Mening vænnes til at læse Akterne under Sagen. Men jeg tror, at det vil blive meget

vanskeligt at vænne dem dertil; thi for det første have Dommerne i større Retskredse meget at bestille, idet den ene Sag følger umiddelbart efter den anden paa Retsdagen, og dernæst er der en anden Omstændighed, som gjør, at Dommerne vilde være yderst utilbøjelige til en saadan Læsning, nemlig den, at de derved ville blive tvungne til at læse Akterne mange Gange. Thi, om de ogsaa læste Indlægene efterhaanden, som de kom frem, havde de naturligvis glemt Indholdet, naar Sagen to eller tre Aar efter skulde paadømmes. De skulde da igjen begynde at læse hele den store Bunke Akter igjennem; men det er noget, man ikke kan forlange af Folk, og jeg tror derfor ikke, at Dommerne virkelig vilde gjøre det, om man end nok saa meget skrev det i Loven. — Dernæst fremhævede den ærede Taler, at han var enig med mig i, at Parterne burde afhøres i Sagen, men han urgerede stærkt, at en saadan Afhørelse ikke var uforenelig med den skriftlige Procedure. Dette har jeg heller ikke sagt. Jeg har udtrykkelig erkjendt, at en Afhørelse af Parterne vel theoretisk kunde forenes med den skriftlige Procedure, men jeg tror, at de samme Grunde, der medføre, at en fri Bedømmelse af Bevisførelsen bedst trives i den mundtlige Procedure; ogsaa ville føre til, at Parternes Examination aldrig vil faa rigtig Fynd og Klem, undtagen den sker under en mundtlig Forhandling i det Øjeblik, da hele Sagen ligger for Dommerens Øje, i det Øjeblik, da der umiddelbart efter Parternes Forklaring følger Vidnernes, og i det Øjeblik, da saaledes det hele Materiale kan overskues. Jeg tror derfor, at en saadan Examination af Parterne bedst vil give Frugt under Forudsætning af mundtlig Procedure. Der er endnu en Ting, jeg skal fremhæve i denne Forbindelse, nemlig, at dersom den ærede sidste Taler virkelig vilde gaa saa vidt, som han sagde, at han vilde, og som jeg for Resten ogsaa gjerne vil, nemlig til at forlange, at Parterne skulle afhøres under Ed, saa tror jeg paa ingen mulig Maade, at dette vil lade sig forene med den skriftlige Procedure. Hvis man gjør Forsøg paa at forene Parternes Afhørelse under Ed med den skriftlige Procesmaade, bliver det ikke andet end en ny Udgave af Parts Ed. Men skal man søge at faa en Beedigelse af alsidige Forklaringer i Stedet for af forud fastslaaede Edsthemaer, skal man kunne frit spørge den Paagældende, efter at han har været stillet sammen med Vidnerne og de øvrige Beviser i Sagen, saa kræves dertil, at Afhørelsen maa ske under en mundtlig Forhandling. — Jeg kommer nu til at berøre de Punkter, som jeg selv erkjender for at høre til de vanskelige Partier ved den mundtlige Procedure. Men idet jeg gjør det, skal jeg drage den ærede Forsamling den Omstændighed til Minde, at den mundtlige

Procedure uagtet disse Mangler og Vanskeligheder har sejret i hele Verden undtagen her. Jeg hører ikke til de Mennesker, som ere tilbøjelige til at kaste Vrag paa deres eget, og dersom det derpaa kom an, kunde jeg i lige saa bevægelige Udtryk tale til Forsamlingen om vor Nationalitet og vor nedarvede Ret, som den ærede sidste Taler gjorde det; thi det Fag af Retsvidenskaben, som jeg hidtil særlig har dyrket og som jeg maaske er mest anlagt for, er Retshistorien, en Videnskab, som jeg har ofret ikke saa faa Aar af mit Liv. Jeg vil imidlertid advare mod, at man i denne Forsamling vil hengive sig til den Tro, at vi have fundet de Vises Sten. Vi maa ikke tro, at vi kunne sætte os udenfor den almindelige Verdensudvikling, i det mindste maa vi ikke tro det, førend vi have klaret Sagen ganske anderledes, end vi nu have det. Jeg skal ikke her røre ved Spørgsmaalet om Nævninger eller Ikke-Nævninger i Kriminal-sager, men jeg vil blot fremhæve dette ene, at, hvis man skulde komme til den Overbevisning, at mundtlig Rettergang og Nævninger i kriminelle Sager burde indføres, vilde det for mig staa som en haandgribelig Inkonsekvens, naar man ikke i Principet erkjendte det samme for civile Sager. Hvad Spørgsmaalet om Nævninger eller Ikke-Nævninger angaar, vil jeg blot lige over for den ærede sidste Taler fremhæve den Forskjel, der er i Stillingen her og i Norge, idet det nemlig hos os er slaaet fast i Grundloven, at vi skulle have Nævninger i kriminelle Sager, hvilket ikke er Tilfældet i Norge, og jeg vil endvidere overfor ham fremdrage det vitterlige Faktum, at det dog heller ikke kan siges, at alle Mennesker i Norge ere enige om, at man ikke skal have Nævninger dér; det er dér et aabent og meget omdebatteret Spørgsmaal. De Mangler og Skyggesider, som den mundtlige Procedure har, og som man allevegne meget godt har set, men til Trods for hvilke man dog har indført den, ere, for det første, at den ikke giver et saadant sikkert Grundlag for Dommerens Paakjendelse som den skriftlige Procedure, og for det andet, at den ikke giver et saadant sikkert Grundlag for Appellen, som den skriftlige Procedure. Det er noget, som straks falder i Øjnene, og som man vistnok ogsaa, saa vidt mig bekjendt, har set og drøftet alle Steder; men jeg tror, at denne Mangel ikke er uoverstigelig, ikke er saa betydelig, at den jo kan overvindes; der gives Midler, hvorved man kan opnaa det til Betyggelse fornødne i begge Retninger, og mere spørges der jo ikke om. Jeg tror saaledes, at man med Hensyn til Dommerens Instruktion til at dømme kan opnaa det fornødne ad forskjellige Veje, som man ogsaa andetsteds er slaaet ind paa. Her maa først søges Hjælp i en hensigtsmæssig ordnet skriftlig Forbe-

redelse af den mundtlige Forhandling. Indretningen af denne Skriftforberedelse kan være højst forskjellig, jeg skal ikke her videre fordybe mig deri. Det er jo bekjendt for Alle, som have syslet med disse Ting, at man har forskjellige Systemer i denne Henseende. Man har det engelske System og det fransk-rhinske System, og i Tydskland er der desuden uddannet flere forskjellige Systemer. Men det er i alt Fald aldeles klart, at der, hvorledes man end tænker sig dette Punkt ordnet, ad den Vej vil kunne frembringes et betydeligt Støttepunkt for Dommeren. Naar han har det skriftlige Grundlag for sig, vil han altid have en Underretning om Sagens vigtigste Punkter. Dernæst vil Dommeren ogsaa under Forhandlingerne kunne optegne Hovedpunkterne i dem, og jeg troer, at en saadan Optegnelse efter Erfaringens Vidnesbyrd slet ikke er saa upaalidelig eller saa uhensigtsmæssig, som man har villet paastaa. I det mindste skal jeg fremhæve, at jeg i de ti Aar, hvori vi have haft Mundtlighed ved Sø- og Handelsretten her i Kjøbenhavn, ikke har hørt noget om, at det jævnlig skulde forekomme, at Retten glemte et eller andet ved Domsafsigelsen, eller at Sagen i dens hele Skikkelse ikke stod lige saa bestemt og klart for Retten, som den i Almindelighed staar for Dommeren i de Retter, hvor den skriftlige Procedure anvendes. Ogsaa jeg skal minde om en Forfatter, som en foregaaende Taler nævnte, nemlig Leonhardt, der har udgivet et Skrift om den hannoveranske Procesmaade, et Skrift, der rigtignok ikke, som den ærede Taler sagde, udkom to, men ti Aar, efter at den ny mundtlige hannoveranske Proces var traadt i Virksomhed. Man spurgte de hannoveranske Tribunaler, hvad de syntes om det ny System. De havde naturligvis alle i sin Tid været Tilhængere af det skriftlige System og Modstandere af det ny; thi det er en Selvfølge, at Massen af Juristerne, som ere vante til et vist System, altid ønske at holde paa det; men ikke desto mindre erkjendte de alle efter ti Aars Forløb, at intet Menneske nu vilde stemme for at vende tilbage til det skriftlige System, og hvad særlig angaar det Punkt, vi her tale om, udtalte de Alle bestemt, at Grundigheden i Domstolenes Kjendelser og i det hele i Sagens Paadømmelse slet intet havde lidt ved det ny System. Det er meget rigtigt, at mange, da det ny System blev indført, frygtede, at den saa vidt berømte tydske Grundighed skulde gaa tabt ved denne Lejlighed; men de erkjendte uden Undtagelse alle, at dette slet ikke var Tilfældet; de erkjendte tvertimod, at det var en Fordel, at den søvnige Tilegnelsesmaade, der ligger i at læse Indlæg, som tilsidst kunne svulme op til store Bunker, var afskaffet, og at man i Stedet derfor havde faaet en Tilegnelsesmaade, der var meget mere energisk,

og hvor det var langt lettere at holde Tankerne ved Sagen. Det gjør efter disse Dommeres Mening et ganske anderledes Indtryk paa den Dømmende, hvad han ser og hører ved de mundtlige Foredrag, end hvad han læser; hans Tilegnelse bliver derved bedre, og det er Grunden, hvorfor Grundigheden endog befordredes ved det ny System. — Dernæst fremhævede Hr. Professor Aschehoug et Moment, som har stor Betydning, og som hører til de Momenter, det altid er taknemmelig at røre ved, idet man derved altid anslaaer bevægelige Strænge hos Mange; det var Spørgsmaalet om Processens Billighed. Vi ville alle helst have Retsplejen billig; Bønderne ville det naturligvis fortrinsvis, men vi andre ville det ogsaa. Det skulde altsaa være en særdeles stor Ulempe ved den mundtlige Procedure, at den nødvendig maatte medføre, at Processerne bleve dyrere. Det fremhævedes i denne Henseende, at de engelske Processer vare aldeles forbausende dyre. Men jeg skal her straks bemærke, at dette ikke ligger i Mundtligheden. Vi vide alle, at der hidtil i England jævnsides med den mundtlige Common law Procedure ogsaa har været en skriftlig Procedure, nemlig Equity Proceduren; hvor megen Mundtlighed der end har været i Westminster, have Retterne i Chancery-lane indtil for ganske kort siden væsentlig haft en skriftlig Procedure; men jeg har aldrig hørt, at den sidste var billigere end den første; jeg véd derimod meget vel, at man i England mest af alt i denne Retning har været bange for at komme i Kast med the Court of Chancery. Hovedsagen er vistnok meget mere, at Livsforholdene, Konkurrencen, den nationale Anskuelse spiller en stor Rolle i saa Henseende, og jeg tror saaledes ikke, at den Forestilling er begrundet, at Retsplejen nødvendig bliver væsentlig fordyret, fordi vi faa en mundtlig Proces. Jeg skal blot tilføje, at vi naturligvis ogsaa, naar vi faa en mundtlig Procedure, bør have en Bagatelprocedure. Der er i den Henseende maaske en anden Mening i Sverig; men i Danmark og Norge have vi længe haft en Bagatelproces, der aabner Adgang til en lettere og simplere Behandling af smaa Sager, og det er naturligvis ikke Meningen, at vi skulde opgive den, fordi vi maatte faa en mundtlig Procedure. — Jeg skal endnu blot tilføje et Par Bemærkninger angaaende et Punkt, som ogsaa hører til dem, ved hvis Behandling man kan komme til at stemme Tonen op, hvilket jeg dog ikke skal indlade mig paa; det er nemlig Spørgsmaalet om, hvad der er Retplejens Hovedopgave. Vi ere jo alle enige om, at Hovedsagen er den, at man faar rigtige Domme; men derfor er det ikke til Skade, at Retsplejen bliver en Smule populær, ligesom det ikke heller vilde være Skade, om den kunde blive lidt almenfattelig og

derved Folket kjær. Jeg har tvertimod den Tro, at Dommerstandens Stilling under de Bevægelser, der for Øjeblikket ryste det europæiske Samfund, vil blive meget vanskelig at holde, dersom Retsplejen skal staa som Noget, Folket i sin Helhed ikke bryder sig om, ikke forstaar og ikke kan følge med. Jeg troer, at Retsplejen og de Embedsmænd, som ere sysselsatte dermed, ikke ville kunne undvære den Støtte i deres Gjerning, som den offentlige Mening giver, og jeg mener derfor, at dette Moment ogsaa fortjener at komme noget i Betragtning. Det er naturligvis ikke min Mening at bestride, at Hovedsagen er, at Afgjørelsen bliver rigtig; men efter min Overbevisning er der ikke mindre Rimelighed for, at Afgjørelsen vil blive rigtig ved den mundtlige Procedure end ved den skriftlige Procedure.

Jeg skal dernæst omtale Appelsystemet. Det er ganske vist, at man ved den mundtlige Procedure ikke kan opnaa den fuldstændige Prøvelse af hele Sagen, som det skriftlige System tillader, igjennem 2—3, ja, om man vil 10 Instanser; men deraf følger paa ingen Maade, at der slet ingen Prøvelse kan finde Sted ved den mundtlige Procedure. En Prøvelse kjender den mundtlige Proces i sit Retsmiddelsystem; kun sér dette ikke ganske ud som i den skriftlige Proces. Der er ikke det mindste i Vejen for, at der ogsaa med den mundtlige Proces kan forbindes et Retsmiddelsystem, som drejer sig om, hvad der vedkommer Processens Formalitet, ligesom der heller ikke er noget i Vejen for, at Retsmiddelsystemet kan omfatte Spørgsmaal om Retsreglerne og deres Anvendelse. Det eneste, som et konsekvent Prøvelsessystem i den mundtlige Proces ikke godt kan omfatte, er Bevisbedømmelsen; men det er og bliver et stort Spørgsmaal, om der er den allermindste Sandsynlighed for, at en højere Domstols Bevisbedømmelse er bedre end den første Domstols. Jeg tror, at den Tanke er sand, at den Domstol, for hvilken Sagen føres saaledes, at Dommerne se og høre Vidnerne og Parterne, at Foredragene holdes for dem, at hele Sagens Indtryk kommer frisk og levende til dem, dømme rigtigst om Beviset. Jeg troer, at det er rimeligt, at en saadan Domstol dømmer rigtigere, end den Domstol, som kun faar sit Indtryk igjennem skrevne Akter. Nogen absolut Sikkerhed er der jo ikke, enten vi faa 1, 3 eller 10 Instanser; der er ingen Sikkerhed for, at den tiende Dom er bedre end den første. Naar der er Tale om Bedømmelsen af rene Retsregler og rene juridiske Kvæstioner, indrømmer jeg, at der kan være Sandsynlighed for — det maa man i det mindste gaa ud fra — at de højere Domstole paa Grund af deres præsumtive større juridiske Dygtighed ere bedre i Stand til at dømme rigtig; men, naar Talen er om Bedømmelsen

af Bevisspørgsmaal, véd jeg ikke, hvorfor man skulde gaa ud fra dette som noget givet. — Jeg vil endnu kun tilføje et Par Ord om et andet Punkt, som den ærede Taler syntes at ville benytte som en Slags Bussemand for os, nemlig Udsigten til folkevalgte Dommere. Det synes mig, at dette ligger meget fjernt. Selv om vi fik Nævninger i civile Sager, sér jeg ikke, hvorfor det skulde bringe os paa Vej til, at ogsaa de juridiske Dommere skulde være folkevalgte. Der har ikke vist sig nogen Tendens dertil i England, hvor man i saa lang Tid har havt Jury i civile Sager, og jeg tror ikke, at der paa Grund af en saadan Reform vilde være Anledning til at frygte, at det skulde komme dertil, at Dommerne bleve folkevalgte. Om Samfundsudviklingen iøvrigt skulde medføre, at alle Embedsmænd bleve folkevalgte, saa at Dommerne ogsaa bleve det, er en anden Sag; men i den Henseende kunne vi virkelig hverken gjøre fra eller til ved Ordningen af Procesmaaden, og jeg mener derfor, at dette Skræmmebillede ikke bør komme videre i Betragtningen hos nogen. — Jeg skal nu ikke længere opholde Forsamlingen, da jeg formoder, at der er mange andre, som kunne ønske at ytre sig; men jeg kan ikke slutte uden at takke den ærede foregaaende Taler, fordi han har givet Anledning til, at en saa livlig Diskussion har kunnet udspinde sig angaaende dette Spørgsmaal. Jeg tror, at dette skyldes hans Klarhed og Dygtighed, men fremfor Alt tillige den Urbanitet og den Livlighed, hvormed det er lykkedes ham at repræsentere Oppositionen.

Efterat Mødet her havde været afbrudt i en halv Time, optoges det paany, og gaves da Ordet til

Häradshöfding Carlén: Då jag nu uppträder för att yttra mig öfver den föreliggande frågan, anhåller jag till en början, att Herrarne icke måtte vänta sig att få höra någon föreläsning, hvilket man eljest möjligen skulle kunna antaga i följd deraf, att jag bestiger talarestolen med svenska lagboken i hand, och sålunda väl högtidligt. Men händelsen är den, att ordalydelsen af de lagparagrafer, hvilka man icke på årtal behöft rådfråga, lätt faller ur minnet, och därför har en vän lånat mig lagboken, så att jag må kunna för den ärade församlingen uppläsa några stycken, som just behandla förevarande fråga.

Den tredje talaren i ordningen sade sig uppträda såsom »djefvulens advokat». Jag kan således åberopa ett aktadt föredöme, om äfven jag i någon mån tar min tillflykt till samme potentat, hvars namn jag dock vill utbyta mot den benämning, som hos oss brukas, när man vill vara litet förnäm. Man kallar djefvulen då för Hin. Nu finnes det ett svenskt ordspråk, som säger om den, som öfverdrifver en motståndares sats för att dess bättre kunna nedgöra

honom, att »han målar Hin på väggen för nöjet att få så mycket grundligare piska honom«, och det förefaller mig, som om den nämnde talarens uppträdande mot professor Nellemanns afhandling något påminde om detta ordspråk. Jag har nämligen ingalunda fått samma intryck af denna afhandling som professor Aschehoug, och jag har fått min uppfattning ytterligare bekräftad af prof. Nellemanns sista anförande.

Min mening är dock ingalunda att trötta Herrarne med att uppträda till ett detaljeradt försvar för professor Nellemanns åsigt, då denne sjelf på ett, så vidt jag förstår, tilfredsställande sätt besvarat de anmärkningar, som emot honom blifvit rigtade. Att jag vågar nämna några ord i frågan, hemtar sin anledning deraf, att professor Aschehoug, i sammanhang med den af honom »på väggen målade« Nellemannska åsigten, vidrörde de processuella förhållandena inom Sverige, dem han tycktes anse temligen oeffterrättliga, ehuru han medgaf, att de »för billighetens skull« älskades af de svenska bönderna. Jag kan visserligen, såsom sjelf svensk landtdomare, anses jäfvig att härom yttra mig, men tror mig dock kunna vitsorda, att de svenska bönderna, och andra Svenskar äfven, ej hafva annat än skäl att vara belåtna med vår lags stadganden, till och med utan afseende å billigheten. Dessa stadganden äro så enkla, att jag nästan fruktar, att Herrarne torde finna dem alltför enkla. De lösa dock den föreliggande frågan så pass fullständigt, att jag tror, att om de blott väl tillämpas, de skola befinnas sådana, att de båda lärda professorerna, som här uttalat olika åsigter, väl skulle kunna förena sig om de i dem uttryckta principer.

Jag vill emellertid icke ens försöka att behandla frågan i dess helhet. Det vore detsamma som att behandla hela processrätten. Vi hafva redan under diskussionens lopp hört vidröras frågan om jury, vi ha äfven hört framställas spörjsmålet om en, två eller flera, ända till tio domstolsinstanser, och en fråga, som visserligen ännu icke blifvit berörd, men som dock, åtminstone för mötets svenska medlemmar, står klar såsom en nödvändig konsekvens af det skriftliga processförfarandet, är den om inrättandet af ett advokatstånd. Jag vill dock, som nämndt är, ej ingå på något af dessa stora och viktiga ämnen, utan skall endast hålla mig inom ramen af det nu ifrågavarande eller det skriftliga och muntliga förfarandet, så vida det rör de tre personligheterna: parten, vittnet och domaren.

Den svenska lagen är med afseende härå mycket kort. Den föreskrifver, såsom äfven professor Nellemann anser nödigt, till en början ett skriftligt förfarande, då man nämligen icke annorledes än genom skriftlig stämning får anhängiggöra sin sak. Huru denna

stämning skall vara beskaffad, kan inhemtas af kap. 14 § 5 Rättegångs-Balken, hvilken är af följande lydelse:

»Käranden skall dess inlaga kort och tydliga fatta, utan allt företal och omsvef, och sakens sammanhang deri strax berätta, och sedan hvori sjelfva tvisten består; före ock dernäst redigt in, hvad han påstår, med skälen dertill.»

Sedan stämning sålunda blifvit uttagen och parten uti denna första inlaga utredt hvad han fordrar och skälen dertill, så kommer saken till domstolen. Då har man att se till innehållet af kap. 14 § 1, hvars lydelse är:

»I underrätt bör käromålet muntligen föreställas, der sakens vikt och vidlyftighet eller andra omständigheter ej fordra, att det skriftligen ske må; och varde då parterne ej tillåtet, att flera än en skrift hvardera inlägga, der saken ej är af dess större vikt.»

Häraf torde man finna, att om det strängt hålles på lagens bokstaf, så är det muntliga förfarandet i svensk lag föreskrifvet såsom regel. Denna föreskrift följes äfven i det öfvervägande största antalet mål, och jag tror mig kunna påstå, att det är mycket sällsynt, att vid landtdomstolarne proceduren är en annan än denna, d. v. s. skriftlig stämning och sedermera muntlig utveckling af talan i målet. I städerna deremot, der domstolarne äro kollegiala, har ett annat förfaringssätt genom praxis utbildat sig; der är den skriftliga proceduren mera förherskande. Enligt hvad jag tror mig veta, är det åtminstone i de större städerna, t. ex. vid Göteborgs och Stockholms Rådhusrätter, sällsynt nog att processen i civila mål föres rent muntligt. Den är snarare rent skriftlig; och har sådant här äfven visat sig medföra den af professor Nellemann påpekade olägenhet af skriftlig procedur i allmänhet eller uppskof på uppskof i rättegången. Lagen stadgar visserligen, att parterna icke få vexla mer än en skrift hvardera, men detta hafva svenska domare ej ansett sig kunna tolka så, att, om motparten ej vägrar sitt bifall till ytterligare skriftvexling, domstolen skulle vara berättigad att ex officio säga nej dertill. Orsaken till att det skriftliga förfarandet så tagit öfverhand vid dessa Rådhusrätter är förmodligen den, att sakkörare der mera anlitas, att följaktligen parterna sällan äro sjelfva närvarande vid målens utagerande, och att ingen nämnd der finnes.

Hvad åter angår vittnena, så faller det af sig sjelft, synes mig, att med afseende å dem något annat förfaringssätt än det muntliga ej låter försvara sig. Det kan visserligen hända, att vittnesberättelserna någon gång äro skriftligen affattade, men i sådant fall tillvägagår man så, att man, innan dessa uppläsas, låter vittnet redogöra för sina iakttagelser muntligen och derefter jemför det muntliga yttrandet med den skrifna berättelsen.

Det torde vara klart, att man af det sätt, hvarpå processen föres inför de svenska landtdomstolarne, icke behöfver draga den slutföljd, som professor Aschehoug tycktes anse såsom en ovilkorlig konsekvens af det muntliga förfaringsättet, och som han trodde vara enlig med förhållandet i Sverige, eller att domaren, efter målets utagering muntligen, omedelbart dömer och att han för memorialprotokoll endast för att inför sig sjelf vara säker på, att ingen omständighet i målet blifvit af honom afglömd. Detta är ingalunda händelsen och är dessutom lika stridande mot svensk lag, som mot rättvisans fordringar. Utom det, att det ju är mycket tänkbart, att domarens minne kan svika, bör man väl ej, såsom ock professor Aschehoug yttrade, beröfva honom tillfället att tänka två gånger, innan han afkunnar domen.

Hos oss har man också aldrig ifrågasatt att så tvinga domaren eller att göra parternas rätt beroende af hans minne. I vår lag är tvärtom föreskrifvet, att icke allenast vittnesberättelserna utan äfven parternas muntliga andraganden skola föras till protokoll; och, hvad angår vittnesberättelserna, är ovilkorligt stadgad, att de skola för vittnena uppläsas och deras vitsord tagas derå, att protokollet är riktigt. I afseende å den riktiga uppfattningen af vittnesmålen kan väl ingen kraftigare kontroll än denna tänkas. Hvad åter beträffar parternas muntliga anföranden, så är visserligen icke föreskrifvet, att protokollet i den delen ovilkorligen skall för parterna justeras, och detta har sin grund uti våra tingsförhållanden på landet, der den knappa tiden ej medgifver att genast gifva anförandena den erforderliga formella afrundningen; men det är dock parternas rätt att fordra justering, hvilken alltid måste i sådant fall försiggå och icke kan af domaren förvägras.

Först sedan rättegången försiggått på det af mig nu angifna sätt, är det som domaren dömer. Han har då såsom underlag för sin dom, icke detta flyktiga intryck, hvilket professor Aschehoug med sådant eftertryck framhöll, utan han har, jemte den skriftliga stämningen, ett formligt protokoll, som upptager allt hvad som kan hafva inflytande på sakens bedömande. Sådana äro vår lags stadganden, och jag föreställer mig, att om de också ej anses uppfylla allt, hvad man tror sig vinna af det s. k. skriftliga processförfarandet, de dock ej förtjena alltför stort klander af detta processförfarandes vänner.

Slutligen skall jag be att få uttala min personliga öfvertygelse i afseende på företrädet mellan det skriftliga och muntliga förfaringsättet, dervid jag dock inskränker jemförelsen till den skillnad i de begge systemen, som består deri, att enligt det ena parterna icke behöfva sjelfva skriva, utan kunna öfverlemna åt domaren att skrift-

ligen affatta förhandlingarne i ett offentligt protokoll, under det enligt det andra parterna sjelfva måste fatta i pennan allt hvad de vilja underställa domarens pröfning.

Herr professor Nellemann antydde i sitt sista anförande något, som synes mig hafva den största betydelse. Jag tror nämligen, i likhet med honom, att man bör akta sig att göra rättskipningen främmande för folket, och jag anser derföre, att det ligger stor vikt derpå, att lagen är sådan, att den befordrar möjligheten för den rättsökande att sjelf komma inför domstolen för att utföra sin talan eller åtminstone för att öfvervaka sitt ombuds åtgöranden. Men det ligger i sakens natur att, om domstolsförhandlingarne endast föras skriftligen, och synnerligast om detta sker af lärda advokater, så blifva de rättsliga förhandlingarne osmältbar mat för massan af folket. Detta skulle i följd deraf upphöra att intressera sig för rättskipningen i allmänhet, åtminstone i civila mål, och domstolen skulle komma att, med undantag för brottmål af mera spännande art, sitta för tomma väggar och bli i saknad af den popularitet, som icke gerna bör saknas. Icke heller kan jag finna, att parterna skulle blifva vinnande, om processen är uteslutande skriftlig, ty det är väl gifvet, att de derigenom skulle tvingas att öfverlemna sin talan till advokater, enär det väl för den, som ej är bokligt bildad, är mycket svårare att affatta sina argumenter någorlunda logiskt i skrift än att muntligen framföra dem.

Huruvida nu den af professor Nellemann ifrågasatta öfvergången från öfvervägande skriftlig till muntlig process låter sig verkställa i Norge och Danmark, kan jag ej bedöma. Något hinder torde väl ej kunna antagas ligga i folkets brist på allmän bildning, ty den danska och norska allmogen står säkerligen med afseende härå lika högt som den svenska, och jag har erfarenhet deraf, att personer, som blott haft den vanlige dagakarlens bildning, kunnat föra sin talan inför domstolen mycket väl och fullkomligt förstått hvilka bevis som i saken borde framföras. Det kan väl hända, att den svenska allmogen lättare reder sig, dels derföre att man hos oss aldrig så mycket brukat anlita advokater, och dels derföre att våra bönder sedan urminnes tider deltagit i rättskipningen såsom nämndemän och derigenom förvärfvat mycken praktisk öfning, dels ock derföre att vår lag är skriven i ett språk, som menige man förstår t. o. m. bättre än den moderna Svenskan, och derföre finnes och studeras i ganska många menige bondehus.

Enligt hvad jag förut haft äran säga finnes intet hinder i Svensk lag för att processen hos oss kan, om parterna så vilja, föras helt och hållet skriftligt, men det har visat sig, att i allmän-

het så icke sker i praktiken, och skulle i framtiden förhållandet blifva annorlunda, så kan jag icke betrakta det annat än såsom en stor olycka. Jag kan icke heller finna annat, än att alla de fördelar, som äro förenade med den skriftliga proceduren, äfven skola kunna ernås genom en så modifierad muntlig, som den i Sverige brukliga.

Af det muntliga förfaringssätt, som finnes hos oss, följer emellertid såsom ovilkorlig konsekvens, att domaren kan och måste ingripa mera personligt i rättegången, än hvad han i annat fall behöfver göra; han har t. ex. rättighet att spörja parterna om hvad helst, som saken angår, men detta kan väl ej medföra någon fara, då parten ej är tvungen att svara, ty lagens bestämmelse om att domaren kan vid vite förelägga parten att något göra, afser icke tvång för parten att till sin skada besvara dylika spörsmål, utan endast t. ex. framlemnandet af handlingar, som höra till målets upplysning, m. m. Domaren är emellertid nödsakad att uppträda såsom ledare af rättegången, dels för att hålla förhandlingarne inom behöriga gränser och dels för att — och detta erkänner jag såsom en svaghet — låta parten förstå, hvilka handlingar eller bevis han bör framdraga för att få sin talan godkänd. Detta ställer — jag medger det — ett ofantligt högt anspråk på domaren, icke endast till följd af den starka själsverksamhet, som är nödvändig under domstolsförhandlingarne, utan äfven till följd af den höga grad af opartiskhet, som han måste ådagalägga, i det han ej får taga hänsyn till det intryck, som han möjligen fattat vid första handläggningen af målet och parternas beteende dervid. Jag fruktar emellertid, att dessa höga anspråk på domaren aldrig kunna öfvergifvas, då man i annat fall måste kasta det antingen på parterna sjelfva, hvilka naturligtvis ej kunna tänkas vilja hjälpa hvarandra, eller ock på advokaterna, hvilkas första pligt ju är att framhålla dens rätt, hvars talan de föra, och hvilka icke torde vara hågade att blotta en sanning, som stjerper deras hufvudman. Om således sanningen skall komma fram, tror jag, att domarens biträde är oundgängligt. Advokaterna måste vara i viss mån partiska, och besynnerligt vore, om så ej förhölle sig. I annat fall skulle, der advokater finnas, ingen orättfärdig sak kunna drifvas, men jag har aldrig hört, att icke äfven den dåliga saken haft sin advokat. Det är endast på domaren, som man kan ställa detta anspråk på full opartiskhet i bemödandet att utröna sanningen. Så gör äfven den svenska lagen, och jag tror, att det berättigade i detta anspråk och omöjligheten att ställa det på någon annan utgör bästa stödet för prof. Nellemanns åsigt. Fyller domaren rätt detta anspråk, så är det i min tanke

otvifvelaktigt, att rättvisan kommer bäst till heders genom det muntliga processförfarandet.

Jag ber Herrarne om ursäkt, att jag tagit till ordet — såsom det nog märkts — alldeles oförberedd. Min egentliga afsigt var endast att framhålla, det vi i Sverige icke hafva det alldeles så illa stäldt, som en och annan torde förmena.

Professor Aschehoug: Jeg skal kun tillade mig at gjøre en ganske kort Bemærkning for at væрге mig imod en Misforstaaelse. Jeg har ikke, som her er forudsat og nylig af den ærede sidste Taler, tillagt Hr. Professor Nellemann den Hensigt, at han vilde gennemføre Mundtlighedsprincippet ensidigt. Jeg har meget mere gjort opmærksom paa, at Rettergangsordningen i de Lande, hvor man har forsøgt at gennemføre, hvad man har kaldt det fulde Mundtligheds-system, dog har fraveget dette saa meget, at Mundtligheden i mange Stykker er bleven et Skin. Jeg har søgt at forfegte den Opfatning, at det alene var den Omstændighed, som gjorde disse Procesordninger mulige, og at man i Virkeligheden deri havde den bedste Garanti for, at Sagerne skulde blive godt afgjorte. Jeg er ikke uopmærksom paa, at den svenske Procesform som mange af de svenske Institutioner er saa højst ejendommelig, at den ikke lader sig indordne under nogen af de sædvanlige Kategorier, og at den svenske Procesform ingenlunde kan siges at være bygget paa det rene Mundtlighedssystem, noget der klart fremgaar af, hvad Hr. Herredshøvding Carlén nu har oplyst. Iøvrigt kunde jeg have meget at bemærke til Forsvar for min Mening og imod hvad der iøvrigt er ytret, men denne Sag kan jo ikke ventes at blive udtømmende diskuteret her, og det vilde være ubeskedent af mig yderligere at trække paa Forsamlingens Opmærksomhed.

Højesteretsadvokat H. N. Hansen: Mine Herrer! Jeg skal slutte mig til de Ord, som Hr. Professor Aschehoug nys udtalte. Heller ikke jeg tager Ordet for at trætte Forsamlingen med en yderligere Forhandling af dette Thema, som kunde beskjæftige os hele Dage, hvis vi skulde gaa til Bunds deri, men jeg tager Ordet, fordi det forekommer mig, at Hr. Prof. Aschehougs første Foredrag ubetinget fortjener stærk Tilslutning fra den Side blandt Danmarks Jurister, der slutte sig til ham, og dette navnlig efter de Ytringer, der faldt fra hans Side; thi det er en Misforstaaelse af ham, naar han tror, at den Anskuelse, han har gjort sig til Talsmand for, ikke ogsaa skulde finde stor Tilslutning blandt Danmarks Jurister. Vi ere, lad mig sige det, ulykkeligvis saaledes stillede, at man, da Grundloven i 1848 skulde gives, i den indsatte forskjellige Løftepara-

grafer, som nu, jeg siger det igjen, desværre trykke og tyngte paa os. I den Frihedsbejstringsrus, som den Gang var tilstede, gik man ogsaa hen og fastslog i en Grundlovsparagraf, at vi, saasnart ske kunde, skulde gaa over til Mundtlighed i vor Retspleje, hvilket har medført, at der fra en vis Side blandt vore Jurister er arbejdet hen i den Retning, at noget saadant skulde gjenneføres. Jeg tror imidlertid at turde udtale, at der blandt Danmarks Jurister er en stor Mængde, som i Modsætning dertil meget ønske at bevare den nuværende dansk-norske Procesmaade i den Skikkelse, den nu har, og at alle vi med stor Glæde have hørt de vægtige Ord, der bleve fremførte af Hr. Prof. Aschehoug for denne Betragtning. Det vil forstaas, at der, efter hvad der saaledes er passeret, efter at vi have hørt to saa grundige og kyndige Udtalelser som Hr. Prof. Aschehougs fra norsk og Hr. Prof. Nellemanns fra dansk Side, ikke er stor Opfordring til yderligere at indlade sig paa Detaillen af denne Sag. Jeg vil blot udtale det Ønske, at de Ytringer, der saaledes ere faldne fra norsk Side og som ubetinget ogsaa finde stor Tilslutning fra dansk Side, maatte have det Resultat, at man vil holde lidt igjen paa de Reformbestræbelser, der ellers gaa saa stærkt fremad her hjemme. Naar jeg har udtalt dette i Almindelighed, være det mig dog ogsaa tilladt at komme lidt mere ind paa Detailspørgsmaalene; jeg kan ikke undlade at gjøre det. I de Betragtninger, der ere fremsatte fra Mundtlighedsprincipets Forsvareres Side, har man holdt sig til, at det skulde være et Gode ved dette Princip, at Parterne kunde kaldes frem og give Forklaringer. Jeg bevæger mig nu altsaa paa det Gebet, der omhandles i det første Hovedafsnit af den foreliggende Sag, nemlig Ordningen af Sagens Materiales Tilvejebringelse. Her roser man altsaa ved Mundtlighedsprincipet, at det giver Adgang til, at Parterne kunne kaldes frem, at ligeledes Vidnerne umiddelbart fremstilles for Dommeren, og at denne behandler Sagførerens pro og contra. Jeg svarer dertil, at efter min Formening er Parten selv den Upaalideligste, man kan kalde til at give Forklaring. Vi Advokater vide, hvor svært det kan være selv for os at faa den rette Sammenhæng ud af Parten, og man skulde jo dog være oprigtig for sin Sagfører og for ham rigtig og paalidelig forklare, hvad der er sket. Jeg kan forsikre, at det sørgeligste efter min Mening vilde være, om vi vilde forlade det Princip, vi hidtil have havt, hvorefter Parterne ikke selv indkaldes som direkte medvirkende i deres Proces, og om vi vilde henvise Dommeren til ved Udspørgen af Parterne at skaffe Sandheden frem; dette er min fulde Overbevisning med Hensyn til det Gode, der skulde vindes med Hensyn til Parterne i den mundtlige

Proces. Det samme gjælder med Hensyn til Vidnerne. Har man overværet et Vidneforhør ved en Domstol, ved hvilken der procederedes efter Mundtlighedens Regler, vil man have hørt, hvorledes Hoved- og Kontravæstioner dér krydse hverandre, hvorledes Bestræbelserne gaa ud paa at pine et Svar ud af den Paagjældende paa det Spørgsmaal: Var det Klokkeren 5, det og det skete, og er Du vis paa, at det ikke var Kl. 5¹/₂. Den Masse af Hoved- og Krydsspørgsmaal, som forekomme, maa gjøre, at man let faar et ganske andet Resultat ud af Vidneforklaringerne, end man vilde faa ved en fornuftig ledet Vidneførsel efter de nuværende Regler. Jeg ser saaledes med Frygt til de Goder, der skulle opnaas i denne Retning. — Hvad dernæst angaar de Mangler ved det nuværende System, man især har anket over, har man bestandig fremhævet Langsomheden i Sagernes Behandling. Hr. Professor Aschehoug har i Dag sagt, at han mente, der maatte kunne findes Midler derimod ved behørig Indgriben fra Dommerens Side; men, naar han tilføjede — jeg véd ikke, hvorfor han gjorde denne Indrømmelse — at det var vanskeligt for ham at paavise de Midler, som i saa Hensende skulde anvendes, skal jeg bemærke, at jeg i Virkeligheden ikke ser, at Besværligheden derved er saa stor. Sagen er den, at man ved vor Anstandslovgivning har bundet Sagførerene altfor meget, og har opstillet urimelige Fordringer med 8 og 14 Dages Anstand, men ingenlunde mere. Saadanne almindelige Regler kunne ikke passe i de enkelte Tilfælde, og dette har ført til, at man er gaaet bort fra det, der var opstillet som Lov. Dernæst er der ogsaa den Vanskelighed tilstede, at Dommerne have taget sig denne Ting meget for let. Naar vi se hen til vor Domstol her i Kjøbenhavn, der baade er Over- og Underret, vil jeg spørge, om man tror, at det er den rette Maade at gennemføre Anstandslovgivningen paa og Dommerens Kontrol med Sagen, som vi ogsaa have efter det nuværende System, naar en enkelt Dommer sættes til at afgjøre alle Spørgsmaal, vedrørende Anstandsbejæring. Denne Afgjørelse af de flere Hundrede Spørgsmaal om, hvorvidt der skal gives Anstand eller ikke, som saaledes træffes paa én Dag, gaar meget forretningsmæssig og rask til. Havde man dér, som naturligt var, hvis man havde villet lade Dommerne opfylde de Pligter, som paahvile dem, henvist hver af de forskjellige Sager til sin Dommer, havde man sørgt for, at Dommerne vare inde i, hvorledes Sagens Gang og Udvikling var, mon da ikke Dommerne lige saa vel under vor nuværende Procesmaade som under den mundtlige Proces kunde gribe ledende ind og paase det Rette? Jeg kan ikke se andet, end at dette Forhold, naar man vil lægge den fornødne Byrde og det fornødne

Ansvar paa Dommerne, og naar man vil kræve den fornødne Pligt-opfyldelse af dem, maa kunne ordnes lige saa vel under den skriftlige som under den mundtlige Procedure. Man tænker dog ikke paa, at Dommerne, naar vi skulde gaa over til mundtlig Procedure, skulde slippe nemmere fra de forskjellige Sagers Afgjørelse; nej, det Arbejde, som man da vil kræve af dem, vil blive ganske overordentlig betydeligt. Dette være sagt om de Par Punkter, der i denne Henseende ere fremhævede. Jeg befinder mig endnu stadig inde paa, hvad jeg kalder det Arbejde, som gaar ud paa en Samling af Sagens Stof, men hvorledes man end tager Sagen, er det Sagførerne, som hver især for sit Vedkommende maa udføre dette Arbejde, og man maa give dem Frist til at samle dette Stof sammen. Der skal tilvejebringes Dokumenter, der skal afhøres Vidner o. s. v., og man maa for at faa dette Stof tilvejebragt vige bort fra Mundtligheden, hvilket ogsaa Hr. Professor Nelleman efter min Mening ubetinget gjør. Der fremkommer en Skriftveksling fra Sagsøgerens og Indstævntes Side, hvilken efterhaanden udvikler Sagen og fører den til et saadant Pnnkt, at man kan sige: Nu foreligger der en fuldmoden Proces til Paakjendelse. Dette Arbejde undgaas hverken efter den skriftlige eller efter den mundtlige Procedure, og alt det, som bidrager til at skabe Stoffet, der skal paakjendes, kræver Skriftlighed; behørige Beviser skulle skaffes tilveje, men det kræver Frist. Erfaringen skal vise, at dette i alle Sager af nogen Betydning vil tage Tid. Arbejdet skal og maa gjøres saa vel efter den ene Procedure som efter den anden. Jeg tør altsaa i saa Henseende opstille som min Paastand, at Tid skal der til, hvis man ikke helt vil gaa over til et Forhold som det, der efter Herredshøvding Carléns Fremstilling finder Sted i Sverig; men med Hensyn dertil maa jeg rigtignok efter den Antydning, som er given, sige, at Dommeren dér ganske anderledes har Sagens Vejledning og Gjennemførelse i sin Haand, end han har andre Steder. Det er imidlertid ikke Meningen med Mundtlighedsprincippet, at det skal være Dommerens Opgave at tage Virksomheden fra Parterne, men man vil overlade til dem at skaffe Stoffet tilveje, og dernæst kommer Dommerens Virksomhed, naar han skal paakjende Sagen. Mundtlighedsprincippet, som det er opstillet fra Hr. Professor Nellemans Side, fører til en Sagførervirksomhed, en Skriftveksling, Bevisers Indsamling o. s. v., som maa tage sin Tid og som maa gaa paa samme Vis som nu; men derefter komme vi til det, hvori Mundtlighedsprincippet skal adskille sig fra det skriftlige Princip. Medens vi nu sige, at denne Udvikling af Proceduren foregaar successiv med Indlæg og Beviser, og at Dommeren, naar den er sluttet, døm-

mer efter de skriftlige Beviser, opstiller Mundtlighedsprincippet en anden Fremgangsmaade; nu kommer den Forestilling, som Mundtlighedsprincippet fører med sig og som bestaar i, at medens Sagførerne nu sige: Gjennemlæs selv, hvorledes Sagen har udviklet sig, saa skal der laves en Forestilling, hvorved det Grundlag, man har tilvejebragt ved Processen, mundtlig skal fremstilles og oplyses fra begge Sider. Denne Forestilling, som skal gives til Bedste for Publikum, for at dette skal interessere sig for Sagen, influerer betydelig paa den Maade, hvorpaa der arbejdes under Opsamlingen af Sagens Stof; den griber forstyrrende ind deri og fører til forskellige Ulemper. Jeg vil spørge Enhver, der kjender noget til dette Forhold, om han ikke har set, hvor unaturlig det f. Ex. er at tale om den Vidneførsel, der skal foregaa med Hoved- og Krydsexamination umiddelbart før Sagens Paakjendelse? Har man ikke set, hvorledes dette ogsaa er en komplet Usandhed? Har man ikke set, hvorledes vedkommende engelske Advokat forud for Vidneførselen har faaet en fuldstændig Optegnelse fra sin attorney over det, der skulde forklares i Forhøret, og hvorledes en Advokat i England studsede og standsede, da et Vidne pludselig gik udenfor den skriftlige Ramse, som Advokaten havde faaet af sin attorney? At Advokaterne skulde være nødt til at være saa fortrinlig inde i disse Sager, der behandles mundtlig, er ogsaa en Indbildning. Ogsaa med Hensyn dertil har jeg set, hvorledes en Advokat i England, netop fordi man dér faar Grundlaget forelagt for sig, udarbejdet af sin attorney, i Begyndelsen med stor Dristighed har plaideret Sagen — thi det er meget let at sætte sig nogenlunde løst ind i en Sag — men senere undervejs er gaaet istaa, fordi der var et eller andet betydeligt Tvistepunkt, han ikke kjendte, og har maattet vende sig om for at spørge sin bagved siddende attorney, som var bedre inde i Sagen end han. Det er altsaa ogsaa et Skin, naar man tror, at den mundtlige Procedure skulde nøde Advokaterne til en større Forberedelse, end den skriftlige Procedure fører med sig. Nu opstaar altsaa det Spørgsmaal, hvorledes vi, naar Sagen skal forelægges for Dommeren, faa den bedste Afgjørelse, enten derved at denne Forestilling finder Sted, hvor Sagførerne plaidere fra begge Sider, og der umiddelbart derefter finder en Domsafgjørelse Sted, eller derved, at den skriftlige Procedure ligger for, prøves af Dommerne og gennemgaaes af dem? Naar det nys blev omtalt her, at Proceduren ved Sø- og Handelsretten skulde indeholde et Bevis for den mundtlige Processes Fortrin, kan jeg ikke undlade at sige, at Sø- og Handelsretten efter min Mening ikke giver Spor af Bevis derfor; thi man maa ikke tro

at det egentlig har saa stort at sige med denne mundtlige Procedure ved Sø- og Handelsretten. Alene dette er for mig aldeles slaaende, at Nyttens ved den mundtlige Procedure jo skal være den, at Dommerne afsige deres Dom umiddelbart efter, at Proceduren er sluttet, men dette sker ikke ved Sø- og Handelsretten. Der faar man først Dommen 8 a 14 Dage, efter at Proceduren er sluttet, og man faar den nota bene dels efter den Fremstilling, der er given, og dels ved at ty til de skrevne Indlæg og Bilag, som Dommeren da kan tage Hensyn til; uden dette vilde Proceduren heller ikke kunne slaa til. Er det ikke slaaende for os, der ere vante til at procedere i Højesteret, at se, hvorledes en Sag dér forelægges, og hvorledes den forelægges i Sø- og Handelsretten? I Højesteret tager en Sags Dokumentation Hovedparten af den Tid, der bruges til at forelægge den, og hvorfor? Fordi Dommeren der, gennem den Behandling, Sagen saaledes faar for Skrankerne, skal sætte sig fuldstændig ind i Sagen. I Sø- og Handelsretten kjender man derimod ingen Dokumentation; der er ikke Tale om nogen Dokumentation af de Bilag, Indlæg eller andre Dokumenter, som skulle bruges til Retskjendelserne; der gives kun en Fremstilling af Sagen gennem Sagførernes Mund, og altsaa skulde man tro, at Dommerne, umiddelbart efter at Proceduren var sluttet, maatte være i Stand til at paakjende den, uden at behøve 8 à 14 Dages Betænkningstid til deri at foretage en Revision af Akterne; men, naar de alligevel behøve en saadan Frist, paastaar jeg, som sagt, at man ikke fra Sø- og Handelsretten skal kunne paaberaabe sig noget Bevis for det mundtlige Systems Fortrinlighed. Det bliver altsaa Spørgsmaalet, om man hos os vil forlade en Prøvelse af de skriftlige Indlæg, der foreligge, og i Modsætning dertil stille den Fordring, at Dommeren umiddelbart paakjender Sagen. I saa Henseende holder jeg for — det bliver jo altid en Skjønsag — at den grundigste Overvejelse kommer frem igjennem en umiddelbar Prøvelse af den skriftlige Procedure, og at det andet kun er et Skin, man opstiller, der ikke fører til et mere betryggende Resultat. Hvad jeg navnlig vilde hævde, er, at det ubetinget kun er en ordentlig og omhyggelig Procedure i første Instans, der gjør det muligt at have en Prøve ved overordnede Domstole. Med Hensyn til den danske Proces vil jeg sige, at det maaske er en Urimelighed at have tre Instanser; lad os indrette os saaledes, at de mindre Sager afgjøres af Underretterne, som det nu sker; lad os gjøre Overretten til første Instans til at paakjende de større Sager, og lad saa disse gaa fra Overretten til Højesteret og dér finde deres endelige Paakjendelse. — Saaledes har jeg tilladt mig at behandle denne Sag i sig selv, idet jeg har

set den fra de Sider, som det for mig væsentligt kom an paa at fremdrage ved denne Lejlighed, og jeg skal udtale, at jeg ikke tror, det er lykkedes Mundtlighedsprincipets Forsvarere at fremhæve noget Argument, der særlig skulde tjene til bedste for deres Mening; men hvorfor skulde da vi, som staa paa det Givne, forlade dette? Man siger — og nu kommer jeg ind paa Talemaader; jeg beder Hr. Professor Nellemann undskyldte, at jeg bruger dette Udtryk, men jeg holder mig til et Udtryk, han selv har brugt — at Retsreformen over hele Europa har faaet en saadan Gang, og at vi derfor skulle følge med i saa Henseende og ikke staa tilbage. Dertil være det mig tilladt at sige, at efter mit Kjendskab til disse Ting er den Erfaring, som Europa i den Henseende har gjort, af en temmelig ny Dato, og selv paa de Steder, hvor man har gjenneført Mundtlighedssystemet, er der jo adskillige Tvivl om dette Systems Fortrinlighed. Jeg vil yderligere tilføje, at jeg ved at se Processer i England og Tydskland har faaet det Indtryk, at, medens Procesformen i England var naturlig, fordi den dér var udviklet fra gammel Tid af, blev i Tydskland den mundtlige Procedure et Paa-hæng til hele det skriftlige Grundlag, som forelaa; den mundtlige Procesform var en Form, hvori man egentlig ikke kunde føle sig ret hjemme. — Jeg skal slutte med de Ord, at, da Professor Aschehoug før sagde, det var muligt, at han, naar han skulde skrive en Proces, ogsaa vilde komme noget nærmere ind paa Mundtlighedsprincipet, saa fandt disse Ord Bifald fra nogle af deres Side, som slutte sig til Hr. Professor Nellemann; men jeg vil bede lagt Mærke til, at Prof. Aschehoug indledede disse sine Bemærkninger med de Ord: Hvis jeg skulde skrive en Proceslov, hvad Gud forbyde, jeg nogensinde skulde. Deri ligger den sande Tanke, nemlig den: Vi have en Proceslov, der har staaet sin Prøve, og jeg gaar ikke fra den, fordi man siger, at der omkring i Europa skal være indført en anden Procesmaade; bevis mig derimod, at vor Procesmaade har ført til vitterlige Fejl eller Urigtigheder, saa skal jeg forlade den. Jeg skal tilføje, at jeg i vor Tid, som river ned paa saa grumme meget — hvad rører der sig ikke rundt omkring os snart fra det ene snart fra det andet Partis Side — vilde anse det for overordentlig priseligt, om de Mænd, der staa i Spidsen for den juridiske Udvikling, vilde sige: Nej, lad os holde lidt igjen; lad der være et Sted, hvor vi respektere gammel Ret og den gamle Udvikling af Retsforholdene; lad os ikke vælte den over Ende; der er Steder nok, hvor man foretager Reforme. Hvorfor skulde vi ikke ogsaa ved dette Møde tage Hensyn til det Ønske,

man har saavel fra dansk som fra norsk Side om at faa det Fællesskab frem, som vi have saa godt af? Jeg vilde ønske, at man vilde sige: Lad os holde paa vor nuværende Procesform; den kan maaske rettes i enkelte Punkter, men lad os holde paa den; vi kjende den; den har udviklet sig med os fra gammel Tid af, og under den have vi levet trygt og rolig. Hvem véd, hvorledes vi vilde komme til at leve under Forhold, som slet ikke passe med hele den danske Udvikling.

Professor **Broomé** från Lund: Jag skall icke länge upptaga mötets dyrbara tid, då det föreliggande ämnet redan blifvit så grundligt diskuteradt, att föga nytt torde vara att tillägga; hufvudsakliga afsigten med mitt uppträdande är ej heller att söka inverka på det omdöme, som mötet i frågan kommer att omfatta, men jag har ansett mig, såsom representant, i min ringa mån, för den juridiska vetenskapen inom mitt land, böra yttra några ord, dels för att tillkännagifva, att jag från teoretisk synpunkt ställer mig på prof. Nellemans sida, och dels för att något närmare belysa vissa punkter af vår svenska processlagstiftning.

Det är allmänt bekant, att vi teoretiska jurister äro hufvudsakligen böjda för att hålla fast vid det, som vi från spekulationens synpunkt finna bäst och rättast, då de praktiska juristerna deremot hysa stor böjelse för att efter verkningarna bedöma halten och betydelsen af de grundsatser, på hvilka lagstiftningen hvilar. Detta synes mig lätt förklarligt, och jag tror äfven, att man uti detta förhållande kan söka förklaringen dertill, att de skilda meningarne tyckas något hafva närmat sig hvarandra, nemligen så att man synes vilja erkänna den muntliga principens företräde, men anser det i praktiskt hänseende icke nyttigt att fullständigt genomföra densamma. Det har äfven blifvit framhållet, att vi i Sverige ungefär kommit till en sådan förmedlande ståndpunkt. Den ärade talaren från Sverige (Carlén) har mycket riktigt angifvit några af de hufvudsakliga bestämmelserna i vår lagstiftning, men det har förefallit mig, som om man af hans yttrande skulle kunna få det intryck, att vi i Sverige hade muntlig process i väsentligare grad, än förhållandet verkligen är. Det är för att något närmare belysa detta, som jag närmast ansett mig föranlåten att begära ordet.

Vi hafva i Sverige väsentligen skriftlig process; parterna hafva visserligen rätt att muntligen yttra sig, men processens egentliga grund är det skriftliga förfarandet. Detta har gått så långt, att, om parten, då hans muntliga yttranden inför rätten för honom

upplåsas, icke vidkännes dessa, föreskrifver lagen, att domstolen har rätt att säga hvad som blifvit taladt och svaradt och således skall införas i protokollet, hvilket ensamt är det, som lägges till grund vid processens afgörande. Vi hafva altså en skriftlig process med muntliga modifikationer, och såvida jag rätt uppfattat diskussionen, har här den åsigt hufvudsakligen gjort sig gällande, att man icke strax bör öfvergifva det skriftliga systemet, der det finnes, men underkasta det lämpliga modifikationer i rigtning åt det muntliga. Frågan derom kan icke sägas vara annat än ett rent praktisk spørsmål.

Hvad åter angår ämnets teoretiska del, så har jag icke hört något mera väsentligt skäl, som syntes mig vederlägga prof. Nellesmanns uppfattning af processens serskilda momenter, ehvad densamma afsett ledningen af rättegången, spørsmålsrätten eller bedömandet af sakens sammanhang m. m.; och alla de framställda anmärkningarne synas mig endast egnade att ådagalägga, att det kan gå bra äfven under nuvarande förhållanden. Frågan synes mig för öfrigt nu icke gälla de svårigheter eller den lätthet i afseende på detaljerna, som uppstå vid utbildandet af en sund processlagstiftning, utan endast att jurismötet skall uttala de grundsatser, som äro principiellt riktigast och hafva största sannolikhet för sig att blifva gällande. Den fråga, som nu här diskuteras, har äfven varit före i andra länder, och den erfarenhet, som der blifvit vunnit, har redan här blifvit återopad; jag vet dock ej — jag har ej varit här närvarande från mötets början — om någon förut citerat ett uttryck, som blifvit fäldt i afseende på den skriftliga proceduren, eller att vid processens början veta nästan alla hvilkendera parten har rätt, men när den pågått en tid, vet ingen det. Jag vädjar till de svenska juristerna, huruvida de ej, atminstone till en viss grad, vilja medgifva sanningen af detta påstående. Det lefvande intrycket af förhandlingarne är det, som bör bestämma domarens öfvertygelse, och det bör då ej kunna inträffa, som nu någon gång sker, eller att domaren måste för sig säga: jag är öfvertygad om, att den eller den har rätt, men det är omöjligt att döma till hans förmån, emedan alla formella omständigheter äro emot honom. Allt detta hänvisar derpå att ett friare bedömande af bevisen är ett oundgängligt vilkor för att fullt rättvisa domar skola kunna fällas. Jag tror emellertid icke, att detta kan stå tilsamman med den stränga formalism, som är förenad med den skriftliga proceduren, och om så är förhållandet, så kan jag icke neka till, att vår processlagstiftning tarfvar förbättring. De fördelar uti densamma, som

redan blifvit påpekade såsom förhandenvarande, nemligen den grad af muntlighet, som verkligen hos oss finnes, tyckas äfven hänvisa derpå att, om vi också med aktning för våra traditioner tillsvidare bibehålla så mycket som möjligt af det gamla, vi dock böra sträfva att reformera vår processlagstiftning i riktning åt det friare hållet. Om jag också i någon mån instämmer med den talare, som först gjort en framställning af vår process, deruti, att denna kan betraktas såsom något förmedlande det muntliga och skriftliga systemet, kan jag dock ej annat än önska ytterligare framsteg på muntlighetens bana, när reformens tid en gång är inne. De detaljer, som för detta ändamål äro nödiga, kunna naturligtvis icke blifva föremål för juristmötets öfverläggningar och behöfva icke heller blifva lika i de tre nordiska länderna. Deremot är jag fullt öfvertygad om, att grundsatsen bör vara densamma och att den bör vara en öfvergång från den stränga skriftliga proceduren till en mera fri muntlig, hvilken åter i sin ordning är det första vilkoret för en fri uppskattning af bevisen samt för en snabbare materiel rätt. Jag tror emellertid ej, att det nu är möjligt att i vidsträckt mån genomföra dessa reformer, men de böra uppföras såsom det mål, till hvilket vi skola sträfva, ehuru svårigheterna äro stora och man för ändamålet måste underkasta sig både kostnader oeh arbete.

Overretssagfører **Octavius Hansen**: Det undrer mig ikke, at det Spørgsmaal, der her i Dag er debatteret, nemlig, om man skal have Mundtlighed eller Skriftlighed i Proceduren, til en vis Grad har vakt Lidenskaberne paa begge Sider. Sagen er jo i Virkeligheden den, at Spørgsmaalet om, hvorvidt man vil slutte sig til de Reformer, der navnlig repræsenteres af Hr. Professor Nellesmann, eller om man vil stille sig paa det Standpunkt, som min ærede Kollega, Hr. Højesteretsadvokat Hansen i Dag nærmest har hævdet efter Hr. Professor Aschehoug, væsentligt beror paa en gennemgribende Modsætning i hele Livsopfattelsen. Dette Spørgsmaal om Mundtlighed eller Skriftlighed er i og for sig ikke noget Spørgsmaal, som staar aldeles fremmed for alle andre Spørgsmaal; den Reform, man her vil søge at fremme, er kun en Gren af hele den store Reform, der er foretagen her i Landet, siden Grundloven udkom. Jeg skal ikke nægte, at det har faldet mig noget for Brystet her i denne Sal, som har været Vidne til vort politiske Liv siden 1848, at høre en saadan Lovprisning af Skriftligheden som den, vi i Dag have hørt af Hr. Højesteretsadvokat Hansen. Mundtligheden har trængt sig ind ikke alene i det politiske Liv, men ogsaa i Sogneraadens

Bestyrelse og til en vis Grad i Administrationen; man er efterhaanden bleven fri for al denne Opdyngen af Skrift ovenpaa Skrift, og nu skulle vi høre en Højesteretsadvokat, en Mand, som netop procederer ved den eneste Ret her i Landet, hvor vi nogenlunde have Mundtlighed, optræde ikke som advocatus diaboli, men som Advokat for Skriftlighed! Jeg har ofte tænkt, mine Herrer, hvorledes man, naar man skulde indrette en Procedure i et Samfund, som ikke bestod af andre end Døvstumme, skulde kunne indrette den anderledes, end saaledes som vor civile Procesmaade er indrettet. Der er ikke det mindste i Vejen for, at baade Advokater, Sagførere, Dommere, Parter og hele Besætningen kunne være døvstumme; hele Procesmaaden er lagt saa fuldstændig til rette for dem, at det næsten synes, som Høre- og Taleevnen var aldeles overflødig i Retsplejen. Have vi imidlertid ikke Talens og Hørelsens Evner blandt andet ogsaa for at benytte dem i den vigtige Del af Folkets offentlige Liv, som vi repræsentere? Er der virkelig nogen Mening i at udelukke Talen og Hørelsen fra Retsplejen mer end fra andre Steder? Hvis man endda kunde sige, at Mundtligheden var noget Nyt, var det en anden Sag; men det er jo ingenlunde Tilfældet. Hvad der her er Tale om, er at vende tilbage til den ganske naturlige Maade at fremsætte Sagerne paa for Retten, og det tilmed en Maade, som har staaet sin Prøve og som har sin Hjemmel hos en Nation, som mere end nogen anden har vist, at den har et praktisk Geni, nemlig England. Jeg taler ikke her om de Forsøg, der i den senere Tid ere gjorte i Tydskland for at lave et System, som indeholder en Blanding af Mundtlighed og Skriftlighed, hvormed man ikke kan være tilfreds. Det er først i den allernyeste Tid, at man i Tydskland har indset, at man maa gaa lige til Kilden, nemlig til England, og tage Institutionerne derfra; man faar dem da uforfalskede, saa at man kan være tjent med dem. Jeg vil i det Hele tillade mig at henlede Opmærksomheden paa den Udvikling, der i de sidste 20 à 30 Aar er foregaaet i England netop med Hensyn til Civilprocessen. Der er mange, der bedømme den engelske Retspleje efter hvad den var i 1840 eller noget udover den Tid, men fra 1850 og indtil Dato er der foretaget gennemgribende Reformer og Revolutioner i den engelske Civilproces, som navnlig have befriet den for det allermeste af, hvad man der kalder »technicalities«. De engelske Jurister have, som Hr. Professor Nelleman meget rigtig har fremhævet, stadig forberedt noget videre i den Retning; den Kommission, der i 1869 afgav en Rapport, har netop foreslaaet at lade den

meget formelle Indledning til Processen fremtræde i en ganske simpel og naturlig Form. Naar den engelske Proces har modtaget denne Reform, naar man tilmed, som man er i Færd med, har faaet Appelsystemet forandret, og en Sammensmeltning er sket af equity og common law Domstolene, er jeg overbevist om, at den engelske Proces vil frembyde det bedste Mynster, som man kan faa i saa Henseende. Vi behøve ingenlunde her at gaa den Omvej, som vi i mange andre Sager have været tilbøjelige til, nemlig til Frankrig og tildels til Tydskland, for at faa de rigtige og sunde Principer frem i vor Retspleje. Der er én Ting, jeg ogsaa skal fremhæve lige over for Hr. Advokat Hansen, og det er med Hensyn til Spørgsmaalet om Parternes Møde for Retten. Bestemmelsen derom skyldes Englands store Reformator paa Civilrettens og Processens Omraade Lord Brougham. Der var naturligvis, da han foreslog denne Reform, en stor Masse af Jurister, som bestemt var imod den, og navnlig var dette Tilfælde med hele Dommerstanden. Der fremkom den ene Protest efter den anden fra denne, men Brougham brød sig ikke om Dommerstanden; han gik til Underhuset og fik gennemført den Reform, hvorefter enhver Part kan lade sig afhøre og kan citere Modparten til at afhøres under Ed. Efter at denne Institution har bestaaet i 20 Aar, foreligger der Udtalelser fra de første Jurister i England, fra Overdommere, fra videnskabelige Jurister o. s. v., hvori de alle ere enige i at erklære, at der ikke i mange Aarhundreder er sket saa vigtig en Reform i England som denne; der er ikke nogen Reform, som baade Jurister og Publikum i det Hele have Grund til i saa høj Grad at lykønske sig til som netop den, at en Mand ikke skal have Lov til at holde sig borte fra Retssalen og lade sin Sagfører fremsætte de Løgne, som enten Sagføreren selv finder paa, eller som han, hvis han er for hæderlig dertil, har ladet sig binde paa Ærmet af sin Mandant. Dette System har man brudt med i England; man har søgt overalt at faa Sandheden frem, at faa Løgnerne fortrængt fra alle de Smuthuller, hvori den er saa tilbøjelig til at skjule sig, og et af disse er netop det, at Parterne skulle have Lov til at blive udenfor Retssalen og unddrage sig den personlige Examination. Man kan saaledes sige, at der næsten ikke er en eneste Sag, hvori Stridsspørgsmaalene bevæge sig paa det faktiske Omraade, uden at Parterne komme frem, og det ikke saa meget i den Form, at den ene Part støvner den anden, men netop i den Form, at Parterne selv sige: Jeg ønsker at komme frem, lad mig fortælle min Historie, saa skal Dommeren og Nævningerne nok

se, at jeg er en ærlig Mand, der siger Sandhed; men jeg har ingen Vidner, og den eneste Maade, hvorpaa jeg kan vinde min Sag, er den, at jeg lader mit ærlige Ansigt og mine Beretningers indre Sandhed tale for mig; jeg véd, at jeg ikke staar ligeoverfor Idioter, der kunne lade sig vildlede, men ligeoverfor Folk, som ere vante til at prøve Sandheden. Det er dette System, man maa anse for en af de største Reformere, og jeg er rigtignok bleven i høj Grad forbauset over i Dag at høre, at det er blevet fremhævet som en Snare for Dommerne. Naar disse ere juridisk dannede, kunne de dog virkelig ikke være Folk, der skulle lade sig vildlede, fordi der kommer en Mand frem i Retten og fortæller en Historie, hvis indre Usandsynlighed ligger meget klar for Dagen, hvorhos det tillige maa være Modpartens Sag at faa den endnu klarere lagt for Dagen. Denne Anke mod dette Institut, som er indført i England, stod i Forbindelse med en Anke mod den Maade, hvorpaa Vidneførselen sker der. Dertil skal jeg bemærke, at det forekommer mig, at Vidneførselen er det svageste Punkt i hele vor Procesmaade og meget utilfredsstillende, navnlig naar man ser det i Forbindelse med vort Appelsystem, naar man ser, at i mange Sager er det Grundlag, hvorpaa Højesteret afsiger sin Dom, ikke andet end en skriftlig Fremstilling af, hvad visse Personer have fortalt for Underdommeren, der maaske har misforstaaet dem og som i ethvert Tilfælde, ved at overføre deres mundtlige og levende Udsagn med Sort paa Hvidt, kan have forvansket dem i en Grad, man maaske ofte ikke aner. Jeg maa overhovedet sige, hvis man vil tillade mig at outrere Sagen lidt, at, naar en Mands Sag skulde afgjøres for Højesteret — jeg forudsætter, at der var væsentlig Tvivl om det Faktiske — efter skrevne Thingsvidner, vilde jeg hellere lade Sagen afgjøres ved Tærningekast end paa den Maade. Jeg vil erindre de danske Jurister, som sige, at de ville holde paa Skriftlighed og den nuværende Proces, om, at der staar en Faktor ved Siden af os, som vil have Reformen frem, og det er det danske Folk, der nok skal vise, at det er blevet ked af Skriftligheden i Retsplejen, ligesaavel som man er bleven det paa andre Steder. Det skal ikke lykkes d'Hrr. Højesteretsadvokater at standse en Reform paa dette Punkt, som det er lykkedes at sætte igjennem paa mange andre Punkter. Jeg troer, at de ved deres Forsøg derpaa ville spille deres Kræfter paa et meget utaknemmeligt Arbejde; de ville se, at Ideen gaar frem og lader sig ikke standse. Jeg troer ikke, der er noget at indvende mod Hr. Professor Nellesmanns Paastand om, at den Reform, hvorom her er Tale, er trængt igjennem over hele Europa. Det er naturligvis ikke derfor, vi skulle tage den, men

fordi de samme Omstændigheder, som har bragt den til at trænge igjennem i det øvrige Europa, ogsaa ere tilstede her hos os. — Jeg vender tilbage til det Udgangspunkt, at det Spørgsmaal, der her foreligger, ikke er et ene staaende Spørgsmaal, som kan modificeres, og hvorom enhver kan have sin Mening, men det er en væsentlig, en forskjellig Samfundsopfattelse, der her gjør sig gjældende, og jeg skal tillade mig at bemærke, at vi hellere end at gaa paa Akkord, at indrette os efter hverandre og komme hverandre imøde, skulle erindre den gamle Sætning, at man ikke skal komme ny Lapper paa en gammel Klædning, thi saa river den ud, og at man ikke skal komme ny Vin paa gamle Læderflasker, thi saa sprænges de. Jeg skal endnu en Gang tillade mig at erindre om, at det ofte gaar saaledes, at det, som Fagmændene modsætte sig, er det, der har den aller største Udsigt til at trænge igjennem. Jeg vil derfor bede de danske Jurister, som modsætte sig denne Reform, at tænke endnu en Gang derover, og jeg vil opfordre dem til at arbejde sammen med os Andre, som ville sætte den igjennem; de ville da maaske kunne faa deres Ideer gennemførte, hvad de derimod nu, da de stille sig som bestemte konservative Modstandere, ikke ville have nogen Udsigt til.

Byfoged Hage: Det var en Ytring af Advokat Hansen, der nærmest foranledigede mig til at begjære Ordet. Han syntes at gaa ud fra, at den Bestemmelse, der kom ind i Grundloven, og hvorfra Prof. Nellesmann tog sit Udgangspunkt, var bleven sat ind i Grundloven halvt som en Overrumpling og halvt under et Tryk af Bevægelsen i 1848. Jeg tror, at der maa nedlægges Indsigelse mod denne Opfattelse. Den Gang denne Bestemmelse kom ind i Grundloven, var der ikke blot flere af de største Lande, som havde indført Nævninger og som havde Mundtlighed i den civile Retspleje, men der var tillige en meget rig Literatur i saa Henseende; der havde i flere af de Lande, hvor man først senere har kunnet gennemføre Forholdsreglen, dannet sig en Mening i dette Spørgsmaal. Jeg troer, at Mange her i Landet den Gang havde en levende Følelse af, at, dersom man overhovedet skulde give Folket en overordentlig stor Myndighed i de offentlige Anliggender og ad den Vej søge, ikke blot at udvikle det offentlige Liv, men ogsaa at grundlægge Selvstyrelse for Befolkningen, var det nødvendigt, ogsaa at gennemføre denne Tanke, dette Princip med Hensyn til Retsplejen, og at Domstolene senere let kunde tabe Fodfæstet, dersom man paa dette Omraade fulgte ganske andre Regler og tillod en anden Udvikling end den, der i andre Retninger fandt Sted. For mig har

det altid staaet som en højst betydningsfuld Ting, at Folket ikke alene vandt Rettigheder, erhvervede Myndighed og fik udviklet hele den Side af dets offentlige Liv, som gaar ud paa, at styre, herske og byde, men at det ogsaa kom til at bære Ansvar. Dette vilde kun kunne naas med Hensyn til den kriminelle Retspleje; ved den civile derimod, med Hensyn til hvilken man ikke opstillede Principer, der absolut skulde gennemføres, men vel indsatte almindelige Bestemmelser, saaledes at der var givet temmelig frit Spillerum ved Gjennemførelsen i det Enkelte, tror jeg, man har tænkt sig, at Folket maatte ligesom indlades i Retsalen for at vinde Interesse for den hele Behandling og Udvikling af Processen; Parterne skulde derhos selv paa en anden Maade end hidtil indtages i Sagen; baade Parterne og det hele Folk skulde ligesom drages med ind i Retshaandhævelsen. Vi trænge jo nu endnu mere end den Gang til, at Folket kan faa Agtelse for og Kjærlighed til Loven, og at det, ligesom det selv er med til at give Lovene, ogsaa i det mindste følger med, hvor Retshaandhævelsen foregaar. Idet jeg udtaler dette, maa jeg tillige sige — og det blev ogsaa berørt af den ærede sidste Taler — at det noget har forbauset mig at høre en dansk Jurist saa højtidelig sige: Lad os bevare det »Gamle«. Ja, i en vis Forstand er alt det Traditionelle gammelt, og tales der om den senere Tid, har Taleren Ret. Men det virkelige »Gamle« i Norden er Mundtlighed; det er ikke blot gammelt og i sin Tid grundfæstet; men vore Forfædre i Norden satte en Stolthed ikke blot i at være med til at hævde Retsplejen, men ogsaa i at følge Forhandlingerne, der ofte bleve førte med ganske overordentligt Snille og Dytighed og vandt en levende Interesse hos Befolkningen, der ofte fulgte en Sag, som om det var dens egen Sag, det gjaldt om, fordi Lovens Opretholdelse ansaas som saare vigtig. Skjøndt man lader saa haant om fremmede Lande, vil jeg dog t. Ex. nævne et Land, hvor man har været forsigtig netop paa dette Omraade, og det er Østerrig. Der har man dog nu i 20 Aar havt Mundtlighed. En af dette Lands berømteste Forfattere udtaler sig saaledes: Der er stor Tvivl om mange andre Spørgsmaal, men alle synes nu lidt efter lidt at være blevne enige om at opretholde Mundtligheden og at erkjende de store Fordele, vi have naaet derved. Trods dette, kan jeg dog ikke nægte, at jeg i ikke faa Punkter er enig med min ærede Ven, Prof. Aschehoug. Jeg kan nemlig ikke nægte, at det er et meget alvorligt Skridt, vi ønske at gjøre, og at det vilde være Usandhed, naar vi vilde sige, at der ikke vilde opstaa meget store Vanskeligheder ved Mundtlighedsprincipets Gjennemførelse. Jeg maa være

enig med ham i, at det i det mindste i mange Sager vil blive en meget kostbarere Retspleje. Mundtlighedsprincipets Gjennemførelse vil med Nødvendighed føre til, at man faar kollegiale Domstole i første Instans i de vigtigere Sager; dette har man overalt anset nødvendigt. Men derved drager man Parterne og Vidnerne fra deres Hjemstavn, fra deres nuværende Værnething til de større Kredse; de maa i Reglen gjøre lange Rejser og ofte opholde sig i længere Tid paa fremmede Steder, og alt dette vil fordyre Processen i en ikke ringe Grad. Advokaterne ville faa et sværere Arbejde; den hele Forhandling, der følger med den mundtlige Processform, vil kræve et ganske anderledes anstrængende aandeligt Arbejde fra deres Side end hidtil, hvilket maa lønnes. Jeg er ogsaa enig med den nævnte ærede Taler i, at der er en Fare ved, at Appel med Hensyn til Bevisbedømmelsen ikke kan finde Sted. Dertil ere vi ikke blot vante, men det er ganske naturligt, at man sætter stor Pris paa, at en Forhandling kan gjentages to Gange. Det er det samme Princip, der gaar igjennem alle lovgivende Forsamlinger med den dobbelte Forhandling i to Kamre og gennem vort kommunale Liv med den dobbelte Prøvelse; men det vanskeligjøres i ikke ringe Grad ved Mundtlighedsprincipets Gjennemførelse, hvor hele Bevisførelsen maa foregaa for dem, der skulle dømme i Sagen. Man kan imidlertid ganske vist i en ikke ringe Grad modarbejde disse Ulemper ved i det mindste i en Del af de vigtigste Retshandler at fordrer Skrift. Jeg er ganske enig med Prof. Aschehoug i, at mundtlige Kontrakter i det Hele bør holdes i Ære. Men i ikke faa vigtige Tilfælde er skriftlig Kontrakt det naturlige, og hvor det fordredes, behøvedes Vidnebevis ikke. Det er jo allerede saa, at man i visse Tilfælde fordrer Skrift som Betingelse for, at en Retshandel eller Villieserklæring overhovedet skal være gyldig. Hvor skriftlig Kontrakt fordres, vil man undgaa ikke faa af Ulemperne ved Mundtlighed netop i vigtige Processer, som derved blive mindre kostbare og kunne nyde Godt af Appel. Dernæst er der ogsaa et andet Middel, som heller ikke har været fremmed for de Mænd, som i den senere Tid have behandlet Sagen i Danmark, og det er, at man i alt Fald kan gjøre det muligt for Parterne selv i vigtige Sager at faa to Behandlinger og at faa en billig Proces. Selv om man nemlig opstiller som den almindelige Regel, at kollegiale Retter skulle dømme i første Instans, bør det staa i Parternes Magt, baade forud ved Kontraktens Indgaaelse, og naar selve Sagen skal for Domstolene, at vælge Paadømmelse i første Instans af Underretten; den kollegiale Ret bliver da anden Instans. Naar Parterne ikke ville det, bliver det deres egen Sag. Man und-

gaar da Klager over Kostbarhed, og over at Appel er afskaaren. Vælg de derimod Paadømmelse af Underdommeren, opnaa de en langt billigere og tillige hurtigere Maade for deres Retstrættes Afgjørelse i første Instans. Dette forekommer mig at være en meget naturlig Udvej, og jeg troer, at den er særdeles passende efter vore Forhold. — Der er et andet Punkt, hvori jeg er enig med Professor Aschehoug, og jeg tror ogsaa med den ærede sidste Taler, der udtalte sig med overordentlig stor Styrke for Mundtlighedsprincipet, deri nemlig, at naar Parterne overhovedet skulle afgive Forklaring, fører Konsekvensen i mine Tanker unægtelig til, at det bør ske under Ed. Den energiske Fremdragen af Sandheden faar man først, naar Parten afhøres under Ed. Det maa da staa ham frit for at vælge, om han overhovedet vil afgive Forklaring eller ikke, men naar han først er gaaet ind derpaa, staar han som Vidne. Det kan imidlertid godt være, at dette i den Grad vil stride mod vore nedarvede Forestillinger, at det vil møde en aldeles afgjort Modstand. Jeg erkjender, at der er noget forfærdeligt i at se den Maade, hvorpaa en Part pines under den engelske Forhandling. Det er en ypperlig Lov, Lord Brougham har frembragt, men det er ganske vist, at der stundom klages over den. Mange Tilstedeværende kunne vistnok erindre en Sag, hvori en Mand, der stod som Part, blev krydsforhørt i 27 Dage, 5 à 6 Timer daglig. Sagførere, Dommere og alle erklærede, at det var en Proces, som man ikke havde set Mage til, og man kan vel altsaa ikke vente, at noget saadant ofte skulde blive gjentaget; men man har dog et Exempel paa, at en Mand, der var Part i en civil Sag, i 27 Dage, 5 à 6 Timer daglig, er bleven underkastet det mest gjennemtrængende og skarpe Krydsforhør, hvorved hele hans Liv er lagt frem, lige fra hans Barndom og til det Øjeblik, han stod for Domstolen. Hvor forkastelig end en saadan Fremgangsmaade kan synes at være, kan det dog ikke nægtes, at den er virksom, og den har i dette Tilfælde ført til, at Manden nu skal tiltales for Falsk og Mened. Jeg tror imidlertid ikke, det vil være let at faa gennemført en Bestemmelse af denne Natur, hvorimod jeg, som alt antydet, vil anbefale, hvad Advokat Hansen har nævnt, at der saa meget som muligt bør være to Instanser i civile Sager, dog med den Forskjel, at jeg gjerne i det Væsentlige vilde bevare Højesteret som Kassationsret, vel ikke konsekvent indrettet som den franske, men jeg har ved at kalde den Kassationsret villet hentyde til Ordningen af den. De to andre Retter, Underretten og den kollegiale Ret, vilde være de to Instanser, for hvilke den egentlige Bevisførelse skulde foregaa. — Jeg troer ikke, det er uden stor Betydning, at denne Sag

er bragt paa Bane her for nordiske Jurister. Fordelene ved Mundtlighedsprincippet synes mig langt at overgaa de Mangler, der klæbe derved som ved enhver menneskelig Institution. Det har været interessant at høre, hvorledes begge de Mænd, der fra svensk Side have udtalt sig, synes at sympatisere med Professor Nellemanns Udvikling og de Forslag, som naturlig knytte sig dertil. Jeg vilde i højeste Grad beklage, om Danmark og Norge skulde følge to Veje i den Retning. Jeg erkjender, at der i Norge er ejendommelige Forhold, f. Ex. den spredte Befolkning og den store Udstrækning, som maaske kunde vanskeliggjøre Indførelsen af en Reform som denne; men den Mand, der stod her som den skarpeste, dygtigste og talentfuldeste Modstander, søgte dog, da han kom til Slutningen af sit Foredrag, at udjevne den Afgrund, der syntes at være mellem ham og Professor Nellemann, og jeg stoler paa, at hans Kjærlighed til at arbejde som Lovgiver vilde blive den overvejende, hvis den Opgave skulde blive stillet ham, at udarbejde en Lov i denne Retning. Jeg vil derfor heller ikke lægge Hovedvægten paa de Ord af ham, som Højesteretsadvokat Hansen fremdrog, men jeg vil hellere lægge Hovedvægten paa de Ord af ham: Naar jeg skulde skrive en saadan Lov, blev jeg en større Ven af Mundtlighed, end jeg tilsyneladende har været i Dag. Hermed vil jeg takke ham for det interessante og gode Bidrag, han har leveret til denne Sags Belysning, og jeg haaber, at han, naar Tidens Fylde kommer, vil være en af dem i det norske Storting, hvor han saa hæderlig beklæder sin Plads, der rækker Danmark Haanden, og ikke vil lade Danmarks og Norges Veje skilles altfor meget.

Professor Nellemann: Skjøndt jeg frygter for, at den ærede Forsamling er ked af mig, er der dog i de Ytringer, som ere fremkomne fra Hr. Højesteretsadvokat Hansens Side, noget saa ansporende for mig, at jeg ikke kan undlade endnu engang at tage til Gjenmæle. Jeg skal da begynde med at sige, at den ærede Taler tager aldeles fejl, naar han mener, at man, fordi man erkjender, at enhver mundtlig Procedure behøver en skriftlig Forberedelse, skulde være inde paa at sige, at det egentlig er Skriftligheden, hvorpaa det kommer an, og at den mundtlige Forhandling bagefter kun er Humbug. Det er en Mening, der kun gjælder den Blandingsform af Procedure, som jeg aldrig har taget Ordet for, den saakaldte skriftlige Procedure med en mundtlig Slutningsforhandling. Denne Procesform er ikke ukjendt i Verden, navnlig maa den Procedure, som for Øjeblikket hersker i Preussen, betegnes

saaledes. Grundsætningen deri er gennemgaaende den, at der foregaar en Skriftveksling før den mundtlige Procedure, og at denne Skriftveksling i alle Henseender er bindende, saaledes at der altsaa ikke i den mundtlige Behandling maa fremsættes nova. Dersom dette blev gennemført, dersom man opfattede Begrebet Mundtlighed saaledes, har Hr. Højesteretsadvokat Hansen fuldkommen Ret, thi saa kunde man lige saa godt straks dømme, naar man var færdig med den skriftlige Forberedelse, og spare sig alt det, som Hr. Hansen kaldte Forestilling eller Scene, eller hvad det var for et Udtryk, han brugte om den mundtlige Forhandling. Denne Art af Mundtlighed, denne Blandingsform, er man imidlertid færdig med allevegne; jeg tror ikke, der er noget Sted, hvor man ikke fuldstændig har brudt Staven derover, og hvor man ikke har været enig om, at den skriftlige Forberedelse, som skal gaa forud for den mundtlige Forhandling, ikke bør have en bindende Betydning, men kun skal have til Hensigt at forberede Proceduren, saaledes at det ingenlunde skal være afskaaret at fremkomme med ny Momenter under den mundtlige Forhandling. En saadan Jævnførelse af det skriftlige Grundlag med den mundtlige Forhandling, som hin Blandingsform nødvendiggjør, er aldeles ødelæggende for Mundtligheden, og det er tilvisse det unyttigste og unaturligste Arbejde i Verden at disputere sig hæs angaaende det Spørgsmaal, om en Ting, der er fremsat mundtlig, virkelig staar i det skriftlige Grundlag eller ikke; det er Undersøgelser, hvoraf Verden ikke bliver klog. Jeg tror derfor, at der blandt Jurister, som overhovedet have gjort sig bekendte med Retsforholdene andre Steder, ikke let vil blive Spørgsmaal om at opfatte den mundtlige Procedure og dens Forhold til det skriftlige Grundlag paa denne Maade. Nej, Hovedvægten skal hvile paa den mundtlige Forhandling, og det skriftlige Grundlag skal kun have den Betydning, at sætte Parten saa vidt i Kundskab om, hvad Modparten vil fremkomme med, at han ikke billigen kan sige, at han under den mundtlige Forhandling er bleven overrasket med noget ganske andet, end det, han efter den skriftlige Forberedelse havde Anledning til at vente. Dette er, tror jeg, i det hele og store det Forhold, der maa være mellem den skriftlige Forberedelse og den mundtlige Forhandling. En anden Sag er, hvorledes man i det enkelte skal gennemføre det, og i den Henseende kan jeg kun henholde mig til, hvad der er ytret af Hr. Overretssagfører Hansen, med hvem jeg i det hele er enig, navnlig med Hensyn til, hvad der blev ytret af ham om Udviklingen i England, saaledes som den er foregaaet i de sidste tyve Aar. Naar man fastholder, at den mundt-

lige Procedure ligesaa vel skal forberedes ved Skrift som den skriftlige, men at Skriftvekslingen dog ikke skal være bestemmende for, hvad der kan tages i Betragtning ved Paadømmelsen, tror jeg ikke, at Nogen, der tænker sig ind i Sagen, kan paastaa, at den mundtlige Forhandling er en ligegyldig Ting, som man godt kan spare, og at man ligesaa godt straks kunde dømme efter det Skriftlige; men fremfor Alt kan der slet ikke være Tale derom, naar Bevisførelsen skal foregaa umiddelbart for den dømmende Ret; thi, naar Vidnerne og Parternes Afhørelse skal foregaa for Retten, saa er det Tyngdepunktet i Sagen, og det maa nødvendigvis henlægges til den mundtlige Forhandling. Jeg har tilladt mig at dvæle ved disse Punkter for at bidrage mit til, at der kunde komme Klarhed i Forestillingen, navnlig om hvilken Rolle det skriftlige Grundlag skulde spille. Jeg skal gjerne indrømme, at man ikke bør gaa ind paa en Procedure af den Art, som Hr. Advokat Hansen sigtede til, hvor den mundtlige Forhandling intet betyder; thi der bliver denne kun et superfluum, som hægtes til bag efter. — Jeg skal dernæst tillade mig at dvæle ved et Par enkelte af de andre Bemærkninger, Hr. Advokat Hansen fremsatte. Han fremhævede, at Sagførerne altid maa have Tid. Ja, det er klart; intet Menneske paastaar, at Sagerne ingen Tid tage ved den mundtlige Procedure. Alle ere enige om, at den Tid, der behøves for at fremskaffe de nødvendige Oplysninger i en Sag, skal gives, og Procesmaaden maa saa vidt muligt indrettes saaledes, at den kan yde den nødvendige Frist; det vilde være en Fejl, om man afskar det. Derfor er det klart, at det, selv om man faar den mundtlige Procedure, ikke kan være andet, end at enkelte Sager, i hvilke Bevismaterialet skal samles møjsommeligt fra fjerne Steder o. s. v., maa vare længe; men det, der skal forebygges, er naturligvis de uforholdne Udsættelser. Jeg og mine Meningsfæller have dristet os til at formene, at man har en meget stor Overflødighed af dem i den nuværende Proces, thi Dommeren kan ikke afskære de for Sagens virkelige Oplysning og Fremme aldeles uforholdne Udsættelser, naar han ikke er inde i Sagen, og det er han ikke, naar hans Virksomhed indskrænker sig til at modtage de Indlæg, som lægges paa Bordet. Hr. Advokat Hansen mente, at man kunde gjøre sig mere Umage i saa Henseende, og at det dog var muligt, at Dommeren paa Stedet kunde gjøre sig bekendt med Sagen. Jeg skal foreløbig hertil bemærke, at det Middel, som han foreslog at anvende, dog har mange Betænkeligheder. Det gik, saa vidt jeg forstod, ud paa, at disse Spørgsmaal om Udsættelse i en kollegial sammensat Ret som Hof- og Stadsretten i Kjøbenhavn ikke skulde

afgjøres i den samlede Ret, men af den enkelte Dommer, som da maatte gennemlæse Sagerne, medens hans Kolleger ikke behøvede det. Dertil vil jeg svare, at man i saa Fald opgiver Kollegialitetsprincippet paa et dog ikke uvigtigt Punkt. Det kan jo ofte være et særdeles skjæbnesvangert Spørgsmaal for en Part, om han skal have Udsættelse eller ikke, og naar det skal overlades til den enkelte Dommer at afgjøre dette Spørgsmaal, bryder man Kollegialitetsprincippet paa et Punkt, som ikke er uvigtigt. Fremdeles vil jeg spørge, hvad der da i saadanne Tilfælde skal ske ved Underretterne, hvor der kun er én Dommer? Der er jo ingen, som kan dele Arbejdet. Jeg tør paastaa, at man i større Jurisdiktioner, hvor der er meget at bestille, hvor der er mange Sager, som samtidig svæve for Retten, ikke kan forlange af Dommeren, at han skal læse Indlægene igjennem efterhaanden, som de fremkomme, for at afgjøre disse Spørgsmaal om Udsættelse. Endelig vil jeg fremhæve, og det er egentlig Hovedsagen, at selv om han læser Indlægene igjennem, kan han i de fleste Tilfælde endda ikke træffe en fuldkommen begrundet Afgjørelse angaaende Udsættelsen, især fordi det slet ikke maa være ham tilladt at stille Spørgsmaal til Parterne. Jeg tror derfor ikke, at det let vil være muligt at forhindre Langsomhed ved den skriftlige Procedure; det er i det mindste hidtil ikke lykkedes noget Sted. De Foranstaltninger, hvor igjennem den skulde forhindres, vilde være saa byrdefulde og ubehagelige for de Paagjældende, at man ufejlbarlig efterhaanden vilde sløves og trættes og undlade at iværksætte disse Foranstaltninger. — Den samme ærede Taler fremsatte dernæst en Ytring, som forbausede mig, fordi det er mig fuldstændig umuligt at indse, hvorledes nogen kan tro paa Rigtigheden af et saadant Raisonnement. Den ærede Taler sagde, at der ikke var nogen mere upaalidelig Mand til at forklare en Sags Sammenhæng, end Parten selv. Jeg skal indskudsviis bemærke, at den ærede Taler ikke i dette Punkt kan støtte sig paa Hr. Professor Aschehoug, thi denne sidste fremhævede netop, at han var for Parternes Afhørelse og at han maaske endog vilde gaa saa langt som til at lade Parten afhøre under Ed. Jeg kan, som sagt, ikke forstaa, hvorledes man kan mene, at Parten skulde være den upaalideligste til at forklare om sin Sags Sammenhæng. Hvis man blot mener, at Parterne i Almindelighed gjerne ville fordølge Sandheden, naar den er til deres Skade, har man ved denne Bemærkning ikke sagt noget nyt; thi det vide vi nok; men Meningen er heller ikke, at man skal lade Parten komme frem og sige, hvad han har Lyst til, og derpaa gjøre omkring og gaa ud. Nej, man skal tale lidt nærmere med

den Mand og indlede en lille Debat med ham, hvorved det maaske bliver muligt at lokke et og andet ud af ham, som han havde mest Lyst til at tage med sig udenfor Døren. Det er i denne Retning, jeg mener, at den mundtlige Afhørelse er af stor Betydning; man kan ved at udspørge Parten tvinge Sandheden frem af ham, om han end maaske selv har Lyst til at dølge den, og man kan dernæst, hvis han ikke har ond Villie, ved Spørgsmaal hjælpe ham til at komme frem med det, han ikke ønsker at dølge, men som han kun har undladt at sige af Mangel paa Klarhed over Sagen. Jeg mener derfor rigtignok, at man paa ingen mulig Maade kan give den Sætning Medhold, at Parten skulde være den upaalideligste til at forklare om sin egen Sag, og at man hellere skulde lade ham blive udenfor og slet ikke forulejlige ham med videre Spørgsmaal, fordi det snarere kunde være til Skade end til Gavn; det er en Mening, som jeg ikke tror nogetsteds i Verden vil finde Medhold. — Jeg skal dernæst tillade mig et Par Ytringer om et andet Punkt, der her er fremhævet. Man har talt en Del om, at der skulde dømmes straks efter den mundtlige Forhandling, og man har fundet dette misligt. Det er imidlertid ikke Meningen, at der skal dømmes straks i Ordets strængeste Forstand, at det skal være lige paa Stedet; Meningen er kun den, at der skal dømmes snart; der skal dømmes, medens Retten endnu har et levende Indtryk af Forhandlingerne, medens den endnu ikke har glemt, hvad der er sagt, men det behøver ikke nødvendig at være i samme Moment som Sagen er afgjort; det behøver ikke engang at være samme Dag, og det er derfor heller ikke unaturligt at man, hvad der overalt er Tilfældet, tager sig en efter Omstændighederne passende Tid til at afsige Dommen. Dette sidste maa navnlig være nødvendigt, naar man forlanger, at Dommen skal være skriftlig. Men den Tid, der her vil være Tale om, bliver ikke de berømte 12 Uger fra Hof- og Stadsretten; det kan blive 3, 4 à 5 Dage, højst en Uge. Selv om man maa tage sig en saadan Betænkningstid efter den mundtlige Procedure, vil dette dog altsaa ingenlunde have til Følge, at der bliver den forfærdelige Langsomhed ved Domsafsigelsen, som nu finder Sted ved den skriftlige Procedure og som altid, om end i noget mindre Grad, vil finde Sted, selv om man bestræber sig for at forhindre det ved særlige Foranstaltninger. — Jeg skal nu tillade mig et Par Bemærkninger med Hensyn til en Ytring af Hr. Byfoged Hage. Jeg vil blot forvare mig imod den Paastand, at den mundtlige Procedure som nødvendig Konsekvens skulde medføre, at man ved kunstige Foranstalt-

ninger maatte søge at forhindre Sagens Afgjørelse efter Vidnefor-
klaring, at den skulde medføre, at man maatte opstille Regler om,
at Retshandler af en vis Betydning altid skulde affattes skriftlig,
paa hvilken Maade man vilde komme i Strid med nedarvede Fore-
stillinger hos Folket; det tror jeg ikke, er Tilfældet. Jeg skal ikke
her indlade mig paa at udtale, hvorvidt det maatte være gavnligt
eller ikke at foreskrive skriftlig Affattelse af Retshandler, og i
hvilket Omfang dette maatte være gavnligt — det er et Spørgsmaal
for sig selv, som kan frembyde meget Stof til Overvejelse — men
jeg vil blot henlede Opmærksomheden paa det Faktum, at der i
Mundtlighedens egentlige Fædreland, England, ikke eksisterer saa-
danne Indskrænkninger, og man maa paa ingen Maade betragte
det som Noget, der nødvendig følger af Mundtlighedsprincippet, at
man skulde gaa ind paa konstige Indskrænkninger i Henseende til
Vidneførselen. — Endelig skal jeg blot kortelig berøre et Punkt, der
saa ofte er nævnt, nemlig Bekosteligheden; man mener, at Sagerne
ville blive betydelig dyrere, naar Mundtlighedsprincippet indføres.
Jeg tror, det er meget vanskeligt at udtale nogen Mening om dette
Forhold; men der er én Ting, jeg vil fremhæve, og det er, at, selv
om Processen bliver noget dyrere, vejer det Moment ogsaa i Vægt-
skaalen, at man faar Ende paa Sagen. Tid er ogsaa i denne som
i saa mange andre Henseender Penge, og en Part kan godt være
tjent med at betale en Sags Behandling noget dyrere, naar den
saa bringer et Resultat i en forholdsvis kort Tid. Derhos maa det
ogsaa erindres, at man, naar man vil sammenligne, hvad en Proces
koster under det nuværende System, med hvad den vil koste under
det mundtlige, maa sammenligne en Proces, slæbt igjennem alle
vore tre Instanser, med en mundtlig Proces, og da turde det dog
være et Spørgsmaal, om en saadan skriftlig Proces, slæbt igjennem
alle tre Instanser, ikke vilde være nok saa dyr som den mundt-
lige, der jo kun tilsteder én Instans og derefter en Prøvelse i
Form af Kassation eller deslige. Jeg skal ikke videre gaa ind paa,
om Overtribunalet bør være et Kassationstribunal eller ikke; jeg
mener kun, at der maa være en Prøvelse, bestaaende i en Re-
vision, hvor Sagen drøftes væsentlig fra den juridiske Side. Man
vil derved baade faa færre Prøvelser og spare Tid, saa at der vil
opnaas en Fordel, selv om den første Afgjørelse bliver noget be-
kostelig. — Jeg skal nu ikke opholde den ærede Forsamling længere;
jeg tror, at overmaade mange af de danske Deltagere i dette Møde
i det Hele ere imod Mundtlighed og holde paa det Gamle; men
til dem vil jeg blot sige, at det samme, der har vist sig andre

Steder, ogsaa vil vise sig her, nemlig at Mundtlighedsprincippet trods den Modstand, der maatte blive vist imod det, vil sejre.

Hermed var Forhandlingen over dette Emne sluttet.

Formanden: Inden jeg opgiver Dagsordenen for næste Møde, har jeg et Forslag at gjøre. Det er vistnok et Ønske hos Medlemmerne af dette første Møde, at det ikke skal blive det sidste. Med denne Tanke for Øje er der derfor af Bestyrelserne udarbejdet et foreløbigt Udkast til Grundbestemmelser for Juristmøderne. Naturligvis ønske de tre Bestyrelser dette Udkast prøvet, inden det forelægges for Forsamlingen, og man har ment, at denne Prøvelse heldigst kunde overgives til et Udvalg af 9 Medlemmer, sammensat saaledes, at hver af Bestyrelserne udnævned et Medlem, for at Forslaget kunde finde sin naturlige Forklaring igjennem de saaledes udnævnte 3 Mænd, og at dernæst 2 Mænd fra hvert af Rigerne tiltraadte Udvalget. Dersom dette Forslag billiges, skal jeg tillade mig at gjøre Forslag med Hensyn til de Mænd, som man kunde ønske skulde tiltræde Udvalget.

Uden Afstemning vedtoges dette Forslag.

Formanden: Efter den Meddelelse, jeg har modtaget, og efter Raadførelse med de ærede Medlemmer af Bestyrelserne, skal jeg tillade mig at foreslaa, at dette Udvalg tiltrædes for Sveriges Vedkommende af Statsraad Berg og Præsident Lemcken, for Norges Vedkommende af Statsraad Falsen og Højesteretsassessor Andresen samt for Danmarks Vedkommende af Justitiarius i Højesteret, Gehejmekonferensraad Mourier og Overretsassessor Rimestad.

Dette Forslag billigedes uden Afstemning.

Formanden: De af de ærede Bestyrelser Delegerede ere for Norge Professor Aschehoug, for Sverige Landshøvding Grev Sparre og for Danmark Professor Nellemann.

Formanden meddelte derefter, at der var indleveret følgende ny Diskussionsemner:

Af Sorenskriver C. Morgenstjerne i Lier: »Bør man længer anvende Straffe paa Kroppen*), og

af Byfoged Sager: »Om Principerne for den processuelle Behandling af Paternitetssager**).

Efterat derpaa Dagsordenen for næste Møde, Fredagen den 23de August Kl. 10, var opgiven, hævdes Mødet Kl. 3¹/₄.

*) Se Tillæggets Bilag X, Side 109.

***) — — — XI, — 111.

Andet Møde.

Fredagen den 23. August 1872 Kl. 10.

Forhandlingsprotokollen for forrige Møde blev oplæst og vedtagen.

Efter Dagsordenen gik man til Behandlingen af det Emne:

•Overensstemmelse i de nordiske Rigers Veksellovgivning bør søges gennemført*).

Højesteretsadvokat **Hindenburg**: Mine Herrer! Hensigten med disse Møder er, at de tre nordiske Rigers Jurister skulle kunne udveksle de Erfaringer, som de i deres praktiske Virksomhed have gjort. Skal dette Formaal blive opnaaet, er det nødvendigt for den, i hvis Lod det falder at indlede en Forhandling, at bestræbe sig for saa stor Korthed, at der bliver Lejlighed for de Tilstedeværende til hver for sig at fremkomme med de Bemærkninger, hvortil deres egen Erfaring i deres Hjemland kunde foranledige dem. Det skal da ogsaa være min Bestræbelse i dette Øjeblik at fatte mig saa kort som muligt, og deri ligger Grunden til, at jeg paa ingen Maade skal søge at udtømme de Punkter, der ellers kunde være Lejlighed til at berøre; jeg skal holde mig til dem, der for mig stille sig som de egentlige Hovedpunkter. Jeg tror, at den Thesis, jeg har fremsat om, at Overensstemmelse mellem de nordiske Rigers Veksellovgivning bør søges gennemført, kan begrundes derved, at der med Hensyn til Veksler slet ikke kan blive Spørgsmaal om nogen egentlig ejendommelig national Udvikling i de enkelte Lande. Medens Lovgivningen paa andre Gebeter bærer det tydeligste Præg af sin Oprindelse, medens det maa erkjendes, at der selv mellem saa nær beslægtede Nationer som den danske, den norske og den svenske er en aldeles udpræget national Udvikling tilstede, som det vilde være højest uklogt og uforsvarligt at bryde for at tilvejebringe Enhed, er dette ikke Tilfældet med Hensyn til Vekslen. Den har fra først af været et egentlig internationalt Dokument; dens Øjemed har været at tjene Forretningslivet mellem de forskjellige Lande, og derfor stamme de Uoverensstemmelser,

*) Se Tillæggets Bilag II, S. 9 fg.

som findes i de forskjellige Nationers Veksellovgivning, langt mindre fra den nationale Udvikling end fra en Bestræbelse fra Lovgivningens Side for at gribe ordnende ind i disse Forhold, for at lede Omsætningen og Forretningslivet paa den Maade, som anses for rigtig. Det Formaal, som Lovgivningen i saa Henseende især har bestræbt sig for at gennemføre, har været at forbyde Aager. Dette Forbud stammer fra gammel Tid; men efterat have haft en overordentlig stor Betydning, er det bestandig blevet mindre og mindre betydende, om det end endnu ikke kan siges at være ophævet. Der er nemlig den Ejendommelighed tilstede, at naar der fra Lovgivningens Side fremkommer Forbud, hvorved Forretningslivet tilsigtes ledet i en vis Retning, ere Forretningsmændene altid kløgtigere end Lovgivningen, idet de altid vide at finde Udveje, hvorigjennem Forretningslivets Krav kunne fyldestgøres, uden at det bliver Lovgivningen muligt at ramme dem. Saaledes som Vekslen fra først af opstod, var den et meget uskyldigt Dokument, idet den fremtraadte som en Anmodning om at betale Penge paa et fremmed Sted. Det var først paa et senere Tidspunkt, at det gik op for Lovgivningerne, at disse Dokumenter, ved at være Gjenstand for Omsætning, paa den aller bekvemeste Maade kunde benyttes til at tilsidesætte og omgaa Forbudet imod Aager. Da dette imidlertid var indtraadt, havde Vekslerne allerede opnaaet den fordelagtige Stilling, som man i det diplomatiske Sprog kalder fait accompli. Det var ikke muligt at komme bort fra dem, dertil spille de en altfor betydelig Rolle i Omsætningsverdenen. Man gjorde imidlertid, hvad man kunde. Man forsøgte at indskrænke deres Brug til den Klasse Mænd, som maatte siges i deres Forretninger at have Brug for dem; ikke Enhver, men kun den, der var Kjøbmand, skulde være berettiget til at paadrage sig Vekslerforpligtelse, og man bestræbte sig for at forfølge de Dokumenter, der fremtraadte som Veksler, uden efter Lovgivningens Mening at have nogen Berettigelse dertil, fordi de ikke tjente de Forhold, som efter Lovgivningens Anskuelse alene skulde være dem, der skulde kunne nytte denne Form; man bestræbte sig for at forfølge de saakaldte Proformaveksler. Det tør antages, at denne Bestræbelse i alt Fald nu af alle theoretiske Jurister anses for forfejlet, at det nu erkjendes, at Bestræbelsen fra Lovgivningens Side kun bør være den at finde saadanne Former, der i saa høj Grad som muligt tjene Forretningslivet, at den bedste Lovgivning er den, der allerede, førend den fremtræder som skreven, kan siges at eksistere i alle Forretningsmænds Bevidsthed. Naar dette er Formaalet, vil det imidlertid vise sig langt lettere nu end paa noget tidligere Tidspunkt i denne Henseende at fremskaffe en fuld Overensstemmelse

i Lovgivningerne, fordi disse Dokumenter ifølge deres internationale Karakter netop fremtræde paa den særegne Maade, at Anskuelserne om deres Form, deres Brug, deres Benyttelse i de forskjellige Lande, der staa i Forbindelse med hverandre, noget nær falder sammen. Dersom det altsaa maatte være saaledes, at der er en Overensstemmelse i de Forretningsformer, der bruges i disse Lande, er det vistnok ogsaa ganske naturligt, at saa nær beslægtede Nationer som den danske, den norske og den svenske, der tilmed staa i et saa nøje indbyrdes Samkvem med hinanden, bestræbe sig for i dette Punkt at tilvejebringe en Overensstemmelse. Jeg har i de faa Linier, jeg har besørget trykt og omdelt, tilladt mig at paavise, hvor praktisk rigtigt dette er, og jeg skal ikke her komme tilbage dertil. Jeg gaaer ud fra som givet, at det maa anses for ønskeligt at fremskaffe denne Overensstemmelse, og at det ligeledes ikke vil blive bestridt, at en Uoverensstemmelse i denne Henseende ikke alene medfører Ulemper, men undertiden endog ligefrem materiel Uretfærdighed. Jeg vil imidlertid kun bemærke, at der ifølge det, jeg har sagt om, at det maa være Lovgivningens Opgave paa dette Punkt at tjene Forretningslivet, ikke kan være Spørgsmaal om en eksklusiv nordisk Vekselret i den Forstand, at den skulde være særegen for de nordiske Riger. En saadan vilde ikke kunne tjene Forretningslivet som den bør, idet det maa erkjendes, at disse tre Nationer staa i Samkvem ogsaa med andre Nationer, og at det vilde være fuldkommen forkert, dersom en fælles nordisk Vekselret, om en saadan tænktes tilvejebragt, skulde besvære de Forretningsforbindelser, som Nationerne hver for sig have med andre. Det forholder sig imidlertid heller ikke saaledes; det er efter min Overbevisning muligt at tilvejebringe en ensartet Veksellovgivning, der ikke alene fjerner de Uoverensstemmelser, som nu findes mellem de nordiske Nationers Vekselret, men som tillige er saaledes beskaffen, at den nærmer den fælles nordiske Vekselret til de Begreber, der andre Steder gjælde.

Jeg skal nu i Korthed omtale de Uoverensstemmelser, jeg har tilladt mig at notere paa Side 3*) i de trykte Bemærkninger, og jeg skal søge at prøve dem fra det Synspunkt, der forekommer mig at være det rette, nemlig fra Kontraktfrihedens, idet jeg gaar ud fra, at den Lovgivning maa have Fortrinet, som i sine Befalinger saa nøje som muligt slutter sig til, hvad Forretningsmændene gaa ud fra som det naturlige. Naar man gaar ud fra dette Synspunkt, fremtræder det efter min Mening som ikke rigtigt, naar den danske og norske Ret fastsætter visse Indskrænkninger i den Tid, hvori Vekslen skal kunne løbe;

---

*) Se Tillæggets Bilag II, S. 10.

i Sverig findes i saa Henseende ingen Indskrænkning. Efter dansk Ret maa Vekslen ikke lyde paa længere Tid end tre Maaneder efter Dato eller efter Sigt; i Norge er Bestemmelsen ikke saa indskrænket, der kunne de stiles til Betaling 6 Maaneder fra Udstedelsen; men det forekommer mig ikke, at der er nogen Grund til at berøve det Dokument Retskraft, som en Part har udstedt og hvorved Parten f. Ex. vil forbinde sig til at indfri sit Dokument 9 Maaneder fra Udstedelsesdagen. Det er mig umuligt at se, at der skulde være forbundet nogen Ulempe med en saadan Ordning, eller at det skulde være nødvendigt at gjøre, hvad den danske og norske Lovgivning gjør, nemlig, at berøve disse Dokumenter den Retskraft, som Parterne have søgt at lægge i dem. Fremdeles siger man efter dansk og norsk Ret, at Accept bør anses meddelt ubetinget, selv naar Acceptanten tilføjer Vilkaar, idet det Vilkaar, som tilføjes uden Vekselejerens Samtykke, betragtes som uskrevet. Det forekommer mig, at der ogsaa her foreligger en Bestemmelse, som paa ingen Maade kan bringes i Overensstemmelse med Forretningslivets Krav. Naar en Mand siger, at han vil acceptere en Veksel, dog ikke til Betaling 2 Maaneder fra Dato, som den er stilet paa, men alene til Betaling 3 Maaneder fra Dato, forekommer det mig at være en Bestemmelse, der ligefrem strider imod sund Fornuft, naar Lovgivningen siger: Det skal alligevel betyde, at Manden vil indfri Vekslen til den oprindelig bestemte Forfaldsdag. Manden har i Accepten ligefrem erklæret det modsatte; han har accepteret, men med Tilføjning af et Vilkaar, hvorefter han ikke vil være forpligtet overensstemmende med Vekslens oprindelige Indhold; men alligevel foreskriver Lovgivningen, at han skal anses som den, der har accepteret Vekslen i Overensstemmelse med dens Indhold. Jeg skjønner ikke bedre, end at en saadan Lovgivning ligefrem kan være en Snare for den Forretningsmand, der ikke er tilstrækkelig bekendt med Lovgivningen, saa at han derved kan komme til at paadrage sig en Forpligtelse, han slet ikke har tilsigtet. Dersom jeg har Ret i den Forudsætning, hvorfra jeg er gaaet ud, nemlig, at det er Kontraktfriheden, der har Krav paa at hævdes, forekommer det mig, at en saadan Bestemmelse ikke bør findes i Lovgivningen, og den findes heller ikke i den svenske. Denne bestemmer, at Vekselejeren kan forkaste en betinget Accept, dersom han ikke vil være fornøjet dermed, hvilket jo er en Selvfølge; men dernæst bestemmer den, at Acceptanten ikke ophører at være forpligtet i Overensstemmelse med den af ham udtalte Villie, med andre Ord, at Acceptanten skal være bunden til det, han har villet forpligte sig til, men ikke til mere. Det forekommer mig, at der

her atter foreligger et Punkt, hvori den svenske Lovgivning, naar man lægger Kontraktfrihedssynspunktet til Grund, maa siges at fortjene Fortrinet. — Det er fremdeles efter dansk og norsk Ret tvivlsomt, om det er Pligt at præsentere Datovekslen til Accept, men efter svensk Ret fordres en saadan Præsentation ikke. Da det efter dansk Ret er fakultativt at udsætte Præsentationen lige til Forfaldsdagen, vilde dette kunne have til Følge, at der omtrent samtidig skulde foretages 2 Protester, en Protest de non acceptatione og en anden de non solutione, hvilket synes at være en unyttig Bebyrdelse med Formaliteter, og efter svensk Ret fordres da en saadan Præsentation heller ikke. — Efter dansk og norsk Ret tilkommer der Acceptanten Løbedage; Lovgivningen foreskriver, at, selv om det hedder, at Vekslen skal indfries den første Dag i en Maaned, skal der dog indrømmes Veksel-Debitor en Frist af 8 fulde Dage efter Betalingsdagen. Lovgivningens Hensigt dermed har været at yde Debitor en vis Begunstigelse, men i Virkeligheden virker denne Bestemmelse ikke paa denne Maade. I det Øjeblik Vekslen bliver til, udregner man nemlig dens Løbetid, og ved denne Beregning tager man ikke alene de 3 Maaneder, hvori den løber, men man lægger Løbedagene til, og den Paagjældende, som udsteder Vekslen, maa betale Diskonto for den Kredit, han nyder, ikke blot i de tre Maaneder, men tillige i Løbedagene; derved tabe Løbedagene fuldstændig den Karakter, Lovgivningen har villet tillægge dem som en Frist. Enhver Veksel, som udstedes her i Landet, har en højst kunstig Form, thi naar det er Meningen, at den skal betales den 9de i en Maaned, er det nødvendigt, for at naa dette Maal, at sætte en Forfaldstid, der er en anden end den, man tilsigtede, nemlig at rykke den 8 Dage frem og sætte Vekslens Forfaldstid til d. 1ste. Naar imidlertid Løbedagene saaledes ganske have tabt Karakteren af at være en Begunstigelse for Debitor og de blot bevirke Nødvendigheden af at benytte et kunstigt og unøjagtigt Udtryk for Forfaldstiden, tør jeg tro, det vilde være naturligt at gjøre, som man har gjort i Sverig, nemlig fuldstændig at stryge Løbedagene i Veksellovgivningen, og holde sig til, at Vekslen skal betales paa den Dag, der i samme er angiven som Forfaldsdag. — Efter dansk og norsk Ret anses det tvivlsomt, om det kan tilstedes den Mand, som er Vekseldebitor, at tilforhandle sig Vekslen, eller rettere sagt, om ikke den Omstændighed, at en Vekseldebitor tilforhandler sig Vexlen, maa medføre Konfusion, hvorved de Personer, som efter ham findes paa Vekslen, befries for deres Vekselforpligtelse, saaledes at han ikke paa ny kan sætte Vekslen ud i Verden med den Virkning, at de senere Forpligtelser kunne gjøres gjældende. I den

svenske Lov er det derimod udtrykkelig foreskrevet, at en saadan Transaktion kan finde Sted, og Forretningslivets Krav medfører mange Gange, at det kan være ønskeligt, at den finder Sted; men det forekommer mig naturligt at indrette Lovgivningen efter det, Forretningsfolk anse for stemmende med deres Interesser, og at man altsaa atter i den Henseende bør følge den svenske Lovgivnings Exempel.

De Punkter, jeg her har tilladt mig at nævne, ere af den Beskaffenhed, at det i det mindste for mig ikke stiller sig tvivlsomt, at Sverigs Lovgivning med Hensyn til dem fortjener Fortrin; men derimod er der andre Punkter, med Hensyn til hvilke dette for mig stiller sig noget mere omtvisteligt, og angaaende hvilke jeg derfor tror, det kunde være af Interesse for danske, jeg tør maaske sige for danske og norske Jurister, at erfare de herværende svenske Juristers Mening. Disse Spørgsmaal, som jeg saaledes skal tillade mig at fremhæve, ere for det første Spørgsmaalet om Regres til Sikkerhedsstilling, naar Vekslen ikke accepteres paa behørig Maade, og for det andet Spørgsmaalet om Nødvendigheden af at meddele Underretning om Vekselprotesten; i Forbindelse dermed staar da Spørgsmaalet om Vexlens Præskription. I den danske og norske Ret kjende vi, i Tilfælde af at Vekslen nægtes accepteret, ikke nogen særegen Regres til Sikkerhedsstilling, men kun en Regres til Betaling. Vekselejerer, der ikke faar Vekslen accepteret, er efter dansk og norsk Ret berettiget til straks at tiltræde sin Regres, det vil sige, straks at faa Vexlens Kapital betalt; men dette er i og for sig ubilligt. Naar Vekselkreditor har den Stilling, at han ikke nu straks, men først f. Ex. om 3 Maaneder kan gjøre Fordring paa at faa Beløbet betalt, er det indlysende, at der tillægges ham mere, end han efter Retfærdighedens Fordringer har Krav paa, naar Lovgivningen ikke destomindre tilsteder ham i Morgen, saasnart Accepten er nægtet, at forlange sin Fordrings fulde Beløb betalt af de i Vexlen interesserede Personer. Det forekommer mig derfor ikke at kunne betvivles, at det ifølge Sagens Natur maa siges, at han i saadanne Tilfælde ikke kan forlange mere end Betryggelse for, at Vekslen til rette Forfaldstid vil blive indfriet. Det er denne Tanke, som gaar igjennem andre Veksellove, navnlig den tyske, som i det Hele have tjent til Mønster for den svenske Lovgivning, idet der i hine bestemmes, at der ikke i saa Tilfælde kan blive Spørgsmaal om, at Vexlens Ejer kan kræve Betaling, hvorimod han er berettiget til at fordre af Formændene i Vekselkredsen, at der stilles Sikkerhed for, at Vekslen til rette Forfaldstid bliver betalt. Medens det maa indrømmes, at denne Sætning fra et rent theore-

tisk Synspunkt maa siges at være stemmende med Forholdets Natur, skjønner jeg imidlertid ikke rettere, end at den maa medføre store Ulemper i Praxis. Enten stille Domstolene — og det er dem, der maa have at bedømme, hvorvidt Sikkerhedsstillelsen er tilstrækkelig eller ikke — meget ringe Fordringer, og hele Regressen bliver da let upraktisk, eller ogsaa stille Domstolene saadanne Fordringer til Sikkerhedsstillelsen, at den bliver fuldstændig betryggende; men i saa Tilfælde bliver det under Kreditforholdenes nuværende Tilstand omtrent lige saa byrdefuldt for Vekseldebitor at præstere Sikkerhed, som det vilde være for ham straks at betale Vekslens Beløb. Det forekommer mig derfor, at det er en heldig Forandring af den tyske Vekselret, der findes i den svenske Veksellov af 23. August 1851 i §§ 28—34, idet der, efter at man først i Principet har anerkjendt Regres til Sikkerhedsstillelse som Regel, tilføjes 2 Paragrafer, §§ 33 og 34, som efter de Forestillinger, jeg har gjort mig derom, forekomme mig at maatte gjøre den hele Regres til Sikkerhedsstillelse upraktisk, eller rettere at erstatte den med noget, som efter min Mening bør foretrækkes derfor. Det hedder nemlig i § 33, at, dersom Vekselejerer ikke er tilfreds med at modtage Sikkerhedsstillelse af Forgængeren, men er i Besiddelse af Vekslen, saaledes at han kan give Kvittering, saa er han berettiget til i Stedet for Sikkerhedsstillelse at fordre Vekslens Betaling, men med Afdrag af 5% for den Del af Vekslens Løbetid, som staar tilbage. Jeg antager, at det er en Udvej, som for Vekseljeeren i de aller fleste Tilfælde vil være behageligere og bekvemere end at lade sig stille reel Sikkerhed. Dernæst hedder det i § 34, at, dersom det er bekvemere for Vekseldebitor at betale Vekslen med et saadant Afdrag, som det, der er nævnt i § 33, staar det ham frit for; det er altsaa fakultativt for ham, i Stedet for at stille Sikkerhed at indfri Vekslen, men med det Afdrag, der omhandles i § 33, altsaa 5%. Jeg skal derfor tillade mig at stille den Opfordring til de herværende svenske Jurister, at de velvillig ville oplyse os om, hvorledes denne Regres til Sikkerhedsstillelse er anset i Sverig, om den er anset for at være et Institut, der har praktisk Betydning og som det er nyttigt at bevare, eller om det maatte være Tilfældet, at den anteciperede Betaling, der er hjemlet i den svenske Veksellovs §§ 33 og 34, praktisk taget benyttes oftere end den egentlige Sikkerhedsstillelse, som hjemles ved de foregaaende Paragrafer. Det forekommer mig nemlig, at det, naar der her skulde søges Overensstemmelse tilvejebragt i de tre Rigers Vekselret, ikke vilde være ønskeligt at indføre den i den danske og norske Ret fuldstændig ukjendte Regres til Sikkerhedsstillelse,

som efter min Overbevisning vilde give Domstolene overordentlig meget at bestille, hvis den blev benyttet, og som vilde medføre mange praktisk tvivlsomme Spørgsmaal, hvorimod jeg tror, at den anteciperede Betaling med en Godtgjørelse af Mellemrenten vilde falde os ganske naturlig. Jeg skal i saa Henseende bemærke, at da det gjælder i dette Punkt som i flere andre, at Forretningslivet gaar sin egen Vej, uforstyrret af Lovgivningen, naar denne bestemmer, hvad der i og for sig er ubilligt, og da det ikke kan nægtes at være en Ubillighed, at Vekselejerer skulde være berettiget til at faa Vekslen betalt med det fulde Beløb umiddelbart efter dens Udstedelse, saa viser det sig, at han heller ikke faar det hos os. Uagtet Lovgivningen med rene og klare Ord tillægger Vekselejerer, naar Vekslen er protesteret de non acceptatione, Ret til straks at faa det fulde Beløb betalt, anses det i Forretningsverdenen ikke passende at gjøre en saadan Fordring. Bankernes Fremgangsmaade er den, at den, der indfrier Vekslen før Forfaldstid, kun indfrier den imod at erholde den Diskonto godtgjort, som der maa beregnes fra Vekslens Indfrielsesdag og til dens oprindelig bestemte Forfaldsdag. Det vilde altsaa ikke være et Brud paa de Sædvaner, der finde Sted her tillands, dersom man vilde gaa over til at sige, at Vekslen i Tilfælde af Protest de non acceptatione bliver at indfri, men med Afdrag af Mellemrenten.

Det sidste Spørgsmaal, hvorpaa jeg skal tillade mig at henlede Opmærksomheden, er den Vekselformalitet, som kaldes Vekselunderretningen. I saa Henseende bestemmes det efter dansk og norsk Ret, at, saasnart Vekslen er protesteret, skal enhver Vekseldebitor have Underretning om den iværksatte Protest, og Virkningen af Forsømmelse dermed er, at Vekselejerer forbryder sin Vekselret imod alle de Formænd i Vekselkredsen, hvem han ikke har meddelt en saadan Underretning. Jeg udtrykker mig her ikke ganske korrekt, og jeg vil rette mit Udtryk saaledes: Lovgivningen paalægger Vekselejerer at meddele en saadan Underretning, men, dersom Formanden ikke bor paa Stedet, paalægger den ham kun at meddele Underretning med den første Post, som afgaar inden 24 Timers Forløb. Heri ligger Systemets Svaghed. Dersom der var en naturlig Billighed for, at Formanden i Vekselkredsen fik Underretning, dersom man virkelig kunde sige, at det var stridende imod Retfærdigheden, at han var vekselforpligtet, naar han ikke fik en saadan Underretning, maatte Loven fordre, at Underretningen virkelig var kommen ham tilhænde; men det fordrer Loven ikke; den fordrer kun, at Vekselejerer med første Post, som afgaar inden 24 Timers Forløb, skal afsende en saadan Underretning. Selv om altsaa Brevet gaar

tabt for Posten, har Vekselejerer ikke desto mindre opfyldt alt, hvad der kan fordres af ham, og maa være berettiget til at søge sin Regres uden Hensyn til, at Underretningen slet ikke er kommen til det Sted, den skulde. Naar Underretning foreskrives som Vekselsformalitet, kan den kun retfærdiggjøres derved, at den paagjældende Vekseldebitor kan blive skadelidende ved ikke i rette Tid at faa Underretning om Vekslens Dishonorering, og det kan heller ikke nægtes, at der er en Mulighed for, at han kan komme til at indfri Vekslen paa et saa sildigt Tidspunkt, at hans Formand i Vekselkredsen, til hvem han ellers kunde holde sig, imidlertid er bleven insolvent. Paa den anden Side kan det ligesaa bestemt fastholdes, at det vil høre til de ganske sjældne Undtagelser, at en forsømt Underretning virkelig vil medføre et saadant Tab for Vekseldebitor. I de aller fleste Tilfælde vil Vekseldebitors Befrielse fremtræde som en ren positiv Regel eller — det er kun et andet Udtryk for det samme — som savnende tilstrækkelig Hjemmel i Forholdets Natur. Vekseldebitor er naturligvis mest fornøjet, naar en saadan Underretning ikke bliver meddelt i rette Tid, thi han slipper da for Vekselplichten; men denne Retssætning kan ikke retfærdiggjøres paa den Maade, der dog er den eneste rationelle, nemlig, at Vekseldebitor bør være fri, fordi han ellers kan blive skadelidende. Dernæst har denne Vekselsformalitet den særegne Vanskelighed, at den mange Gange kan blive fuldstændig ubillig imod Vekselejerer, idet det bliver ham umuligt at fyldestgjøre den. Det er nemlig ganske usædvanligt, at Endossementet forsynes med en Stedbetegnelse; i Almindelighed indeholder det kun Endossentens Underskrift. Vekselejerer maa da sørge for, at Underretningen kommer Endossenten ihænde paa hans virkelige Bopæl, men denne kan meget ofte være Vekselejerer ganske ubekjendt, og de 24 Timer, eller efter norsk Ret 2 Gange 24 Timer, som indrømmes ham til at iværksætte denne Underretning, kunne mange Gange være fuldstændig utilstrækkelige. I saa Tilfælde mister Vekselejerer altsaa sin Regres, uagtet man ikke i mindste Maade kan sige, at han har gjort sig skyldig i nogen Forsømmelse. Den tyske Veksellov, som er bleven tagen til Mønster for den svenske, har derfor ikke turdet gaa saa vidt, som den danske. I de Forhandlinger, der gik forud for den tyske Vekselsrets Vedtagelse, var der megen Tvivst om, hvorledes man skulde forholde sig med Underretningen, om den ganske burde opgives, eller om den skulde bibeholdes, men man enedes dog tilsidst om at bibeholde den. Man fandt imidlertid, at man ikke kunde tillægge den en saa vidt gaaende Virkning, som Tilfældet er i den danske Ret, men man tillagde den

den Virkning, at Vekselejerer i et saadant Tilfælde tabte Retten til alt, hvad der laa udenfor Veksels Sum; hans Vekselregres indskrænkede sig til, at han kunde faa Veksels Sum betalt, hvorimod han ikke kunde forlange Renter og Omkostninger af Vekslen. Denne Ordning er efter min Mening paa ingen Maade tilfredsstillende, og den medfører højst besynderlige Ulemper og Anomalier. Man er ved berlinske Domstole gaaet saa vidt, at man har anset sig forpligtet til i Overenstemmelse med Vekselloven at frakjende Vekselkreditor Ret til Renter fra Paastævningens Dato i det Søgmaal, han anlagde imod Formanden. Ubilligheden af dette Resultat behøver ikke at bevises; enhver vil vistnok føle, at det er et unaturligt Forhold, at Kreditor, som anlægger Sag, som vinder den og som erkjendes berettiget til at faa det Beløb, han paastævner, ikke skal være berettiget til at forlange Renter af det paagjældende Beløb fra det Øjeblik, han stævner. Dette er ligefrem at opfordre Vekseldebitor til at gjøre uforholdne Vanskeligheder ved Indfrielsen af Vekslen, dersom Summen er saa stor, at Vekselrenten overstiger de formodede Sagsomkostninger. Dernæst medfører Underretningssystemet en Mængde forviklede Spørgsmaal og lader sig overhovedet slet ikke forene med Vekselstrengheden. Lovgivningen gaar ud paa, at Vedkommende, som har faaet Underretning, skal lade den gaa videre i Løbet af de første 24 Timer, efter at han har faaet den; men det Tidspunkt, da Vekseldebitor selv modtager den Underretning, han skal lade gaa videre, vil aldrig være saaledes fixeret, at han er i Stand til at bevise, naar det er sket. Man har derfor i Tydskland været nødt til at opstille som Princip, at man maatte formode, at Underretningen var meddelt i behørig Tid, naar det samlede Timeantal for de forskjellige Endossenters Vedkommende opfyldte det, Loven foreskriver, med andre Ord, at naar den sidste Endossent havde 24 Timer, den næste 24 Timer og den næste igjen 24 Timer, maatte Formodningen være for, at disse Frister vare iagttagne saaledes, at det modsatte maatte bevises; men det er indlysende, at en Bevisførelse af den Beskaffenhed i og for sig er aldeles unaturlig i Vekselsøgmaal og ikke kan andet end bringe Sagen ud af det simple og klare Forhold, som i saadanne Sager er ønskeligt. Jeg tror derfor, der er Anledning til at gaa den samme Vej, som den svenske Lovgivning er gaaet, fuldstændig at afskaffe Underretningen som Vekselformalitet. Det maa for det første erkjendes at være ganske unaturligt, at en Vekseldebitor skal befries for sine Forpligtelser, fordi han ikke har faaet Underretning fra rette Vedkommende, naar han ad anden Vej har faaet den. Imidlertid er man under den

nuværende Tingenes Tilstand i Danmark og Norge nødt til at sige, at den Underretning, der er given af en uvedkommende Person, ingen Indflydelse har, og at vedkommende Vekseldebitor altsaa befries fra sin Forpligtelse, uagtet det er uomtvisteligt, at den manglende Underretning ikke har kunnet paaføre ham nogetsomhelst Tab. Dertil kommer, at, selv om man tænker sig Notifikationen afskaffet som Forpligtelse, vil det høre til de saare sjeldne Tilfælde, at en Vekseldebitor ikke faar Underretning om, at Vekslen er dishonoreret. For det første vil hans egen Interesse opfordre ham til at skaffe sig Sikkerhed i saa Henseende, og dernæst ville Høflighedshensyn medføre, at de Personer, som ere i den Stilling, at de kunne komme til at holde sig til ham, saa snart som mulig ville meddele ham, at de beklage, at denne Veksel ikke er bleven betalt af rette Vedkommende, saaledes at de befinde sig i den Nødvendighed at maatte holde sig til ham; men, selv om der bliver nogle ganske faa Tilfælde tilbage, hvori Vedkommende virkelig ikke faar Underretning om, at Vekslen kan antages at ville vende tilbage paa ham, vil det blandt disse faa Tilfælde atter være et ganske forsvindende Mindretal, hvori der kan være Spørgsmaal om, at han virkelig lider Tab derved. Naar dette forholder sig saaledes, antager jeg, at det maa være legislativ retfærdiggjort, fuldstændig at stryge Underretningen som Betingelse for Vekselsegres, og det forekommer mig, at man saa meget mindre kan have Betænkelighed derved, som man i Almindelighed gaar ud fra, at Veksselforpligtelsen er en særegen stræng Forpligtelse af samme Art som dem, man ellers træffer i den obligatoriske Ret, og man har ingen Betænkelighed ved at statuere, at Selvskyldnerkautionsisten vedbliver at være bunden ved Kautionen, selv om han ikke faar Underretning om, at Debitor er udebleven med Betalingen, uagtet en saadan Underretning mange Gange kunde være af Interesse for ham. Det falder ingen ind, at det skulde være urimeligt, at Selvskyldnerkautionsisten i saadanne Tilfælde vedblev at være forpligtet; men, naar saa er, tror jeg ikke, man behøver at have nogen Betænkelighed ved at stille Vekseldebitor under de samme Vilkaar. Endelig har man, dersom man befrygter, at denne Afskaffelse af Underretningen skulde medføre Ulemper, endda et Middel, hvorved disse i en væsentlig Grad kunne fjernes, og navnlig kan man fjerne den Indvending, at det derved blev muligt, at en Vekseldebitor kom til at betale meget sildig og altsaa kom til at betale et meget-betydeligt Beløb i Vekselrente, hvilket vilde være ubilligt, naar han har været villig til at indfri Vekslen paa et tidligere Tidspunkt. Man kan nemlig gaa den Vej, som den tyske Veksellovgivning er gaaet i § 48, der tillægger

enhver Formand i Vekselkredsen en Beføjelse til af egen Drift at frigjøre sig for Ansvar ved at deponere Vekselsummen med de Renter, som ere paaløbne til Dato af hans Depositum. Jeg erkjender imidlertid, at alle de Raisonnementer, som jeg saaledes har tilladt mig at fremføre, efter Forholdets Natur ere af mindre Værdi, end de positive Oplysninger, som vi her ville kunne faa af vore svenske Brødre, og jeg tillader mig altsaa at stille det Spørgsmaal, om man i Sverig har sporet nogen Ulempe af, at man ikke har Underretning som Betingelse for Vekselregres, samt om man i Sverig har gjort den Erfaring, at Formændene i Vekselkredsen ere blevne behandlede paa en utilbørlig Maade og have lidt Tab derved, at de ere tilpligtede at indfri en Veksel, om hvis nødlidende Tilstand de ikke have faaet en saadan Underretning, som den danske og norske Veksellov foreskriver? Dersom de svenske Jurister her maatte afgive den Erklæring, at man ikke har sporet nogen materiel Uretfærdighed af, at en saadan Underretning ikke er paabudt i Sverig, tror jeg ikke, man kan have nogen Betænkelighed ved i Danmark og Norge at slaa ind paa en lignende Vej. — Endelig skal jeg bemærke, at det, i det Øjeblik man opgiver Underretningen som Vekselformalitet, vistnok vil være rigtigt at afkorte Præskriptionsfristerne, der i Danmark og Norge efter min Mening ere længere end ønskeligt. Den Vekseldebitor, som i Danmark har modtaget Underretning, er forpligtet efter Vekselret i 5 Aar; saa længe maa han altsaa vente, at Vekslen kan gaa tilbage til ham. I Norge præskriberes Vekselretten vel med 6 Maaneder; men Fordelen derved er ikke betydelig, da Vekslen som simpelt Gjældsbrief kan i den almindelige Præskriptionstid, nemlig i 20 Aar, indtales imod ham. Jeg tror, at man saavel i Danmark som i Norge maa ønske Afkortelse af disse Frister, og jeg tror, at det bliver saa meget mere nødvendigt at foretage en saadan, naar Vekseldebitor ikke længere faar nogen Underretning. Det er saaledes man har baaret sig ad i Sverige; der præskriberes Vekselretten mod de forskjellige Vekselinteressenter efter forskjellige Tidsrum, men som almindelig Regel med en kortere Tids Forløb end den, vi kjende i Danmark, endsige i Norge. Da jeg nu mener at have opholdt Forsamlingen saa længe, som det er passende, skal jeg ikke gaa nærmere ind paa disse Præskriptionsbestemmelser, men jeg skal kun bemærke, at de efter min Mening staa i en organisk Forbindelse med Underretningen, og at det altsaa er ønskeligt og nødvendigt at afkorte dem, naar man opgiver Underretningssystemet. — Jeg skal slutte med at fremsætte som min Anskuelse, at man bør søge at gennemføre en Overensstemmelse i de nordiske

Rigers Veksellovgivning, at denne Reform bør finde Sted i den danske og norske Veksletret, at den bør gaa i Retning af Kontraktfrihed, og at den svenske Lovgivning i saa Hensénde vil kunne tjene os til Vejledning.

Professor Aubert, fra Christiania: Jeg tror, at det fra norsk Standpunkt ganske let skal blive indrømmet, at vore Retskilders Tilstand for Veksletrettens Vedkommende er en saadan, at den gjør en gennemgribende Revision ønskelig. Dette Resultat er allerede kortelig begrundet deri, at vi efter al Sandsynlighed have Æren af at staa under Herredømmet af Verdens ældste Veksellov. I den nys udkomne, forøvrigt vistnok meget fortjenstfulde Samling af Veksellove, som er udgivet af Justizrath Borchardt i Berlin, hedder det vel, at vi ikke have nogen Veksellov, som er ældre end 1814. Det er imidlertid vitterligt, at vi endnu i en væsentlig Grad have som Kilde for vor Veksletret Chr. V.s norske Lov, 5 Bogs 13 Kapitel 6—26 Art. altsaa fra Aaret 1687, men i Virkeligheden er dens Text noget ældre, idet den er gaaet ordlydende over fra Danske Lov, ja, den er maaske endnu ældre end den, der findes i 6 Kapitel af Forordn. om Kommercién af 16. April 1681. Det er rimeligvis den ældste Veksellov i Verden, og for saa vidt der nogensteds kan være Tale om at kunne have en ældre, saa er det maaske i enkelte Byer i Østersøprovinserne samt paa Helgoland, hvor hin Fdn. 1681 endnu tildels skal være gjældende. Som det er mine ærede danske Kolleger bekjendt, har der jo ikke været gjort meget for Veksellovgivningen i Tidsrummet indtil 1814; vi fik vel forskjellige Veksellove, men disse vare væsentlig dikterede af fiskale Hensyn, det er kun Forordn. af 1731, som indeholder nogen Regel af Vigtighed. Det Fællesskab i Veksletretten, som eksisterede ved Danmarks og Norges Adskillelse, er jo bleven delvis forrykket ved den danske Veksselforordning af 1825. Vi have hos os ikke faaet nogen lignende almindelig Lov; Lovbogen er endnu væsentlig den gjældende Retskilde. I Aarene mellem 1830 og 40 blev der vistnok hos os arbejdet paa en fuldstændig ny Veksellov, samtidig med at man søgte at opfylde Grundlovens § 94. Der blev udarbejdet et Udkast, som blev omsendt til Erklæring; men det blev stillet i Bero, og man nøjedes med at give den lille Novelle af 1842, der væsentlig er skrevet efter den danske Veksselforordning af 1825, men som kun giver Regler for enkelte Punkter, navnlig om Vekslelsens Forfaldstid, Præsentationen, Præsentantens Pligter og Følgen af Forsømmelse, navnlig med Underretningspligten, samt Regler om, hvad der skal gjælde, naar Acceptantens Bo kommer under

Konkursbehandling, og om Virkningen af Acceptnægtelse m. v. — Det kan da ikke slaa fejl, at vore nuværende Retskilder ingenlunde svare til den rige Udvikling af Livsforholdene, som der navnlig paa dette Omraade har været i de sidste 200 Aar; det kan ikke fejle, at der er opstaaet mange ny Forhold, hvortil vor Lovgivning aldeles ikke har taget Hensyn, og at Forhold, der eksisterede, da Loven blev givet, ere voksende Retsreglerne over Hovedet. Det har derfor paa dette, som paa saa mange andre Ommaader, været Sædvanerettens Opgave at udjævne de Mangler, som ere opstaaede, at skabe de ny Regler, som de ny Forhold kræve, og at lempe de ældre skrevne Regler efter de ny Krav; men uagtet Sædvaneretten her har haft en stor Hjælp af den almindelige Handelsoutume, og uagtet den tillige i høj Grad har været støttet af Forfatteres Værker, saa kan det dog ikke fejle, at den ikke har kunnet magte Opgaven, at der er meget, med Hensyn til hvilket der trænges til den positive Lovgivnings ordnende Haand, at der er adskillige Tilfælde, hvori der er Tvivl om, hvilke Regler der hos os ere gjældende, og at Sædvanen paa adskillige Punkter er i Strid med den skrevne Lov.

Jeg skal som Exempel paa hele Forhold, der slet ikke have modtaget nogen ordnende Regel af Lovgivningen, nævne: Forpligtelsen til at acceptere, Reglerne om Intervention og Nøadresser, med Hensyn til hvilket den svenske Lov har 14 §§, medens vi ikke have en eneste. Dernæst kan jeg nævne Regler om tabte Veksler, Regler om Domicilieren af Veksler, Vekselkopier og Vekselduplikater; med Hensyn til alle disse Tilfælde have vi ingen eller saa godt som ingen skrevne Regler. Sædvanen har gjort meget i saa Henseende; men allerede den Omstændighed, at der om disse Forhold ikke haves skrevne Regler, maa dog medføre Ulemper i de praktiske Forhold. I Stedet for at foretage en fuldstændig Opregning, skal jeg tage et meget vigtigt praktisk Æmne, ved hvilket vore Retskilders Tilstand kommer ganske slaaende frem; jeg mener Endossementet. Det er skikket til at vække Opmærksomhed, at Chr. V's Lov kun i en eneste Artikel omtaler Endossementet. Men man maa her erindre, paa hvilket Standpunkt Endossementet den Gang stod. Det Forhold, som nu lader Vekslen flyve over Havet fra den ene Verdensdel til den anden, og hvorved man først er bleven sat i Stand til ret at udnytte den, var den Gang endnu i sin Barndom. Vekselovgivningerne stode den Gang i Almindelighed paa det Standpunkt, at det kun var tilladt at endossere Vekslen én Gang, og det endda kun, naar der paa den stod: »eller Ordre«. Betydningen heraf ville de norske og danske Jurister forstaa, naar de mindes, at vi den-

Gang ikke havde en Forordning af 9 Februar 1798, og at Overdragelsen kun fik Virkning af en simpel Cession : Indsigelserne gik ikke tabte mod Cessionaren, hvis den altsaa blev overdraget mere end én Gang.

Dette var efter al Sandsynlighed Lovbogens Standpunkt, især naar man sammenholder den med Forordningen af 1681. For at gjøre Vekslen nyttig, maatte man gjøre hyppigere Brug af Præsentsant, idet man satte Præsentsantens Navn ind i Vekslens og Endossementets egentlige Text, medens Vekselejerens Navn indtoges i Valutaerklæringen. Derved frembragtes de seks Personer, der paa Lovens Tid var Maximum af Vekselkredsen og som ere opregnede i Forordningen af 1681. Dette er vor skrevne Lov. Det er dette snevre Udgangspunkt, hvorfra den sædvanmæssige Ret har havt at udvikle dette vigtige Fortrin. Endnu i Forordn. af 1731 synes der ikke at være tænkt mere end ét Endossement; men det er naturligvis noget, som for længe siden er forandret. Den sædvanmæssige Ret har tilladt at gjøre Endossenternes Kreds saa stor, som man vil; men dette har kun modtaget sin indirekte Stadfæstelse i Loven af 1842. Denne Lov indeholder enkelte Regler om Underretning, og hvad dermed staar i Forbindelse; men iøvrigt hvile vore fleste Regler om Endossement paa Retssætninger, som ikke ere skrevne. Blanko-Endossement, der forlængst er anerkjendt hos os, strider uden Tvivl imod vore skrevne Love. Det er forlængst erkjendt, at, hvad enten der i Vekslen staar »eller Ordre« eller ikke, saa kan man endossere Vekslen saa mange Gange, man vil; men ogsaa dette er stridende imod vor skrevne Lov. Reglerne om jus variandi hvile kun paa Sædvanen. Fremdeles har man kun tvivlsomme Sætninger om, hvorvidt Endossement kan ske efter Forfaldstid, og om hvorvidt Konfusion udsletter Vekselforpligtelsen. Hertil kan bl. A. føjes, at det endnu er meget tvivlsomt, i hvilken Udstrækning man kan ved Veksler fremsætte *exceptio falsi* mod Trediemand, eller om man her maa nøje sig med de almindelige Regler for Gjældsbreve. Jeg har her især vist, hvordan vore Retskilders Tilstand er, forsaavidt Manglen bestaar i, at de have tiet. Men hvor der er Tavshed, ere Ulemperne dog forholdsvis ikke saa store, som man kunde tro; thi dér har man havt større Frihed til at følge med den almindelige Udvikling og optage de almindelige europæiske Retsregler. Der er maaske større Ulemper og en Del mere tvivlsomme Spørgsmaal tilstede i flere Tilfælde, hvor Lovgivningen udtrykkelig har talt, idet den paa Grund af det forældede Standpunkt, hvorpaa den for en stor Del staar, ikke har kunnet undgaa at misforstaa den fremmede Ret, som den har optaget, og

ikke har forstaaet at passe det gamle og det ny sammen. Dette gjælder f. Ex. med Hensyn til Reglerne om Valutaerklæringen, der er kommen ind ved Misforstaaelse af den fremmede Ret; den daværende tyske Lovgivning krævede nemlig Valutaerklæringen, for at afskære *exceptio non numeratæ pecuniæ*, men denne historiske Grund passede jo aldeles ikke hos os; Chr. V's danske og norske Love optog den alligevel, hvilket visselig er en Fejl. Ligeledes skal jeg nævne som en Fejl, der er fælles baade for den danske og norske Lovgivning, at der i dem staar, at man i Tilfælde af, at man undlader Underretningen, taber *al Ret* imod Endossenten; Meningen kan dog ikke være, at man skal tabe det almindelige Hjemmelsansvar. Jeg skal imidlertid i Stedet for at opregne saadanne Fejl, nævne en større, som, idet den har en stor Slagvidde, bringer mig til at give et Tværnsnit gjennem flere Æmner. Der er nemlig kommet Urede i et meget vigtigt Punkt, Forpligtelsen til at præsentere til Accept. Efter Lovbogens Text kunde der ikke være nogen Tvivl om, at man ikke blot ved Aviso-Veksler, men ogsaa ved Dato-Veksler havde Forpligtelse til at præsentere til Accept, og heri var der den Gang god Sammenhæng, idet der, som det fremgaar af Forordningen af 1681, ogsaa var en Forpligtelse til snarest muligt at præsentere til Accept. Denne Tidsbestemmelse blev borttagen ved Forordn. af 1731, og da blev Sammenhængen i disse Ting brudt; efter denne Forordning er der ikke noget sikkert Tidsrum, inden hvilket Præsentationen skal ske, undtagen at det skal være inden Forfaldstid, og derved var den Regel borte, som bedst kunde forsvare Opstillingen af en Præsentationspligt. Uagtet vore skrevne Love fremdeles synes at gaa ud fra, at Præsentationen bør ske ogsaa ved Dato-Veksler, synes Praxis dog ikke at følge denne Regel, og vor videnskabelige Fremstilling har ogsaa havt megen Tvivl ved at opstille en saadan Forpligtelse. Men derved er opstaaet Urede i en hel Del andre Tilfælde. Der er opstaaet Tvivl om, hvorlænge man, naar der er præsentet til Accept, og denne er nægtet, kan udsætte Protesten; der er opstaaet Tvivl om, hvorlænge man kan vente med Underretningen om Acceptnægtelsen; der er opstaaet Tvivl om, hvorvidt der ved uaccepterede Dato-Veksler er Løbedage, om hvorvidt Vekselejerer ved uaccepterede Dato-Veksler har hele ti Dage eller kun to Respitdage til Protesten. Der er, kort sagt, i forskellige Spørgsmaal opstaaet Tvivl, som strække sig temmelig vidt.

Ved Siden af disse Mangler i vor Lovgivning er der jo én, som i Korthed kan udtrykkes deri, at der er saa overordentlig mange Punkter, hvori der er en Ulighed i vor Lovgivning baade

med de nærmest beslægtede Folks Lovgivning og de Folks Lovgivning, med hvem man staar i mest Forbindelse. Disse Uligheder have saa meget større Betydning, som vor Regel i de fleste af de Punkter, hvori der er Ulighed, vistnok er uheldig. Jeg skal ikke her fortsætte en Opregning af de Uligheder, som Hr. Advokat Hindenburg har meddelt i sit skrevne Arbejde. Jeg kan i det væsentlige henholde mig til hans Fremstilling, og hans Bemærkninger om de uheldige Ting, som findes i den norske og danske Lovgivning, og jeg skal kun ganske slutte mig til ham med Hensyn til Ønsket om, at Underretningspligten kunde hæves, samt ligeledes om, at Præskriptionsfristen skulde forkortes.

Hvad jeg har sagt, og som mest maa forstaaes som Exempler — det var let at støtte det med forskellige andre Grunde — maa, forekommer det mig, vise, at en Revision af den norske Veksellovgivning er ønskelig, og, naar dette erkjendes, kan det jo ikke andet end være kjært, at Tanken om en Samarbejden med beslægtede Folk, i Henseende til en Revision, er fremsat. Jeg er derfor Hr. Advokat Hindenburg meget taknemmelig for, at han, der før har gjort sig saa fortjent, ikke blot af den danske men ogsaa af den nordiske Handelsret, har fremsat dette Spørgsmaal. Navnlig er det jo ønskeligt, at en saadan Samarbejden kan finde Sted, ikke blot fordi vi da kunne slaa vore Kræfter sammen ved Udarbejdelsen af en Lov, men især fordi denne Lov bag efter kunde blive Gjenstand for en fælles videnskabelig Behandling. Jeg tror ogsaa, at den Omstændighed, som Hr. Advokat Hindenburg har nævnt, nemlig den svenske Lovgivnings fremskredne Standpunkt, indeholder en Garanti for, at en fælles nordisk Revision kun vilde nærme os til det fælles almindelige europæiske Standpunkt. Men ikke desto mindre maa jeg udtale Ønsket om, at man i alt Fald noget vil afvente Iværksættelsen af en nordisk Revision af Veksellovgivningen; thi, hvor heldigt det end allerede er, at en Samarbejden mellem de nordiske Folk kan finde Sted, saa maa det dog indrømmes, at det netop paa dette Punkt vilde være endnu heldigere, om Samarbejdets Kreds kunde udvides end mere, og dertil er der jo for Øjeblikket ikke ringe Udsigt. Tanken om en international Vekselskodem, eller en saa vidt mulig ensartet Vekselsret for alle civiliserede Lande, har allerede gjentagne Gange været fremsat. Jeg behøver for saa vidt kun at henvise til den Indledning, som er given i det af mig tidligere nævnte tyske Værk, hvori man vil finde forskellige Citater af videnskabelige Forfattere baade fra Italien, Schweiz, Frankrig og England, som have fremsat denne Tanke. Men den har ogsaa i den sidste Tid faaet endnu mere praktisk Betydning, fordi

der for den tyske Juristentag, som i næste Uge sammentræder i Frankfurt am Main, foreligger til Behandling et Forslag, som sigter i denne Retning. Den østerrigske Advokat Jaques har foreslaaet, at den tyske Juristentag skal paalægge sit Forretningsudvalg at indgaa med en Forestilling til de tyske og østerrigske Regjeringer om, at de igjen skulle forberede en Kongres, som kan tilvejebringe et Udkast, der kan ophøjes til Lov i alle civiliserede Lande. Det forekommer mig saaledes, at en Samarbejden mellem de nordiske Riger til Istandbringelse af en saa vidt mulig ensartet Veksellovgivning er højst ønskelig, men at man dog først og fremmest bør afvente og slutte sig til de Bestræbelser, der maatte vise sig i andre Stater, for at istandbringe en saa vidt mulig ensartet Veksellovgivning mellem alle civiliserede Lande.

Adjunkten **Hammerskjöld** från Upsala: Det har varit mig ett särdeles stort nöje att åhöra de båda föregående talarnes framställningar, emedan jag uti snart sagdt alla punkter kan ansluta mig till de åsikter, som af dem blifvit uttalade. Det skulle därför naturligtvis tjena till intet att upprepa hvad af dem blifvit på ett så tydligt och klart sätt framställt, hvarföre jag endast ämnar yttra min mening om några svenska förhållande, som blifvit berörda i sammanhang med det föreliggande ämnet.

Jag är fullt ense med hr. Hindenburg angående den svenska lagstiftningens företräden framför den nu gällande, snart sagdt föråldrade danska och norska i de punkter, som särskildt blifvit framhållna. Hr. Hindenburg har emellertid yttrat sig mera tveksamt om lämpligheten af den regress til säkerhets ställande, som den svenska lagen medgifver, ehuru han trodde denna regress icke skola medföra några synnerliga svårigheter, därför att enligt svensk lag tillfälle var öppnadt såväl för vexelfordringsegaren som för vaxelgäldenären att i stället för godkännande eller lemmande af säkerhet fordra eller gifva betalning. Jag får nämna att, ehuru jag icke kan säga mig hafva hört några klagomål öfver dessa lagbestämmelser, det dock ej förefaller mig otroligt, att olägenheter deraf i praktiken kunna uppstå, hvarföre en öfvergång till en lagstiftning på andra grunder möjligen vore önskvärd. Det är visserligen sant att, då såväl vexelfordringsegaren har rätt att icke åtnöja sig med säkerhets ställande, utan kan fordra att i stället få betalning, som ock vaxelgäldenären är berättigad att i stället för säkerhets gifvande lemna betalning med den rabatt, som är föreskrifven, så kan ingen tvist i detta afseende uppstå mellan de båda kontrahenterna. Den svenska lagen stannar dock icke endast vid att meddela denna rätt åt den egentlige fordringsegaren, utan går

ännu längre. Den tillåter nämligen den vaxelgäldenär, som redan ställt säkerhet, att i sin ordning vända sig till någon af sina föregångare för att af honom erhålla dylik säkerhet. Om nu den vaxelgäldenär, till hvilken vaxelfordringsegaren i första hand vändt sig, föredragit att ställa säkerhet och vaxelfordringsegaren dermed åtnöjt sig, så kan man naturligtvis icke tänka sig, att den, som sålunda ställt säkerhet, åter af sin föregångare skall kunna fordra betalning, och frågan blir således i detta fall endast den att bestämma, huruvida den erbjudna säkerheten är tillfredsställande eller icke, hvilken sak således, i fall af tvist parterna emellan, måste blifva föremål för domstols handläggning. En sådan pröfning kan dock, såsom den förste talaren redan anmärkt, lätt leda till väsentliga svårigheter, alldenstund domstolen än torde förfara alltför legert, än vara alltför sträng.

Den svenska lagstiftningen inskränker sig dock icke endast till det nu anförda. Det kan nämligen hända att, i fall vaxelfordringsegaren efter verkställd protest underlåter att vända sig till sin föregångare, någon af dessa föregångare, som väntar att i framtiden få betala vaxeln, genom att utlösa en afskrift af protesten skaffar sig rättighet att af sin föregångare fordra säkerhet, ehuru han sjelf ännu icke ställt någon sådan. I dylikt fall inträder åter möjligheten af de svårigheter, som den förste talaren antydde, och jag upprepar ännu en gång att min åsigt är den att, om den svenska lagstiftningen i detta fall tillämpades efter sin ordalydelse, så kunna verkligen olägenheter deraf uppkomma; jag har emellertid aldrig hört något exempel derpå, ehuru detta naturligtvis kan bero på bristande erfarenhet hos mig, som aldrig praktiskt handlagt något vaxelmål, utan endast såsom akademisk lärare teoretiskt studerat hithörande förhållanden.

En annan punkt, öfver hvilken jag äfvenledes gerna önskade uttala mig, är den som rör prescriptionstiden. I detta fall instämmer jag äfven med hr. Hindenburg uti att åt de svenska lagbestämmelserna gifva företrädet framför det så att säga surrogat deraf, som förekommer i den danska och norska rätten, eller den der stadgade skyldigheten för vaxelfordringsegaren att underrätta sin företrädare om vaxelns protest. Jag tror äfven af redan anförda skäl, att detta stadgande är olyckligt, men då motionärens skriftliga framställning kan ingifva den föreställning, att hvarje fordran på grund af vaxeln vore försvunnen i och med utlöpanDET af den i svensk lag bestämda prescriptionstid, så vill jag begagna tillfället att med anledning deraf yttra ännu några ord.

Det är visserligen riktigt att, om prescriptionstiden gått till

ända utan att fordringsegaren begagnat sin rättighet, så har han ingen vaxelrätt vidare, men han har dock enligt svensk lag rätt att med sitt fordringsanspråk vända sig mot den gäldenär, som icke varit i god tro, eller som genom den uteblifna betalningen skulle göra en vinst. Denna rätt är dock icke af vaxelrättslig utan af allmän civilrättslig beskaffenhet och således underkastad den i allmänna lagen stadgade prescriptionstid af tio år. Bestämmandet af den person, mot hvilken denna sålunda i svensk lag medgifna regressrättighet skall rigtas, blir naturligtvis föremål för särskild undersökning, hvarvid dock sjelfva vaxelhandlingen är en mycket vigtig faktor, ehuru vaxelns egenskap af bevisningsmedel i detta fall icke hindrar, att äfven andre bevisningsmedel vid denna undersökning kunna komma i fråga.

I afseende på önskvärdheten af gemensamhet å de nordiska ländernas vaxellagstiftning är jag fullkomligt ense med prof. Aubert och anser mig därför kunna inskränka mig till att endast instämma uti hvad af honom i sådant hänseende blifvit yttradt.

Formanden: Sö- och Handelsretsmedlem, Grosserer Adler har Ordet.

Grosserer **D. B. Adler:** Jeg maa først forudskikke, at det ikke er som Sö- och Handelsretsmedlem, jeg tager Ordet. Sö- och Handelsretten har her sin ærede nuværende og tidligere Formand, der bedre end jeg ville kunne fremsætte de Erfaringer, som derfra kunne hentes; men det er netop som Kjøbmand, jeg vil udtale mig. Jeg tror ikke, det trænger til Undskyldning, at jeg har bedet om Ordet; thi, medens det følger af sig selv, at jeg ikke har kunnet følge Videnskaben, har der dog for mig vist sig praktiske Ulemper og Fordringer, som det vil være hensigtsmæssigt her at fremføre. Jeg skal først tiltræde Hr. Prof. Auberts Udtalelser, men dog med nogen Modifikation. Jeg mener, at de sidste Aar have vist, at det er absolut nødvendigt at faa en international Veksellov, en Lov, der ikke alene omfatter de tre nordiske Riger, men som er almindelig. Derimod tror jeg ikke, det er rigtigt at udsætte Nedsættelsen af en fælles nordisk Kommission, indtil den Frankfurtske Juristentag eller de andre Kongresser, der maatte træde sammen, fuldstændig have tilkjendegivet deres Mening om denne Sag; thi jeg mener, at det meget vel er muligt, at vi ogsaa her have gjort Erfaringer, der bør komme i Betragtning. Jeg vil derfor foreslå, at der meget snart bliver nedsat en nordisk Kommission, hvortil der kaldes ikke alene Jurister, men ogsaa Handlende, ligesom Tilfældet var ved Behandlingen af den tidligere tyske Veksellov, og at denne Kommission da ad diplomatisk Vej henvender sig til de fremmede

Stater med de Forslag, den har at gjøre, samt med Forslag om, at faa en fælles international Kommission nedsat. De Erfaringer, der vare gjorte i fremmede Lande, kunde da faa den Betydning, som tilkom dem, og vi vilde derved ogsaa kunne faa den Indflydelse, hvortil vi gjennem vore Erfaringer kunde være berettigede. Jeg tillader mig altsaa at foreslaa, at vi ikke vente med Nedsættelsen af en nordisk Kommission, men at man anmoder den om, at den, hvad der vel er en Selvfølge, ikke fremkommer med noget Arbejde til de nordiske Regjeringer, førend man ser, hvad der fremkommer fra andre Steder; jeg anser det for nødvendigt, at Kommissionen gjennem vore egne Myndigheder og navnlig gjennem Statsmagterne sætter sig i Forbindelse med de fremmede Magter, som ogsaa maatte have sligt Arbejde for, for at vi derved kunde komme til at naa det Maal, som Hr. Prof. Aubert og vi Alle ønske at naa.

Jeg skal dernæst tillade mig at udtale mig om et Par enkelte Punkter, som i Dag have været under Diskussion; men jeg maa dog først fremhæve, at flere Punkter aldeles ikke have været nævnte. Jeg skal ikke udtale alt, hvad jeg i denne Henseende ønsker, da jeg antager, at der, naar en Kommission er bleven nedsat, vil blive givet Handelsstanden og andre Lejlighed til at gaa i større Detail. Jeg har selv den Ære at være Medlem af Handelsrets-Kommissionen, hvor der allerede er gjort Forarbejder i denne Retning, hvilke naturligvis ville hlive meddelte den nordiske Kommission, som forventes nedsat. Jeg skal bemærke, at man i Dag aldeles ikke har berørt Rekambiospørgsmaalet, som opfattes forskjelligt i de nordiske Lovgivninger, ja, som opfattes forskjelligt i næsten alle Landes Lovgivninger. Der er en Paragraf i den svenske Lov — jeg tror det er § 48 — som bestemmer, at den Mand, til hvem Regres haves for nødlidende Veksler, skal betale, hvad hans Formand har været nødsaget til at betale; det er det, der almindelig gjør sig gjældende; men jeg tror, at det er en meget ufuldstændig Betegnelse for, hvad man kan komme til at betale. Den danske og norske Lovgivning har ingen tydelig Bestemmelse med Hensyn til Rekambio i det hele og navnlig med Hensyn til den Kurs, der skal betales for en Veksler paa Udlandet. Den siger, at Vekslen betales i den Møntsort, hvorpaa den lyder; men alle Handlende og ligeledes de Jurister, som have havt at gjøre med Processer i den Anledning, ere enige om, at der er overordentlig stor Uoverensstemmelse om, hvad der skal betales og hvad ikke. Den franske Lovgivning ordner Forholdet mellem Trassent og Endossent og mellem Endossent og Endossent forskjelligt. Der er dernæst ogsaa med Hensyn til Betalingen af Veksler i

fremmed Mønt i selve Landet meget at gjøre, og meget som kan fortjene nærmere Overvejelse. Endvidere er der et Spørgsmaal, som staar i Berørelse med Notifikationen, hvilken jeg senere skal omtale, men som omhandler Forsinkelse med selve Protestens Optagelse, og med Hensyn til hvilket de to sidste Aars Erfaringer have vist, at man trænger til Lovbestemmelser, som kunne udfylde de Huller, Lovgivningen i den Henseende i høj Grad har. Der er slet ikke taget Hensyn til force majeure, men der er foreskrevet en bestemt Dag, hvorpaa Protesten skal optages, en bestemt Dag, paa hvilken Vekslen skal være tilstede inden Forfaldsdagen. Vi have i Anledning af den franske Krig set de mest forskjellige Anskuelse om Vekselforpligtelser i saa Henseende, og, medens den tyske Lovs § 86 udtrykkelig udtaler, at det skal være nok for at bevare Regres at holde Vekselomgangen i den strenge Orden, som forlanges paa fremmede Pladse, vide vi meget vel, at tyske Retter have frikjendt tyske Endossenter for at betale Veksler til Frankrig paa Grund af undladt Protest, der dog var en Følge af franske Love. Jeg skal naturligvis ikke tillade mig at udtale nogen Dom om, hvad jeg tror, der i saa Henseende er rigtigt, men jeg skal kun bemærke, at den almindelige Mening, som ogsaa bestemt er udtalt i den danske Lov, er, at det kun er for Forsømmelse, man kan komme til at lide Skade, og jeg kan ikke indrømme, at det er en Forsømmelse, naar en fremmed Lovgivningsmagt med fuld Myndighed og Kraft tvinger mig til at undlade noget, som Vekselloven foreskriver. — Jeg skal nu tillade mig at udtale mig om et Par Spørgsmaal, der i Dag have været behandlede, nemlig Spørgsmaalet om Notifikation og Spørgsmaalet om, hvorvidt en Veksel, der lyder a dato, bør accepteres. Jeg skal ikke nægte, at jeg er aldeles i Modstrid med, hvad de ærede Talere have hævdet, navnlig med Hensyn til Notifikationen. Med Hensyn til Veksler a dato vil jeg kun sige, at jeg finder det ganske unaturligt, naar Veksellovgivningen tidligere har foreskrevet, at en Veksel fra en fremmed Plads straks skulde sendes til Accept. Denne Bestemmelse har man afskaffet; men jeg kan ikke indse, at det kan være til Besvær at forevise til Accept en Veksel, som kommer til Forfaldsstedet. Jeg tror, det vilde være overordentlig rigtigt, at der var foreskrevet en Tid, inden hvilken Vekslen skulde accepteres. Med Hensyn til Sikkerhedsstillelse eller Betaling for en Veksel, protesteret af Mangel paa Accept, tror jeg rigtignok, det er klart, at de ærede Herrer, som have udtalt sig, vel have tænkt paa de Vanskeligheder, som fremstille sig, men at de dog ikke rigtig have stillet sig klart for Øje, hvad Vekselkjøb og Vekselhandel har at betyde, og jeg har

tilladt mig at tage Ordet, fordi jeg tror, at man gennem Praxis kan komme til at se noget klarere i en saadan enkelt Retning. Naar man kjøber en Veksel paa tre Maaneder, navnlig en Veksel paa Udlandet, eller selv en Veksel paa Indlandet, er det ingenlunde Tilfældet, saaledes som Hr. Advokat Hindenburg antydede, at man kun véd, at man faar Betaling paa en bestemt Dag; det er ikke Vekslens Natur. Dens Natur er netop, at den Betaling, der skal præsteres om tre Maaneder, allerede gjøres brugbar og nyttig i Dag. Naar jeg altsaa i Dag kjøber en Veksel, der først forfalder om tre Maaneder, er det ingenlunde min Mening dermed at købe en Fordring, som jeg skal faa betalt om tre Maaneder, men jeg kjøber et Dokument, som allerede straks gjør denne Betaling om tre Maaneder nyttig i den daglige Omsætning mellem Mand og Mand. Det er derfor naturligt, at man, naar Vekslen protesteres, kan forlange noget andet end Sikkerhed, og jeg tror, at det er en betydelig Fordel, at man efter den danske og norske Lov i saa Fald kan forlange Betaling. — Hvad angaar Notifikationen, da kan man i Kjøbmandslivet paa ingen Maade være tjent med at være uvidende om, hvorvidt en Vekselforpligtelse paaligger En eller ikke; dette Forhold kan ikke sammenblandes med en Selvskyldnerkaution, der ingenlunde har den Betydning i det daglige Omsætningsliv, som Vekslen har. Naar en Kjøbmand kjøber en Veksel paa tre Maaneder, maa han vide, at den til den Tid er betalbar. Vi Kjøbmænd ere vel ikke altid sikre paa at faa, hvad vi have tilgode, vi tabe noget ved den Risiko, hvorpaa vi gaa ind; vi tage et Papir, som vi anse for godt, men vi ere ikke sikre paa det under alle Forhold, og det er vort Ønske, at der er en Tid, hvor vi kunne faa at vide, at vi ere fri for den ene Vekselforpligtelse, for muligen at gaa ind paa en anden. Jeg tror derfor, det er rigtigt, at Notifikationen finder Sted. Imod Hr. Advokat Hindenburg skal jeg tillade mig at bemærke, at jeg ikke tror hans Referat af, hvad den tyske Lovgivning bestemmer, var fuldstændig korrekt. Han omtalte, at man ved ikke at gjøre Anmeldelse kun tabte sin Ret til Renter og Omkostninger, men man taber noget andet. Hr. Advokat Hindenburg fremhævede netop, at man i andre Forhold, hvor man har tilføjet en Mand Skade, naturligvis maa erstatte den; men den tyske Veksellov siger ligefrem, at Betydningen af Ikke-Anmeldelse er, at man kan komme til at betale Vekslens Beløb, og det er noget ganske andet end kun at tabe Renter og Omkostninger. Jeg vil blive ved det ene Tilfælde, jeg før nævnte, at jeg har kjøbt en Veksel paa en Mand i Udlandet; der maa være en bestemt Tid, inden hvilken jeg kan vente Notifikation; naar den ikke indgaar, kjøber jeg en

ny, og jeg er overbevist om, at det kommer ind under Sætningen i den tydske Paragraf, at, hvis jeg lider Skade paa begge Veksler, vil den Mand, som ikke har underrettet i rette Tid, komme til at betale. Der staar nemlig i § 45: »Der Inhaber oder Indossatar, welcher die Benachrichtigung unterlässt etc., wird hierdurch den sämmtlichen oder den übersprungenen Vormännern zum Ersatze des aus der unterlassenen Benachrichtigung entstandenen Schadens verpflichtet«. Tydskerne have altsaa overordentlig vel følt, at det ikke gaar an helt at stryge Notifikationen, men at man maa paalægge et meget stærkt Baand, og det kan ikke paa nogen Maade være tilstrækkeligt, kun at have det Baand, der er en Følge af Etikette- og Høflighedshensyn. Der maa være en Forpligtelse til Notifikationen. Fristerne kunne maaske være anderledes bestemte, end de nu ere; men jeg tror, det maa staa tydeligt og klart, at Undladelse af Notifikation kan have alvorlige Følger. Hvad jeg har villet udtale, er, at jeg tror, at Notifikationen er absolut nødvendig, og at det er et ubetinget Fortrin, at en Veksler, der bliver protesteret af Mangel paa Accept, kan fordres betalt; det er ikke nok, at der stilles Sikkerhed for den. Forøvrigt tror jeg at burde fremhæve, at Rekambiobestemmelserne ere overordentlig utilstrækkelig og utydelig behandlede i de nordiske Veksellove, saavel som Spørgsmaalet om Veksels Betalbarhed i selve Landet med fremmed Mønt, og fremfor alt at Spørgsmaalet om Følgerne af force majeure maa behandles udtømmende. — Jeg vil, som sagt, ønske, at der maa blive nedsat en Kommission i de tre Riger, og at ikke alene Jurister, men ogsaa andre Folk, der i det praktiske Liv have med Sagen at gjøre, maa blive tilkaldte. Jeg vil fremdeles ønske, at disse Mænd ville gaa frem med deres Arbejder med tilbørligt Hensyn til, hvad der nu foregaar i Udlandet, og at de ville sætte sig i Forbindelse med de udenlandske Kongresser, hvortil Regjeringerne sikkert ville være dem meget behjælpelige, for at naa, hvad der er det ønskelige og efter min Mening næsten nødvendige, en international Veksellovgivning.

Professor Aschehoug: Jeg skal blot, mine Herrer, tillade mig nogle ganske faa Bemærkninger. Det forekommer mig, at den ærede sidste Taler havde opfattet Sagen saaledes, som om her var fremkommet et Forslag angaaende en Henvendelse til Regjeringerne, for at faa dem til at nedsætte en international Kommission; men jeg har ikke opfattet, hverken den ærede første Taler, Hr. Advokat Hindenburg, eller Hr. Prof. Aubert saaledes, at de skulde have stillet et saadant Forslag eller agtede at gjøre det. Jeg vil tilføje,

at jeg skulde anse det for utilraadeligt at fremkomme med noget saadant Forslag; thi jeg mener, at denne Forsamling ikke bør lægge an paa at skaffe sine Forhandlinger anden Vægt eller større Betydning, end de kunne faa ved Sandheden af, hvad der her udtales.

Professor Aubert: Jeg har ikke fremsat noget Forslag til Afstemning.

Øverretsassessor Bachke fra Christiania: Med Hensyn til det Ønske, der er fremsat om en Kommissions Nedsættelse, kan jeg ikke finde, at det paa nogensomhelst Maade kan have nogen Betænelighed at vedtage en Udtalelse i saadan Henseende. Man opfordrer jo ikke til at andrage hos Regjeringerne om at foranstalte noget i den Anledning, men man udtaler dog, hvad en saa talrig Forsamling har troet var det rigtige, og at det ikke vilde være uden Følge og Betydning, anser jeg for at være utvivlsomt. Derfor vil jeg tillade mig at bringe den Fremgangsmaade i Forslag, at man udtaler et vist Resultat af Forhandlingerne, uden at man just griber til saadanne Foranstaltninger, som man paa Juristentag i Tydskland og ved Møder af Jurister andre Steder har fundet sig opfordret til. Jeg har en speciel Grund til at fremhæve denne Side af Sagen, da jeg selv har bragt virkelige Resolutioner i Forslag og havde tænkt, at saadanne Resolutioner vilde blive tagne af denne Forsamling.

Formanden: Efter den Anledning, Hr. Øverretsassessor Bachke har givet, skal jeg tillade mig den Bemærkning, at det naturligvis ikke er udelukket, at der kan afstemmes over Resolutioner og dermed fremsættes Forslag. En ganske anden Sag er det, at det i Almindelighed neppe vilde være ønskeligt, om det blev Regel, saaledes som det unægtelig er blevet det i den Forsamling, som jo i mange Henseender naturlig maa være et Forbillede for os, og hvis Forhandlingers Rigdom og Mangfoldighed vi ikke paa nogen Maade ville kunne vente at naa, nemlig den tyske Juristentag. Der har det efterhaanden udviklet sig som Regel, at Forhandlingerne afsluttes igjennem Afstemninger over Resolutioner; men det anser jeg ganske vist i Reglen for uheldigt, idetmindste i Begyndelsen, ved Forhandling som vore. Der kan ganske vist være enkelte Tilfælde af saadan Beskaffenhed, at der ikke fra Forsamlingens Side kan være nogensomhelst Vanskelighed ved at afstemme over positive Forslag; det kommer her

naturligvis an paa, hvorledes Forslagene i de enkelte Tilfælde stilles, navnlig, om jeg saa maa sige, hvor almindelige de holdes, eller hvor dybt de gaa ind paa det enkelte og konkrete. Skal jeg udtale min personlige Mening, er det den, at der vistnok ikke kan være nogen Betænkelighed ved, at en Afstemning finder Sted over denne Sag i sin Helhed, i sine mere almindelige Udtryk, dersom en saadan Afstemning ønskes. Derimod skulde jeg, i samme Tankegang, som Hr. Professor Aschehoug antydede, mene, at det maaske ikke vilde være hensigtsmæssigt, at der fra dansk Side fremkom bestemte Forslag om Nedsættelse af en fælles Kommission for alle tre Riger til Sagens Bearbejdelse; Sagen vilde efter min Opfattelse stille sig anderledes, dersom et saadant Forslag fremkom fra nogen af de ledende Mænd fra norsk eller svensk Side. Jeg har tilladt mig at udtale denne Anskuelse, fordi jeg tror, at Sagen dermed fremmes bedst.

Advokaten, Dr. phil. Leman från Göteborg: Till hvad hr. Hammar-skjöld i frågan anført vill jag endast i största korthet lägga några få notiser, utvisande min uppfattning af den praxis, som i vaxel-affärer utvecklats sig i Sverige och särskildt i min hemort, Göteborg. Hvad först beträffar frågan om bestämmandet af en viss tid, å hvilken vaxlar må lyda, så har man i Sverige ansett såsom en stor fördel, att lagen i detta hänseende icke innehåller något inskränkande stadgande, ty man har inom köpmannaverlden funnit en stor förmån vid att kunna utställa tolf månaders vaxlar, då en icke obetydlig del af landets affärer ännu bedrivs med tolf månaders kredit.

Hvad vidare beträffar den andra punkten, eller frågan om regress till säkerhets ställande eller betalning, så har min erfarenhet ej gifvit annat vid handen, än att i allmänhet betalning fordras, och således ställande af säkerhet ytterst sällan kommer i fråga, samt att man dervid, så vidt jag har mig bekant, icke heller påfordrar tillämpning af lagens stadgande om 5 procents disconto, utan tager det, som vid hvarje tillfälle noteras. Stadgandet om en fix räntefot såväl i detta fall som i åtskilliga andra af den svenska vaxellagens paragrafer är äfven något, som måste anses olämpligt, och speciellt torde anmärkning kunna framställas mot den höga räntefot af 6 procent, som föreskrives i § 46.

Hvad slutligen angår notifikationen, så finnes verkligen i praxis förhållanden, visserligen ej alltid grundade i sjelfva vaxelns natur, som göra det önskvärdt, att en sådan lagbestämmelse funnes. Jag känner åtskilliga fall, men vill endast framdraga ett enda exempel.

I Sverige göras i synnerhet om sommaren stora spanmålsuppköp oppe i landet, hvarvid så tillgår, att köpmännen i landsorten sälja till exportörer i Göteborg och å betalningssumman utställa vextrar, betalbara tre dagar efter sigt. Vextrarne komma vanligen samtidigt med spanmålsfororna, och man väntar alltid med nästa transport, till dess förfallotiden för den första vextrn inträdt. Då nu icke finnes något lagstadgande om notifikation, så har det inträffat, att en köpman afsändt den ena foran efter den andra med ungefär en half veckas mellantid, under det alla vextrarne lågo protesterade i Göteborg. Om således föreskrift om underrättelses meddelande funnits, så hade denne man sparat sig stora förluster. Ett sådant lagbud är derföre enligt min mening i flere fall af hehofvet påkalladt, ehuru det förutan i praxis notifikation vanligen meddelas.

Højesteretsadvokat Schweigaard fra Christiania: Jeg vil blot til-lade mig at bemærke, at jeg, uden Hensyn til det Spørgsmaal, i hvilken Form denne Forsamling bør afgive Resolutioner, eller hvorvidt der overhovedet bør afgives saadanne, tror, at det foreliggende Thema vilde være lidet skikket til derover for Øjeblikket at ned-sætte en nordisk Kommission. Da man fra svensk Side er fornøjet med den nuværende Ordning, vil det ikke kunne ventes, at de Svenske skulde ville deltage i en Kommission, som væsentlig var rettet paa, at de Norske og Danske skulde gaa i samme Retning, som man er gaaet i Sverig, paa samme Tid som man antager, at der i Europa forberedes en Tillem্পning i de forskjellige Veksellovgivninger. Vel er det saa, at Veksellovgivningen er noget meget positivt, og det er altsaa for saa vidt let at ordne den, som den ikke i væsentlig Grad er bunden til Nationernes Sædvaner; men paa den anden Side er det en Lovgivning, som meget sjælden bør forandres, da der er en Mængde Forretningsfolk, som maa være inde i den. Der er maaske ingen Del af Lovgivningen, hvortil der fordres saa nøje Kjendskab udenfor Juristernes Kreds, som denne. Det er derfor vistnok meget betænkeligt for noget af de nordiske Lande at indlade sig paa at forfatte en ny Veksellov, naar man har den Tanke for Øje, at der maaske kan være Udsigt til at faa en almindelig europæisk eller en almindelig Verdens-Veksellov, og jeg tillader mig saaledes ganske at slutte mig til min Landsmand, Hr. Professor Aubert. Man har Grund til at antage, at, uagtet Samfærdseien mellem de nordiske Lande er betydelig, er dog den Del deraf, som repræsenteres igjennem Veksselforholdet, forholdsvis ikke stor i Sammenligning med Handelsforholdene paa Udlandet; thi Vekslen er væsentlig for dem, der bo langt fra

hinanden, men ikke for dem, der bo hinanden nær. En stor Del af Samfærdselen mellem Danmark og Sverig, mellem Norge og Sverig og vel ogsaa mellem Danmark og Norge, foregaar, uden at Veksler komme ind, medens derimod de store Forbindelser med Udlandet, Afskibning af hele Ladninger og Skibsfarten i det hele, saa godt som udelukkende repræsenteres i Veksler. Naar altsaa Ulemper føles ved Afvigelse i de forskjellige Landes Veksellovgivning, ville saadanne meget oftere føles lige over for det store Udland end imellem de nordiske Lande indbyrdes. Ligesom det derfor, som sagt, vilde være meget vanskeligt for en saadan Kommission, og navnlig fra svensk Side, da man der er fornøjet med sin Lov, at vide, hvorledes Sagen skulde tages, naar der ikke kunde opnaaes noget lige over for Udlandet, saaledes tror jeg, at det i det hele vilde være betænkeligt at nedsætte en saadan Kommission. Der er vistnok i den norske og danske Lov Mangler, som man skulde kunne tro uden videre kunde rettes, saaledes som f. Ex. den besynderlige Bestemmelse, at en Veksel ikke mere har den Forfaldsdag, hvorpaa den lyder; thi man kan være sikker paa, at, hvorledes end en fælles europæisk Lov bliver, vil denne Bestemmelse ikke blive optaget deri. Jeg maa sige, at jeg ogsaa havde troet, at noget lignende gjaldt om Notifikationen; men efter hvad jeg i Dag har hørt derom, er jeg kommen i stor Tvivl i saa Henseende. De øvrige Spørgsmaal, som have været paa Bane, ere af en saadan Beskaffenhed, at man ikke med Hensyn til dem kan vide, hvad der vil blive endelig Bestemmelse i den europæiske Vekslerret, og dette gjælder navnlig Spørgsmaalet om Præskription, hvormed det, som oplyst af en æret svensk Taler, ikke forholder sig ganske nøjagtig saaledes, som af Hr. Advokat Hindenburg oplyst. Hvorvidt en Veksel skal være præskriberet efter en vis Tids Forløb, eller hvorvidt den skal vedblive at have Gyldighed som almindelig Gjældsbrief, og lige over for hvem, er jo noget, der er Gjenstand for positive Bestemmelser, hvoraf den ene kan være lige saa god som den anden; man kan i Aar faa en Bestemmelse derom og om 10 Aar en ny. Vi Nordmænd kunne sige, at, naar vi have haft vor Veksellovgivning siden 1687, bør vi ikke gaa hen og forandre den i Aar, for om faa Aar igjen at faa en ny. Jeg henholder mig saaledes i det væsentligste til min Landsmand, Hr. Professor Aubert.

Højesteretsadvokat Hindenburg: Jeg er i det heldige Tilfælde i det væsentlige at kunne være i saadan Overensstemmelse med en Dél af de ærede Talere, som have haft Ordet efter mig, at jeg i høj Grad maa glæde mig derved, og hvad de Talere angaar, med

hvem jeg ikke kan være enig, har jeg igjennem deres Foredrag faaet saadanne interessante og belærende Oplysninger, at jeg har Grund til at være dem lige saa taknemmelige som de andre. Imidlertid vil jeg benytte denne Lejlighed til at bemærke, at jeg om noget af det, hvorom jeg havde ønsket Oplysning, ikke har faaet en saadan. Det, som for mig har stillet sig som Hovedformaalet ved Diskussionen i Dag, er, at man fik Oplysning om de Erfaringer, man maatte have gjort, navnlig i den svenske Praxis i de Punkter, hvori den svenske Lovgivning ikke stemmer med den danske og norske, og det navnlig med Hensyn til to Punkter, nemlig Spørgsmaalene om Notifikation og om Regres til Sikkerhedsstillelse paa Grund af Protest de non acceptance. Angaaende Notifikationen har jeg af Hr. Advokat Leman faaet en Oplysning, som jo vistnok faldt noget anderledes ud, end jeg for mit Vedkommende havde troet, men som naturligvis derfor ikke har mindre Interesse, og den Opfattelse, han gjorde gjældende, stemmer fuldstændig med de Oplysninger, Grosserer Adler i Dag har givet, for hvilke jeg troer, at Forsamlingen i det Hele maa være ham overmaade taknemmelig. Denne Oplysning gik altsaa ud paa, at der ganske vist kunde tænkes, og at der i Praxis var forekommet Tilfælde, hvori den manglende Notifikation havde afstedkommet betydelig Skade. Med Hensyn til Hr. Grosserer Adlers Ytringer skal jeg bemærke, at det ganske vist ikke er undgaaet min Opmærksomhed, at den tyske Lovgivning ved Siden af at indskrænke Vekseldregressen til kun at omfatte Summen, tillige medfører en Skadeserstatningspligt for den Vedkommende; men denne Skadeserstatningspligt kan efter tysk Ret ikke indtales i Vekseldprocessen; den ligger aldeles udenfor samme. Det var iøvrigt netop Hensigten med min Forespørgsel at blive belært af de svenske Juristers Erklæringer om, hvorvidt den Omstændighed, at den svenske Lovgivning ikke medfører en Notifikationspligt, havde medført saadanne praktiske Ulemper, at det fra svensk Side maatte anses ønskeligt at gaa over til et lignende System som det, der gjælder i Danmark og Norge. Det er nemlig klart, at den nationale Ejendommelighed ikke spiller nogen Rolle i Spørgsmaalet angaaende Veksels Indretning. Enten er det hensigtsmæssigt at have en Notifikation som Betingelse for Vekseldregressen, saaledes som Tilfældet er i dansk og norsk Ret, og det vil da ogsaa være hensigtsmæssigt for den svenske Lovgivning at forandre sine Bestemmelser i saa Henseende og indføre en Form, som den nu ikke har, eller ogsaa vil det være hensigtsmæssigt for den danske og norske Lovgivning at forlade den Vej, de nu følge, og at slaa ind paa den Vej, som den

svenske Lovgivning er gaet. I saa Henseende har jeg allerede faaet den faktiske Oplysning, at det under visse Omstændigheder har medført Fare i Sverig, at Notifikation ikke dér bruges. Jeg tror dog, det kunde have været interessant, om endnu flere af de tilstedeværende svenske Jurister vilde have ytret sig, for at Forsamlingen muligen kunde have faaet et fyldigere Indtryk af, hvad man i det hele i Sverig anser for hensigtsmæssigt i saa Henseende. — Det andet Punkt, jeg har fremsat, og med Hensyn til hvilket jeg, som det forekommer mig, er bleven paa en noget besynderlig Maade misforstaaet af Hr. Grosserer Adler, er Spørgsmaalet om, hvorvidt man kan antage det for hensigtsmæssigt at bevare en Regres til Sikkerhedsstilling. Jeg er nemlig fuldstændig enig med Hr. Grosserer Adler i; at man køber en Veksel for at faa Penge, og jeg er derfor enig i den Konklusion, at det ikke nytter at have Regres til Sikkerhedsstilling, men at man derimod maa kunne søge sin Betaling; kun mener jeg, at det stemmer med Forholdets Natur, at man ikke faar Vekslens fulde Beløb betalt, naar den betales før sin Forfaldstid, men at man derimod i saa Fald faar den betalt med Fradrag af den Diskonto, som falder paa Tiden fra Betalingsdagen til den oprindelig bestemte Forfaldsdag. I saa Henseende har Hr. Advokat Leman meddelt en interessant Oplysning, der stemmer med, hvad jeg i mit Indledningsforedrag tillod mig at bemærke, nemlig at Forretningslivet gaar sin egen Vej ubekymret af Lovgivningen. Uagtet det nemlig i Lovgivningen hedder, at det Renteafdrag, som skal betales, skal være 5 %, bryder man sig i Forretningsverdenen ikke derom, men Afdraget retter sig efter den til enhver Tid noterede Diskonto, hvad der ogsaa efter Sagens Natur maa siges at være den rigtige Løsning af dette Forhold. Dernæst har Hr. Adjunkt Hammarskjöld meddelt den Oplysning, at Sikkerhedsstilling kunde kræves ikke alene af den, der var Vekselejer, men af enhver, der kunde vente, at Vekselen kunde gaa tilbage paa ham. Dette er vistnok noget, hvorom jeg heller ikke har været uvidende, men som jeg i Henhold til det Princip, jeg havde sat mig, nemlig at bestræbe mig for den størst mulige Korthed, ikke har ment, det var nødvendigt udtrykkelig at fremhæve, idet jeg gaar ud fra, at den praktiske Vekselregres er den, som udøves af den, der har Vekslens i Hænde, saa meget mere som den, der frygter, at den kan gaa tilbage paa ham, altid vil have Midler til at skaffe sig Sikkerhed hos sin Formand ved at løse den til sig. Naar man afskærer Regres til Sikkerhedsstilling paa Grund af manglende Accept, men udtrykkelig i Loven indfører, hvad jeg her har antydnet, nemlig at enhver Vekselejer

kan løse Vekslen til sig, er det klart, at Enhver, som er i Stand til at indfri Vekslen og som altsaa i Virkeligheden vil komme til at bruge Vekselregressen, er i Stand til straks at gjøre det, og paa den Maade straks vil kunne sikre sig imod Fare. Det var altsaa dette Spørgsmaal, jeg havde tilladt mig at henvende til de svenske Jurister, men jeg har ikke faaet Oplysning derom af nogen praktisk Jurist. Den ærede Taler, som udtalte sig derom, sagde udtrykkelig, at, hvad han ytrede, var Frugten af hans Overvejelse over dette Thema, hvorimod han erkjendte, at han ikke selv havde nogen Erfaring i den Slags Sager og ikke havde havt Lejlighed til at beskjæftige sig dermed. Et Spørgsmaal, jeg troer, det kunde have nogen Interesse for Forsamlingen at faa klaret, er det, om den Adgang til at forlange Regres til Sikkerhedsstillelse, som hjemles i § 28 og følgende Paragrafer i den svenske Veksellov, i Virkeligheden benyttes paa en saadan Maade, at Afskaffelsen af den nævnte Bestemmelse vilde føles som et Savn, eller om ikke den svenske Praxis inskrænker sig til at benytte §§ 33 og 34, Slutningsbestemmelserne i det paagjældende Kapitel. Idet jeg altsaa skal tillade mig at henstille, om nogen af de herværende svenske Jurister maatte finde sig foranlediget til at udtale sig derom, kan jeg slutte med at takke samtlige ærede Talere, der have udtalt sig, for de Bidrag, de have givet til Opklaring af det Spørgsmaal, jeg har tilladt mig at bringe under Forhandling.

Adjunkten **Annerstedt** från Stockholm: Jag har begärt ordet endast för att efter förmåga lemna de upplysningar, som den ärade siste talaren begärt. Det är naturligt, att med den sammansättning, som det närvarande mötet har från svensk sida, mötet icke kan vänta sig några uttalanden från denna sida, grundade på en sådan erfarenhet, som står t. ex. de danska advokaterna til buds. Från hela öfra Sverige, om jag undantager Göteborg, derifrån vi redan hört en advokat yttra sig, finnes ingen sakförare, såsom medlem af mötet, och följaktligen är det endast personer, hvilka hafva sin verksamhet såsom domare eller rättslärare, som äro nödsakade att besvara den framställda frågan. Svaret kan af dessa icke grundas på annat än den erfarenhet, som af domstolarne under rättskipningen vunnits om möjligen befintligt missnöje med lagens bestämmelser.

Hvad först beträffar den valfrihet mellan säkerhetsställelse och betalning, som efter svenska vexellagen eger rum, har, åtminstone i öfra Sverige, aldrig något klagomål öfver dessa lagstadganden försports, vare sig af köpmän eller af dem, som föra dessas talan inför rätta. Då så är förhållandet, torde man vara berättigad att

deraf draga den slutsats, att stadgandena icke så illa svara mot sitt ändamål. Det är ock antagligt att, då valfrihet eger rum, i hvarje fall just den form kommer att väljas, som för det speciela fallet är den mest lämpliga. Hvad åter angår den del af frågan, som afsåg att vinna upplysning om, huruvida säkerhetsställelse ofta fordras, eller huruvida man föredrager att begagna sin rätt att erhålla betalning, så kan jag tyvärr, af den grund jag förut anfört, derom ej lemna något direkt svar. Det är nemligen naturligt, att en domare, som lefver skild från det dagliga affärlifvet, icke kan veta huru dermed förhåller sig i de fall, som icke komma till domstolens kännedom, och dessa utgöra påtagligen det långt öfvervägande flertalet. Hvad som yttrats i afseende å frågan om säkerhetsställelse eller betalning, gäller äfven om den, huruvida något missnöje eger rum öfver bristen på föreskrift om meddelande af underrättelse vid vexels protest. Äfven i detta fall torde man kunna påstå, att i öfra Sverige icke några klagomål kommit til domstolarnes kännedom. Om jag slutligen tillägger, att å den ort, der efter våra förhållanden dylika klagomål, om de förefunnes, snart skulle låta höra sig, eller på Svenska Riksdagen, allt sedan år 1851 icke något förslag förekommit att ändra hithörande bestämmelser, så har jag härmed lemnat det svar, som från svensk sida i denna fråga kan gifvas.

Landshöfdingen, Greve Sparre från Venersborg: Till hvad hr. Annerstedt nu yttrat ber jag att få lägga endast ett par ord. Svenska vexellagen är hufvudsakligen bygd på den tyska. Det ansågs nämligen vid den tid, då denna lag stiftades, såsom oundgängligen nödvändigt, att ett litet land, då det ville tråda i handelsförbindelser med stora verlden, måste ansluta sig til de allmänna europeiska förhållandena, och då man tillika vid denna tid antog, att den tyska vexellagen, som då nyss utkommit, var af den kosmopolitiska beskaffenhet, att den kunde läggas till grund för en almän europeisk rätt, så blef detta orsaken till, att den svenska vexellagen bygdes på den tyska. Om således de öfriga europeiska vexellagarne och särskildt den tyska i fråga om såväl notifikationen som regressen icke ansett nödigt att uppgifva de hittills följda principerna, så kan det väl ej heller falla oss i Sverige in att förändra dem. I hvad särskildt angår regressen till säkerhetsställelse, så har jag, måhända af brist i min uppfattning, icke kunnat få för mig klart hvad den ärade motionären menat. Han säger nämligen, att den svenska lagen medgifver »kun Regres til Sikkerhedsstillelse», således icke till betalning. Det är emellertid

aldeles uppenbart, att betalning är det jag har rätt att fordra, och § 33 i Vexellagen medgifver just vexelhafvaren fullkomlig rättighet dertill, så vida han icke vill åtnöja sig med säkerhet. Valet är således fullkomligt fritt; är jag nöjd med säkerhet, så tager jag sådan, är jag det icke, så gifver mig lagen full rätt att fordra betalning, ty en vaxel betyder penningar.

Højesteretsadvokat Hindenburg: Jeg er fuldstændig enig med den ærede sidste Taler; han har ganske rigtig sat sin Finger paa et Sted i det trykte Grundlag, hvor jeg har brugt et urigtigt Udtryk; men jeg tror rigtignok, at jeg, i alt Fald i denne Forsamling, ikke kan være bleven misforstaaet; thi jeg har vistnok i mit første Foredrag tilstrækkelig fremhævet, at det var fakultativt saa vel for Vekselkreditor som for Vekseldebitor at lade Betaling træde i Stedet for Sikkerhedstillelse. Min Mening har været at accentuere, at den svenske Lovgivning i Principet synes at fremsætte Sikkerhedsstillelse som en naturlig Følge af nægtet Accept og af Protest de non acceptatione; men i Realiteten er der ingen Meningsforskjel i saa Hensende mellem den ærede sidste Taler og mig. Jeg tør imidlertid ikke opholde Forsamlingen længere; jeg har kun ønsket at konstatere denne Overensstemmelse.

Hermed erklæredes Forhandlingen over dette Æmne for sluttet.

Formanden: Jeg har ligesom en Følelse af, at der fra flere Sider i Forsamlingen er et Ønske om, at Afslutningen af disse Forhandlinger tillige sker igjennem en Afstemning over et foreliggende Forslag, og jeg tror, at et saadant, imod hvilket der neppe kunde gjøres grundede Indvendinger, uden Vanskelighed kunde forelægges. Efter Samraad med flere ærede Medlemmer af Forsamlingen, skal jeg derfor tillade mig at foreslaa til Vedtagelse en saaledes affattet Beslutning:

„Juristmødet anser det for ønskeligt, at Overensstemmelse i de nordiske Rigers Veksellovgivning søges gennemført under Hensyn til de tilsvarende Bestræbelser i de større europæiske Lande.“

Jeg tror, at de to forskjellige Momenter derved ere fremhævede, uden at man er kommen ind paa nogen Enkelthed med Hensyn til Gjennemførelsesmaaden.

Ved den derpaa foretagne Afstemning blev ovenstaaende Forslag enstemmig vedtaget.

Efter at Mødet derpaa havde været afbrudt i et Kvarter, gik man til Behandlingen af følgende Æmne:

»Några anmärkningar om den immobiliära sakk-rätten*».

Landshöfdingen, **Greve Sparre** fra Venersborg: Det var icke utan mycken tvekan, som den svenska bestyrelsen vågade att på dagordningen uppsätta det ämne, som jag nu har äran att föredraga. Bestyrelsen hade sig nämligen fullt bekant, att denna fråga egentligen och närmast intresserade Svenskar, eftersom ett dermed sammanhängande iagstiftningsarbete just nu föreligger hos oss. Vi hoppades emellertid, att hvad som intresserade oss äfven skulle intressera våra grannländer, och vi smickrade oss med den tro, att de icke blott af detta skäl skulle egna frågan uppmärksamhet, utan jemväl, till följd af den omständighet, som jag tagit mig friheten att omnämna i min lilla skriftliga uppsats, nämligen att för närvarande en ganska stor inflyttning till Sverige eger rum så väl från Danmark som Norge. Vi hoppades tillika, att icke den åsigt skulle göra sig gällande, som jag uppriktigt tillstår mig med ledsnad hafva hört här i går uttalas, att våra förhållanden i Sverige vore så »höjst eiendommelige». Nej, mina herrar, förhållandena äro icke så »höjst eiendommelige» i Sverige; der finnas alldeles samma förhållanden som i Danmark och Norge, och om Herrarne behaga genomläsa dessa skrifter, som blifvit till oss utdelade, så skolen I öfverallt finna bevis på, att principerna inom de tre nordiska ländernas lagstiftning äro desamma. Ja, den ärade talare, till hvilken jag nu adresserar mig, börjar sjelf sin afhandling på detta sätt: »Den norske, den danske og den svenske Lovgivning om Formuesforholdet mellem Ægtefæller maa i Principet siges at falde sammen.» Så förhåller det sig i allmänhet; i principen sammanfalla lagstadgandena nästan alltid, och Christian den V's danska eller norska Lov jemförd med vår lag af 1734, hvilka lagverk också äro nästan samtida, ty i folkens lif betyda 40 år ingenting — de äro i principerna så identiska, att de små skiljaktigheter, som sedermera uppkommit, icke kunna betraktas annat än såsom oväsentliga.

Det var ännu en omständighet, som föranledde oss att framställa detta diskussionsämne. Förhållandet är nämligen, att i detta ögonblick frågan om eganderätt och sakrätt i fastighet antingen nyligen blifvit behandlad eller är under bearbetning i de flesta större europeiska stater; det är knapt möjligt annat, än att en

---

*) Se Tillæggets Bilag VI., S. 52 fg.

fråga, som samtidigt sysselsätter så många civiliserade länders lagstiftare, har sin grund uti ett gemensamt behof, och detta afser att i ytterligaste grad stärka och omhägna eganderätten til fast egendom, som i mer än ett hänseende må kallas samhällets grund. Ur alla dessa synpunkter ansågo vi således att, om också icke frågan om en lagstiftningsåtgärd i detta hänseende stode så nära för Danmark och Norge, skulle vi dock kunna hoppas så mycket intresse, om icke deltagande för oss, att medlemmarne från dessa länder skulle vilja deltaga i öfverläggningen angående äfven detta ämne, och vi hafva lyckligtvis i det intresse, hvarmed personer från de serskilda länderna under dessa två dagar yttrat sig i frågor, som icke kunna anses närmast röra dem, fått alldeles ovedersägliga bevis på, att intresset är lefvande, äfven hos jurister från de länder, der frågan icke står för dörren.

Efter denna lilla inledning, som må tjena dels såsom en ursäkt för det vi framställt detta ämne, dels såsom en anhållan, att de ärade ledamöterna från Danmark och Norge behagade meddela oss den erfarenhet i frågan de vunnit, såsom ledning för frågans bedömande hos oss — anhåller jag att få yttra några ord i själva saken.

Den grund, hvarpå lagstiftningen om eganderätt och sakrätt hvilar, är — jag återkommer dertill — gemensam för Danmark, Norge och Sverige. Offentligheten är denna grund, och detta uttalas tydligast i »Christian V's danska och norska lag, der det heter: »Paa Thinget skal mand Huus og Jord skjøde, og ej andensteds.» Det är samma grundsats, som gäller i hela den skandinaviska nordnen och i viss mån i de germaniska länderna. Om jag nu ville tillägga detta uttalande af grundsatsen sin fulla betydelse, så borde den innebära, att en skjödning annorstädes än på tinget ej medför laga verkan, och skulle jag således enkelt och klart taga andemeningen af ordalagen, så borde de betyda just det man inom den europeiska världen nu sträfvar att införa, eller att sakrätt i fastighet endast kan vinnas genom åtkomstens offentliggörande. Förhållandet är emellertid, att man icke förstått orden så, och detta är orsaken till de skiljaktigheter, som finnas inom de nordiska ländernas lagstiftning, i synnerhet sedan Norge i detta afseende väsentligen skiljt sig från den gamla gemensamma danska och norska rätten. Det är ock gifvet, att på den ståndpunkt af juridisk utveckling, hvarpå man, då våra lagböcker skrefvos, befann sig, vägdes orden icke så noga som nu, man satt icke i dagar och månader och stiliserade paragrafer, man gaf endast uttryck åt de gamla rättssatser, som gjort sig gäl-

lande, utan att draga ut alla möjliga följder af principerna. Detta visar sig jemväl i Christian V's danska lag, som just i slutet af den § jag nyss citerat gör ett afsteg från den nyssnämnda grundsatsen, då den bestämmer tiden för inprotokollerande af ett Skjøde.

Detta sidstnämnde stadgande röjer ett förbiseende af principen, en inadvartens. Man kan skilja mellan två momenter i lagstiftningen, hvilka jag med benämningar, hemtade ur de systematiska afhandlingarne om kontraktsläran, skulle vilja kalla *essentialia* och *accidentalia*. Då nämligen en lag är ett menskligt arbete, så inträffar lätteligen att, då den skrives, inkommer uti densamma icke blott den rena grundsatsen, utan äfven något tillfälligt, och just detta sysselsätter sedan lagstiftare och lagskipare, hvilka vrida och vända den lilla tillfälliga tillsatsen, som i sjelfva verket icke hade något der att göra. Är man alltför ihärdig härutinnan, så händer det lätt att man kommer på villovägar, och detta förefaller mig i detta fall vara händelsen med den danska och norska rätten.

Det är påtagligt att, om jag accepterar offentlighetens princip, så måste jag i och med detsamma stadga, att ett aftal mellan två kontrahenter omöjligen kan binda någon annan än dem, så vida den öfriga världen är derom okunnig. För att åter göra världen underkunnig om aftalet, så publicerar jag det och gifver det derigenom verkan mot tredje man; tillägger jag det deremot denna kraft innan det blifvit publicerad med vilkor att detta sker inom viss tid, så förnekar jag ju, i sjelfva verket, principen. Jag måste därför för min del säga, att jag anser det alldeles oförklarligt, huru den danska rätten, som utmärker sig för så hög grad af vetenskaplighet — jag behöfver endast nämna Anders Sandøe Ørstedes namn — kunnat bibehålla denna afvikelse från grundsatsen ännu i dag, 40 år efter det nämnde man deröfver uttalat sitt fördömande, och att detta eger rum äfven sedan man i Norge brutit isen och funnit nödigt att öfvergifva det gamla stadgandet. Jag frågar, om jag icke vid sådant förhållande har något skäl för mitt påstående, att man hänger sig fast vid *accidentalia* och glömmet det principiela. Denna lilla inadvartens af författarne till Chr. V's danske Lov har gjort efterkommande ett fasligt hufvudbry, då man helt enkelt bort stryka ut stadgandet.

Den tvekan i fråga om offentlighetsprincipens *consequenta* tillämpning som ännu röjer sig i Danmark, kan likväl hafva en förklaringsgrund. Jag vill dervid repetera ett yttrande, som fäldes i går. Den stora kulturströmmen går till oss öfver Tydskland, och den går öfver Danmark till den öfriga norden. I den europeiska

rätten göra sig två alldeles diametralt motsatta principer gällande i fråga om eganderätt till fastighet; jag har uttalat detta i min lilla uppsats. Den romerska rätten, enligt hvilken, såsom Herrarne ganska väl känna, traditionen var vilkor för eganderättens öfvergång, sedan man öfvergifvit det gamla mancipatio och in jure cessionis, gäller ju ännu i Tyskland såsom Allgemeines Recht. Vid sidan af denna gälla emellertid en del partiella rätter, och dessa vidhålla alltid offentligheten, ehuru de i allmänhet söka att förena de båda principerna. Men traditionen är fortfarande hufvudsak. För att göra detta mera tydligt vill jag citera en berömd tysk författare, som säger: »Prüfen wir auf welchen letzten thatsächlichen Grundlagen dass Eigentum (und damit unser gesamtes Sachenrecht) beruht, so ist es überall der Besitz.» Det är i sjelfva verket detsamma som traditionen. Meningen blir då den, att ytterst är det häfden och innehafvet, hvarpå vår eganderätt stödjer sig, då vi vilja göra den gällande mot andra. Jag har anfört denna författares uttryck, utan att vilja ställa mig till försvar för detsamma; jag tror dock, att det låter förklara sig.

Den ena af de båda principerna är således traditionen, den andra offentligheten, och man har ännu i denna stund icke lyckats att inom Tyskland lösa frågan till bestämd fördel för endera af dem, utan man accepterar dem begge bredvid hvarandra. Jag har icke sett mer än en lag, den sachsiska, som icke godkänner annat än »bokinnehafvet», såsom det heter, eller den eganderätt, som vinnes genom införande i fastighetsböckerna. Den nya preussiska lagen deremot söker att förlika de båda systemen på så sätt, att den säger, att eganderätten må bedömas efter den allmänna rättens grundsatser, men de inskränkningar i densamma, sakrätter, som tillkomma genom inskrifning i boken, skola i alla händelser vidmagthållas; om således en egendom revindiceras, kvarstå det oakadt de undertiden meddelade hypoteker. Man har sålunda icke vågat att uppgifva traditionen eller innehafvet såsom det yttersta stödet för eganderätt till fastighet.

Om jag nu återgår till Danmark, så förefaller det mig, som om den danska rätten vidhölle samma tanke som den tyska, ty efter den uppfattning, som jag efter juridiska författares skrifter vunnit, är det genom Skjödets utfärdande och öfverlemnande, som sakrätten anses vunnit. Detta är således intet annat än tradition, ty såsom en fingerad sådan lærer man betrakta utfärdandet af ett Skjøde eller Köpebref. Man finner således, att de åsigter, som, utgångna från Rom, genom Tyskland kommit till Danmark,

der vidhållit sig, äfven sedan Norge redan uppgifvit dem. Genom förordningen 14 Oktober 1857 äro de nämligen der alldeles förkastade, och sakrätt i fastighet vinnes i Norge numera endast genom offentliggörandet.

I Sverige, der denna fråga först uppkom genom 1845 års förordning, löstes den genast till förmån för offentligheten. Den nyare preussiska lagen har, såsom jag förut nämnt, antagit en förmedling emellan principerna. Den nyare preussiska lagstiftningen är förtjent af vår allra största uppmärksamhet. Det är icke blott såsom krigare och administratörer dessa våra aktningssjudande fiender visa sig stora, de utveckla nästan i alla brancher en verksamhet, som gör, att vi på vår sida måste anstränga våra yttersta krafter, för att visa att vi kunna täfla med dem i intelligens, om vi i fysisk styrka äro underlägsna. Jag vill taga fasta på ett ord, som fäldes här i går, att den muntliga proceduren fordrar mera ansträngning och arbete; ja, gör den det, då må vi taga den, ty arbete är lif, och ansträngningarne gifva oss krafter. Må vi derföre icke lemna å sido de åtgärder, som vidtagas inom Tyskland, i synnerhet, då de gå i den rigtning, som nu är fallet. Jag vill dock icke derföre säga, att den preussiska lagens lösning af frågan är den lyckligaste; detsamma hafva äfven många tyska författare uttalat vid den strid, som fördes då lagen stiftades. Man kan nämligen beskylla äfven den för bristande konsekvens, ty ville man draga ut alla följderna af offentligheten, så borde man säga att endast inskrifning i boken gifver sakrätt, och att ingen rätt finnes emot boken, men blott en justering af densamma. Proklamerandet af en sådan grundsats vore dock otvifvelaktigt en fullkomlig revolution i rätten, och en sådan har icke ens Preussen som annars går ganska raskt till väga, vågat genomföra, och jag tviflar på att någon annan vågar det. Jag vill således icke bestrida, att en förmedling blir nödvändig, men huru man än ser saken, derom måste man dock komma öfverens, att om man vill gifva offentligheten betydelse, så må man icke fästa sig vid några biomständigheter, såsom att ett kontrakt blifvit afslutadt några dagar förr eller senare, ty verkan deraf emot tredje man kan ej inträda förr än genom offentliggörandet.

En annan fråga är den: om man vill tillägga inskrifningen absolut giltighet, bör denna giltighet genast erkännas, eller skall tingläsningen och protokolleringen först efter en viss tids förlopp gifvas fullt oantastlig rätt? Herrarne finna af min lilla skrift, att man i England försökt ordna saken på detta sätt. Jag ser af den

sista norska lagen af 1869 angående mortification, att man der infört, att om en person i häfdetid innehaft en fastighet, så har han rättighet att blifva införd i boken, men frågan är här en helt annan, nämligen, om en under häfdetid oklandrad inskrifning ger samma rätt som häfd? Inom den svenska komité, som handlagt detta ärende, har man, såsom herrarne kunna se af betänkanDET, verkligen tänkt på denna sak, men icke till en början vågat införa den, emedan man ansåg, att böckerna först borde förskaffa sig ett fördelaktigt vitsord, innan man vidtog något sådant.

Jag vill slutligen för att vinna en ledning för de åtgärder, som komma att vidtagas i Sverige, underställa herrarnes bedömande några punkter.

Den första af dessa är den: hvar bör tingläsningen ske? Det är väl bekant, att i detta hänseende finnas olika institutioner inom Tyskland; på en del ställen är tingläsningen öfverlemnad åt kommunalmyndigheterna, på de flesta ställen deremot förrättas den af domstolarne, och i den nyaste preussiska lagen, utkommen i år, har man föreskrifvit inrättandet af ett särskildt »Hypothekenamt«, som, skiljdt från domstolarne, skulle ha sig anförtrodt att föra de ifrågavarande böckerna. Det skulle vara intressant att höra, huruvida man anser, att de närvarande förhållandena i Danmark och Norge gifva någon anledning till tvifvel om lämpligheten af att domstolarne fortfarande behandla denna fråga. I Sverige, det tror jag mig kunna säga, hafva hittills inga skiljaktiga meningar i denna fråga uppstått, och man anser det ur alla synpunkter bäst, att domstolarne hädanefter såsom hittills handlägga tingläsningen eller publicerandet. Man måste så mycket mera hos oss hylla denna åsigt, som man under alla förhållanden är nödsakad att gifva domstolarne en myndighet i fråga om pröfningsrätten, och dermed öfvergår jag till den andra frågan.

I Sverige och äfven inom Tyskland i allmänhet och särskildt i Preussen efter Hypothekenordningen af 1722, 1783 och 1853 har domstolen haft pröfningsrätt icke blott i fråga om utgifvarens legitimitet eller befogenhet, utan äfven i fråga om handlingens legalitet. Detta är ännu bibehållet i Sverige, och komitén i sitt betänkande har ej heller deruti föreslagit någon ändring. I Danmark och Norge är förhållandet hufvudsakligen enahanda. Här blir genom en påskrift å handlingen gifven ett slags anvisning, att den brister i den eller den omständigheten, och då denna påskrift kan handla icke blott om utgifvarens legitimitet utan äfven om handlingens legalitet i almänhet, så blir derigenom förhållandet det samma som hos oss.

I den nyaste preussiska lagen deremot medgifves detta Hypothekenamt blott pröfning af utgifvarens legitimitet, men icke af handlingens legalitet. I detta afseende vill jag dock icke likna Preussen, ty jag tror att hos oss, der folket i allmänhet sjelft utför så beskaffade saker, är en anvisning af domstolen i fråga om dessa brister särdeles välgörande, och komitén har icke heller härutinnan vågat föreslå någon förändring. Huru man emellertid uppfattar denna sak i Danmark och Norge, ville jag uppställa såsom den andra frågan.

Den tredje frågan gäller att få höra ett omdöme angående beskaffenheten af de böcker, som föras. I formelt afseende måste jag obetingadt gifva företrädet åt den danska boken, sådan den är inrättad, med särskilda rubriker för egendomen, åtkomsterna och häftelserna. Jag har deremot vid åtskilliga besök i Norge hört framhållas fördelarne af det norska systemet, der allt föres tillsamman; jag har emellertid icke kunnat öfvertyga mig om, att icke det danska systemet är bättre.

Den fjerde frågan afser verkan af inskrifningen eller publicerandet. Jag antager, att man i Danmark lika väl som i Sverige anser att, om en egendom revindiceras, så stryka alla in-teckningar, som af den orättmätige egaren blifvit beviljade. Den motsatta åsigten framgår deremot af den preussiska lagen, och detta synes mig vara ett betänkligt stadgande, ty jag undrar hvad en eganderätt är värd, då jag får egendomen åter med alla gravationer, som utan mitt samtycke lemnats. Man har vidtagit denna åtgärd i den allmänna kreditens intresse och för att åt hypoteket i fastighet gifva det största möjliga värde, hvilket visserligen måste vara af så mycket större vikt i vår tid, då så många andra utvägar att placera penningar stå till buds. Det svenska förslaget innehåller likväl ej något dylikt, och jag hyser stort tvifvel om möjligheten af att någonsin få ett sådant stadgande genomfördt.

Den femte frågan slutligen är den, huruvida man icke i Norge, der den sista lagen af 1869 ställt häfden på så sätt tillsammans med fastighetsböckerna, att den, som utan tingsläsning i häfdetid varit egare af en fastighet, kan få detta betraktadt såsom en åtkomst — huruvida man icke der kommit att tänka på att införa något sådant stadgande, som att en viss tids inskrifning i boken skall medföra oantastlig rätt till egendomen, hvarmed då skulle förenas, att häfden icke finge gälla mot boken.

Jag ber herrarne om ursäkt derföre, att jag så länge upptagit

tiden med ett ämne, som emellertid för oss Svenskar är af allra största intresse. Jag har gjort det äfven derföre att, då den föreställningen är temligen allmän här i Danmark, att det står illa till med hypoteksväsendet i Sverige, jag har velat visa, att, om jag undantager bristen på fastighetsböcker, i öfrigt principerna här och hos oss temligen närma sig hvarandra, och jag slutar derföre med hvad jag började: lagstiftningens principer äro hufvudsakligen de samma i de tre nordiska länderna, och vi böra derföre, fasthållande vid dem, följa ett uttryck hos vår störste skald, som säger:

»friskt från de manliga dragen

Tvätta alt främmande smink; kanske det snart är för sent.» Återgå vi således till principerna, äro skiljaktigheterna ej så stora, att vi icke med förenade krafter kunna sträfvä till ett gemensamt önskningsmål.

By- og Herredsfoged **Schjørring**: Det forekommer mig, at der fra dansk Side burde siges nogle Ord i Anledning af det Foredrag, vi nu hørte, og da det lader til, at ikke andre ville tage Ordet, skal jeg udtale mig ganske kort. Jeg anser det Spørgsmaal, Grev Sparre har fremdraget, for at være særdeles skikket til at behandles paa et Møde som det nærværende. Det er jo en vigtig Opgave for Møder af denne Natur, at vi gjensidig kunne lære af hinanden, saa at vor Retsudvikling derved kan vedblive at gaa mere og mere i samme Spor. Vi have i Dag havt et Forhold til Behandling, med Hensyn til hvilket det har vist sig, at Sverig var videre fremme, og at derimod de tilsvarende Forhold i Danmark og Norge lode adskiligt tilbage at ønske, nemlig Vekselforholdet. I det Forhold, Grev Sparre har fremdraget, er det modsatte Tilfældet, dog vel just ikke for saa vidt angaar Spørgsmaalet om tinglige Rettigheder over faste Ejendomme overhovedet, men for saa vidt angaar Pantebøger, Register over dem og i det hele Thinglæsningsvæsenet. I den Henseende maa vistnok, som Hr. Grev Sparre selv erkjendte, den dansk-norske Udvikling ubetinget gives Fortrin, og der bliver altsaa kun Spørgsmaal om, hvor vidt man skal overføre til Sverig de Bestemmelser, der i alt væsentligt have udviklet sig paa samme Maade i Danmark og Norge med Hensyn til Panteregistrenes Indretning. Dette forekommer mig at være en indbyrdes Undervisning, der vistnok, naar den fortsættes, kan bære gode Frugter for alle tre nordiske Lande. Naar der nu bliver Tale om en saadan Overførelse, er det naturligt, at der kan være enkelte Modifikationer at gjøre; men det forhindrer jo ikke, at Udviklingen gaar i samme

Retning, og at alt det væsentlige i Virkeligheden bliver fælles. — Der er et Punkt, som Hr. Grev Sparre med stor Styrke har fremdraget som en meget stor Fejl ved vort System, nemlig, at der er Omstændigheder, hvorunder det ikke bliver Thinglæsningen, som bliver det konstitutive for den tinglige Ret, hvorimod det kan blive et Datum, som ligger længere tilbage, nemlig Dokumentets Affattelsesdag. Det forekommer mig, at Grev Sparre antog, at der ikke var videre Opposition derimod her i Landet, og det er ham altsaa vistnok ikke bekjendt, at dette Spørgsmaal nylig har været forhandlet i denne Sal, men i en anden Forsamling, idet der i Forslaget til den ny Konkurslov, som træder i Kraft den 1ste Oktober, indeholdtes en Bestemmelse, hvorefter denne, man kunde næsten med vor ærede Formand, der den Gang var Justitsminister, sige, antediluvianske Bestemmelser i Danske Lovs 5—3—28 skulde ophæves. Jeg tør sige, at der fra Juristernes Side, i alt Fald med enkelte Undtagelser, ikke var nogen Tvivl om, at det var det eneste fornuftige og rigtige at hæve den, og det syntes os da, at det vilde være meget heldigt, om man, skjøndt dette Spørgsmaal ikke stod i den allernøjeste Forbindelse med den da foreliggende Materie, benyttede Lejligheden til at faa de gamle forvirrede Sætninger og mange Tvistepunkter kastede ud af vore Systemer, saa at man fik den simple og klare Regel, at det er Thinglæsningen, der ubetinget gjør Udslaget; men denne Sætning fandt mærkelig nok en næsten politisk Modstand; der blev gjort ganske mærkværdig skarpe og stærke Betragtninger gjældende imod denne lille Bestemmelse, og derfor faldt den. Det er ikke ganske umuligt, at man, hvis denne Bestemmelse var bleven meget stærkt hævdet fra Regjeringens Side, ligefuldt kunde have sat den igjennem; men jeg tror, det var rigtigst, at Regjeringen ikke hævdede denne Sætning meget stærkt, for ikke at udsætte den iøvrigt saa fortrinlige Lov for Fare. Jeg tror imidlertid at kunne tilføje, at det egentlig er mere i theoretisk Henseende, at disse gamle Sætninger fra Chr. V's Lov og den Fortolkning, der slutter sig dertil, maa misbilliges, men at der iøvrigt i disse to Hundrede Aar ikke har vist sig videre praktiske Ulemper deraf. — Jeg vender tilbage til det, som Grev Sparre har forelagt os, og som jeg opfatter paa følgende Maade. Da der i Sverig, saa vidt os alle vitterligt, for adskillige Aar siden har været nedsat en Komite for at gjøre Forslag om Indretning af Panteregistre, svarende til de danske og norske, og da denne Komite i 1867, altsaa for adskillige Aar siden, har afgivet sin Betænkning, uden at det synes, at man endnu er kommen videre,

har han troet — det er jo meget bekendt, at han har været Medlem af Komiteen — at det kunde være nyttigt for Sagen, om der fra en Forsamling som denne blev udtalt en Anbefaling af det dansk-norske System med Hensyn til Pantebøgers og Panteregistres Indretning, samt at det vilde være en væsentlig Støtte for den Sag, som han i dette Forhold har gjort sig til Talsmand for i Sverig. Jeg tror nu, at det ubetinget kan siges, at vi fra dansk Side ville kunne slutte os dertil med fuldkommen Enstemmighed; thi vore Panteregistre ere virkelig rigtig godt indrettede. Det giver en mageløs Betyggelse i Henseende til Omsætningen af faste Ejendomme og til Udlaan mod Hypothek i dem, at den Grund-sætning saa vidt muligt gennemføres, at alle Dokumenter angaaende tinglige Rettigheder over faste Ejendomme, for at være gyldige lige over for Tredjemand, skulle være indførte i Pantebøger, over hvilke der føres Registre, saaledes at hver eneste Ejendom i Registret har et bestemt Folio, hvor alt, hvad der har Indflydelse paa Beskaffenheden af Adkomsten og alle Heftelserne, som hvile paa denne Ejendom, findes anførte, medens derimod det, som ikke staar der, ikke gjælder. Det er vistnok i det hele et udmærket Resultat, der her er naaet, efterhaanden som Panteregistrene ere bragte i fuld Overensstemmelse med Forordningen af 28de Marts 1845; thi man naade det selvfølgelig ikke paa én Gang, men det er sket efterhaanden; og det kan heller ikke være Tvivl underkastet, at det, hvis saadanne Registre skulde indrettes i Sverig, vil tage meget lang Tid, inden det efterhaanden vil lykkes at faa dem færdige for et helt stort Land. Naar jeg ser paa denne talrige Forsamling, hvori der sidder saa mange theoretiske og praktiske Jurister og tillige saa mange Rigsdagsmænd, ja, endog de tre nordiske Justitsministre, tror jeg ikke, det kan nægtes, at en Udtalelse af en Forsamling som denne vilde, selv om den blev holdt i temmelig almindelige Udtryk, være en væsentlig Støtte for en Sag som den foreliggende, og naar altsaa en praktisk Jurist, og, jeg maa efter mit Kjendskab til Personer og Forhold i Sverig tilføje, en i høj Grad anset praktisk Jurist, henvender sig til os med det Spørgsmaal, om vi ville tilraade Indretningen af saadanne Panteregistre ogsaa for Sverigs Vedkommende, tror jeg, vi ubetinget kunne svare Ja dertil og anbefale det. — Der er en lille Modifikation i vort System, som den svenske Komite har foreslaaet, og denne lille Afvigelse var et af de Punkter, Grev Sparre i Slutningen af sit Foredrag særlig ønskede, at man vilde udtale sig om. Man er i Danmark og Norge enig om, at det bør være en Myn-

dighed af retlig Natur, som undersøger og afgjør Dokumentets Beskaffenhed, navnlig i reel Henseende; der kan fornuftigvis ikke være Tale om en Myndighed af kommunal eller lignende Natur, men derimod kan der være Spørgsmaal om, hvorvidt man til Sverig vil overføre det dansk-norske System, hvorefter man uden videre thinglæser ethvert Dokument, selv om der er noget til Hinder for Rettighedens Erhvervelse, men giver det en Retsanmærkning, hvorved Manglerne konstateres i almindelige Udtryk, eller om man, som Komiteen indstiller, vil, at der forud for Thinglæsningen af vedkommende Retsbetjent skal ske Undersøgelse og Prøvelse af Dokumentets formelle Gyldighed. Dette sidste indstiller Komiteen paa Grund af at det nærmest slutter sig til den hidtil i Sverig brugte Fremgangsmaade; men den erkjender iøvrigt selv, at vor Regel er nok saa principmæssig, og naar denne Indrømmelse er gjort, lægger jeg ikke videre Vægt paa, om der gjøres enkelte Modifikationer i Systemet. Foruden at vor Regel er den mest principmæssige, vil man ogsaa kunne sige, at den er den mest praktiske; thi det er klart, at en Undersøgelse af Dokumentets juridiske Beskaffenhed og Gyldighed undertiden kan medtage lang Tid; men det er en stor Ulempe, at Erhvervelsen af Rettigheden i saa Tilfælde maa udsættes, indtil denne Undersøgelse er foretagen. Dette undgaar man hos os, hvor vi uden videre thinglæse Dokumentet, medens man senere i Ro og Mag undersøger, om der er noget i Vejen med det, og i saa Fald giver en Anmærkning derom, hvorved enhver mulig bedre Ret er reserveret. Jeg vil endnu hertil bemærke, at Dokumentets Ægthed ikke gjøres til Gjenstand for Undersøgelse af den, der thinglæser det; Dokumentet forudsættes at være ægte, og skulde der være Tvivl derom, hvad der selvfølgelig kun meget sjældent vil indtræffe, vil der jo foreligge Formodning om Falsk, og Sagen vil da af denne Grund blive Gjenstand for særlig Undersøgelse. Fremdeles bryder man sig slet ikke om, at Dokumentet har formelle Fejl; er der saadanne Fejl, at der ikke kan erhverves nogen videre Ret derved, kan der gjøres Bemærkning derom, men der kan slet ikke være Tale om, at dette skulde være til Hinder for Thinglæsningen. Det er umuligt med faa Ord — ja, selv med mange Ord vilde det være meget vanskeligt — at give en Fremstilling af hele det System, der følges med Hensyn til Expeditionen af slige Dokumenter, og i hvilket Omfang der skal gives Retsanmærkninger. Dette beror jo nemlig paa en i over hundredre Aar udviklet Praxis, der støtter sig til en stor

Mængde Resolutioner fra vedkommende Justitskollegier samt Domme. De Grundsætninger, der i saa Henseende følges, ere imidlertid saadanne, som, naar man først har de til Grund for Thinglæsningen og Panteregistrenes Indretning liggende Principer klart for Øje, for en stor Del følge af Sagens Natur. I Tilfælde af Vindikation af en fast Ejendom, vil det bero paa Beskaffenheden af den Adkomst, hvormed denne Ejendom er bleven besiddet af den, af hvem de forskjellige Dokumenter, om hvis Gyldighed der er Spørgsmaal, ere udstedte, hvorvidt disse Dokumenter skulle være gyldige ligeoverfor Vindikanten eller ikke. — Jeg skal slutte med paa det bedste at anbefale Grev Sparres Tankegang i denne Sag, og det forekommer mig, at her endog er et Forhold, hvor en Afstemning kunde være ønskelig; men jeg skal selvfølgelig ganske overlade til Hr. Grev Sparre selv, om han kunde ønske en formelig Afstemning fra Forsamlingens Side til Støtte for sin Anskuelse, eller om han vil lade sig nøje med Diskussionen.

Adjunkten **Annerstedt** från Stockholm: Det är uteslutande med anledning af den siste talarens yrkande, att mötet skulle anbefalla antagandet i Sverige af komiterades förslag till lag om inskrifning i fastighetsbok, som jag begärt ordet, då jag icke vill uptaga mötets tid med något yttrande i sjelfva frågan.

Den föreliggande frågan är enligt min upfattning af den beskaffenhet, att den icke lämpligen kan blifva föremål för några resolutioner af detta möte eller någon »Afstemning» af denna högt ärade församling och jag har icke heller någon anledning att tro, att den af mina landsmän, som framställt denna fråga, haft ens den aflägsnaste tanke på, att något förslag skulle framkomma, att mötet skulle rösta öfver, huruvida komiterades förslag borde anbefallas för Sveriges räkning eller icke.

Såväl det stadium, på hvilket frågan för närvarande befinner sig i Sverige, som ock denna frågas beskaffenhet torde utgöra tillräckliga grunder för den upfattning som ofvan uttalats. Det torde icke af alla mötets deltagare från Danmark och Norge vara känt i hvilken ställning denna fråga för det närvarande befinner sig i Sverige och det torde med anledning deraf tillåtas mig att i körthet därför redogöra.

För några år sedan afgafs ett betänkande i ämnet af den komité, för hvilken den ärade förste talaren var ordförande, och denna komités pluralitet stannade vid det förslag, för hvilket han här redogjort. Redan inom komitén fanns emellertid icke någon en-

hällighet, utan flera af dess ledamöter voro af skiljaktig mening och ville bygga ett förslag i hithörande ämne på andra grunder. Efter vår grundlag skall innan ett lagförslag framlägges för riksdagen, högsta domstolens mening deröfver inhemtas, och då så skedde i fråga om detta förslag, afstyrkte högsta domstolen det samma. Det torde leda mig för långt att ingå på de skäl, som härför framställdes, och det skulle säkerligen ej heller intressera de närvarande, då dessa skäl hafva sin största betydelse uteslutande med afseende å svenska förhållanden. Efter det högsta domstolens yttrande öfver detta förslag blifvit afstyrkande, följde icke någon proposition i ämnet från regeringen till riksdagen, utan frågan befinner sig ännu under öfvervägande. Att under sådana förhållanden och då beklagtligvis för det närvarande kunskapen om det ena af de tre nordiska ländernas speciela lagstiftning och särskilda faktiska förhållanden icke kan antagas vara så allmänt spridd bland härvarande jurister från de båda andra länderna, att pluraliteten af de närvarande skulle kunna bilda sig en på sakkunskap grundad åsigt, huruvida ifrågavarande förslag skulle vara möjligt att i Sverige genomföra eller icke, torde en omröstning å mötet häröfver vara helt och hållet olämplig.

Men äfven en omröstning om det vetenskapliga värdet af komiterades förslag torde vid detta mötet vara för tidigt att anställa. Ty frågarna om hvilka föruttsättningar skola antagas vara af nöden för de särskilda sakrätternas upkomst, hvilken betydelse inskrifningen skall tilläggas, huru i collisionsfall förhållandet emellan olika rättigheter skall bestämmas, och alla öfriga frågor, som af Grefve Sparre såväl i den af honom afgifna skriftliga uppsatsen, som ock i hans muntliga föredrag blifvit framhållna, äro af den omfattning samt i vetenskapligt hänseende af den omtvistade beskaffenhet, att man utan särskilda studier af dessa ämnen icke torde kunna bilda sig ett omdöme öfver det vetenskapliga värdet af ifrågavarande förslag. Ett uttalande häröfver från juristmötets sida skulle således endast vara möjligt under förutsättning, att discussionen börjat under ett möte, betänkande sedermera blifvit inhemtadt från sakkunniga personer, och öfverläggningen derefter blifvit fortsatt under ett följande möte. Detta är ock ett tillvägagående, som begagnats af de tyska juristmötena, hvilka, när de redan hafva flerårig tillvaro, kunna gifva oss goda vinkar i fråga om sättet för behandlingen af dylika invecklade ämnen.

På grund af hvad sålunde blifvit anfördt vågar jag hemställa att ingen »Afstemning» öfver några resolutioner angående detta

ämne vid innevarande juristmöte måtte ifrågakomma. Det är påtagligt att mötets förhandlingar i denna fråga komma att hafva lika stor betydelse äfven om några resolutioner icke fattas. Ty dessa förhandlingars vikt och värde skola alltid bestå i sanningen och den vetenskapliga betydelse af de uttalanden som i frågan af danska och norska jurister afgifvas.

Formanden: Jeg skal benytte denne Lejlighed til at indskyde den Meddelelse, at to Medlemmer af den svenske Højesteret, nemlig Carleson og Naumann, have havt den Opmærksomhed skriftlig at udtale deres Beklagelse over, at de meget imod deres Ønske ere forhindrede fra at deltage i disse Forhandlinger.

Højesteretsassessor Ussing: Jeg vil kun ligesom den Landsmand, der tidligere har udtalt sig, fremføre min Tak til den højtærede Indleder af dette Spørgsmaal, fordi han har bragt en Sag paa Bane, som baade i juridisk Henseende er saa interessant, og som desuden er af en saa ganske overordentlig Vigtighed for det praktiske Liv. Tillige vil jeg udtale min Glæde over, at jeg i Grev Sparres Opsats og i den yderligere Udvikling, han har givet i sit Foredrag, ser de Principer, der i mine Øjne maa betragtes som de efter Nutidens Forhold ene rigtige og sunde i dette Forhold, fremstillede saa klart og saa indtrængende, hvilket jeg tror, at ogsaa vi Danske ville have Grund til at paaskjønne. Jeg glæder mig i det mindste som Dansk i høj Grad derover; thi vel kan det være, at vort Pantevæsen i det hele taget nu er indrettet paa en Maade, som maa siges at være i det væsentlige tilfredsstillende; men det kunde dog vel ogsaa være, at vor Bevidsthed herom maaske gjorde os noget vel konservative, og at vi, naar vi mene, at alt, saaledes som det er hos os, er aldeles fortræffeligt, og at der slet intet kan være at forbedre derved, maaske dog kunde tage noget fejl deri. Det var vel muligt, naar man ser noget nærmere til, at de nyere Lovgivninger, som have behandlet denne Sag aldeles principielt, i visse Henseender have ikke saa lidt Fortrin for vor Lovgivning. Det gaar uden Tvivl med Hensyn til denne Sag, som Hr. Grev Sparre saa rigtigen har bemærket, at det ofte er Tilfældet, hvor en Retsudvikling har en lang Historie, at de rette Principer i Tidernes Løb blive fordunklede af, hvad han kaldte tilfældige, accidentelle Bestemmelser, som der efterhaanden bliver tillagt en større Betydning, end der tilkommer dem. Naar jeg tillader mig at have den Mening, at der saaledes er kommet noget forkert ind i den danske Retspraxis, da sigter jeg navnlig til de Forhold, der ere behandlede

i den sjette af de af Grev Sparre opstillede Poster. Det hedder i denne Post, at, inden Indskrivning bør finde Sted, skal den Handling, paa Grund af hvilken Indskrivningen søges, i Henseende til sin Ægthed og formelle Gyldighed samt Udstederens Beføjelse, undersøges og prøves. Derimod er det blevet bemærket her, og det er ganske vist ogsaa den almindelige og herskende Anskuelse, at vor Lovgivning maa medføre, at der i disse Henseender slet ingen Undersøgelse finder Sted hos os. Der kan nu heller ikke let være nogen Tvivl om, at det vilde være urigtigt med Hensyn til Undersøgelsen af det Dokuments Gyldighed, der forlanges indskrevet, at tillægge Protokolføreren en Myndighed, hvorved han kom til at afgjøre virkelig tvivlsomme Retsspørgsmaal. Saadanne Spørgsmaal maa ifølge Sagens Natur henvises til Afgjørelse ved Domstolene, og en Ordning, der under visse Omstændigheder muliggjør en foreløbig Indskrivning, uagtet dens retlige Betydning kan blive Gjenstand for Tvist, kan sikkert ikke ubetinget forkastes. Men det forekommer mig, at Sagen stiller sig paa en særegen Maade, naar der er Spørgsmaal om det paagældende Dokuments Ægthed, naar der er Spørgsmaal om, hvorvidt Udstederen har opnaaet den myndige Alder, og overhovedet naar der er Spørgsmaal om, hvorvidt den Person, der har udstedt det Dokument, som skal indskrives, har nogen Berettigelse til at lade noget indskrives paa det paagældende Folium. Hr. Grev Sparre har i sine Indledningsord i den skriftlige Opsats bemærket, at Thinglæsningen hos os betragtes som en Offentliggjørelse og ikke som andet, en Offentliggjørelse, som Dommeren ikke kan vægre sig ved at iværksætte i Overensstemmelse med Begjæringen, og dette tror jeg er, naar man fæster Blikket paa Thinglæsningens historiske Oprindelse, en fuldstændig rigtig Betragtning. Oprindelig var Thinglæsningen kun en Offentliggjørelse, der blev indført paa en Tid, da man ikke kjendte nogen bedre, og deraf følger ganske naturlig den Bestemmelse, som indeholdes i vor danske Lov, at der til en saadan Thinglæsning ikke kræves Kald og Varsel. Men senere er der jo sket en meget væsentlig og indgribende Forandring. Der er nemlig først blevet indført Folier i Panteprotokollerne for de paagældende Personer til Indskrivning af alle de Dokumenter, der, disse vedkommende, thinglæses, og siden har man faaet Realfolier, Folier for de faste Ejendomme, paa hvilke man, naar man søger Oplysning om Retsforholdene ved en fast Ejendom, skal kunne finde indtegnet, hvem der har thinglæst Adkomst som Ejer, og hvilke Byrder der hviler paa Ejendommen. Det synes mig nu dog ganske naturligt, at man, efter at denne Forandring er sket, maa forlange,

at Protokolføreren, forinden han indskrifer Heftelser paa en saadan Ejendoms Folio, forud maa overbevise sig om, hvorvidt det, der forlanges indtegnet, virkelig er en Hefteelse, og om det derfor er Ret ved Indtegningen at stemple det som en saadan; men han maa da, for saa vidt det ikke er en Domstol, som begjærer Indtegningen, nødvendig forvise sig om, at det virkelig er med Foliohaverens, den thinglæste og indprotokollerede Ejers Indvilgelse, at Indtegningen finder Sted. Efter en almindelig Betragtning skulde man synes, at det maatte være saa, ja, man skulde endog synes, at det maatte kunne udledes af de positive Lovbestemmelser, som ere givne desangaaende; thi naar vor Lov af 28. Marts 1845 bestemmer, at der paa Realfolierne skal være en Rubrik til Indførelse af Heftelserne paa Ejendommen, kunde man spørge, hvorledes Protokolføreren kan være berettiget til at indføre noget paa denne Rubrik, om hvilket han ikke véd, at det er en Hefteelse, om hvilket han ikke ser andet, end at det er en Prætention, en Prætention, som mulig kan være ganske uhjemlet. Skulde det ikke være en Pligt, som følger af den nævnte Lov, at Protokolføreren bør undersøge, om Foliohaveren virkelig har givet Ret til, at Indtegningen maa foregaa, og om det som Følge deraf kan anses som en virkelig Hefteelse? Dette forekommer mig at være den naturlige, men det er ganske vist ikke den gængse Opfattelse; den herskende Anskuelse er den, at en saadan Undersøgelse og Prøvelse slet ikke tilkommer Protokolføreren. Det maa nu indrømmes, at der ikke i nogen betydelig Grad har vist sig praktiske Ulemper af denne Anskuelser Herredømme, at højrerstede Klager derover ikke ere fremkomne, og man har endog villet gjøre det til et Fortrin ved denne Forstaaelse af Logivningen, at den befrier for alle de Formaliteter og Vidtløftigheder, som skulle være forbundne med en Undersøgelse, som den omtalte; men jeg mener, at det ikke er en Fordel at være fri for Formaliteter, som ifølge Sagens Natur ere nødvendige, og det er heller ikke saa, at dette System har vist sig at være aldeles uden Ulemper. Der er forekommet Tilfælde af en ganske besynderlig Natur; der er forekommet Tilfælde, hvori en Mand har fundet indtegnet paa sit Folium en Protokollation, i hvilken der udtrykkelig stod, at den, der havde ladet den foretage, ikke havde nogen thinglæst Adkomst til den paagjældende Ejendom. Foliohaveren har søgt en saadan Protokollation udsløttet, fordi det var ham nødvendigt for hans Kredit, idet de, hos hvem han søgte Laan, forlangte, at hans Folium skulde befries for Indtegningen; men Protokolføreren har nægtet det, idet han har svaret, at han havde været beføjet til at foretage Protokollationen, og denne

Nægtelse er bleven given Medhold af Domstolene. Man har henvist Foliohaveren til igjennem en Proces at sagsøge den Paagjældende, som havde ladet Protokollationen indføre, eller hvis Navn stod i Protokollen som den formentlig berettigede, og der er forekommet Tilfælde, hvori denne Person slet ikke har været at finde. Det forekommer mig i og for sig unaturligt, at noget saadant kan indtræde, og jeg kan ikke se rettere, end at det kun kunde være til Gavn, om man fik indført de rette Principer, i Kraft af hvilke jeg mener, det maa fastholdes, at det kun er Foliohaveren eller den thinglæste Ejer, der er berettiget til at lade noget indføre paa Foliet, samt at det er Protokolførerens Sag at undersøge, om Foliohaveren virkelig har givet sin Tilladelse til Indførelsen. Denne Undersøgelse er ikke forbunden med nogen anden Vanskelighed eller Vidtløftighed, end den, der efter Sagens Natur maa fordres, for at et saadant Dokument skal kunne erholde et offentligt Stempel og den Retsvirkning, som Lovgivningen vil have dette Stempel tillagt. Det forekommer mig derfor, at man maa sige, at der i denne Henseende er en ikke ringe Mangel ved den danske Lovgivning, saaledes som den almindelig forstaas, og jeg for mit Vedkommende er glad ved, at de Grundsætninger, som forekomme mig at være de rette, have fundet det Udtryk, de her have fundet i Hr. Grev Sparres Opsats. Dermed staar nu iøvrigt et andet Spørgsmaal i Forbindelse, som Hr. Grev Sparre har opkastet, nemlig det om Retsvirkningen af Protokollationen. Det er en Selvfølge, som ogsaa Hr. Grev Sparre antager det for at være, at der under et System som vort, efter den tidt omtalte, herskende Opfattelse, ikke kan være Tale om, at man ved at erholde en af den thinglæste Ejer indrømmet Panteret indskreven, skulde kunne erholde nogen ubetinget Sikkerhed for, at denne Ret virkelig er stiftet; dette maa afhænge af, om der ikke, hvad efter Systemet altid maa forudsættes som muligt, er nogen Mangel ved den thinglæste Adkomst, som Panteretten støtter sig til; falder hin, maa denne ogsaa falde. Det kan imidlertid, som Hr. Grev Sparre bemærkede, være tvivlsomt, om denne Sætning, hvor rigtig den end er efter en stræng juridisk Betragtning, virkelig er den Pantekrediten og Sikkerheden i de faste Ejendommers Omsætning gunstigste, og om det ikke er med god Grund, at man i Tydskland er gaaet en anden Vej, idet man har anset det for at være i det heles velforstaede Interesse, at der, naar en Mand i god Tro har erhvervet en Panteret og faaet den protokolleret saaledes, at han i Henhold til Pantebogen maatte antage, at der ikke er nogen Tvivl om Erhvervelsens Sikkerhed, bør være stiftet en Ret, som ikke skal være underkastet

den Risiko, at den kan falde, fordi Foliohaverens Adkomst bliver anfegtet. Jeg mener, at det er et stort Spørgsmaal, om ikke den her antydede Grundsætning i den nyere tyske Lovgivning i praktisk Henseende er at foretrække. Jeg kan ikke tro andet, end at, hvis der forekom noget Tilfælde, hvori en som gyldig anset Panteret maatte falde, fordi det viste sig, at man med Hensyn til Gyldigheden af den indtegnede Ejendomsadkomst ikke kunde stole paa Pantebogen, vilde det gjøre et for Landets Kredit meget slet Indtryk. Dette er imidlertid et Spørgsmaal, der griber meget vidt ind, og jeg vil indrømme, at der i denne Henseende naturligen kan være meget forskellige Meninger. Det, som det har ligget mig paa Hjerte her at udtale, er, at det umulig kan være en med sunde Principer stemmende Regel, at der slet ingen Undersøgelse skal finde Sted ved en Protokollation. I én Henseende maa man dog indrømme, at en Undersøgelse maa finde Sted, nemlig ved Udslettelser; det erkjendes ganske vist almindelig, at man ikke kan udslette et Pantebrev af Pantebogen, uden at undersøge, om det virkelig er den paagældende Kreditor, der har kvitteret; men det forekommer mig, at det maatte springe i Øjnene, at, dersom der skal finde en Undersøgelse Sted med Hensyn til Udslettelsen af Rettigheder, er det den største Inkonsekvens at antage, at Indtegningen kan finde Sted uden al Undersøgelse.

Højesteretsadvokat Bergh fra Christiania: Jeg vilde have tilladt mig nogle Bemærkninger fra et rent praktisk Synspunkt; men de ville nu blive betydelig reducerede, da den ærede sidste Taler har opholdt sig ved et Punkt, som ogsaa jeg havde tænkt fornemmelig at skjænke Opmærksomhed, og da han i det væsentlige har udtalt sig i den samme Retning, hvori jeg havde tænkt at ytre mig. De fleste danske og norske Jurister ere vistnok enige om, at vort Pantebogsvæsen i det hele og væsentlige er tilfredsstillende. Men det kan dog ikke nægtes, at der klæber enkelte Ufuldkommenheder derved; og, naar Lovgivningen om Indtegningsvæsenet skal tages under Forhandling i det tredje Naboland, kan det være hensigtsmæssigt, at der fra dansk og norsk Side gjøres opmærksom paa mulige Forbedringer, vi tænke os, for at man ikke, idet man væsentligt bygger paa vort System, skal optage dets mulige Fejl. — Det andet Punkt, som efter Hr. Grev Sparres Fremstilling er optaget blandt de Momenter, hvorpaa den svenske Kommission tænker sig den ny Lov bygget, omhandler Pantebøgerne og deres særskilte Folier. Med Hensyn dertil vil jeg gjøre den Bemærkning, at man vel maa være opmærksom paa Forskjellen mellem Pante-

bøgerne og Panteregistrene. Jeg har ikke havt Anledning til at gøre mig bekendt med vedkommende Lovforslag, og efter den kortfattede, men iøvrigt særdeles klare og oplysende Fremstilling, der er omdelt til samtlige Medlemmer, er det mig ikke ganske tydeligt, hvorledes man i Sverig tænker sig Forholdet mellem selve Pantebøgerne, hvori Dokumenterne ordlydende indføres, og Registrene. Spørgsmaalet om, hvad der i Tilfælde af Uoverensstemmelse mellem Registret og Bogen skal være det legalt gjældende, har, som bekendt, i alt Fald for de norske Jurister været praktisk; og det er hos os løst derhen, at Pantebogen gjælder, selv om den i Registret, hvorefter Attesten om Heftelsen udfærdiges, indtegnede Extrait ikke stemmer med Pantebogen, selv om denne altsaa i nogen Henseende er inkorrekt. Dette er naturligvis en slem Ting; men efter den gjældende Lov, hvorefter Indtegningen er det underordnede, medens Læsningen er det principale, og efter den historiske Tilblivelse, er det visselig rigtigt; Spørgsmaalet er derfor ogsaa løst derhen, at det, som er læst og skrevet i Bogen, gjælder, selv om Pantebogsføreren har gjort en fejlagtig Indtegning paa Registret. Dette viser, at det er vigtigt saa meget som muligt at have Opmærksomheden rettet paa at undgaa den Slags Fejl. Og jeg skulde tro, at en af de Grunde, der væsentlig kunde virke til at fremkalde den Slags uheldige Tilfælde, er den, at man i det mindste i Norge ganske har sluppet alle Fordringer til Specifikation i den Heftelse, som lægges paa en Ejendom. Der kommer Dokumenter til Thinglæsning, som indeholde Beheftelser paa faste Ejendomme af den mest komplicerede og indviklede Beskaffenhed; og det kan f. Ex. gjernehænde, at en Servitut, der lægges paa en Ejendom, indeholdes i en relativ Sætning, der egentlig handler om noget ganske andet. Disse Dokumenter skrives i Reglen ikke af Jurister; men, selv om det er en Jurist, der befatter sig dermed, er det dog ikke sagt, at han, naar han ikke har været Pantebogsfører, har sin Opmærksomhed rettet herpaa. Jeg skulde derfor tro, at man, naar man har en Revision og Forbedring af denne Materie for Øje, vistnok bør tage under Overvejelse, om det ikke skulde være hensigtsmæssigt at gjøre visse Fordringer med Hensyn til Specifikation af Heftelser, som ved en og samme Læsning lægges paa en Ejendom. Det er meget sædvanligt i alt Fald i Norge, at man i selve Skjøderne indfører ikke blot Pantebeheftelserne paa Ejendommen — hvilket i og for sig skulde være lidet at formode, da man skulde tro, at Folk maatte have Interesse for at have særskilte Gjældsbeviser — men det samme gjælder ogsaa i stor Udstrækning om Servituter og den Slags Ting; men dette forøger Vanskeligheden for Pantebogsføreren ganske overordentlig og for-

mindsker i tilsvarende Grad Garantien for Panteregistrenes Korrekthed og Rigtighed. Jeg tror i alt Fald, at det, hvor dybt man end mener at kunne gaa ind paa denne Sag eller ikke, vil være hensigtsmæssigt, at man, hvis en ny Lov skal gives, i dette Punkt faar en bestemt Udtalelse om, hvad der skal være det gjældende, en Regel om, hvorvidt Registret eller Bogen skal være det prædominerende. — Jeg skal indrømme, at den ærede Taler har fuldkommen Ret i, at det er en ganske aabenbar Inkonsekvens med det hele Thinglæsningsystem i Chr. V's Lov, at Skjøderne kunne have tilbagevirkende Kraft; men, ligesom der faldt en Udtalelse for Danmarks Vedkommende om, at de praktiske Ulejligheder deraf ikke have været fremtrædende, saaledes tror jeg ogsaa, at man for Norges Vedkommende kan sige det samme. Denne Bestemmelse var af den Slags Lovbud, som gjorde Theoretikerne Uleilighed; men den Slags Undersøgelser, som derved ere blevne fremkaldte, have i Gjerningen ikke havt noget særdeles afskrækkende for Theoretikerne; der har tvertimod været dem, som have følt sig ganske tiltrukne deraf, og de have visselig ikke gjort nogen Motion for at faa den Bestemmelse ophævet. I Praxis stillede Sagen sig saaledes, at, hvad der undertiden forekom, var den ganske ønskelige Ting, at en Fallents i sidste Øjeblik foretagne Salg kastedes omkuld ved Konkurs. I andre Tilfælde, naar frivillige Overdragelser stødte sammen, forudsatte jo Ulejlighederne ved hin Regel et formeligt Bedrageri; men det var heldigvis ikke af de saa særdeles praktiske Ting i den store Skala, som man maatte tænke sig, for at væsentlige Klagemaal skulde findes beføjede. — Med Hensyn til det femte Punkt, om Præskription af vunden Panteret, have vi, som af den ærede Motionær oplyst, ikke nogen saadan i Norge. Det er muligt, at man, naar man en Gang har vort System, at en én Gang vunden Panteret gjælder til evig Tid, vil finde Betæneligheder ved at gjøre Forandring deri; men, ligesom jeg for mit Vedkommende vil sige, at jeg ikke er vis paa, om ikke Ulejligheden ved vort System i dette Punkt er saa stor, at der kunde være Spørgsmaal om at gjøre Forandring deri, saaledes vilde jeg i alt Fald i det Tilfælde, at det en Gang, saaledes som i Sverig, var blevet den almindelige Retsbevidsthed, at der med Hensyn til Panteheftelser kræves Fornyelse af Thinglæsningen, have den største Betænelighed ved at ophæve det, og det af Grunde, som tildels fremlyse af, hvad jeg allerede har anført. Det har i Norge vist sig at være en overordentlig stor Ulejlighed, at Pante-registrene ere fulde af, hvad man kalder døde Heftelser, Heftelser, som i Formen endnu ere til, som staa i Bøgerne og Registrene,

men som faktisk ere faldne bort for en Aarrække tilbage. En af de stærkeste Grunde til, at Registerne i de norske Jurisdiktioner ikke have, hvad der jo maa erkjendes, været i den Stand, de burde, er ganske klarlig den, at der deri har paraderet en saa overordentlig stor Masse af disse Heftelser, som kun formelt have været til, men som ingen reel Betydning have havt. Jeg vil vel sige, at det vilde være meget strængt at holde paa, hvad der i Sverig er gjældende, nemlig at en Prioritet ubetinget præskribes, med mindre den fornyes igjennem Thinglæsning hvert tiende Aar, især da en Masse Grundhypothekeer løbe med den omtrent tredobbelte Periode; men selve Tingen synes at have sit Gode, og Betænkkeligheden derved er ikke for mig saa særdeles afskrækkende. Jeg er saaledes ikke vis paa, om det, især naar Tilstanden nu én Gang er tilstede, vilde være en sand Forbedring at gjøre Forandring i saa Henseende — Med Hensyn til det sjette Punkt, der for mig stiller sig som særdeles væsentligt, har den ærede sidste Taler udtalt det meste af, hvad jeg havde at sige, saa at jeg derom kan fatte mig i den største Korthed. Jeg anser det System, vi have, og hvorefter enhver Mand i Landet kan lade thinglæse paa en andens Ejendom, hvad der lyster ham, som meget mangelfuldt. Jeg sigter ikke her til saadanne Ting som den, at det kan passere, at man sender en Dampskibsroute hen og lader thinglæse paa en Mands Ejendom, blot for at tilføje ham en personlig Chikane; men noget saadant er dog forekommet, og det viser, til hvilke Extremer man i denne Henseende kan gaa. Forholdet har dog hidtil hos os ikke vel kunnet være ordnet anderledes, og det af en Grund, som den ærede Motionær maaske har overset. Det er ikke saaledes i Norge, at Pantebogsvæsenet er henlagt under en Domstol; det er henlagt under Retsskriveren, som ingen dømmende Myndighed har, — det samme er jo Tilfældet i Danmark — men det gaar ikke an, til Retsskriveren at henlægge en saadan Myndighed som den, at kunne sige: Dette Dokument er gyldigt, alle Formaliteter ere i Orden, Udstederen har havt den fulde Bemyndigelse, Dokumentet er ægte osv. Naar Pantebogsvæsenet henlægges til Bestyrelse af Rettens Skriver, maa man derfor have det System, vi have; men jeg tror, at det navnlig nu tildags ikke længere kan holde Prøve. Den ærede Motionær har ment, at den Anmærkning, som det i Norge og Danmark er gjort Pantebogsføreren til Pligt at paaføre thinglæste Dokumenter, skulde kunde træde i Stedet for den retlige Prøvelse, som man efter Komiteens Indstilling har tænkt at indføre i det svenske Udkast; men det fremgaar af det, jeg allerede har sagt om, at det er Pantebogsføreren og ikke Retten, der bestyrer

Indtegningsvæsenet og altsaa gjør Anmærkningen, at disse Ting ikke paa den Maade kunne sammenstilles. Hvad Pantebogsføreren hos os har at skrive i sin Anmærkning paa det thinglæste Dokument, er jo det samme, der staar i hans Register, det vil sige, hvad der er thinglæst, vedkommende den samme Ejendom, og som det altsaa kan interessere den Mand, der nu faar et Dokument thinglæst, at erholde Kundskab om. Men han skal ikke attestere noget om Mangler i den Forstand, at han skal udtale sig om, hvorvidt det foreliggende Dokument i det hele er i Orden eller ikke. Min Mening om dette Punkt, som jeg iøvrigt ikke kan sige, jeg har skjænket speciel Overvejelse, førend dette Skrift kom til mig, efter at Mødet allerede var begyndt, er den, at det vilde være hensigtsmæssigt, om Forholdet blev ordnet saaledes, at indkomne Protester eller Skrifter fra andet Hold, som gik ud paa at gjøre Indvendinger imod den Transaktion, der er Gjenstand for Thinglæsningen og Indtegningen, bleve anmærkede paa Dokumentet og indførte i Pantebogen, men at Tvisten iøvrigt blev henvist til senere retlig Afgjørelse. Det er i det væsentlige det, som er foreslaaet fra svensk Side; og jeg har troet, det kunde have Interesse at fæste Opmærksomheden paa, i hvilken høj Grad det afviger fra det System, der nu er gjældende i Norge og Danmark. — Jeg anser det som en Selvfølge, at enhver norsk og dansk Jurist maa tiltræde Forslaget om at ophæve Adgangen til tvungne Indtegninger for Fordringer, der ikke fra først af ere forsynede dermed. Jeg skal kun gjøre opmærksom paa, at vi i Virkeligheden i Norge have haft noget, som minder om den svenske Retsforfatning i dette Stykke. Efter den Lovgivning, som var gjældende hos os, førend Panteloven af 12. Oktbr. 1857 udkom, var det nemlig Tilfældet, at man ved at thinglæse Namsdomme og forskjellige andre Dokumenter, lydende paa Pengebetalinger, Arrestforretninger og deslige Retshandlinger, opnaaede at lægge et Baand paa sin Skyldner, der vel ikke var det samme som en Panteret, men som dog med Hensyn til senere frivillige Transaktioner virkede paa samme Maade som Beheftelser af hans Ejendom.

Professor Aagesen: Det er kun for kort Tid, at jeg skal tillade mig at lægge Beslag paa den ærede Forsamlings Opmærksomhed. Med en æret svensk Taler, der før havde Ordet, er jeg fuldkommen enig i, at det ikke her vilde være det rette Sted at diskutere de mange vanskelige Spørgsmaal, som knytte sig til Materien om, hvad der efter Sagens Natur fordres til Overdragelse af Rettigheder over Ting, og jeg vil derfor lade enhver Diskussion herom ligge,

hvor megen Interesse den end iøvrigt kunde frembyde. Derimod skal jeg som et lille Bidrag til denne Sags Forhandling tillade mig at henlede Opmærksomheden paa nogle Punkter, med Hensyn til hvilke vort Thinglæsningsinstitut efter min Formening trænger til en Forandring eller til ny supplerende Regler, som kunne udfylde de Huller, der i flere Retninger frembyde sig. Jeg skal ikke her nærmere dvæle ved det Punkt, der er fremdraget af flere ærede Talere, nemlig den saakaldte tilbagevirkende Kraft ved Thinglæsningen af Skjøder og Pantebreve; men jeg skal som en Hovedanke mod vort Thinglæsnings- og Protokollationsinstitut fremhæve, at Thinglæsningen hos os spiller en anden Rolle ved Skjøder og Pantebreve end ved Stiftelsen af visse langvarige Brugsforhold, nemlig de, der ere omtalte i Forordningerne af 4. December 1795 og 25. November 1831. Ved Skjøder og Pantebreve have vi den med Forholdets Natur vistnok fuldkommen stemmende Regel, at Offentliggjørelsen, Thinglæsningen og Protokollationen, er en nødvendig Betingelse for, at Retshandelen kan begrunde den videregaaende Retsvirkning, der er karakteristisk for Rettigheder over Tingen. Den er med andre Ord Betingelsen for, at Retshandelen kan udstrække sin Virkning ud over Obligationsrettens Kreds. Heraf følger, at det uthinglæste Skjøde og det uthinglæste Pantebrev maa vige i alle Kollisioner ikke blot for et senere udstedt Adkomstdokument, som er blevet thinglæst, men ogsaa i Tilfælde af Konkurs og ligeoverfor den Kreditor, der gjør Udlæg. Denne Regel forekommer mig at være vel stemmende med Forholdets Natur; thi det er et Retskrav, som det økonomiske Samfund kan stille, at Retshandler, der gaa ud paa at stifte Rettigheder over faste Ejendomme, først faa Retsgyldighed overfor Tredjemand, naar de paa behørig Maade offentliggøres, hvad der her saa let kan ske ved Thinglæsning og Protokollation. Denne Regel er imidlertid ikke konsekvent gennemført hos os; thi den retlige Ordning efter Forordningen af 4. December 1795 og 25. November 1831 er denne, at Thinglæsningen af de dér ommeldte Leje- og Forpagningskontrakter kun er en nødvendig Betingelse for at sikre Rets erhvervelsen overfor senere frivillige Dispositioner over den samme Ejendom, som vilde være i Strid med Brugsretten. Derimod staa Brugshaverens Ret, skjønt den ikke er thinglæst, ved Magt i Tilfælde af Konkurs, ligesom den ogsaa gjælder overfor Kreditorer, som ville gjøre Udlæg i Ejendommen. Dette System anser jeg for i sig selv at være mangelfuldt. Det har vel nærmest sin Oprindelse fra, at man med Hensyn til Ordningen af dette Forhold har anset det tilstrækkeligt at beskytte en senere godtroende Er-

hverver overfor den uthinglæste Brugsret; men Hensynet til, hvad en godtroende Erhververs Tarv kræver, vil ikke være fyldestgørende paa dette Omraade og lader sig heller ikke konsekvent gennemføre. Det rigtige Retsprincip er vistnok det, der foreligger i vor Rets Ordning med Hensyn til Skjøde og Pantebreve, og som den norske Ret har givet almindelig Anvendelse. Jeg skulde derfor ønske, at vi paa dette Omraade vilde følge med den norske Rets Udvikling, og at den Reform der maatte foregaa i Sverig, ligeledes vilde gjøre Skridtet fuldt ud med Hensyn til Thinglæsningens og Protokollationens Betydning. — Hvad angaar det Spørgsmaal, som Grev Sparre før stillede om, hvorvidt Prioritetsprincippet er gennemført i vor Ret, vil det fremgaa af, hvad jeg har bemærket, at Forholdet i denne Henseende stiller sig meget forskjellig med Hensyn til Skjøder og Pantebreve og med Hensyn til Stiftelsen af de foran nævnte langvarige Brugsrettigheder. Det ligger i, at Thinglæsningen som Betingelse for Retsbeskyttelsen har en forskjellig Betydning ved disse Retsforhold. Der er imidlertid efter mit Skjøn endnu andre væsentlige Mangler ved vort Thinglæsnings- og Protokollationsinstitut. Det er saaledes et Savn hos os, at vi ikke have legale Bestemmelser for, hvad der kræves til en villiebestemt Stiftelse af andre Rettigheder over faste Ejendomme, f. Ex. Servituter. Ligeledes savne vi en klar og utvetydig Udtalelse om, hvorvidt Retspantet og den judicielle Ejendoms erhvervelse, Udlæg til Ejendom, kræver Thinglæsning, for at være retlig beskyttet i Kollisioner med Tredjemand. Der er neppe nogen Tvivl om, at, hvis der blev foretaget en Reform paa dette Omraade, vilde den komme til at gaa i den Retning, at man ogsaa ved disse Retsforhold vilde tillægge Thinglæsningen og Protokollationen den videre gaaende Betydning. Det er ligeledes en Mangel ved vort Thinglæsningsinstitut, at vi ikke have nogen klar og bestemt Tilkjendegivelse om, i hvilken Udstrækning Thinglæsning er af Betydning med Hensyn til Retserhvervelser *mortis causa*, saa vel ved universel som ved singular Succession. Hvis der hos os blev Spørgsmaal om at foretage en Reform i denne Materie, vilde det derhos vistnok være meget ønskeligt, om den ny Lov kunde aabne sikker Adgang til en tilstrækkelig Retsbeskyttelse for Kjøber og Sælger i en Kombination, der ikke sjældent møder i det praktiske Liv. Det er meget ofte Tilfældet, at en fast Ejendom overleveres Kjøberen, der indsættes i den fulde Raadighed over den, og i Henhold dertil træffer sine Dispositioner paa Ejendommen, uden at Kjøbesummen endnu er bleven berigtiget, idet den Del deraf, som skal udbetales kontant, ikke er fuldstændig klaret, og der heller

ikke er udstedt Panteobligation for det Beløb, som skal forblive indestaaende i Ejendommen. Det forekommer mig, at det vilde være særdeles ønskeligt, om man igjennem ny Lovbestemmelser kunde skabe en tilstrækkelig Retsbeskyttelse baade for Kjøber og Sælger i dette Tilfælde. Det vilde ganske vist være urigtigt, om man i denne Kombination vilde gaa den Vej, at al Ret over Ejendommen skulde være overført paa Kjøberen; thi det er et ubestrideligt Krav, den Sælger har, som endnu ikke er dækket for Kjøbesummen, at han, hvis Kjøberen misligholder sin Forpligtelse i dette Punkt, maa være berettiget til igjen at træde til Ejendommen og vindicere den fra Kjøberen. Paa den anden Side vilde det være i høj Grad ubilligt, om Kjøberen i Tilfælde af Sælgerens Insolvens skulde miste Ejendommen tilligemed den Del af Kjøbesummen, han havde betalt, og de maaske betydelige Bekostninger, han havde anvendt paa Ejendommen. Jeg tror i Virkeligheden ikke, at det vilde være saa særdeles vanskeligt at komme til en Løsning, som var i Stand til at fyldestgjøre baade Kjøberens og Sælgerens Interesse. Det lod sig formentlig gjøre paa den Maade, at man ved Thinglæsning af, hvad man kunde kalde et resolutiv betinget Overdragelsesdokument eller et foreløbigt Skjøde, sikrede Kjøberen imod den Fare, der ellers kunde opstaa for ham paa Grund af Sælgerens Insolvens, og paa den anden Side forbeholdt vedkommende Sælger, for det Tilfælde, at Kjøbesummen ikke blev fuldstændig betalt, igjen at træde til Ejendommen og vindicere den. Efter min Mening aabner allerede den nugældende Ret Adgang til en saadan Ordning, som i Virkeligheden alene fyldestgjør begge Parter Interesser; men overfor den Tvivl, som det er mig fuldkommen bevidst, at der fra anden Side rejses imod denne Mening, vilde det være ønskeligt, om en ny Lovregel gav en sikker Adgang for Parterne til at opnaa fuldstændig Betyggelse med Hensyn til deres Retsforhold. — Der er endnu et andet Punkt i vort Thinglæsningsinstitut, som forekommer mig at trænge til en Supplering. Det er vistnok en Mangel, at vi ikke have et, om jeg maa kalde det saa, Mortifikations- eller Lavhævsdoms-Institut med Hensyn til forskellige Beheftelser, som kunne henstaa udslettede i Pantebøgerne, skjøndt de i Virkeligheden ere bortfaldne. Har man at gjøre med Panteobligationer, som ere indfrieede, men derefter bortkomne, og som derfor ikke kunne udslettes, er der Adgang til at benytte egentlig Mortifikation; men, er der Spørgsmaal om andre Beheftelser, saasom Ejendomsbyrder og desl., kan det have stor Vanskelighed i sin Tid at faa dem udslettede, uagtet de forlængst ere bortfaldne. Det vilde i denne Henseende være heldigt, om

der blev aabnet Adgang til en videre Anvendelse af Mortifikations- eller, om man hellere vil, Lavhævdedsdoms-Institutet til Udslettelse af saadanne Hæftelser. Jeg fremdrager dette med særligt Hensyn til, at den ærede sidste Taler har ytret, at der dog maaske kunde være noget rigtigt i den svenske Lovgivnings Bestemmelse om, at indskrevne Rettigheder fortages, hvis de ikke fornyes inden en vis Tid. Det forekommer mig, at, naar man havde den fornødne Adgang til et Institut af den Art, jeg nævnte, vilde der være saa meget mindre Grund til at optage en saadan Regel, der efter vore Forhold vilde være ganske ny og som ganske vist fører adskillige Ulemper med sig. — Jeg skal hermed slutte de Bemærkninger, jeg vilde tillade mig at fremsætte, og jeg skal ligeledes for mit Vedkommende udtale en Tak til Grev Sparre, fordi han har forelagt denne Forsamling et saa interessant og righoldigt Æmne. Jeg turde hertil føje det Haab, at han ved sit Arbejde i denne Retning maatte have givet et Bidrag til at fremme den paatænkte Reform i Sverig, der ganske vist vil møde meget store Vanskeligheder, og hvis Gjennemførelse vil kræve et betydeligt Arbejde og navnlig en betydelig Energi. Hvis denne Reform blev gennemført i Sverig, og hvis det maatte kunne opnaas i vor Ret at faa nogle af de Punkter forandrede, hvorpaa jeg her har tilladt mig at henlede Opmærksomheden, vilde der herved være arbejdet hen til en højst ønskelig Ensartethed paa et omfattende og for det praktiske Liv meget vigtigt Retsomraade i de tre nordiske Riger.

Professor **Broomé** från Lund: Jag vill börja, der den siste ärade talaren slutade, och framställa en tacksägelse å de svenska juristernas vägnar till Grefva Sparre derföre, att han satt oss i tillfälle att öfver denna fråga få inhemta så många viktiga och särdeles magtpåliggande upplysningar från dansk och norsk sida. Den fråga, som nu föreligger, är, såsom flere gånger förut idag blifvit sagdt, så viktig, att jag fruktar, att den skulle förlora alltför mycket, om den nu gjordes till föremål för ett slutligt afgörande på ena eller andra sättet. Jag instämmer således fullkomligt med hr. Annerstedt deruti, att någon omröstning icke må få ega rum, utom möjligtvis öfver ett uttalande från mötet, att frågan är af den vikt att den behöfver uppskjutas. Hvad jag hört från dansk och norsk sida stärker mig ytterligare häruti.

Vidare ber jag att, på sammagång jag åberopar hvad hr. Annerstedt anfört angående frågans formela ställning i Sverige, få nämna att, hvad principen angår, så har hos oss icke så stora meningsskiljaktigheter yppats. Frågan behandlades, såsom antydde,

på så sätt, att, sedan den varit föremål för komiterades framställning, infordrades utlåtanden deröfver från våra underdomare, våra hofrätter och slutligen från högsta domstolen, hvilka alla afgåfva sina anmärkningar. I principen var man enig, och kunde icke heller vara annat, derom att ju enklare och klarare saken kunde framställas i offentliga handlingar, dess bättre vore det, men i fråga om sättet för utförandet herskade deremot icke samma enighet, och det var på grund af de praktiska svårigheterna, som högsta domstolen föranleddes att för tillfället afstyrka antagandet af det lagförslag, som finnes infördt i slutet af Grefve Sparres skriftliga framställning, och hvilket der framlägges, såsom jag tror, för att framkalla upplysningar från brödräländerna. Vi hafva emellertid nu hört, att äfven der göras anmärkningar emot det bestående, och jag vill derföre framställa den önskan från svensk sida, att detta vigtiga spörsmål måtte få stå kvar på dagordningen. Hvad vi idag fått erfara har nemligen väckt vår önskan att få höra ännu mera, innan mötet fattar sitt beslut. På grund häraf får jag föreslå, att mötet måtte uttala, det frågan är af så stor vigt och så litet bekant för de främmande juristerna, att den må stå kvar på dagordningen för att blifva föremål för kommande juristmötens närmare öfverläggningar.

Professor Aubert fra Christiania: Jeg skal ogsaa i al Korthed slutte mig til de ærede Talere, som have udtalt Ønsket om enkelte Forandringer i den danske og norske Lovgivning i den her omhandlede Henseende. Hvad angaar det første Punkt, da har jo Hr. Professor Aagesen allerede berørt adskillige Tilfælde, hvori det ikke er klart, hvor vidt Thinglæsning efter norsk og dansk Ret kræves. Jeg vil ogsaa tillade mig at udtale det Ønske, at man kunde faa Regel for, at Arv og Ægteskab, for saa vidt de ere Grundlaget for tinglige Rettigheder, skulle følges af Thinglæsning; men, hvis man fik saadan Regel, saa maatte man ikke kræve Gjennemførelse af den Sætning, at Retsvirkningen først skulde regnes fra Thinglæsningen, men man maatte vel give Thinglæsningen et Slags tilbagevirkende Kraft for et kort Tidsrum. Ligeledes er der i alt Fald Uenighed om, hvor vidt enkelte offentlige Retsstiftelser kræve Thinglæsning; jeg sigter her navnlig til Expropriations-Tilfælde. — Hvad angaar det andet Punkt, maa jeg slutte mig til Hr. Højesteretsadvokat Bergh, for saa vidt han har udtalt, at der trænges til klarere Regler om Pantebøgernes og Panteregistrenes Forhold til hinanden i Tilfælde af Uoverensstemmelse, om jeg end maaske er lidt uenig med ham om, hvorledes den nuværende Retstilstand kan siges at være. Vi savne i alt Fald nu utvivlsomt

en Regel om, hvad der gjælder, hvis det thinglæste Dokument ikke engang er indført i Pantebogen, med andre Ord, hvis man er bleven staaende ved den rene Thinglæsning. Jeg tror, at Reglen maa være, at Retsstiftelsen alligevel har fundet Sted, selv om Dokumentet ikke er indført i Pantebogen; men der er udmærkede Jurister, som ere af en anden Mening, og man trænger til en sikker Regel i saa Henseende. Ligeledes kan der vistnok være forskellige Ting at ønske ændrede med Hensyn til vore Panteregistres Indretning, navnlig kan man ønske Regler, som give bedre Sikkerhed for, at Ekstrakterne i Panteregistrene ere nøjagtige, hvorfor man hos os kun har saare liden Garanti i selve Lovgivningen; jeg skal blot nævne, at Ekstrakterne ikke ere underskrevne af den, som har gjort dem. Jeg skal ogsaa med det samme nævne, da jeg tror, det kan have lidt Interesse for en svensk Reform, at vore Panteregistre ikke ere tilblevne efterhaanden, men at der tildels er foregaaet et meget stort Arbejde paa én Gang for at faa hele Registret færdigt. Dette gjælder baade om den første Gang, da Panteregistrene bleve til, og da de ny Registre ere bleve affattede. Vore ældre Panteregistre kunne ikke siges at have en tidligere Oprindelse end fra Slutningen af det forrige Aarhundrede. Det var rimeligvis Indførelsen af $\frac{1}{4}$ pCt. Skatten, som gjorde, at man den Gang gjorde Alvor af Budet i Forordn. af 1738, som indtil da slet ikke havde været gennemført. I adskillige Jurisdiktioner, med hvilke jeg har haft Lejlighed til at gøre mig bekendt, kan jeg se, at vore saakaldte gamle Realregistre i alt Fald adskillige Steder ere affattede paa én Gang i Aarene 1780—90, og det maa i alt Fald i flere Jurisdiktioner have været et meget stort Arbejde. Dernæst vil det være mange bekendt, at man efter Resolutionen af 1848 har paabudt Affattelsen af ny Registre, og at man ikke er skrækket tilbage hos os fra det meget store Arbejde, som det har kostet at skaffe ny Registre i Stand paa én Gang. Fremdeles skal jeg tilføje den Oplysning, at det jo er hændet i alt Fald paa to Steder, at hele Sorenskriverens Arkiv er brændt, og at man paa ny har maattet tilvejebringe Pantebøger og Registre; jeg skal ikke her dvæle ved de Midler, hvorved man har søgt at lette disse Foranstaltninger. Jeg maa ligeledes slutte mig til Hr. Højesteretsadvokat Bergh, naar han udtaler et bestemt Ønske om, at man maa faa den Regel, at intet Dokument kommer til at indeholde Hjemmel for mere end én Rettighed. Jeg har set en Sorenskriver blive dragen til Ansvar, fordi han for 50 Aar siden i Ekstrakten i Panteregisteret ikke havde anført en Servitut, der var stiftet gennem et Skjøde; der var nemlig den tilfældige Omstændighed, at Soren-

skriveren havde havt den Lykke at afholde sit Jubilæum, der gjorde dette Ansvar muligt. — Jeg skal dernæst dvæle ved et Par af de Bemærkninger, der forøvrigt ere fremsatte. Der er fremsat den Tanke, jeg tror af Hr. Etatsraad Ussing, at man burde fordre Foliohaverens Tilladelse, for at noget kunde blive indført paa hans Folio i Pantebogen. For Norges Vedkommende tror jeg, dette vilde have stor Vanskelighed; men en Udvej, som maaske ikke var uigjennemførlig, turde være den, at man ikke thinglæste noget, med mindre begge Parter, som havde udfærdiget Dokumentet, vare repræsenterede eller gav deres Samtykke. Saa vidt jeg kan erindre, var det Reglen i vore Bygder lige indtil Midten af forrige Aarhundrede, at begge Parter vare tilstede ved Thinglæsningen, og der er endnu flere Bygder, hvor det er en almindelig udbredt Tro, at begge Parter maa være tilstede. Dette vilde allerede indeholde ikke liden Garanti mod uretmæssige Thinglæsninger, og jeg lægger den Ting til, at dette ogsaa vilde løse det Spørgsmaal, som ofte opstaar, nemlig, hvorvidt thinglæste Dokumenter virkelig indeholde Hjemmel for tinglige Rettigheders Stiftelse. Det er meget ofte, at den ene Part énsidig forlanger Noget, f. Ex. en Kontrakt, thinglæst, og saa véd man ikke, hvorvidt det har været begge Parters Mening, at det skal blive en Heftelse paa Ejendommen. — Endvidere blev det anført — og det er maaske det Spørgsmaal, som man mest udførlig har dvælet ved — om der forud for Thinglæsningen skal gaa en Undersøgelse fra Rettens Side om Retmæssigheden af Thinglæsningen. Min ærede Landsmand, Højesteretsadvokat Bergh, anførte, at vor nuværende Organisation af Pantevæsenet allerede skulde lægge en nødvendig Hindring i Vejen derfor; jeg sigter herved til, at han sagde, at Pantevæsenet er henlagt under Retskriveren. Dette er ganske vist Tilfældet med Hensyn til Pantevæsenet i dets Helhed, og det er vanskeligt paa dette Sted, hvor man ikke har det fornødne Materiale ved Haanden, at udtale sig bestemt angaaende dette Punkt, navnlig lige over for en saa dygtig Jurist; men jeg tror dog ikke at tage fejl i, at selve Thinglæsningen, som er det Moment, hvorpaa det egentlig kommer an, foretages af Rettens Administrator, altsaa af Dommeren, saaledes, at der ikke under den nuværende Retstilstand fra denne Side betragtet er nogen Hindring for, at en egentlig Prøvelse kan finde Sted. — Jeg skal endelig tilføje en Bemærkning i Anledning af en Ytring af Grev Sparre. Saa vidt jeg har kunnet erfare, er der i Norge en temmelig udbredt Trang til, at man skal forbyde Hævd imod Pantebøgernes Indhold. Om man skulde gaa saa vidt, at man skulde kræve Thinglæsning som Grundlag for Hævd, saaledes

at man altsaa blot skulde tillade Hævd til Udfyldelse af Mangler ved Adkomsten, tør jeg ikke sige; men jeg tør i ethvert Fald sige, at det vilde være meget ønskeligt, om man kunde faa afskaffet Hævd imod Thingbøgernes Indhold. Og jeg skulde ønske, at man ikke tillod en usynbar Servitut at blive hævdet og gaa forud for et Pantebrev, som maaske var thinglæst allerede, førend Hævden begyndte at løbe.

Professor **Aschehoug** fra Christiania: Hr. Grev Sparre hentydede til nogle Ytringer, som igaar faldt fra mig, idet jeg sagde, at den svenske Proces ligesom forskjellige andre Institutioner i Sverig havde en saa ejendommelig Form, at de ikke kunde indordnes under almindelige, strengt systematiske Kategorier. Jeg var ikke tilstede, da Grev Sparre hentydede til disse Ytringer, men det er blevet mig sagt, at hans Antydninger vidnede om, at han havde følt sig saaret ved dem, eller at de i alt Fald havde gjort et ubehageligt Indtryk paa ham (Modsigelse). Dersom jeg er fejlagtig underrettet, bortfalder i Forhold til ham al Anledning for mig til at ytre mig videre; men hans Udtalelser ere blevne opfattede, som om disse mine Ytringer indeholdt en Dadel. Jeg kan i den Anledning kun sige, at jeg nylig kommer fra en skarp Kamp hjemme, hvori jeg har udtalt som en Ros for en Institution, at den var ejendommelig for vort Land, og det var om en ikke ringere Institution end Norges Grundlov. Der laa altsaa ikke nogen Dadel i mine tilsvarende Ytringer om Sveriges retlige Institutioner, og jeg tillægger, at der er mange Institutioner i Sverig, som ere fortrinlige netop paa Grund af deres Ejendommelighed, idet de ikke have noget Sidestykke i noget andet Land; jeg skal f. Ex. nævne, at begge de svenske Kamre stemme sammen i finansielle Spørgsmaal. Fremdeles skal jeg sige, at det har forbauset mig, at nogen Svensk har kunnet opfatte saadanne Ytringer som en Dadel; thi jeg trode, man maatte være enig om, at en saadan Ejendommelighed var et Bevis paa den svenske Tankes Originalitet. Jeg tør antage, at Grev Sparre er tilfredsstillet hermed. — Jeg skal benytte denne Anledning til at udtale mig om noget, som vi vistnok maa lægge os paa Hjerte. Vi ere her komne sammen fra tre forskjellige Riger for at forsøge at diskutere og arbejde sammen; men skal der komme noget ud deraf, maa vi kunne gjøre det med fuld Frihed. Jeg for mit Vedkommende vilde tabe al Lyst til at deltage i disse Møder, dersom jeg ikke skulde kunne udtale mig om danske og svenske Forhold med samme Frihed som om det, der er mit eget.

Professor Nellemann: Jeg vil blot tillade mig at gjøre en ganske kort Bemærkning angaaende et Spørgsmaal, som gjentagne Gange har været her paa Bane, nemlig Spørgsmaalet om, hvilken Garanti der burde søges, for at ikke uberettigede Thinglæsninger bleve iværksatte. I Anledning af, hvad min ærede Kollega fra Christiania, Professor Aubert, bemærkede, vil jeg blot sige, at Sagen dog ikke vilde være afgjort ved at indføre den Regel, at Modparten skulde kaldes, naar Thinglæsningen foregik. Derved vilde ganske vist en Del Vanskeligheder bortryddes, dersom denne var fornøjet med, at Thinglæsningen foregik, og intet sagde derimod; men, dersom han ikke var fornøjet, dersom han protesterede mod Thinglæsningen, maatte man have en Regel om, hvorvidt man alligevel skulde skride til Thinglæsningen, eller om han ved sin Protest skulde være i Stand til uden videre at forhindre Thinglæsningen. Dette sidste synes mig at være højst farligt, naar man ser hen til de overordentlig store Retstab, der kunne flyde af, at en Thinglæsning ikke iværksættes i rette Tid. Jeg skal blot tillade mig at henlede Opmærksomheden paa, at man, naar man vilde gaa den Vej, dog vistnok maatte have andre positive Foranstaltninger, som kunde modvirke disse Ulemper, f. Ex. en Adgang til enten mod eller uden Sikkerhed at faa en foreløbig Thinglæsning iværksat, eller andet deslige; men Reglen, forstaaet saaledes, at en fremsat Protest skulde være i Stand til at hindre Thinglæsning eller Udsettelse, forekommer det mig, at der ikke godt kan være Spørgsmaal om. Jeg vilde blot henlede Opmærksomheden paa, at en Overgang til det System, at en Prøvelse skal gaa forud for Thinglæsningen, ikke kan finde Sted, uden at man maa have Korrektiver, hvorved de nævnte Retstab kunne forebygges, hvorved der paa en eller anden Maade skaffes Adgang til imod Sikkerhedsstillelse eller anden Garanti at faa Thinglæsningen iværksat straks.

Højesteretsadvokat **Schweigaard** fra Christiania: Siden to af mine Landsmænd med Styrke have fremhævet, hvad de ansaa for en Ufuldkommenhed ved vort System, nemlig, at omtrent enhver, theoretisk talt, kan faa indført i Thingbogen paa en andens Ejendom, hvad han ønsker, skal jeg dog tillade mig at bemærke, at dette vistnok theoretisk kan siges at være en Mangel; men jeg tror, at man ved de fleste menneskelige Institutioner vil kunne paavise Muligheden af deres Misbrug. Praktisk talt tror jeg, at denne Vanskelighed kun er ringe, medens jeg ganske maa slutte mig til Hr. Professor Nellemann, naar han fremhævede den Vanskelighed, det vilde medføre, at foreskrive en Prøvelse paa Forhaand. Det, at der uberettiget

indføres noget i Pantebogen, forudsætter enten en personlig Chikane eller en Forbrydelse; men det vilde i det mindste i de fleste Tilfælde være let for Pantebogsføreren selv paa eget Ansvar at nægte at indføre, hvad der forlanges, uagtet han strængt taget er forpligtet til at indføre det. Exemplet med Dampskibsrouuten er ikke skikket til at indgyde megen Skræk; men derimod er det andet, at det, der skal indføres, ikke indføres straks, meget betænkeligt, og den Institution, som Hr. Prof. Nellesmann antydede maatte indføres for at bøde paa disse Mangler, vilde vistnok ikke være let at gennemføre. Derimod kan det ikke nægtes, at der kunde opstaa en større Fare med Hensyn til de allerede indførte thinglæste Rettigheders Udslettelse; men selv dette har, saa vidt jeg véd, ikke vist sig at medføre nogen Fare. En æret Taler har bemærket, at man i det mindste i saa Henseende maatte forlange en speciel Undersøgelse; men det forlanges ikke hos os. Med Hensyn til Panteobligationer er dette ikke saa farligt; thi der forlanges naturligtvis, at Originaldokumentet, hvortil Rettigheden knytter sig, bringes i Retten. Ved Exekutioner derimod, som ikke ere knyttede til et Papir, men som ere thinglæste efter Udskrift af en Retshandling, kan det ikke nægtes, at der er givet Adgang til store Misligheder, og der har baade i Theori og Praxis rejst sig adskillige Tvivl om, hvorvidt Retsskriveren ikke i det mindste skulde forlange, at den Udskrift, som i sin Tid havde været thinglæst, skulde fremskaffes med paategnet Kvittering. Da havde man i det mindste den Betyggelse, at man vidste, at den Mand, der en Gang havde havt den i sin Haand, havde udleveret den, medens man ved den løse Kvittering ikke har nogetsomhelst Bevis for, at han enten har udleveret den, eller at den ikke er stjaalet, hvilket dog sjældnere er Tilfældet. Hos os er man imidlertid gaaet den Vej, at man har taget løse Kvitteringer, og jeg har i Dag raadspurgt den i saa Henseende mest erfarne Mand i Norge, Hr. Byskriver Petersen fra Christiania, som er her tilstede. Han siger, at man i den nævnte Jurisdiktion aldrig har haft Betænkelighed ved at tage løse Kvitteringer for Exekution uden at foretage nogen Undersøgelse, og at der aldrig er opstaaet nogen Vanskelighed derved. Uagtet det kan siges, at dette er at aabne en Adgang til Misligheder, tror jeg dog, at Forsøget paa at betrygge sig derimod ogsaa vilde medføre store Vanskeligheder, og jeg antager i det mindste, at vi, efter vore Erfaringer, kunne sige, at Farerne ved det Bestaaende ere mindre end de Vanskeligheder, man maatte vente sig ved at indføre en anden Institution.

Landshöfdingen, Grefve Sparre från Venersborg: Till en början ber jag att få nämna, att min afsigt aldrig varit att begära någon omröstning, icke ens, på sätt en talare från Sverige ifrågasatt, att anhålla, det mötet ville uttala sig för ett uppskof. Hvad vi Svenskar hafva att önska är välvilliga upplysningar angående förhållandena i de båda rikena, Danmark och Norge, och detta har varit ändamålet med min framställning. Jag är till den grad tacksam för de upplysningar, som blifvit lemnade, den uppmärksamhet vida större än den förtjenat, som blifvit fästad vid min åtgärd i detta afseende, att jag saknar ord för att uttrycka det.

Hvad som särskildt gläder mig är den erfarenhet jag vunnit, att äfven inom Danmark och Norge åtskilligt i frågan återstår att göra. Det är ju också klart, att sällan är något menskligt så fullkomligt, att det icke behöfver förbättras, och särskildt när, såsom jag förut yttrat, de tillfälliga omständigheter, som tillkommit i lagstiftningen, i synnerhet då denna ej skett på en gång utan så småningom, verkat skiljaktigheter, torde en liten, modifikation eller justering af principerna ej vara obehöflig äfven i de andra länderna. Att behofvet deraf här blifvit erkänt har för mig varit innerligt glädjande, derföre att jag då kan hoppas, att frågan fortfarande skall omfattas med det intresse, att vi i Sverige slutligen kunna ernå en god lösning deraf.

Hvad slutligen prof. Aschehous ytrande angår, så ber jag att få förklara, att hos mig ingalunda funnits den ringaste mening att känna mig sårad af hr. professors ord, och jag tror mig kunna taga alla de närvarande till vittne på, att jag blott sade, att i principen närma sig våra institutioner så nära, att de skilnader, som under tidernas lopp uppkommit, blott kunna tillskrivas tillfälliga omständigheter. Det finnes således ej en skymt af anledning till att jag å min sida skulle känt mig sårad, och hvad särskildt angår yttrandet om, att vi här böra yttra oss fritt, så finnes det ingen menniska, som mer än jag sätter pris så väl derpå som på talarens egna frimodiga yttranden. Det är i förtröstan på, att denna åsigt skulle allmänt omfattas, som jag tillät mig att så väl i skrift som tal framställa anmärkningar mot den danska och norska rätten. Om något godt skall komma af våra öfverläggningar, så måste vi yttra oss fritt, och allra minst jag, som vet mig ofta nog hafva talat med alltför stor frihet, kan hysa någon tanke på att misstyda hvad som här fram-säges. Jag känner mig så lycklig, att efter så många års tysta önskningar få tala inför en församling af män med rent praktiskt syfte från de tre rikena, att jag icke nog högt kan känna mina förbindelser mot dem, då de uttala sina åsigter med lif och nerv.

Hermed erklæredes Forhandlingen om dette Æmne for sluttet.

Man gik derpaa til Forhandlingen af følgende Æmne:

»Om den literære og kunstneriske Ejendomsret*».

Overretsassessor **Bachke** fra Christiania: Det Diskussionsthema, jeg har tilladt mig at foreslaa, angaar den literære og kunstneriske Ejendomsret i dens internationale Forhold mellem de nordiske Riger. Under dette Synspunkt har den før været Gjenstand for Forhandlinger paa nordiske Møder. Men der er endnu Plads for gjensidige Forklaringer om de Sider, som vedkomme den rene Jurisprudens og Lovgivningstekniken.

I Norge er den gamle Frd. af 7. Januar 1741 fremdeles Hovedloven om Forlagsret til og Eftertryk af Skrifter; dog har den faaet nogle Tillæg ved Loven af 13. Septbr. 1830, Straffeloven af 1842 og Loven af 4. Juni 1866. Den kunstneriske Ejendomsret er først omhandlet i Loven af 12. Oktbr. 1857 om Forlagsret til og Eftertryk af Kobberstik, Stentryk, Træsnit og andre deslige Afbildninger og i Loven af 29. April 1871 om Eftergjørelse af Billedhuggeres og Modellørers Arbejder. I Sverig beror Skriftejendommen, for saa vidt angaar Fortryk og Eftertryk, paa Trykkefrihedsforordningen, og, for saa vidt angaar offentlig Opførelse paa Scenen, paa en kgl. Frd. af 20. Juli 1855. Den artistiske Ejendomsret er bestemt i Loven af 3. Maj 1867 om det originale Kunstværks Ret og forøvrigt i Trykkefrihedsforordningen. Hvis andre Bestemmelser skulde gives, ere de undgaaede min Opmærksomhed. Baade i Norge og Sverig er Lovgivningen i store Dele forældet og i mer eller mindre Grad Gjenstand for reformatoriske Bestræbelser. I Danmark er den stillet paa moderne Grund ved de to Hovedlove af 29. Decbr. 1857 om Eftertryk m. V. og 31. Marts 1864 om Eftergjørelse af Kunstværker; men disse Love have allerede faaet Tillæg og ere undergaaede Forandringer ved Lovene af 24. Marts 1865, 23. Febr. 1866 og 21. Febr. 1868. Dog falder Loven af 24. Marts 1865 om Beskyttelse af originale Fotografibilleder udenfor det opstillede Thema for Diskussionen.

Den literære og kunstneriske Ejendomsret er — saaledes som den er anerkjendt i de nordiske Love — en eksklusiv national Ret.

For Sverigs Vedkommende gjælder Fortryks- og Eftertryksforbudet kun til Fordel for Forfattere og Kunstnere, som ere

*) Se Tillæggets Bilag IX, S. 108.

svenske Undersaatter, og for svenske Udgivere af udenlandske Forfatters og Kunstneres Værker, for saa vidt og saa længe disse kun ere udkomne i Sverig. Retten til Opførelse er ligeledes kun anerkjendt med Hensyn til »svenske dramatiske Arbejder« og »musikalske dramatiske Arbejder af svenske Forfattere«. Ogsaa Forbudet mod Eftergjørelse eller Efterbildning af det originale Kunstværk refererer sig alene til Arbejder af svenske Kunstnere. Det er altsaa i Hovedsagen Forfatterens eller Kunstnerens Nationalitet, som gjør Udslaget.

Den norske Lovgivning beskytter mod Eftertryk kun Skrifter, Musikalier, Kobberstik og deslige Afbildninger, som nogen Indlænding justo titulo har erhvervet sig. Den originale Kunstnerrets Krav paa Beskyttelse mod Eftergjørelse er kun anerkjendt til Fordel for Billedhuggere og Modellører, som ere norske Undersaatter. I Hovedsagen kommer det altsaa an paa, om den, som har Forlagsretten, er norsk Undersaat.

I Danmark synes det, som om Lovene af 1857 og 186 $\frac{1}{2}$ gjøre Beskyttelsen afhængig af, hvorvidt Skriftet er udkommet, og Kunstarbejdet udført eller udgivet inden Riget.

Saadanne Bestemmelser undergaa i Almindelighed overalt Lempninger. For Sverigs Vedkommende er der dog med Hensyn til Fortryk og Eftertryk af Skrifter, Musikalier, Kobberstik, Træsnit og andet desl. samt med Hensyn til Opførelse af de for Scenen bestemte Arbejder, saa vidt vides, hverken Anledning til at tage Hensyn til Reciprocitet eller til at træffe traktatmæssige Regler om Beskyttelse for Fremmede; dog kan Kongen ved Privilegier indtil 20 Aar hjemle et fremmed Arbejde Værn mod Eftertryk. Derimod kan Loven af 3. Maj 1867 om Beskyttelse af den originale Kunstnerret i Tilfælde af Reciprocitet af Kongen erklæres anvendelig ogsaa paa Efterbildning af fremmede Kunstneres Arbejder, som inden Riget findes. I Norge blive Reglerne om Eftertryk i Følge Lovene af 1830 og 1857 uden videre anvendelige med Hensyn til fremmede Skrifter, Musikalier og de den reproducierende Kunst tilhørende Afbildninger, naar det i Ejerens Hjemland er forbudt at eftertrykke norske literære og kunstneriske Arbejder. Noget anderedes lyder igjen Regelen i Loven af 1871 om Eftergjørelse af plastiske Kunstværker. I Danmark gjaldt ifølge Frdn. af 7. Maj 1828 det samme System med Hensyn til Eftertryk af Skrifter som i Norge. Følgen var, at de to Lande, da derhos selve Eftertryksloven af 1741 var fælles, behandlede Eftertryk af danske og norske Skrifter fuldkommen paa samme Maade (jfr. dansk Cirk. af 7. Juni 1831). Nu er det i Danmark ved de ny Love om Skriftejen-

dommen og Kunstnerretten foreskrevet, at deres Bestemmelser under Forudsætning af Gjensidighed ved kgl. Frd. ganske eller delvis kunne udvides til at gjælde fremmede Skrifter og Kunstværker. Derhos er der baade i Danmark og Norge under Forudsætning af Gjensidighed vedtaget Regler om Oversættelser af svenske Skrifter.

Det vides ikke, at der enten i Danmark eller i Sverig, forsaa-vidt dertil overhovedet er Anledning, er udkommet nogen kgl. Frd., der udvider den nationale Retsbeskyttelse til Skrifter og Kunstværker, tilhørende de andre nordiske Lande. De danske og norske Love om Oversættelser af svenske Skrifter ere ligeledes blevne upraktiske paa Grund af manglende Reciprocitet fra svensk Side. Det eneste Exempel paa gjensidig Retsbeskyttelse er det mellem Norge og Danmark ved Frd. af 1828 og L. 1830 etablerede indbyrdes Værn mod Eftertryk af norske og danske Skrifter. Og selv i den Retning er der blevet rejst Tvivl, om dette fremdeles kan gjælde efter de ny danske Love, der ophæve Frd. 1741 og bygge den internationale Retsbeskyttelse paa en anden Basis. Men denne Tvivl er forhaabentlig ubegrundet.

Det er umuligt, at en saadan Tilstand kan blive bestaaende. I denne Forsamling er det overflødigt at gjentage, hvad Theorien siger om den barbariske Forskjel mellem Eftertryk og Eftergjørelse af inden- og udenlandske Værker. Det er ogsaa tilstrækkelig bekjendt, hvorledes de fleste Stater dels ad Lovgivningens Vej dels gennem Traktater have gjort Skridt til i stedse større Udstrækning at imødekomme de Krav, som den internationale Omsætning i vore Dage stiller til en ensartet Behandling af den hjemlige og den fremmede Autorret.

Dette Krav maa især gjøre sig gjældende mellem Lande, som sammenknyttes ikke blot ved en stigende Samfærsel, men ogsaa ved ensartede Kulturforhold og et sprogligt og nationalt Fællesskab og derfor ere eller i alt Fald stedse mere og mere blive et eneste fælles Marked for hverandres literære og kunstneriske Værker. Dette er netop Tilfældet mellem de tre nordiske Riger. Forfattere og Komponister fra det ene Land lade stedse i større Omfang deres Arbejder udkomme hos Forlæggere i et af de to andre. Boghandlerne samles i nordiske Møder, aftale fælles Foranstaltninger og grundlægge et fælles Organ. Publikum gjør ved sine Indkjøb altid mindre Forskjel paa, fra hvilket af de tre Lande Skriftet er. Svenske Skuespillere opføre Aar efter Aar svenske dramatiske Arbejder i Christiania, og tilsvarende Exempler kunne nævnes fra de andre nordiske Riger. For saa vidt man ved Indkjøb af Kunstværker gaar udenfor sit eget Land, holder man sig fortrinsvis til de

nordiske Kunstnere; det er i alt Fald ikke uhørt, at norske Kunstnere have faaet deres første Uddannelse ved Akademierne i Stockholm og Kjøbenhavn og have Ateliers i disse Riger; omvendt have Kunstnere fra de andre nordiske Lande ogsaa lært af den norske Kunst; skandinaviske Kunststillinger og Kunstnermøder ere et yderligere Bevis paa Fællesskabet. Selv Bog- og Kunstkritiken er i Grunden allerede fælles nordisk.

Det eneste, som generer den naturlige Udvikling, forstyrrer Udbygningen af en fælles nordisk Bog- og Kunsthandel og bedrager Forfattere og Kunstnere for de retmæssige Krav, de have paa Fordelen af et større Publikum, er den mislige Lovgivning. I det internationale Forhold mellem Nordens Lande er den saadan, at en nordisk Digter, hvis Navn er gaaet vidt, med Grund har kunnet sige, at den samme Lovgivning, der kjender en Beskyttelse for Laksen i Elvene og Vildtet paa Fjeldene, ikke har undset sig for at prisgive Forfattere og Kunstnere.

En Reform, som allerede saa tidlig som i 1828 har været under Forhandling mellem de nordiske Regjeringer, har senere flere Gange været paa Dagsordenen. I de sidste Tider har den været forlangt paa de skandinaviske Møder i 1866 baade af de nordiske Boghandlere og Nationalekonomer og et Par Aar efter af den nordiske Forening i Stockholm. Nu da der foreligger Forslag til grundlovmæssig Forandring af Trykkefrihedsforordningen i Sverig, sigtende blandt andet til at give Lovgivningen fri Hænder med Hensyn til den literære Ejendomsret, og da de norske Love om Eftertryk m. v. skulle undergives en gennemgribende Omarbejdelse, turde Tiden være kommen til at vise Retfærdighed mod dem, som arbejde i den nordiske Literaturs og Kunsts Tjeneste.

Det første, som vækker Opmærksomhed, er, at de nordiske Love med Hensyn til de internationale Forhold frembyde et temmelig fuldstændigt Prøvekort af alle mulige Systemer. Værkets Nationalitet bestemmes forskjellig, snart efter andres, snart efter den Forlagsberettigedes Undersaatsforhold, snart efter Udgivelses- eller Udførelsesstedet. Med Hensyn til Lovgivningerne viser sig en lignende Forskjel; snart er det exclusive System aldeles ubetinget; snart tillades det modereret paa Grund af den saakaldte formelle Reciprocitet; snart betinges Moderationen af fuld materiel Gjensidighed; snart skal Spørgsmaalet, om Reciprocitet er tilstede, afgjøres af Domstolene og altsaa for hvert enkelt Tilfælde efter de foreliggende Oplysninger; snart skal det afgjøres én Gang for alle ved en kgl. Forordning.

Disse Afvigelser have ingen principiel Grund og synes at være rent tilfældige. I Henseende til Nationalitetsbestemmelsen maatte man derfor kunne enes om det i sig selv simpleste, i den sidste nordtydske Lov optagne og allerede før i Sverig principmæssig godkendte System, hvorefter den nationale Ret beskytter alle Værker af Indlændinge uden Hensyn til Udgivelses- eller Udførelsessted samt de Værker af Udlændinge, som udgives af indenlandske Forlæggere. I Henseende til Udvidelsen af den nationale Retsbeskyttelse til fremmede Værker er det danske System det mest praktiske; det er ikke ukjendt i Sverig, og det blev ved Loven af 1866 om Oversættelser af svenske Skrifter bragt til Norge; maaske man saaledes kunde enes om en Regel, hvorefter Udvidelsen vel knyttes til Gjensidighed, men bestemmes af Kongen efter et én Gang for alle afgivet frit Skjøn over alle for Haanden værende Omstændigheder.

Efter min Overbevisning har den Theori i Hovedsagen Ret, som erklærer, at Forskjellen i Behandlingen af inden- og udenlandske Værker mangler tilstrækkelig Grund. Det maa dog medgives, at der endnu kan være praktiske Vanskeligheder ved at bryde paa et nedarvet System. Men i Forholdet mellem de nordiske Riger er det saa langt fra, at praktiske Interesser ere i Vejen for, at de tvertimod kræve, at man lader Forskjellen falde. Klart er det, at de danske og norske Love af 1866 om Oversættelser af svenske Skrifter ere byggede paa Forudsætningen af, at der i Henseende til simpelt Eftertryk ikke bør gjøres Forskjel paa svenske, danske og norske Skrifter. Men Erfaringen om, hvor lidet disse Love have frugtet, synes at vise, at Grundsætningen tiltrænger en ny Bestyrkelse. Efter min Tanke kunde en saadan gives i en Form, der fra norsk Side vilde lyde saaledes: Som indenlandske behandles ogsaa Værker af svenske og danske Forfattere og Kunstnere samt Værker, der udkomme paa Forlag af svenske og danske Undersaatter. Selv de Ængsteligste maatte tilfredsstilles, hvis der tilføjedes: Denne Bestemmelse træder i Forhold til hvert enkelt af disse Landes Undersaatter i Kraft fra den Tid, som, efter at tilsvarende Regel til Beskyttelse af norske Forfattere, Kunstnere og Forlæggere er truffet i Sverig eller Danmark, af Kongen fastsættes. Alligevel vindes den Fordel, at man kan se bort fra en Afvejning mellem det Indhold, man i de tre Lande giver den literære og kunstneriske Ejendomsret.

Jeg nødsages endnu til at opholde mine Herrer med en Sam-

menligning mellem de nordiske Loves materielle Indhold; men jeg skal indskrænke mig til at paapege de væsentligste Divergenser.

Hvad nu for det første den literære Ejendomsret angaar, samstemme de nordiske Love i at betegne som dens Gjenstande Bøger og andre Skrifter, derunder indbefattet Musikalier, geografiske, topografiske, naturvidenskabelige og lignende Tegninger og Afbildninger, der i Almindelighed stilles i Klasse med Skrifter. Trykkefrihedsforordningen i Sverig indbefatter under Skrift alt, hvad der gennem Tryk lægges under Almenhedens Øjne; den norske og danske Lovgivning henholder sig til det konventionelle Begreb. I Danmark og Sverig beskyttes baade Manuskriptet og det trykte Skrift; i Norge har Theorien heldet til at udelukke Manuskriptet. I Danmark behandles i Reglen mundtlige Foredrag som Manuskripter; i Sverig er det Arbejde, som gennem mundtligt Foredrag forelægges Almenheden, ubeskyttet; og det samme er blevet Lov i Norge.

Ifølge alle tre nordiske Love stiftes den literære Ejendomsret ved Forfatterskabet; dog kræves i Norge maaske tillige Udgivelse. Intet Steds strækkes Beskyttelsen udover, hvad der skyldes den originale Aandsproduktion. Dog staar tildels endnu ældre Privilegier ved Magt; i Sverig kan derhos gives ny Privilegier paa højst 20 Aar.

Den literære Ejendomsret indbefatter efter dansk og svensk Lov to Rettigheder, nemlig den udelukkende Ret til gennem Trykken at mangfoldiggjøre Skriftet og den udelukkende Ret til den offentlige Opførelse af dramatiske og musikalsk-dramatiske Værker. I Norge er Forfatteren kun beskyttet mod Eftertryk.

I Danmark er Skriftejendommens Varighed i begge Retninger bestemt til Forfatterens Levetid og 30 Aar efter hans Død, eller, for saa vidt Værket er anonymt, pseudonymt eller posthumt, til 30 Aar efter Udgivelsen. Dog er Fristen med Hensyn til Eftertryk af et offentliggjort Skrift forlænget til 50 Aar efter Forfatterens Død eller efter Omstændighederne til 50 Aar efter Udgivelsen. Retten nedarves ab intestato kun til Forfatterens Ægtefælle, Livsarvinger, Forældre og Søsken, og den bortfalder, hvis Exemplarer af det sidste Oplag af Værket i 5 Aar ikke have været at erholde hos Forlæggeren. I Norge er det ikke bragt fuldkommen paa det Rene, om Beskyttelsen mod Eftertryk er begrændset til Forfatterens Levetid, eller, om den er evig, paa Betingelse af, at Skriftet stadig holdes tilgængeligt i Boghandelen. I Sverig er Eneretten til ved Trykken at mangfoldiggjøre et Skrift gennem a'le

Tider tillagt Forfatteren og hans Retsefterfølgere, paa Betingelse af, at der hvert 20de Aar efter Forfatterens Død udkommer et Oplag; Eneretten til Opførelsen varer derimod kun gennem Forfatterens Levetid, dog, hvis Skriftet er trykt, mindst 5 Aar efter Trykningen. De Tvivl, som baade i Norge og Sverig kunne opstaa i Henseende til anonyme og deslige Skrifter, skal jeg forbigaa.

Hvad den artistiske Ejendomsret angaar, er dens Gjenstand en dobbelt:

først det originale Kunstværk, dernæst Kobberstik, Lithografi, Træsnit og lignende, den reproducerende Kunst tilhørende Gjengivelser af et originalt Kunstarbejde.

Heraf flyde to Rettigheder:

den Eneret, som knytter sig til det originale Kunstværk og tilkommer den egentlige Kunstner, og den Eneret, som knytter sig til den kunstneriske Gjengivelse og tilkommer den reproducerende Kunstner,

hin svarende til den originale Forfatterret og denne til Oversætterens Ret.

De nordiske Love kjende i større eller mindre Omfang begge disse Rettigheder.

Bortset fra enkelte Detailspørgsmaal kunne de danske og svenske Love siges at stemme overens i Behandlingen af den originale Kunstners Ret; der tillægges ham nemlig følgende Rettigheder:

1. Ingen maa til Salg eftergjøre en Kunstners originale Arbejde uden hans Samtykke, naar Gjengivelsen hører til samme Kunststart som Originalen. Denne Ret, man kan kalde den Enkeltkopiens Ret, varer Kunstnerens Levetid.
2. Enhver har Eneret til at lade sine originale Kunstværker gjengive paa mekanisk Vej ved Kobberstik, Træsnit eller lignende Kunst og ved Midler, der ikke forudsætte nogen mellemkommende kunstnerisk Virksomhed, saasom ved Fotografi eller Afstøbning. Denne Rettighed — man kan kalde den Masseproduktionens Ret — varer efter begge Love gennem Kunstnerens Levetid og i Sverig 10 Aar og i Danmark 30 Aar efter hans Død.

I Norge haves en Lov, som forbyder til Salg at eftergjøre en Billedhuggers eller Modellørs originale Arbejde i Kunstnerens Levetid. Forøvrigt kjender den norske Lovgivning ingen Beskyttelse for den originale Kunstner.

Med Hensyn til den kunstneriske Gjengivelses Ret foreskrive de norske og svenske Love, at den reproducerende Kunstner for sin i Trykken udkomne eller for Trykken bestemte Gjengivelse og altsaa navnlig for sit Kobberstik, sit Træsnit eller sit Lithografi har den samme Beskyttelse som Forfatteren for sit Skrift. I Danmark har den reproducerende Kunstner den samme Beskyttelse for sit Arbejde som den originale Kunstner for sit Originalværk med Hensyn til den saakaldte Massereproduktion.

Disse og flere Divergenser bør og ville uden Tvivl for en stor Del forsvinde ved den forestaaende Reform. Men, da jeg forudsætter, at Stemningen ikke kan være delt i saa Henseende, skal jeg ikke standse herved, men kun henlede Opmærksomheden paa Spørgsmaalet om Forfatter- og Kunstnerrettens Varighed.

Der er endnu et Punkt i Eftertrykslovgivningen, som nærmere maa omhandles; det er Forholdet med Hensyn til Oversættelser. Alle de nordiske Love samstemme vistnok deri, at Oversætterten med Hensyn til sin Oversættelse betragtes som Forfatter. Men i Henseende til Spørgsmaalet om, hvor vidt enhver frit kan udgive Oversættelser, ere deres Bestemmelser højst besynderlige.

Den svenske Lov fortolkes saaledes, at det ikke uden Forfatterens Samtykke er tilladt at oversætte svensk Mands paa et fremmed Sprog udgivet Skrift; derimod staar det enhver frit for at oversætte en Udlændings Skrift.

De danske og norske Love af 1866 anerkjende betingelsesvis, at det er Eftertryk, uden Tilladelse af Udgiveren at oversætte et i Sverig udgivet svensk Skrift. Derimod er det fuldkommen lovligt for enhver at oversætte alle andre Skrifter. Hvis Lovene af 1866 blive praktiske, vil Resultatet blive, at man i Danmark og Norge frit kan oversætte for det første alle udenlandske Skrifter, som ikke ere svenske, for det andet alle svenske Skrifter, som ere udgivne andet Steds end i Sverig, f. Ex. i Christiania eller Kjøbenhavn, for det tredje alle indenlandske Skrifter uden Forskjel.

Lovene af 1866 have følgelig bragt det norske og danske System ud af Ligevægt; man kan nemlig ikke blive staaende ved at forbyde Oversættelse af svenske Bøger, udgivne i Sverig, og samtidig tillade den, naar Bogen er udgivet i Norge eller Danmark. Dernæst kan man ikke nægte indenlandske Forfattere den Eneret til Oversættelse af deres paa Svensk eller et andet fremmed Sprog udgivne Skrifter, som man tilstaar svenske Forfattere med Hensyn til deres. Rimeligvis har man ikke tænkt sig, at Indlændinge skulde benytte sig af noget fremmed Sprog eller tiltrænge

at lade deres Værker oversætte for deres eget Folk. Men lærde Skrifter have fra gammel Tid ofte været affattede paa Latin; og nu til Dags haves i alt Fald i Norge ikke faa Exempler paa, at lærde Fag-skrifter, især i Naturvidenskaberne, udgives paa Engelsk, Fransk eller Tydsk. Videre er det bekjendt, at Skandinavien ifølge Jor-nandes er officina gentium vel vagina nationum og endnu viser sig frugtbar paa ny Sprogdannelser.

Maa derfor Systemet reformeres, er følgende at tage i Betragtning:

at Theorien idelig sætter en Oversættelse, som ikke er autori-seret af Forfatteren, ved Siden af simpelt Eftertryk, at dette er i ligefrem Konsekvens med den Regel, hvorefter den originale Kunstner har Eneret til at reproducere eller omsætte sit originale Kunstværk i Lithografi, Kobberstik; Træsnit o. desl.,

at Lande som Frankrig og Holland i deres Praxis eller i deres Love vedkjende sig denne Konsekvens,

at man i de Lande, hvor man i Principet frigiver Adgangen til at oversætte, ikke betragter et Skrifts Overførelse fra en Dialekt i en anden under Synspunktet af en Oversættelse, men henfører det uden videre til Eftertryk,

og at man overalt i det mindste giver Forfatteren en Eneret til Oversættelsen, naar Skriftet er affattet i et dødt Sprog, og tillige under visse Forbehold og paa en kort Tid, naar det er affattet i et fremmed levende Sprog.

Jeg lader det staa derhen, hvor vidt der bør gjøres nogen Indskrænkning i Friheden til at oversætte Skrifter, som ere at anse for udenlandske; Betænelighederne ere store for Nationer som de nordiske.

Jeg vil indskrænke mig til at betragte Spørgsmaalet i Forhold til, hvad jeg kalder indenlandske, d. e. nordiske Skrifter. Hvad nu angaar de Skrifter, som ere affattede i noget af de tre Landes Sprog, er det for mig afgjørende, at disse Sprog i Virkeligheden kun ere Dialekter af samme Sprog. Men, da man i vore Lande er subtil i Opfatningen af Forskjellighederne, vil jeg ikke inhærere denne min Mening paa dette Sted, men indskrænke mig til at henholde mig til det i de danske og norske Love af 1866 om Oversættelse af svenske Skrifter vedtagne Princip, der er fuldkom-men tilstrækkeligt. Hvad dernæst angaar indenlandske Skrifter, affattede i andre Sprog, er der vistnok ingen Betænelighed ved at tillægge Forfatteren Eneretten til Oversættelse, hvis Skriftet er affattet paa et dødt Sprog — noget, som maaske ogsaa før har

været antaget baade i Danmark og Norge. Er derimod Skriftet affattet i et fremmed levende Sprog, er Sagen tvivlsommere, navnlig med Hensyn til Udlændinges Værker, som udgives af indenlandske Forlæggere; thi for saa vidt staar Sagen ganske i samme Stilling, som naar der handles om Oversættelser af udenlandske Skrifter, og det saa meget mere som Forlaget eller Udgivelsen vel maa anses for indenlandsk, selv om Udlændinge ere delagtige i samme.

Idet jeg derfor ser bort fra disse tvivlsomme Tilfælde, vil jeg formulere min Tanke om den Del af Materien, som synes mig ubetænkelig. Fra norsk Standpunkt vilde den lyde omtrent saaledes: Oversættelse uden Samtykke af Forfatteren af det originale Skrift straffes som Eftertryk, hvis det oversatte Skrift er affattet i et dødt Sprog eller i nogen af de nordiske Sprogformer, eller hvis det paa Grund af Forfatterens Undersaatsforhold henregnes til indenlandske Skrifter. Denne Bestemmelse er betinget af, at Forfatteren paa Titelbladet har forbeholdt sig Retten til Oversættelse, og bortfalder, naar han ikke inden fem Aar, regnet fra Udgangen af det Aar, Skriftet først udkom, har besørget en Oversættelse og indleveret et Exemplar af den paa Universitetsbibliotheket i Christiania.

De Punkter, med hvilke jeg hidtil har beskæftiget mig, ere af den Beskaffenhed, at der alene kan være Spørgsmaal om at udtale Ønsker og Meninger. Der staar imidlertid endnu tilbage et Punkt, som deri adskiller sig fra de andre, at det ligger i de tilstedeværende Videnskabsmænds Hænder, om det skal lede til et praktisk Resultat.

Det er dristigt af en praktisk Jurist, som kun tilfældigvis og for enkelte specielle Formaal kommer i en flygtig Berørelse med rent theoretiske Undersøgelser, at rejse det store Spørgsmaal om en fælles nordisk Jurisprudens. Min Undskyldning ligger deri, at Spørgsmaalet stilles fra et praktisk Synspunkt og udtrykker Hovedsummen i de Tanker, som have kaldet adskillige til dette Møde. Rigtignok tænkes ikke paa en fælles skandinavisk Jurisprudens blot som ved højtidelige Lejligheder, men til daglig Brug.

De danske og norske Jurister, som have deres Udgangspunkt fra Ørsted, vide, hvad en fælles dansk og norsk Jurisprudens har at betyde. Men nu vokser saavel i Lovgivning som i Praxis og Theori frem en Mængde, i Hovedsagen tilfældige Afvigelser, som gjøre en umiddelbar gjensidig Benyttelse af de to Landes juridiske Literatur vanskelig og utryg for praktiske Jurister, som ikke have

Tid til at følge Udviklingen i dens Detailler. Det vundne fælles Standpunkt staar derfor i Fare for at gaa tabt. Den svenske Retsudvikling har fulgt andre Baner, men i de senere Aar er det kjendeligt, at Principerne i den norske, svenske og danske Ret bøje sig sammen; for den praktiske Jurist er dette dog til ingen Nytte, saa længe Videnskaben ikke tager sig af Sagen. Fremdeles maa bemærkes, at den overordentlige Udvikling, Samfærsele og Samhandelen har taget, i den sidste Tid saaledes har forøget Forretningsforholdene mellem de tre Folk, at der stedse hyppigere forekommer Retstilfælde, der kræve en nærmere Kjendskab til de andre Landes Love og undertiden give Anledning til Konflikter mellem dem. Der er derfor et blandt praktiske Mænd udbredt Ønske om, at Videnskaben maatte komme Praxis til Hjælp, sammehstille Retsreglerne i de tre Lande, paavise Overensstemmelserne og lægge Afgivelserne og deres Konsekvenser for Dagen.

Heller ikke kan det indses, hvorledes Videnskabeligheden kunde tabe derved, at Videnskaben vokser ud til en Fællesjurisprudens. Tvertimod maa Sammenligningen nødvendig lede til en dybere Indsigt i Retsreglernes Udviklingsgang, en skarpere Bestemmelse af deres Hovedprinciper og en stadigere Paavisning af de praktiske Grunde, som de skyldte deres Tilværelse og Form. Hvor vigtigt dette er for den praktiske Jurist, er aabenbart for enhver, som har set den Kasuistikens Afgrund, hvorimod Praxis altid helder. En anden Side er den, at intet af de nordiske Lande enkeltvis kan ofre den juridiske Videnskab al den Aandskraft, som en alsidig Behandling af alle dens Grene og en stadig Opmærksomhed paa Ideernes uafadelige Vækst og Skiftninger kræver, og at de derfor alle tiltrænge den Hjælp, de kunne faa fra hverandre for at sikre den jævne og rolige Udvikling. For den juridiske Videnskabs Chefer maa det jo desuden være ønskeligt at kunne henvende sig til det større Publikum.

Det er muligt, at der endnu i enkelte Brancher kan mangle de fornødne Forarbejder. Men i den Materie, som her har beskæftiget os, kræves i alt Fald ingen saadanne Forarbejder. Og det praktiske Formaal, som har bragt mig i Berørelse med denne Materie, har overbevist mig om, at en Fællesteori er en nødvendig Betingelse baaede for at vinde frem til en tilfredsstillende Lovgivning om Beskyttelse for den nordiske Literatur og Kunst og for, om dette Maal kunde naas, at bevare det vundne Standpunkt under Reglernes Anvendelse i hvert af de tre Lande.

Landshöfdingen, Grefve Sparre från Venersborg: Jag var icke beredd att yttra mig öfver detta ämne, men då ingen begärt ordet, ber jag att i största korthet få tillkännagifva min mening. Frågan är bland dem, som i Sverige stå på dagordningen, vi känna behöfvat af en lag i detta hänseende, och det synes mig icke kunna vara något tvifvel om, att de principer, som den ärade motionären här uttalat, äro de riktiga. Han sade, att han icke vidare utvecklade dessa principer, men jag har här ett aftryck ur Retstidenden, der han med en fullständighet, som åtminstone för mig varit alldeles tillräcklig, framställt behöfvat af deras genomförande. De fyra punkter, som motionären uppsatt, synas mig också så axiomatiskt riktiga, att församlingen icke kan annat än bifalla dem. Då jag i den fråga, som jag sjelf framställt, icke begärde någon omröstning, så vill jag deremot i denna hemställa, att juristmötet måtte bifalla de af hr. Overretsassessor Bachke framlagda punkter. Tiden är redan långt framskriden, så att jag förmodar, att herrarne icke äro roade af långa tal, och sådana behövas icke heller, ty saken talar för sig sjelf.

Hermed erklæredes Forhandlingen over dette Æmne for sluttet, og man gik til Afstemning over de af Højesteretsassessor Bachke stillede Forslag til Resolutioner, saalydende:

1. At den Retsbeskyttelse, som inden hvert af de nordiske Riger er tilstaaet Indlændingers Skrifter og Kunstværker, bør ved Lovgivning udvides til at gjælde ogsaa Skrifter og Kunstværker, hvortil Undersaatter af de to andre Riger have den literære og kunstneriske Ejendomsret;
2. at der i hvert af Landene bør tillægges Forfatterne en passende tidsbegrændset Beskyttelse mod Oversættelse af deres Skrifter;
3. at der ved den forestaaende Reform af den svenske og norske Lovgivning om den literære og kunstneriske Ejendomsret bør have for Øje at tilvejebringe den størst mulige Overensstemmelse mellem dem indbyrdes og med den danske; og
4. at denne Del af Retssystemet i den videnskabelige Behandling bør anskues under Synspunktet af en nordisk Fællesret og som Gjenstand for en fælles nordisk Jurisprudens.

hvilke enstemmig vedtoges.

Efter at derpaa Dagsordenen for næste Møde, Lördagen den 24. August Kl. 10, var opgiven, hævedes Mødet Kl. 3³/₄.

Tredje Møde.

Lørdagen den 24. August Kl. 10.

Forhandlingsprotokollen for forrige Møde blev oplæst og vedtaget.

Formanden: Ærede Herrer ville have modtaget Forslag til Grundbestemmelser for de nordiske Juristmøder. Jeg skal bemærke, at jeg ønsker at foretage denne Sag til Forhandling, naar det Æmne, som staar først paa Dagsordenen, er behandlet til Ende.

Man gik derpaa til Forhandlingen af Spørgsmaalet: „Om Formueforholdet mellem Ægtefæller“).

Professor Aschehoug fra Christiania: Spørgsmaalet om, hvorvidt den retlige Stilling, som Kvinden nu indtager, er billig og retfærdig, har, som det er mine Herrer bekjendt, i den senere Tid været paa Dagsordenen i næsten alle civiliserede Samfund. Der er af Kvinderne, eller endnu mere paa deres Vegne, først og fremmest forlangt en større Adgang til at drive de Næringer, som de efter deres Natur kunne; dernæst en større personlig Handleevne, en større Kontraktfrihed; fremdeles en større Understøttelse fra Statens Side gennem offentlige Skoler, for at Kvinderne kunne uddanne sig for den Livsgjærning, hvortil man giver dem Adgang, og endelig har man forlangt politiske Rettigheder for Kvinderne. En Del af disse Krav er bleven opfyldt; men dermed har man ikke slaaet sig tiltaals. Bestræbelsen efter at forbedre Kvindens Stilling har vistnok sin dybeste Grund i den voksende Villighed til at yde den Svage Bistand og den Undertrykte Ret, som er et af vor Nutids smukkeste Træk; men det staar ikke til at miskjende, at Bevægelsen ogsaa for en stor Del har en ydre, historisk Foranledning, og dette gjælder navnlig om Kravet paa en Forandring i den gifte Kvindes formueretlige Stilling. At dette Krav har gjort sig saa stærkt gjældende og i visse Lande er blevet imødekommet i saa stor Udstrækning, skyldes visselig i ikke ringe Grad den historiske Omstændighed, at den gifte Kvindes formueretlige Stilling i et Par af

*) Se Tillæggets Bilag VIII, S. 78 fg.

den civiliserede Verdens mest fremragende Samfund tidligere har været ordnet paa en Maade, der indeholdt den mest skrigende Uretfærdighed. Dette var ikke Tilfældet efter den justinianæiske Ret, der i sit Totalsystem maa siges at have beskyttet Kvindens Formuerettigheder i en større Udstrækning, end rimeligt kunde være, og det samme gjælder tildels endnu om de nyere Lovgivninger, der nærmest støtte sig til den justinianæiske Ret, saasom Italiens og Østerrigs, hvor man dog imidlertid har indskrænket Beskyttelsen for Kvinden for den Del af hendes Formue, der er undergivet Mandens Raadighed, saa at den ikke mere er saa farlig for den almindelige Kredit som efter Romerretten. I den oprindelige germaniske Ret var den gifte Kvindes retlige Stilling ikke saa gunstig som efter den justinianæiske Ret; thi vistnok beholdt Kvinden efter Ægteskabets Indgaaelse sin Formue som Særeje, og det blev ikke udtrykkelig sagt, eller ligefrem bestemt, at hun skulde være umyndig; men hun kom ved Ægteskabet under Mandens Beskyttelse, under hans Forsvar, og dette Forsvar uddannede sig til en Custodia, eller Coverture, som det hedder i den engelske Ret, der efterhaanden blev til et formeligt Værgemaal, som i det væsentlige gjorde Kvinden umyndig. Paa denne Basis har det Formueforhold, der ved Ægteskabet indtraadte mellem Ægtefællerne, saafremt de ikke ved Ægtepagt havde aftalt noget andet, i de forskellige Retsterritorier udviklet sig til en Mangfoldighed af Former, der imidlertid kunne sondres fra hinanden i tre Hovedgrupper. For det første har Forholdet i nogle Lande udviklet sig til det fuldstændige Formuefællesskab mellem Ægtefællerne, som vi danske og norske Jurister saa godt kjende, og som har sit nødvendige Accessorium, Kvindens Umyndighed under Mandens Værgemaal. Denne Form af Forholdet finder ikke alene Sted hos os, skjønt den maaske her er gennemført stærkere end i andre Lande; men den findes ogsaa i visse Dele af Tydskland og i Holland. Den anden Form er den, at enhver af Ægtefællerne beholder som sit Særeje det Jordegods, den ene eller den anden af dem ejede, da Ægteskabet blev indgaaet, eller senere erhverver ved Arv, Gave eller Testamente, hvorimod den øvrige Formue bliver fælles Ejendom under Mandens Bestyrelse. Det er denne Form af Forholdet, som finder Sted i Sverig og Frankrig, og som vistnok ikke er ganske uforenelig med en vis Grad af Myndighed hos Kvinden, men som dog næsten med Nødvendighed kræver, at hun i det væsentlige er umyndig. Den tredie Form er den, at enhver af Ægtefællerne beholder sin Formue som Særeje, men at Manden faar en usus fructus over Konens Formue, i alt Fald saa længe

Ægteskabet varer. Denne Form finder Sted efter den preussiske Ret og er optagen i en anden, i den senere Tid given, meget anset Lovbog, nemlig den Zürichske. Denne Form er forenelig med en næsten fuldstændig Myndighed for Kvinden, saaledes som Tilfældet er i Preussen; men den tilsteder ogsaa, som Züricherlovbogen viser, at hendes Myndighed i væsentlig Grad begrænses. De fleste af disse Landes Lovgivninger tillade imidlertid Ægtefællerne ved en Ægtepagt, der er indgaaet før Ægteskabet, at ordne deres formueretlige Forhold anderledes, og de tillade desuden, saa godt som uden Undtagelse, Hustruen at forlange Formuefællesskabet ophævet, eller at hendes Særeje tages ud af Mandens Bestyrelse, hvis han misbruger sin Ret og bortødsler den fælles Formue, eller sætter hendes Særeje i Fare ved uforstandige Dispositioner. Ingen af disse Former bringer Hustruen i en saa slet Stilling, at den giver den naturlige Retsfølelse nogen stor Forargelse. I de fleste Samfund, hvor man har haft disse Former af Ægtefællernes Formueforhold, har den almindelige Mening, selv hos Kvindekjønnen, været forsonet dermed; man har vænnet sig til de Mangler, som klæbede ved denne stedfindende gamle retlige Ordning, og det er ikke fra disse Lande, at Fordringen om en gennemgribende Forandring i det omhandlede Retsforhold er udsprungen. Denne Fordring er opvokset paa engelsk Jordbund; thi i England og i Nordamerika var Kvindens Retsstilling efter den gamle nationale Ret en ganske anden. Ifølge den uskrevne engelske Ret, the common law, betragtedes Ægtefællerne i Grunden blot som én juridisk Personlighed, saaledes at Manden næsten fuldstændig opslugte Kvindens juridiske Tilværelse; jeg skal imidlertid ikke gaa ind paa en Detail af dette i andre Retninger, end den, der her foreligger til Diskussion. Reglen var vistnok den, at Manden ikke erhvervede Ejendomsret over, ja, ikke en Gang Medejendomsret i Hustruens Jordegods, det vil sige i den Slags Rettigheder over Jord, som man i England kalder real estate; dette Gods forblev Hustruens Særeje, skjønt undergivet Mandens usufruktuariske Raadighed. Derimod var den engelske Retsregel den, at Løsøre, derunder indbefattet al den Slags Raadighed over fast Ejendom, som i den engelske Ret kaldes chattels real og som omfatter Lejemaal paa et bestemt Antal Aar, om det ogsaa er meget langt — alle disse Formuerettigheder over Gjenstande, som før Ægteskabet tilhørte Konen, eller under dette tilfaldt hende, blev Mandens udelukkende Ejendom. Det er den store Forskjel, at efter den kontinentale Retsregel blev den fælles Ejendom et Fællesbo, hvori Hustruen var Lottager med Manden i Almindelighed for Halvdelen;

men efter den engelske Ret blev Manden Eneejer af denne Formue. Systemet var imidlertid ikke ganske rent. For det første maa det bemærkes, at dette kun gjaldt om det Løsøre, som Manden ligesom havde perciperet, havde faaet fat paa. Hvad Englænderne kalde choses in action, Fordringer, som ikke vare indtalte, ansaas endnu at tilhøre Hustruen. Hvis altsaa Hustruen medbragte eller under Ægteskabet erhvervede en Gjældsfordring eller en Statsobligation, og Manden døde, førend han havde faaet Gjælden betalt, eller førend han havde solgt Statsobligationen, saa fulgte Fordringen Hustruen; hun beholdt den, naar Manden døde. Denne havde derimod fuld Frihed til at indtale Fordringen og til at sælge Statsobligationen, og, naar han havde gjort det, saa blev Formuen hans. Oprindelig var det visselig ikke, saa vidt jeg kan skjønne, den engelske Rets Tanke, at Manden saaledes skulde erhverve udelukkende Ret over Formuen; thi den engelske Ret havde Regler, som vise, at man oprindelig har havt den Forestilling, at Boet egentlig var et Fællesbo. Saaledes var det Regel, at, naar Ægteskabet blev opløst ved Mandens Død, saa skulde Konen i alt Fald have en pars rationabilis af Mandens Formue i Løsøret, nemlig en Andél, som bestod i Halvdelen, hvis Manden ingen Descendenter efterlod sig, og i modsat Fald i en Tredjedel; men denne Hustruens Ret til en pars rationabilis forsvandt igjennem Sædvanen og blev allerede i Slutningen af forrige Aarhundrede igjennem statut law fuldstændig betagen Hustruen. Hun havde efter den gamle engelske Lov endvidere et Slags Arveret, nemlig Ret til dower, som bestod i en Ret til usufruktuarisk Nydelse, saa længe hun levede, af en Tredjedel af Mandens Jordegods, efter at Ægteskabet var ophævet; men denne Ret til dower er igjennem en Retsudvikling, hvis Detailler jeg ikke her skal gaa ind paa, i England tilintetgjort for Hustruen, saa at den engelske Ret lige indtil Aaret 1870 stod saaledes — jeg skal tage et anskueligt Exempel i Stedet for at udtrykke mig abstrakt — at, naar en Enke, som f. Ex. ejede 100,000 £ i Værdipapirer eller Løsøre, eller ogsaa Forpagtningsret til Jordegods, uden at gjøre Ægtepagt giftede sig med en Mand, som intet ejede, saa kunde han borttestamentere hele Formuen, uden at levne hende en eneste Skilling, forudsat, at han havde været forsigtig nok til at sælge hendes Statspapirer og at disponere over Fordringerne saaledes, at de vare gaaede over fra hendes Navn til hans. For den formuende Klasse betød dette i Virkeligheden ikke saa meget, fordi det praktiske Liv i England medførte, at formuende Folk altid gjorde Ægtepagt. Det kunde saaledes for den formuende Klasse Vedkommende ikke siges, at Hustruens Stilling var saa

farlig eller ugunstig, naar man kun havde brugt den tilvante og højest nødvendige Forsigtighed at oprette Ægtepagt; men Forholdet var ganske anderledes med Hensyn til den store Mængde Ægteskaber, som blev indgaaet imellem ubemidlede Folk, hvor dog den enkelte Ægtefælle havde erhvervet noget, lidet eller meget; i disse Tilfælde var Hustruens Stilling særdeles uheldig, og det var naturligt, at man, efterhaanden som man løsrev sig fra Traditionen, blev opmærksom paa, at dette var uretfærdigt. Denne engelske Ægteskabslovgivning behandlede iøvrigt ikke Konens Kreditorer bedre en Konen selv; men det vedkommer ikke denne Sag, og jeg skal derfor ikke videre dvæle herved. Man blev, som sagt, opmærksom paa, at dette Forhold var højest uretfærdigt mod den gifte Kvinde, og Følelsen deraf gjorde sig først gjældende og ledede først til praktiske Foranstaltninger i Amerika, hvor man i Staterne Vermont og Connecticut allerede i 1846 og 47 begyndte at reformere denne Del af den gamle Ret. Da man først havde begyndt at reformere, gik man frem med større Dristighed, og i den New-Yorkske Lovgivning vedtog man i Aarene 1860 og 62 Forandringer, der gik over fra det ene Extrem til det fuldstændig modsatte, idet man der indførte den Regel, at enhver af Ægtefællerne skulde beholde sin Formue og være raadig derover, som om den vedkommende ikke var gift. Denne Tanke er bleven systematisk udtrykt i det ny Udkast til en revideret Lovbog for Staten New-York, og jeg maa tilstaa, at dette for Juristerne egentlig har noget meget bestikkende; thi den New-Yorkske Lovbog opstiller i elleve korte Paragrafer en klar og sammenhængende Række af udtømmende Retsregler om Ægtefællernes Formueforhold. Det kan maaske interessere Forsamlingen at høre disse ganske i Korthed. Det hedder saaledes: »§ 75: Manden og Konen forpligte sig til gjensidig Agtelse, Troskab og Understøttelse. § 76: Manden er Familiens Hoved. Han kan træffe ethvert rimeligt Valg med Hensyn til Opholdsted og Levemaade, og derefter maa Konen rette sig. § 77: Manden maa ved sit Arbejde eller sin Formue underholde sig selv og sin Kone. Er han ude af Stand dertil, maa hun hjælpe ham, saa godt hun formaar. § 78: Bortset fra, hvad der er bestemt i § 77, har hverken Mand eller Kone nogen Ret over sin Ægtefælles Formue. Dog kan den ene ikke udelukkes fra den andens Bolig«. — Dette sidste lille Tillæg har, i Parenthes bemærket, en historisk Foranledning, fordi det havde vist sig, at en Kone havde ladet Manden kaste ud af den fælles Bopæl. — Det hedder fremdeles i § 79: »Saavel Mand som Kone kan angaaende Formuegjenstande med sin Ægtefælle eller anden Person afslutte

hvilken som helst Overenskomst eller Retshandel, han eller hun kunde indgaa, hvis de vare ugifte. Dog skulle de i Retshandler, de indgaa med hinanden, være undergivne de almindelige Bestemmelser om Personer, der staa i et konfidentielt Forhold til hinanden. Saaledes har jeg oversat det engelske Udtryk »trust«. Ogsaa denne Bestemmelse er af megen Interesse ved Bedømmelse af Systemet. Dernæst hedder det i § 80: »Mand og Kone kunne ikke ved nogen Overenskomst med hinanden forandre deres lovbestemte Forhold som Ægtefæller, undtagen for saa vidt at de kunne komme overens om at leve adskilte og om Underholdning for den ene eller den anden af dem og for deres Børn under Separationen. § 81: Det gjensidige Samtykke er tilstrækkeligt Grundlag. — saaledes har jeg oversat det engelske Udtryk »consideration« — »for en saadan Overenskomst, som er omtalt i § 80. § 82: Mand og Kone kan have rørlig eller urørlig Ejendom enten som uopløseligt eller som opløseligt Sameje. § 83: Hverken Mand eller Hustru er i saadan Egenskab ansvarlig for den andens Handlinger. § 84: Forsømmer Manden at træffe tilstrækkelig Forføjning til Hustruens Underhold, kan hvilken som helst anden Person forstrække hende med de dertil fornødne Gjenstande og kræve passende Betaling af Manden. § 85: Forlader Hustruen sin Mand, er han ikke forpligtet til at underholde hende, førend hun tilbyder sig at vende tilbage, med mindre Manden ved sin slette Opførsel har givet hende skjellig Grund til at forlade ham«. Da jeg oplæste en af disse Bestemmelser, nemlig den i sidste Punktum af § 79 om, at Ægtefællerne skulde være undergivne de almindelige Bestemmelser om Personer, der staa i konfidentielt Forhold til hinanden, saa bemærkede jeg, at dette var et Punkt, man vel maatte have for Øje; thi det synes at have vist sig, at denne Bestemmelse var højst fornøden, og jeg skal, for at forklare, hvad det har at betyde, oplæse et Par Regler, som Lovbogen opstiller om Personer, der staa i et saadant konfidentielt Forhold til hinanden. Det hedder nemlig: at den ene maa handle i den mest fuldkomne gode Tro mod den anden og ej maa skaffe sig nogen Fordel over den anden ved den mindste Urigtighed, Fordølgelse, Trusel eller Paatrykning af noget Slags (§ 1177); at den ene ikke maa indlade sig i nogen Retshandel, hvori den anden har Interesse, i nogen Retning, der strider imod denne, med mindre den anden Part med fuld Kjendskab til alle Sagens Omstændigheder tillader det (§ 1179); at den ene ikke maa benytte den Indflydelse over den anden, hans Stilling giver ham, til at skaffe sig nogen Fordel til Skade for den anden (§ 1180), og at en modsat Fremgangsmaade anses som Svig (§ 1183). —

Ved Siden af disse Regler, som omhandle det direkte Forhold mellem Ægtefællerne, er der naturligvis et andet Punkt, som enhver Jurist straks instinktmæssig spørger om, nemlig, hvorledes Forholdet er ordnet mellem den ene Ægtefælle og den andens Kreditorer. Med Hensyn dertil skal jeg kun sige, at den engelsk-amerikanske Lovgivning har temmelig strænge Regler derom, men at Kent i den sidste Udgave af hans Kommentar, som jeg har set, klager over, at Praxis i Amerika i denne Retning er slap. Det er ikke blot i de nordamerikanske Stater, at den angelsaksiske Race er gaaet ind paa en Reform af denne Beskaffenhed, men det samme System er ogsaa antaget i Canadas ny Lovbog, og den ny Lovbog for Ostindien opstiller det samme System. Under Trykket heraf begyndte man ogsaa i 1868—69 at forsøge at reformere den engelske Lovgivning, og det lykkedes da ogsaa i 1870 ved en Samvirken fra de forskjellige Sider i Parlamentet at faa en saadan ny Lov. Den oprindelige Forslagsstiller Rusell Gurney vilde reformere radikalt; han vilde have det gamle engelske System helt kastet overbord; men det vilde man ikke gaa ind paa, og man har faaet en slikværks Lov, der dog i en meget væsentlig Grad tjener Kvinden til Beskyttelse i England, og som navnlig medfører, at det, hun arver eller erhverver efter Ægteskabets Indgaaelse, eller hvad der sikkres hende ved Indskud i en Livsforsikringsanstalt, bliver hendes Særeje. Iøvrigt skal jeg ikke indlade mig paa at omhandle denne Lovs Detailler, fordi den er vanskelig at begribe, endog for den, der har bedre Tid til at undersøge den, end vi her have; det vilde være forgjæves at forsøge paa at give Forsamlingen noget klart Begreb om, hvor langt dens Virkekreds egentlig strækker sig. Nu kan man spørge, hvad Virkning denne Systemforandring i den nordamerikanske Stat og i Canada har havt. Ja, jeg skylder at oplyse, at de mest bekendte Jurister navnlig Washbourne og andre, der vare ivrige Modstandere af Reformen, senere have erklæret sig meget vel fornøjede med den, og sige, at den ikke har gjort nogen Skade, men at den tvertimod har bragt megen Nytte og har tilvejebragt en bedre Tilstand end før, saaledes at de for ingen Pris ville vende tilbage igjen til det gamle. Jeg skal imidlertid bemærke, at man ikke maa tillægge denne Udtalelse større Vægt, end den fortjener; thi her kommer vistnok den samme Betragtning til Anvendelse, som man maa gøre gjældende med Hensyn til lignende Udtalelser fra tyske Jurister om det mundtlige Systems Fortrinlighed overfor det skriftlige. Man maa nemlig lægge Mærke til, hvad det var, man sammenlignede det ny System med, og ligesom den gamle tyske skriftlige Proces var i høj

Grad formalistisk og snever, saaledes var Kvindens Stilling i Nordamerika, efter hvad jeg har oplyst, ordnet paa en saa uretfærdig Maade, at der ikke skulde meget til, for at det ny, som i denne Henseende blev indført, skulde være i høj Grad bedre end det gamle. Dertil kommer, at Nordamerikanerne, efter hvad man kan se, ikke stille store Fordringer til Ordningen af disse Forhold, for at den skal kunne kaldes god. Der er i Amerika med Hensyn til det ægteskabelige Forhold, baade i retlig og social-moralsk Henseende, en vis Mangelagtighed. Man har i Nordamerika ladet sig nøje med en Lovgivning, som f. Ex. medfører, at en Mand samtidig i den ene Stat kan betragtes som gift, i den anden som ugift og i den tredje som Bigamist. Naar man taler med Nordamerikanerne om den moralske Tilstand hos dem, saa sige de: Ja, det er sandt nok, at denne Tilstand er beklagelig i mange Stykker; men der er enkelte Samfund, hvor Oplysning, Kultur og Moralitet staa lige saa højt som i de europæiske Stater. Iblant saadanne Samfund nævner man Ny-Englands Staterne og blandt dem igjen Connecticut, om ikke i første saa dog heller ikke i sidste Rang; men selv med Hensyn til Tilstanden der, blev det under en Debat i det engelske Underhus af en Mand, der synes at være vel inde i disse Forhold, Beresford Hope, oplyst, at en Tiendedel af alle Ægteskaber i Connecticut blive opløste ved Skilsmisser; det er en Maalestok, som vi ikke her kunne acceptere som tilfredsstillende. — Jeg mener, at man i de skandinaviske Lande ikke har nogensomhelst Føje til at forandre selve Grundlaget for Anordningen af det formueretlige Forhold mellem Ægtefæller. Jeg tror, at den Regel, at Ægteskabet, hvor intet andet er aftalt, stifter fuldstændig Formuefællesskab mellem Ægtefællerne, er den, som i de 99 af 100 Tilfælde er den naturligste og rigtigste. Jeg taler her slet ikke om, hvad der kan gjælde i de Lande, hvor man er vant til den Regel, at arvet Jordegods er Særeje. Jeg har ikke til Hensigt at udtale nogen Forkastelsedom over dette System, hvor man én Gang er vant dertil; men jeg vil kun sige, at det, hvor det en Gang er forsvundet, visselig ikke lader sig indføre igjen. Jeg tror, som sagt, ikke, at vi have nogen Føje til at forandre Grundlaget for Ægteskabslovgivningen i denne Henseende; thi jeg antager, at den nævnte Regel ikke alene er den smukkeste og mest ideale, men ogsaa den praktisk nyttigste. Vi maa imidlertid tillige erkjende, at Gjennemførelsen af Reglen har været for konsekvent, og at vor nuværende Ordning lider af forskellige Ufuldkommenheder, som jeg anser det for hensigtsmæssigt i Tide at rette, førend Følelsen af de deraf opstaaede Ulemper bliver saa stærk, at man kan resikere,

at Reformforlangendet antager en videre gaende og mere farlig Karakter. Det er paa dette Standpunkt, man har stillet sig baade i Sverig og i Norge, hvor Spørgsmaalet, som jeg i mine skriftlige Prolegomena har oplyst, er bragt paa Bane, og jeg har ikke frygtet for at gennemføre denne Tanke i det Udkast, som er i mine Herrer's Hænder, og hvis Hovedtanke jeg har søgt at resumere i de Side 20—21*) opstillede Grundsætninger. Det er mit Ønske, at disse Grundsætninger skulde blive Gjenstand for en Prøvelse af de her forsamlede nordiske Jurister, og jeg skulde egentlig ønske, at man ikke paa én Gang vilde tage samtlige disse Grundsætninger for sig, men at man vilde tage dem enkeltvis eller i alt Fald gruppevis. Dersom man skulde diskutere dem alle paa én Gang, vilde Diskussionen vist nok blive svævende, og Indtrykket lidt forvirret; men det er dog naturligvis ikke min Hensigt at paalægge Forsamlingen noget Baand i saa Henseende. Jeg henstiller kun til de Herrer, som maatte ønske at ytre sig om Sagen, om det ikke skulde være hensigtsmæssigt, at man for det første indskrænkede sig til at tale om, hvor vidt den første Grundsætning, at Ægteskabet, hvis intet andet forud ved lovlig Ægtepagt bliver fastsat, som hidtil skal medføre Formuefællesskab, og for det andet, om man ikke bør give den private Kontraktfrihed større Raaderum, end den hidtil har havt, dog saaledes, at Ægtepagter, oprettede efter Ægteskabets Indgaaelse, tiltrænge kgl. Konfirmation. Jeg skal ikke forsøge paa at udvikle disse Grundsætninger videre, end jeg har gjort i den historiske Fremstilling, jeg har givet, dels i min skriftlige Opsats, dels i den mundtlige Udvikling, jeg nu har tilladt mig. Jeg anser det nemlig for heldigst, at man uden videre forbigaar de Grundsætninger, mod hvilke Ingen skulde have noget at indvende.

Formanden: Med Hensyn til den sidste Henstilling af Hr. Professor Aschehoug skal jeg bemærke, at det vist nok under alle Omstændigheder er noget vanskeligt at gjøre en stræng Adskillelse i den af ham nævnte Henseende, og at det let kunde være, at dog først en mere almindelig Udtalelse, eller, om jeg saa maa sige, en Indledning ogsaa fra en anden Side kunde være hensigtsmæssig. Der kan derfor vist nok ikke være Spørgsmaal om at lægge noget tvingende Baand paa Talerne i denne Retning; men iøvrigt skal jeg gjerne under de senere Forhandlinger gjøre, hvad jeg kan, for at holde de forskjellige Hovedæmner ude fra hinanden. Jeg tror dog, som sagt, ikke, at der kan opstilles nogen skarp Grænse,

*) Se Tillæggets Bilag VIII, S. 94—95.

og det kan vel være, at de, der ønske at udtale sig først, maaske netop ville holde deres Betragtninger i Almindelighed. Meget maa altsaa komme an paa Forhandlingens Gang.

Professor **Goos**: Det Æmne, Hr. Prof. Aschehoug har bragt frem, er ikke blot juridisk saa vigtigt, men ogsaa socialt saa betydningsfuldt for Nationens hele Tilstand, og det af ham leverede Bidrag til Løsningen af de her opstaaende Spørgsmaal er saa udtømmende, at enhver, der interesserer sig for vor Rets Udvikling i en retfærdig Aand paa dette Omraade, maa være ham i højeste Grad taknemlig for, hvad han saaledes har forelagt os; men jeg tør tillige bemærke, at Æmnet er saa vanskeligt, at det griber saaledes ind i en Mangfoldighed af Forhold og udbreder sig med sine juridiske Konsekvenser i saa mange Retninger, at det ikke vil være let, i det mindste for de fleste af os Jurister i Danmark, at komme ind paa en indtrængende og udførlig Diskussion af de Sætninger, der ere opstillede, da Forholdene desværre have medført, at vi ikke have haft en nogenlunde rummelig Tid til at gjøre os bekendte med det forelagte. Hr. Prof. Aschehougs trykte Bemærkninger og det af ham udarbejdede Lovudkast have kun været i mine Hænder i nogle Dage, og da disse Dage have været stærkt optagne, kan jeg sige, at jeg for mit Vedkommende kun i nogle faa Timer har haft Lejlighed til at gjøre mig bekendt med dem. Dertil kommer den Omstændighed, at selve Spørgsmaalet ikke i Danmark har været rejst, saaledes som vi se og som vi vel ogsaa vidste, at det har været rejst i Norge og i Sverig. Der har maaske nok været en almindelig Følelse af, at vor Ret paa dette Omraade kunde trænge til en nærmere Bestemmelse i forskellige Punkter, hvor det viste sig, at der ikke var fuldkommen Sikkerhed i Opfattelsen og Anvendelsen af den gjældende Ret, og at der ogsaa kunde være Spørgsmaal om vigtige Reformers paa dette Omraade; men debatteret har Spørgsmaalet ikke været, og for saa vidt blive i det mindste de fleste af os tagne noget uforberedte. Det skulde derfor i og for sig have været mig kjærere, om man denne Gang kunde have indskrænket sig til en Forhandling i større Almindelighed, for da paa et senere Møde paa ny at optage Sagen til en mere indtrængende Diskussion. Forholdet er vel imidlertid det, at Afgjørelsen af de Reformspørgsmaal, der ere bragte paa Bane i Norge, og som det forelagte Lovudkast behandler, ikke vil lade vente paa sig for et senere Juristmødes Skyld. Jeg antager, at Sagen er saaledes fremmet i Norge, at det ikke vil vare ret længe, inden den bliver forelagt Stortinget, og inden det maaske ogsaa kan ventes, at en Lov derom vil udkomme; og med Hensyn til Sverig, hvor Spørgsmaalet ligeledes er rejst, tør

maaske noget lignende antages. For saa vidt vilde vi altsaa komme for sent ved at opsætte Forhandlingen, hvis vi overhovedet ville give noget Bidrag til Bedømmelsen af disse Spørgsmaal, og Juristerne i Danmark bør derfor ikke gjerne henskyde sig under, at de ville tage Sagen under nærmere Overvejelse, hvor rig Opfordring der end kunde være dertil. Jeg skal derfor for mit Vedkommende allerede nu forsøge i Korthed at udtale nogle Tanker, der have paatrængt sig mig med Hensyn til det foreliggende Æmne.

Jeg anser det for i høj Grad ønskeligt, at vi bevare det Retsfællesskab, som paa dette Omraade er tilstede mellem de nordiske Riger. Det er meget rigtig bemærket af Hr. Professor Aschehoug, at dette Retsfællesskab, saa at sige, er fuldstændig tilstede mellem Danmark og Norge, om end de Oplysninger, han har meddelt, give en interessant Illustration til, hvad Hr. Overrets-assessor Bachke igaar udtalte, nemlig at det, naar man ikke ogsaa i videnskabelig Henseende behandler de Spørgsmaal fælles, hvor der er et saadant fælles Grundlag, er saare vanskeligt at bevare det; man ser i den danske og norske Jurisprudenses Praxis forskellige Anskuelser og Opfattelser gjøre sig gjældende i enkelte Punkter med Hensyn til Gjennemførelsen af ganske de samme Regler. Jeg vil imidlertid gaa videre og sige, ganske i Samklang med Hr. Prof. Aschehoug, at der ogsaa er Retsfællesskab paa dette Omraade mellem Norge og Danmark paa den ene Side og Sverig paa den anden Side; thi vel er det kun et partikulært Formuefællesskab, som gjælder i Sverig, medens vi have det fuldstændigt i Danmark og Norge; men det partikulære Formuefællesskab, der gjælder i Sverig, er jo i Virkeligheden det, vi kjendte i vore ældre Love, og til de Lande, hvor et saadant endnu eksisterer, vil jeg føje Slesvig. De mange danske Jurister, som i den sidste Menneskealder have gjort sig bekendte med den slesvigske Ret, ville jo vide, at paa jydsk Lovs Omraade i Slesvig var Formueforholdet mellem Ægtefæller ordnet paa en Maade, som væsentlig svarede til det, der gjælder i Sverig, og det er retsvidenskabelig højt interessant at se, hvorledes den i Oprindelsen fælles og i Hovedsætningerne ensartede Ordning, vistnok uden gjensidig Paavirkning, er bleven anvendt og videre udviklet, snart i samme Retning og snart i forskjellige Retninger. Jeg siger, at det er af stor Vigtighed at bevare det Retsfællesskab, der saaledes er tilstede, og det glæder mig derfor, at den første Hovedsætning, Hr. Professor Aschehoug opstiller, gaar ud paa en Bevarelse af det Grundlag, hvori Retsfællesskabet har sin Rod; den beholder nemlig Formuefællesskabet mellem Ægtefæller som den almindelige Regel.

Naar jeg før sagde, at Spørgsmaalet om en Reform med Hensyn til disse Retsforhold ikke har været paa Dagsordenen henede, vil jeg dog bemærke, at Anerkjendelsen af, at den strænge ensidige Gjennemførelse af Formuefællesskabet, som vi have i vor Ret, kan trænge til Modifikation, ikke er uden Spor i vor Retsvidenskab. Jeg sigter her til et Arbejde, som vistnok ikke sædvanlig er i praktiske Juristers Hænder, nemlig til de Forelæsninger over den almindelige Retslære, som skyldes de yngre danske Juristers uforglemmelige Lærer, Frederik Christian Bornemann. Hans Standpunkt var ogsaa det, at Formuefællesskab mellem Ægtefæller er den naturlige Regel; men han opstillede ved Siden deraf nogle Grundsætninger, som vi ganske vist maa sige ikke ere gennemførte i vor Ret, men som jeg tror ere lige saa rigtige, og som jeg ogsaa tror kunne gennemføres paa det Grundlag, der er givet. Han opstiller tre Grundsætninger, og det er fra disses Standpunkt, jeg ganske kort vil prøve det, der her er forelagt. Den første af disse tre Grundsætninger er den: Der bør være Frihed til at skabe en anden retlig Ordning end den almindelig lovhjemlede, altsaa til at afvige fra Formuefællesskabet. Bemærkningen herom hos Bornemann findes ikke i den egentlige Text af hans udgivne Forelæsninger; men i hans efterladte Manuskript, som jeg selv har været med til at udgive, fandtes der Optegnelser, som vidne om, at han nærmere har udviklet sin Opfattelse i den Henseende, og disse Optegnelser, der ikke vare af den Beskaffenhed, at de kunde optages i selve Texten, bleve paa Grund af den Interesse, de i og for sig havde, optagne i en Note i Udgivernes Fortale. Man ser der af en Parantes i Slutningen, at hans Opmærksomhed har været henvendt paa, at der ved Lovbestemmelser skulde gives Adgang til Oprettelse af de fornødne Overenskomster, d. v. s., som det vil ses af det foregaaende, til Overenskomster, som sigte til Modifikation af eller Ændringer i Formuefællesskabet. Den anden Grundsætning, han opstiller, er Ægtefællernes Ligeberettigelse, nemlig med Hensyn til Raadigheden over Boet under Formuefællesskabet, og han gennemfører dette paa en saadan Maade, at man kan se, han ikke erkjender den Ordning, vi have i den gjældende Ret med Hensyn til Ægtefællernes Dispositionsret over det fælles Bo, som fuldstændig stemmende med Forholdets Natur og som fyldestgjørende Ægtefællernes Ligeberettigelse. Endelig opstiller han en tredje Grundsætning, som udtrykkes i den Sætning: Konen er ikke at sammenligne med en Datter i Huset; hun staar ikke under Mandens Værgemaal; men dette strider jo ganske imod den gjældende Ret hos os, som ubetinget opstiller den

Sætning: Konen staar under Mandens Værgemaal. Jeg indskrænker mig til at nævne dette, der nærmest sigter til det formueretlige; han opstiller ved Siden deraf ogsaa den Sætning: Manden er ikke Hustruens Herre og Husbond, en Sætning, hvis Betydning ligger udenfor Spørgsmaalet om det formueretlige Forhold, som her foreligger. Jeg tror ogsaa, at disse tre Sætninger ere rigtige, og at en Reform henimod dem bør søges gennemført paa det Grundlag, som behersker vor nu gjældende Ret. De tre Sætninger gaa altsaa ud paa, for det første, at Konen ikke er umyndig som saadan og ikke staar under Mandens Værgemaal; for det andet, at Ægtefællerne ere ligeberettigede, en Sætning, der ikke bør tillægges Indflydelse ved Spørgsmaalet om Dispositionsbeføjelsen over det fælles Bo, og endelig for det tredje, at der bør være Frihed til at afvige fra Formuefællesskabet. — Da det er ønsket, at vi først skulle forhandle om det, som vedrører Gjennemførelsen af den sidste Sætning i det foreliggende Udkast, vil jeg ogsaa foreløbig indskrænke mine Bemærkninger til dette Punkt, skjøndt mine Indvendinger mod det foreliggende Udkast snarere ville være rettede mod de Bestemmelser, som Lovudkastet og de foreliggende Grundtræk for dette have opstillet med Hensyn til de to andre Punkter.

Professor **Aschehoug**: Med Formandens og Hr. Prof. Goos's Tilladelse skal jeg bemærke, at jeg for mit Vedkommende tager min Anmodning tilbage. Efter den Indledning, som Hr. Prof. Goos har givet, forstaar jeg meget vel, at han har anlagt sit Foredrag efter en anden Plan, end den, jeg havde tænkt mig, og den Indledning vi nu have hørt, har hos mig vakt det Ønske, at vi maatte faa hans Foredrag at høre ubeskaaret, saaledes som han har tænkt sig det; jeg ønsker at høre det i den Form, som det er Hr. Professoren bekvemest at give det.

Professor **Goos**: Ja, efter den Frihed, der saaledes er given mig, vil jeg ogsaa helst begynde med at prøve de Retsregler, som ere foreslaaede med Hensyn til Spørgsmaalet om Hustruens Myndighed eller Umyndighed og Mandens Værgemaal over hende. Jeg gaar herved ud fra, at alle maa være enige om, at der ingen Grund er til at forlade, hvad der nu er opstillet i vor Ret, nemlig at den ugifte Kvinde ikke altid som saadan er umyndig, og dette er jo ikke blot Regel hos os, men ogsaa i Norge. Naar man fastholder dette, forekommer det mig, at det i og for sig maa være klart, at der for det første ikke er nogen Grund til at opgive hendes Myndighed, fordi hun indtræder i Ægteskab, og dernæst, at der

heller ikke er nogen Nødvendighed for at opgive denne Sætning, selv om der er Formuefællesskab. Det første er jo ogsaa fuldstændig erkjendt i det foreliggende Udkast, og det glæder mig. Jeg betragter det, der opstilles i Lovudkastets § 22, som et særdeles væsentligt Fremskridt i Forhold til den nu gjældende Ret. Det hedder i den nævnte Paragraf: »Er det ved Ægtepagten bestemt, at der intet Formuefællesskab skal finde Sted mellem Ægtefællerne, faar Ægteskabet ingen Indflydelse paa Hustruens Myndighed eller Raadighed over sit Gods.» Det vil sige, at hun beholder den Myndighed og Raadighed over sit Gods, som hun har forinden, ubeskaaren af Ægteskabet. Dette er jo en Forandring i den gjældende Ret; men det er efter min Mening en fuldstændig berettiget og rigtig Forandring. Derimod er den samme Regel ikke gennemført i de Tilfælde, som omhandles i Udkastets 2den Kapitel, der er overskrevet: »Om Særeje i enkelte Ting.» Deri opstilles den modsatte Grundsætning, idet det hedder i § 9: »Gaar Ægtepagten ud paa, at en Kapital eller visse bestemte Gjenstande som Særeje for Hustruen skulle være undtagne fra Formuefællesskabet, bliver hun ved Ægteskabets Indgaaelse som hidtil umyndig og undergiven Mandens Værgemaal.» Manden har Bestyrelsen, hvis ikke andet i Ægtepagten er bestemt. Ganske vist er denne Bestyrelse bunden paa forskjellig Maade, som det ses af § 9, sammenholdt med §§ 10, 11 og 12; den skal nemlig udøves under Overformynderiets Tilsyn og med de Indskrænkninger, som følge deraf; mod Mandens uberettigede Dispositioner er Hustruen sikret, naar de for Tredjemands Skyld nødvendige Forskrifter ere iagttagne: Thinglæsning ved de faste Ejendomme, Paategning paa Gjældsbreve. Der er altsaa truffet Kauteler mod Misbrug, og hvis Manden desuagtet misbruger Retten til at bestyre Særejet, kan Bestyrelsen tages fra ham; men hvad sker da? Hustruen bliver ikke raadig, men hendes Gods sættes under Bestyrelse af en særskilt Tilsynsværge, og ligeledes bestemmes det, at det i Hustruens Særeje værende Løsøre, der ikke som Gjældsbreve kan faa Paategning, skal være unddraget Mandens Bestyrelse og sættes under Bestyrelse af en særskilt Tilsynsværge. Dette er en Ordning, som ikke forekommer mig at være rigtig. Det forekommer mig, at man ogsaa med Hensyn til dette Tilfælde, at der kun er et Særeje i enkelte Ting, bør og maa kunne gennemføre, at Hustruen selv er raadig over dette Særeje og navnlig ogsaa myndig til at paadrage sig Forpligtelser. Det er imidlertid ikke vanskeligt at se, hvorfor Ordningen er truffen saaledes, som foreslaaet er. Det beror paa den Omstændighed, at der, naar der er et saadant Særeje i enkelte Ting, jo

ved Siden deraf bestaar Formuefællesskab som den almindelige Regel, og nu er det forudsat, hvad ogsaa Hr. Professor Aschehough har udtalt i sit Foredrag, som en Nødvendighed, at Hustruens Myndighed er uforenelig med Formuefællesskab. Men det er denne Forudsætning, hvis Rigtighed jeg ikke kan indse. Jeg mener, at man vel maa holde de to Ting ude fra hinanden, Raadigheden over Fællesboet og Hustruens Myndighed. Jeg skal ikke nu indlade mig paa Spørgsmaalet om, hvorvidt Hustruen kan have nogen Raadighed over Fællesboet; jeg vil forudsætte, at Manden i Overensstemmelse med den gjældende Ret har Eneraadighed derover, og deraf følger ganske vist, at den Sætning: Hustruen er myndig, ikke i Øjeblikket faar meget at betyde; men jeg ser da heller ikke, at den anden Sætning: Hustruen er umyndig, i Øjeblikket faar meget at betyde. Det følger nemlig af Mandens Raadighed over Fællesboet, at Hustruen ikke kan disponere derover, at Gjæld, som Hustruen kontraherer, ikke kan gjøres gjældende i Boet hverken strax eller ved Ægteskabets Opløsning; men til at opstille disse Sætninger behøver man ikke Hustruens Umyndighed; dertil er det nok, at Manden alene er dispositionsberettiget. Det Punkt, hvor Betydningen af Hustruens Myndighed eller Umyndighed viser sig, er det: Kan Hustruen paatage sig en Forpligtelse, som medfører, at hun, naar Ægteskabet opløses, bliver personlig bunden? Før bliver det ikke praktisk — jeg forudsætter nemlig, at der ikke er Tale om Gjælds fængsel. Vi have jo det bekjendte Spørgsmaal, som er omdebatteret: Kan Hustruen, som lever i Formuefællesskab, ved at give sit Samtykke til en Gjæld og navnlig underskrive sammen med Manden, paadrage sig personlig Forpligtelse? Det maa nu besvares benægtende, fordi hun er umyndig; men Forskjellen vil altsaa blive, at hun, hvis hun bliver myndig, kan gjøre det, og Betydningen deraf vil igjen være, at hun lige over for det Tilfælde, hvori hun har bundet sig, ikke vil kunne anvende den Ret til at fragaa Gjælden, som hun nu har, fordi hun ikke er myndig. Dernæst bliver det et Spørgsmaal, om hun ogsaa uden Mandens Samtykke kan stifte en personlig Forpligtelse, som vil kunne gjøres gjældende, naar Ægteskabet er opløst. Det kan hun ikke, naar hun er umyndig, men hun kan det, naar hun er myndig, det vil sige, at hun, naar Ægteskabet er opløst, er afskaaren fra at paaberaabe sig, at Gjælden er stiftet, da hun var umyndig; førend dette Tidspunkt indtræder, bliver der ikke Spørgsmaal om Virkningen af, om hun er myndig eller umyndig. Det er nu klart, at man, naar man opstiller den Sætning, at Kvinden i og for sig kan være myndig, maa gaa ud fra, at hun kan bestyre Gods og Formue paa en for-

nuftig Maade, og der synes da heller ikke at være tilstrækkelig Grund til at antage, at hun skulde være tilbøjelig til at paadrage sig Gjæld af den omtalte Art paa en saa letsindig Maade, at Retsordenen maatte tage hende i Beskyttelse mod hende selv og exceptionelt gjøre hende umyndig, fordi hun lever i et Ægteskab med Formuefællesskab mellem hende og Manden. Man kunde tænke sig den Grund dertil, og jeg indrømmer, at der kan tillægges den nogen Vægt, at hun, naar hun er ugift og myndig, eller naar der er fuldstændigt Særeje, og hun er myndig, har noget at raade over, og derved kommer ind i Forretninger, kommer ind i en Tankegang, som gjør, at man kan stole paa, at hun ikke letsindig vil paadrage sig en saadan Gjæld; men, naar der er fuldstændig Formuefællesskab, hvorved hun er uden for al Bestyrelse af Boet, og hvor hendes Myndighed alene skal vise sig deri, at hun kan frafalde sin Ret til en Gang senere at fragaa Gjælden, og altsaa bliver personlig forpligtet, naar Ægteskabet opløses, maa man netop frygte for, at hun, som uvant med Formueanliggender i det hele, vil kunne handle paa en letsindig Maade, og navnlig ogsaa vil kunne paavirkes af Manden paa en saadan Maade, at der fremkommer Fare for hende derved. Jeg tillægger dog ikke denne Betragtning en saadan Vægt, at jeg derfor vilde opgive Sætningen, selv ikke for det Tilfælde, hvor der er fuldstændigt Formuefællesskab. Det forekommer mig ikke, at man bør gaa ud fra denne Forudsætning; det forekommer mig, at de meget fornuftige Formaal, der mange Gange kunne være tilstede, med at Hustruen giver sin Medunderskrift, saaledes at hun er bunden efter Ægteskabets Opløsning, og de for Fællesboet vigtige Goder, som mange Gange derved kunne opnaas, f. Ex. ved vigtige Næringsveje og deslige, ikke bør forspildes derved, at man siger: Hun er umyndig, og Manden kan ikke her, da han er interesseret i Sagen, være hendes Værge. Men det forekommer mig i alt Fald, at, naar der er Særeje i enkelte Ting, saa indeholder hin Betragtning for det første ingen Grund til ikke at indrømme Hustruen en Raadighed over disse, og at der da heller ikke er noget i Vejen for, at hun, samtidig med at hun har denne Raadighed, beholder sin Myndighed i det hele; under Forudsætning af, at hun har denne Raadighed over Særejet og bestyrer det, kan man ikke paastaa, at hun som uvant med Forretninger skulde være ganske ude af Stand til at vurdere og bedømme Betydningen af saadanne Forpligtelser. Jeg kan forstaa den Betragtning, at man ikke paa én Gang kan gjøre Kvinden baade myndig og umyndig; jeg kan forstaa Ud-kastets Betragtning, at Hustruen, da hun formenes at maatte

være umyndig i Fællesanliggender, ikke i de enkelte Tilfælde kan være myndig i Henseende til Særejet; men jeg ser ingen Nødvendighed for, at hun overhovedet behøver at karakteriseres og behandles som umyndig, fordi der er Formuefællig, og navnlig ingen Nødvendighed for, at hun ikke i de Tilfælde, hvor der ved Siden af Formuefælliget er Særeje i enkelte Ting, kan være myndig i Almindelighed og som Følge deraf ogsaa myndig og raadig over sit Særeje. Der vil, saa vidt jeg kan skjønne, ikke være nogen juridisk Betænkelighed eller Vanskelighed ved at lade hende have Raadighed over og Bestyrelse af Særejet samt Evne til at paa- drage sig Gjæld i det hele, saa snart der er et saadant Særeje i enkelte Ting.

Den anden Sætning, jeg mener maa opstilles som en Retfærdighedsfordring og derfor som Udgangspunkt for en Reform af den gjældende Ret, angaar Dispositionsbeføjelsen over det fælles Gods. Herom er der i Udkastet opstillet en særdeles vigtig Sætning, som har mit fulde Bifald, kun mener jeg, at der maaske ogsaa her kunde være nogen Grund til at gaa videre; det er den Sætning, der er opstillet i Udkastets § 48. Det er efter min Mening netop en Regel, som i det mindste til en vis Grad anerkjender Ægtefællernes naturlige Ligeberettigelse, og det er jo en Sætning, som kan faa en indgribende Betydning; thi man maa huske paa, at, numerisk taget, de allerfleste Ægteskaber ere saadanne, naar vi tage Hensyn til hele Arbejdsklassen i indskrænket Forstand, i hvilke der slet ikke er andet at leve af i Ægteskabet, end hvad Ægtefællerne erhverve. Foruden den Betydning, denne Sætning kan have for de højere, mere velhavende Stænder og Klasser, kan den have en overordentlig stor Betydning for hele Almueklassens Liv i Ægteskabet, den Sætning nemlig, at Udbyttet af Hustruens personlige Arbejde vel bliver Fællesjendom, men at hun er eneberettiget til at raade over, hvad hun ved saadant Arbejde har erhvervet, saa vel som over, hvad hun anskaffer for dette. Det er en Sætning, som har mit fulde Bifald, og som jeg tillægger særdeles stor Betydning. Jeg véd nu ikke, om jeg har opfattet de Sætninger, der ere opstillede i denne Paragraf ganske rigtig, paa Grund af den korte Tid, jeg har havt til Gjennemlæsning af det forelagte; men det forekommer mig, at det andet Punktum, der lyder saaledes: »Dette« — nemlig det, hun saaledes erhverver ved sit personlige Arbejde — »kan, saa længe Ægteskabet varer, og Fællesboet forbliver udelt, ikke tages til Dækkelse af den Gjæld, Manden har stiftet uden hendes udtrykkelige Samtykke,« maa forstaas saaledes, at det følger af Fællesboets Væsen, at det kun er,

om jeg saa maa sige, en Udsættelse, hun har med Hensyn til at dække en af Manden uden hendes udtrykkelige Samtykke stiftet Gjæld med hvad, hun saaledes har erhvervet. Saasnart Ægteskabet opløses, eller saasnart Fællesboet deles, blandt andet ifølge de Regler, som omhandles i 7. Kapitel: »Om Hustruens Adgang til at kræve Formuefællesskab ophævet,« saa kan det tages til Dækkelse af den Gjæld, Manden har gjort, selv uden hendes Samtykke; og fremdeles maa jo Forudsætningen være den samme, som gaar igjennem Udkastet i det hele: Hustruen er, hvor der er Formuefællesskab, umyndig og staar under Mandens Værgemaal, saa at hun ikke kan stifte Gjæld paa den Maade, at den kommer til at hvile paa hende personlig, eller saaledes, at den Forpligtelse, hun vilde stifte, skulde kunne fordres opfyldt af, hvad hun saaledes er eneberettiget til at raade over. Saaledes forstaar jeg i det mindste denne Regel. Det forekommer mig imidlertid, at der kan være Spørgsmaal om at gaa noget videre. Det forekommer mig ifølge min Betragtning om Anerkjendelse af Hustruens Myndighed selv under Formuefællesskabet, at der kan være Spørgsmaal om at erkjende Hustruen, i Kraft af den Myndighed, jeg vilde hævde hende til overhovedet at paadrage sig Gjæld, berettiget til i det heromtalte Tilfælde at stifte Gjæld med den Virkning, at den, allerede medens Ægteskabet bestaar, maatte kunne gjøres gjældende imod hende i det, hun har erhvervet ved sit personlige Arbejde. Det er noget, jeg ikke skjønner, at man, naar man hævder Kvindens Myndighed, kan anse for stridende mod Tanken om den begrændsede Myndighed, hun her har faaet; og paa den anden Side skjønner jeg heller ikke, at der kan være noget i Vejen for at anerkjende, at den af Manden uden hendes Samtykke stiftede Gjæld heller ikke kan gjøres gjældende i hendes Erhverv ved Ægteskabets Opløsning, eller naar Fællesboet deles, saa at der med andre Ord i de her omtalte Tilfælde maatte indtræde *separatio creditorum*. Dette er ikke en Ophævelse af Formuefællesskabet; ved Delingen af Boet mellem Ægtefællerne fastholdes dette Synspunkt, og hin Sætning vilde altsaa i sidste Instans sige, at, for at Gjælden kunde gjøres gjældende baade i Mandens og i Konens Erhverv, maatte begge Ægtefællerne være enige om Gjælden, og dette vilde ogsaa efter min Mening være en ganske rigtig Gjennemførelse af Ligeberettigelsen. Det forekommer mig ogsaa, der kunde være Spørgsmaal om noget videre at gennemføre den Tanke, der fører til Hustruens Eneret til at disponere over det, som hun ved personligt Arbejde har erhvervet, at der vel kunde være Spørgsmaal om at erkjende en lignende Ret med Hensyn til hvad der tilfalder hende ved Arv og Gave

selv om det ikke stilles som Særeje. Der er i Udkastets § 7 en Regel om, hvorledes det under Ægteskabet, selv uden kongelig Konfirmation, kan vedtages, at, hvad der tilfalder Hustruen ved Arv eller Gave, skal blive hendes Særeje og stilles udenfor Mandens Bestyrelse. Det forekommer mig, at det kunde være et Spørgsmaal, om man ikke, selv uden en saadan Vedtagelse, uagtet altsaa det saaledes erhvervede blev fælles Ejendom, kunde erkjende en Raadighed for Hustruen over dette i Kraft af den samme Tanke, som ligger til Grund for § 48. — Der er andre vigtige Regler i § 47, som modificere de nugældende Regler om Mandens Dispositionsret; men disse hænge ikke saa nøje sammen med det Synspunkt, jeg her har villet fremhæve, og jeg skal derfor ikke gaa nærmere ind paa dem; jeg skal blot henlede Opmærksomheden paa, at disse Regler ganske vist ogsaa ville medføre vigtige og betydningsfulde Reforme, som man vistnok bør bifalde.

Endelig er der det tredje Spørgsmaal om en Adgang til Afvigelse fra Lovens almindelige Regler om Formuefællesskab. Med Hensyn dertil erkjender jeg, at der i det foreliggende Udkast er gjort næsten alt, hvad rigtige Grundsætninger synes at kræve. Jeg er fuldstændig enig med Reglen i § 1 angaaende den fulde fri Raadighed til at ordne Formueforholdet imellem Ægtefællerne ved Ægtepagt før Ægteskabets Indgaaelse, saaledes som de finde det tjenligt. Jeg skal ikke her indlade mig paa Detaillerne; men jeg tror at kunne sige, blot efter den foreløbige Gjennemlæsning og ifølge den Tiltro, jeg har til Forfatterens overordentlige Dygtighed, at der med Hensyn til alle de Spørgsmaal, der her rejse sig for at værne om Tredjemands Ret, er gjort Alt, hvad der bør ske. Der er paa dette Omraade kun to Sætninger, om hvis fuldstændige Berettigelse og Nødvendighed jeg nærer Tvivl. Den ene Sætning er den, at, naar der er Tale om Ægtepagt efter Ægteskabets Indgaaelse, saa forudsættes der nødvendigvis udenfor de Tilfælde, som omhandles i § 7, kongelig Konfirmation, og denne skal igjen forudsætte, at der er indhentet Erklæring fra Øvrigheden og andre med Ægtefællernes Stilling bekendte og troværdige Personer, saa vidt muligt blandt de nærmeste Slægtninge, for at afgjøre, om den trufne Disposition kan anses for at være til Ægtefællernes sande Gavn. Det forekommer mig imidlertid, at det ikke er nødvendigt at have en saadan Konfirmation. Jeg indrømmer fuldstændig, at der, naar der skal oprettes Ægtepagt efter Ægteskabets Indgaaelse, er meget at tage Hensyn til, som man ikke behøver at tage Hensyn til, naar Ægtepagten oprettes før Ægteskabets Indgaaelse, og navnlig med Hensyn til de allerede den

Gang for Haanden værende Kreditorer. Det er naturligvis klart, at der i denne Henseende maa gjøres alt for at værne om Rettigheder, der ere stiftede under den tidligere Tilstand; men det er jo ikke dette, som Konfirmationen skal sigte til. Det, hvortil Konfirmationen væsentlig sigter, er netop Afgjørelsen af Spørgsmaalet om, hvor vidt det er til Ægtefællernes sande Gavn, at en Ægtepagt finder Sted; men det forekommer mig, at dette i og for sig er at stille dem under et Værgemaal, som ikke er i Overensstemmelse med den almindelige Tankegang, at Ægtefællerne selv bedst maa kunne vide, hvad der er til deres Tarv, og at navnlig ogsaa Hustruen kan vide det, hvilket jeg gjør gjældende i Kraft af den Myndighed, som man, naar man overhovedet erkjender Kvinden for myndig, maa indrømme hende. Jeg kan forstaa Konfirmationen for saa vidt, som der jo i Udkastet er truffet udførlige og vistnok i det hele vel grundede Bestemmelser med Hensyn til Gaver mellem Ægtefæller, og disse Bestemmelser blandt andet gaa ud paa, at Gaverne enten efter Omstændighederne, nemlig hvis der er Formuefællesskab, ere virkningsløse undtagen som dispositiones mortis causa, og ellers kunne tilbagekaldes af Giveren; men det er jo, hvilket Forfatteren selv, saa vidt jeg erindrer, har bemærket i de forudskikkede Udtalelser, slet ikke nødvendigt, at Ægtepagter, som ere indgaaede efter Ægteskabets Stiftelse, indeholde nogen Gave. Forfatteren bemærker: »De fleste under Ægteskabet sluttede Ægtepagter bestemme, enten at Formuefællesskabet skal hæves, og Fællesformuen deles mellem Ægtefællerne i lige Lodder, eller at en Arv, som den ene af Ægtefællerne har i Vente, skal blive hans eller hendes Særeje. Ingen af disse Kontrakter indeholder nogen Gave.» Disse Regler om Gaver medføre altsaa ikke en Omstødelighed af Ægtepagten, for saa vidt den ikke har det nys angivne Indhold, og jeg kan da ikke for saadanne Tilfælde Vedkommende skjønne, at der, naar man fuldstændig varetager Tredjemands Ret og træffer alle fornødne Foranstaltninger dertil, kan være nogen Nødvendighed for at kræve Konfirmation. Der er en anden Bestemmelse med Hensyn til det Særeje, der stiftes ved Ægtepagt, som forekommer mig noget haard, og det er den Regel, der gives med Hensyn til Hustruens Særeje i enkelte Ting om, at, naar andet Løsøre end Gjældsbreve, Policer eller Aktiebrev høre hertil, bør det, for at gjælde som Særeje lige over for Tredjemand, altid, som det hedder i § 12, holdes afsondret fra Fællesboet, og i § 13 hedder det herom videre: »I Mandens Værges anses alt at være, som forefindes i Ægtefolkens fælles Bolig, med Undtagelse af Hustruens Gang- og Sengklæder, Smykker og

laasfærdige Møbler, samt hvad hun stadig plejer at holde under Lukke i disse.« Jeg kan godt forstaae, at der, hvor der er Særeje i enkelte Ting for Hustruen, maa for Tredjemands Skyld være et Middel til at vide dette, og man kan altsaa ganske vist paa den Vej, der her er Tale om, opstille en uafbeviselig Formodning med Hensyn til alt, hvad der ikke paa en saadan prægnant Maade, som her er fremhævet, viser sig at være i Hustruens Værge, og som af den Grund af Tredjemand kan forstaaes at kunne være hendes Særeje; men jeg synes, der kunde være en Mulighed for at gjøre dette noget friere, saaledes at ogsaa andet Løsøre, der ikke hører til disse særskilt nævnte Gjenstande og ikke holdes afsondret fra den hele Fælleshusholdning, kunde hævdes som Hustruens Særeje lige over for Tredjemand. Det forekommer mig, at man efter de Oplysninger, som ere givne i det forelagte, kunde knytte sig til den svenske Rets Bestemmelser om Ægtepagters ordlydende Indførelse i en særskilt Protokol til Underretning for Tredjemand. Det forekommer mig saa meget mindre betænkeligt at gjøre Reglen mindre stræng for Hustruen, som jeg ikke tror, at det er Forfatterens Mening med § 48, hvor vi forudsætte Formuefællesskab, at den samme strænge Regel skal anvendes med Hensyn til denne Paragraf. Hustruen er jo efter den eneraadig over, hvad hun erhverver ved sit personlige Arbejde, saa vi som over hvad hun bevislig derved har anskaffet, og det vil netop meget ofte være Løsøregjenstande, der ikke behøve at være af den Art, som tidligere nævnt; men dér er Betingelsen ikke saa stræng, i alt Fald ser jeg det ikke; det fordres kun, at hun bevislig har anskaffet det for Udbyttet af sit Arbejde. Er dette Bevis ført, faar Reglen Virkning for Kreditorer og for de Personer, med hvem Manden maatte indlade sig i Transaktioner, vel at mærke, det faar Indflydelse paa Kreditorer, idet de, i alt Fald saa længe Ægteskabet varer, og Boet er udelt, ikke kunne holde sig dertil. Det forekommer mig derfor, at det kunde være tvivlsomt, om det er nødvendigt at gaa saa vidt i Strænghed med Hensyn til Anerkjendelsen af, hvad der skal respekteres som Hustruens Særeje ved andre Løsøregjenstande end dem, der kunne modtage Paategning.

Jeg skal nu ikke gaa videre. Jeg er ikke forberedt paa en Detailundersøgelse af de mange enkelte Spørgsmaal, der ere rejste og i Udkastet løste paa en saa fuldstændig grundig og omhyggelig Maade, at en sikker Retsanvendelse derpaa kan bygges. Jeg har kun villet fremhæve nogle faa Punkter, hvoraf det vigtigste og betydningsfuldeste er det, om hvilket jeg gjerne vilde høre Hr. Professor Aschehougs Mening, nemlig, om der virkelig for ham

skulde vise sig nogen Umulighed for at anerkjende Hustruens Myndighed og Raadighed over sine enkelte Ting, som ere holdte i Særeje, hvor der bestaar et Fællesskab ved Siden, og om han ikke kunde erkjende, at der, naar man samtidig i det mindste erkjender Hustruen for myndig til at paadrage sig Gjæld, saaledes at hun ikke kan fragaa den, naar Ægteskabet opløses, vilde blive en saadan Ensartethed i Reglen, som kunde gjøre den juridisk mulig. Det forekommer mig, at dette vilde være af stor praktisk Betydning; thi jeg anser den Ordning, som er foreslaaet, hvorefter Manden under Overformynderiets Tilsyn, eller en Tilsynsværge skal bestyre, hvad der er Hustruens Særeje i enkelte Ting, for at være i Uoverensstemmelse med Livets naturlige Krav og med Tanken om, at Kvinden overhovedet kan være en fornuftig Formuebestyrer, ligesom den ikke synes mig at være i fuldstændig Overensstemmelse med Aanden i den Bestemmelse i Udkastet, der hjemler Hustruen fuld Myndighed og Raadighed under det fuldkomne Særeje, eller i Bestemmelsen om den Raadighed for Hustruen, som § 48 indfører, hvor Ægtefællerne leve i Formuefællesskab.

Häradshöfdingen Carlén från Stockholm: Jag föreställer mig, att detta första nordiska juristmöte hemtar sin väsendtliga och största betydelse derifrån, att vi ömsesidigt lära känna dels hvarandra och dels de särskilda ländernas lagstiftning, hvarom nu tyvärr en stor okunnighet råder, åtminstone på svensk sida, äfvensom derifrån, att man af diskussionerna sättes i tillfälle att någorlunda bedöma, i hvilken rigtning reformernas ström går inom det ena eller andra riket. Det är endast med afseende härpå, som jag begärt ordet för att lemna några upplysningar om uppfattningen inom Sverige af detta viktiga ämne, och jag skall därför icke inlåta mig i någon kritik af prof. Aschehous förslag på annat sätt än genom angifvande af hvad man inom Sverige, såvidt jag vet, torde tänka om dem.

Hvad angår den första af de utaf prof. Aschehoug uppställda grundsatser, eller »at Ægteskabet, hvis intet andet ved lovlig Ægtepakt bliver fastsat, som hidtil skal medföra Formuefællesskab», så får jag förklara, att jag personligen fullkomligen deruti instämmer. Jag tror, att det skulle vara lyckligt äfven för vårt land, om denna grundsats der blefve i lag accepterad, men jag får tillika förklara, att för närvarande finnes föga förhoppning att så skall ske. Förslag i sådan rigtning väckas emellertid gång på gång vid svenska riksdagen af ledamöter tillhörande bondeklassen, men de afstyrkas alltid af lagutskottet efter en mycket knapphändig behandling, och utskottets afstyrkande betänkanden bifallas af riksdagen oftast utan

diskussion, hvilket är så mycket besynnerligare, som, efter hvad jag tror, det egentliga folket har ganska mycken sympati för förändringen. Jag slutar dertill af den praktiskt bevisande omständigheten, att de flesta till domstolarne ingifna testamenten, åtminstone dem jag varit i tillfälle se, hvila på samma grundsats af egendoms-gemensamhet, som i Danmark och Norge är upphöjd till lag. Att förändringen sålunda skulle öfverensstämma med svenska folkets lynne, tror jag dess hellre, som det nyssnämnda sättet att tillkännagifva sin uppfattning synes mig vara det mest tillförlitliga. I vårt land har man också ofta låtit af dylika uttalanden lagstiftningen bestämmas, och jag kan anföra ett färskt och slående exempel i det hänseendet. Innan den lika arfsrätten mellan man och qvinna var antagen till lag, så upprättades knappt något testamente på landet, som icke innehöll bestämmelser derom, då man deremot nu aldrig ser något, som gör ändring i det numera i lag stadgade likhetsförhållandet. Blevne nu den princip, som prof. Aschehoug framställt, antagen hos oss, så är det min öfvertygelse, att man finge göra samma iakttagelse. Jag upprepar emellertid, att den ifrågasatta förändringen sannolikt icke — åtminstone ej på länge — kan genomföras hos oss, ty juristerna i allmänhet äro emot den och mången annan låter fånga sig af det argumentet, att införandet af full egendomsgemenskap vore det samma som att kasta bort det väsendtligste skydd för hustruns rätt, som finnes i vår lag, då den från gemensamheten undantager hennes ärfda och före äktenskapet förvärfda jord.

I fråga om den andra grundsatsen, som professor Aschehoug uppställt, äro vi alla ense, och det är för att få densamma fullt införd i vår lag, som riksdagen ingått till Kongl. Majt. med begäran om ändring i nu gällande bestämmelser.

Hvad beträffar den tredje grundsatsen: »Under Ægteskabet kan ingen Ægtepagt oprettes, forandres eller ophæves uden ved kongelig Konfirmation og efter at fornødne Undersøgelser ere anstillede», i sammanhang med hvilken jag ber att få hänvisa till den sjunde, som handlar om »Gaver mellem Ægtefæller», så nödgas jag förklara, att den knappt nog är fattlig för oss Svenskar. Vi hafva så inplantat hos oss den satsen, att något kontrakt icke kan upprättas mellan man och hustru, och vi anse hustrun stå i sådant beroende af mannen, att en dylik öfverenskommelse icke kan antagas såsom ett uttryck af hennes fria vilja. Ännu oförklarligare är oss, att man vill göra en dylik öfverenskommelse beroende af Kongelig Confirmation. Detta administrationens inblandande i civila rättsförhållanden är en egendomlighet, som vi icke känna.

Vi besvåra visserligen vår konung, så mycket vi än älska honom, med många småsaker, men uti allt hvad rör rättsförhållandet man och man emellan akta vi oss mycket noga att inblanda regeringsmagten. Skulle vi tänka oss behöfligheten af ett dylikt stadgande om confirmation, så tager jag för alldeles gifvet, att vi öfverlemnade den åt domaren, såsom en funktion tillhörande hans egenskap af öfverförmyndare.

Uti den fjerde grundsatsen synas mig de största svårigheterna vara att öfvervinna. Först står der nämligen: »Gaar Ægtepagten ud paa, at visse Gjenstande skulle undtages fra Fællesboet og danne Særeje for Hustruen, bliver hun som hidtil umyndig og undergiven Mandens Værgemaal», och i slutet af stycket heter det, att om hon vill skydda denna sin Særeje, så skall den, om den är fast egendom, tingläsas, om den består af värdepapper, förses med påteckning, och är den lösören, skola de »holdes ude af Mandens Besiddelse og stilles under en særskilt Tilsynsværge». Hvad beträffar tingläsningen å den fasta egendomen, så skulle den icke hos oss behövas, ty vi hafva redan uti stadgandet om lagfart och fasta ett tillräckligt skydd för hustruns rätt i detta hänseende, men hvad påteckningen å värdepapperna angår, så undrar jag om bestämelsen derom kan vara praktisk. Det finnes ju många dylika papper, som äro ställda till innehafvaren, och man kan väl ej genom en sådan påskrift upphäfva de rättsförhållanden i afseende på tredje man, som äro grundade i värdepapperets egen beskaffenhet. Hvad slutligen lösörena angår, så har jag svårt att fatta det bestämelsen om deras afskiljande skulle kunna gifva tillfredsställande resultat, såvida hustrun fortfarande skall vara under mannens Værgemaal och sammanbo med honom. Lösörena behövas väl för hushållets dagliga bruk. Skulle de nu afsöndras från boet och ställas under en annan persons vård, så fylles ej detta behof och hvarken man eller hustru få något gagn af dem. Är åter meningen den, att lösörena väl finge kvarblifva i boet, men att tillsyningsmannen skulle allt emellanåt inventera dem och se till, att de finnas kvar, så finnes ju ingen säkerhet för att icke mannen förskingrade dem under tiden mellan besöken. Såvidt jag förstår, finnes ingen möjlighet att lösa denna fråga på annat sätt än att hvardera maken får råda öfver sitt, hvilket kommer ut på detsamma, som jag föreslog i min reservation till det af prof. Aschehoug omnämnda lagutskottets betänkande, eller att, så snart hustrun det önskar, låta en fullständig skilsmessa i afseende på egendomen inträda och hvar och en af makarne sköta sin del. Jag nekar dock ingalunda, att äfven detta medför praktiska svårigheter, bland annat den, att man måste be-

stämman med huru mycket hvar och en skall bidra till det gemensamma boet, men vill man till fullo skydda hustruns rätt, så synes mig ingenting annat hjälpa. I denna rigtning går äfven den under numro 12 uppförda grundsats, hvarest är intagen den bestämmelsen från svenska lagen, att om mannen »bestyrer Fællesboet saa letsindigt eller uforstandigt, at Magistrat eller Sorenskriver i Forening med Overformynderne finde, at der maa være velgrundet Frygt for, at han sætter det overstyr,« hustrun kan vinna boskilnad. Vi hafva emellertid redan i många år haft detta stadgande hos oss, men jag har sjelf aldrig hittills erfarit, att det kommit till någon praktisk verkställighet. Jag har äfven derom frågat många andra domare, men icke hört, att något dylikt fall blifvit draget inför domstol, och detta förhållande torde väl tillräckligt bevisa, att stadgandet icke är synnerligen praktiskt. Orsaken härtill är väl först och främst den, att hustruns känsla säger henne att det etiska i äktenskapsförhållandet skulle brytas i och med detsamma makarne på detta sätt uppträdde mot hvarandra inför domstolen och hustrun offentligen beskyllde mannen för hvad här förutsattes. En annan orsak är utan tvifvel den stora svårigheten att åstadkomma bevisning. Det torde väl nämligen vara gifvet, att det måste förefinnas starka objektiva skäl för att domaren skall kunna så ingripa mellan makarne. Jag föreställer mig ock, att förhållandet är detsamma i Norge och Danmark som i Sverige, eller att ett sådant beslut, fattadt af Magistrat eller Sorenskriver, är öfverklageligt, ty det öfverensstämmer ej med något af de skandinaviska folkens uppfattning, att en rättsökande skall ovilkorligen nöja sig med en auktoritets dom. Och då frågar jag, huruvida det är möjligt att, sedan en dylik sak, behandlad af Magistrat eller Sorenskriver, gått till högre instans, der den icke kan prövas annat än efter skrifna handlingar, denna högre rätt, i händelse mannen vägrar sitt samtycke, skall kunna annat än i undantagsfall, finna saken så klar, att den vågar döma till boets upplösning. Men äfven om hustrun lyckas åstadkomma erforderlig bevisning, finnes ännu en omständighet, som gör att jag misstänker, det saken skall lyckas lika litet i Norge och Danmark som i Sverige, nämligen den, att hustrun antagligen kommer att dröja så länge med den ifrågavarande åtgärden, att det blir för sent. Jag vill icke fästa mig endast vid sjelfva den ordalydelse, som prof. Aschehoug begagnat, men det förefaller mig, som om hans åskådnings sätt vore för strängt, då han såsom vilkor för boskilnaden uppställer: »at der maa være velgrundet Frygt for, at han (Manden) sætter det (Boet) overstyr«. Detta förutsätter ju, att den fullständiga ruinen

redan hotar, och jag må väl fråga, huruvida det kan anses tillräckligt, att domaren eger gripa in först så sent, att mannen hunnit bringa allt nära förstöring.

Det var dessa anmärkningar som jag ville taga mig friheten att framställa, på det herrarne må lära känna något af åsigtorna i Sverige. Jag märker, att ordet blifvit begärdt af en min landsman, som har andra åsichter än jag i detta ämne; och herrarne komma alltså i tillfälle att erfara än ytterligare hvad man tänker i vårt land. Emellertid ber jag att få tillägga, att det förefaller mig som om det icke vore så synnerligen af behovvet påkalladt, att i detta fall likhet är rådande inom de tre nordiska länderna. Sjelfva detta från norsk sida framställda lagförslag äfvensom de bestämmelser, som nu äro rådande, förutsätta, att mycket olika förhållanden i detta afseende kunna vara rådande äfven mellan de närmaste grannar: i samma hus kunna t. ex. bo tio särskilda hjonelag, hvar och ett med olika bestämmelser allt efter olika äktenskapsförord; och då så är, synes det mig icke synnerligen angeläget att få enhet, endast för enhetens skull, i de skilda ländernes lagstiftning i detta stycke. Det enda vore om enhet i lagstiftning kunde bidraga att befördra den enhet, som åstadkommes genom äktenskap mellan medlemmar af de tre nationerna, hvilket visserligen vore en mycket god sak.

Till sist och då förevarande förslag är så väsentligt byggt på de förväntade resultaterna af äktenskapsförord, ber jag att få säga, att jag för min del alltid hyst mycket litet förtroende till dessa äktenskapsförord. De äro till egentligen för de mera bildade klasserna, och det är äfven ganska antagligt att, om äktenskapsförordslagarna förståndigt regleras, så komma dessa klasser att så småningom vänja sig att upprätta förord, men jag tror icke, att den stora massan af folket kommer att göra det. För att åstadkomma detta torde den enda utvägen vara att göra förorden obligatoriska, men låter man det bero på folkets fria vilja, så är det antagligt, att inga äktenskapsförord ske. I Sverige är det högst sällsynt, att sådana ingås bland allmogen; i min domsaga, som består af fem härader, har det gått 5 till 6 år, utan att ett enda äktenskapsförord förekommit. Att så är förhållandet, är äfven ganska naturligt, i synnerhet om man, såsom den ärade motionären, stadgar att qvinnan sjelf och icke hennes Værgemand skall ombestyras Ægtepagts upprättande. Ty vi veta ju alla att, när äktenskap stiftas, så är det vanligen Amor, som sköter om affärerna, och han bryr sig sannerligen ganska litet om det ekonomiska.

Borgmester Jessen: Naar jeg tillader mig at tage Ordet i denne Sag, maa jeg først og fremmest bede den høje Forsamling undskyldte, at jeg udtaler mig om et Æmne, der paa en saa fyldig og klar Maade er gjennemarbejdet af Hr. Professor Aschehoug, uden at have kunnet finde Lejlighed til at forberede mig paa at holde et Foredrag. Jeg ønskede kun at knytte nogle Bemærkninger til, hvad Hr. Professor Goos har udtalt, fordi der deri forekom noget, som jeg ikke ret kan forstaa er praktisk muligt eller rigtigt. Jeg tror egentlig ikke, der er følt nogen stor Trang til at gjøre Forandring i vore nuværende Bestemmelser om Ægtefællernes formueretlige Forhold. Der er jo efter vor nuværende Lovgivning Adgang til ved Testamente eller Ægtepagt at sikre Hustruen, som indbringer en Formue i Ægteskabet, at kunne faa Formuens Substans bevaret, naar Ægteskabet ophæves; men, naar hun er sikret i denne Henseende, tror jeg ikke, man skal gaa videre. Jeg tvivler om, at der lader sig opstille Regler af praktisk Virkning og Betydning for at indskrænke Mandens Raadighed over Renten eller Indtægten af Hustruens Særformue, og jeg vilde anse det for meget betænkeligt, om man vilde stræbe hen til at omdanne vor Lovgivning saaledes, at der tilvejebragtes Særeje for Kvinden med Hensyn til denne Indtægt under Ægteskabet. Naar en Lovgivning i den Henseende skulde fremmes, forekommer det mig, man først maatte spørge om, hvor vidt der er nogen Sandsynlighed for, at lykkelige Ægteskaber bedre vilde fremmes, naar der blev tilvejebragt et Særeje under Ægteskabet ved Hustruens Raadighed over enkelte Gjenstande, end naar man lader Forholdet blive, som det nu er, hvor Manden har den fulde uindskrænkede Raadighed over alt, hvad der erhverves under Ægteskabet. Efter de Erfaringer, man har, navnlig fra de romanske Lande, hvor Særejet for Hustruen er det principielle, tvivler jeg meget om, man vil finde, at de gennemgaaende ere lykkeligere end Ægteskaberne i de nordiske Lande. Jeg tror derhos, at det vilde stride meget imod den hele Tænkemaade hos Befolkningen her, om man, saalænge Ægteskabet bestaar, vilde gjøre en saadan Adskillelse mellem, hvad der var Hustruens, og hvad der var Mandens Del af det fælles Bo eller af det, der erhverves til dette. Ægteskabet er jo dog ikke noget Kontraktsforhold, men det er et Livsfællesskab, hvori der ikke saaledes kan eller bør udsondres, hvad der er mit og dit; det er altsammen »vort«. Det er neppe rigtigt, naar Hr. Professor Aschehoug har sagt, at Ægtefællerne betragtes som Lodtagere i Fællesboet, hver med Halvdelen; de ere vist nok begge lige meget Ejere af det hele, og ikke hver især af de to Halvdele, saaledes at Hustruen

ejer den ene Halvdel og Manden den anden. Jeg anser enhver Bevægelse henimod en saadan Adskillelse i dette Livsfællesskab uheldig for den ægteskabelige Lykke. Jeg tror, det er meget godt, at en Kvinde, naar hun bestemmer sig til at indgaa Ægteskab, fuldt hengiver sig til sin Mand, og at det ikke bliver en halv Hengivelse kun med hendes Person, men ikke med hendes Formue; jeg tror, det er heldigt, at Kvinden véd Besked om, at Ægteskabet medfører dette som det uundgaaelige. Jeg kan ikke skjønne, at det vil være muligt at opstille praktiske Regler for, hvorledes der skal sondres mellem, hvad Konen og hvad Manden erhverver under Ægteskabet, navnlig tror jeg, det vilde være aldeles umuligt og upraktisk at gennemføre den Regel, Hr. Professor Goos anbefaler, og som er opstillet af Hr. Professor Aschehoug i § 48, nemlig, at Hustruen, naar hun erhverver noget ved eget Arbejde, bliver berettiget til at raade over dette, saaledes at endog de Gjenstande, hun har erhvervet ved Frugterne af sit eget Arbejde, blive hendes Særeje og ikke Fællesje. Jeg anser heller ikke dette for ganske rigtigt; thi, hvis man vilde opstille denne Sætning, synes jeg ogsaa, at man ved Siden deraf maatte have en anden, som sagde, hvor meget Manden og hvor meget Konen skulde bidrage til de fælles Fornødenheder. Jeg taler ikke om det Tilfælde, at Folk, der hver især have en stor Formue, indgaa Ægteskab, og hvor Renterne af disse Formuer ikke medgaa til Husholdningen og Børnenes Opdragelse; thi i saa Fald kunde der jo ved fælles Overenskomst reserveres hver især en Raadighed over en vis Del af denne Rente; men jeg holder mig til det sædvanlige Tilfælde, som Hr. Professor Goos omtalte, hvor Manden og Konen, uden egentlig at eje noget, naar de indgaa Ægteskab, hver for sig erhverve, hvad der er nødvendigt for Familien til at leve af. Det vilde da føre til besynderlige Vanskeligheder at adskille, hvad der var den enes og hvad den andens. Naar en Daglejer tjener 4 Mark om Dagen ved sit Arbejde, og hans Kone ligeledes tjener 4 Mark ved Vask, skulde da de 4 Mark, der ere erhvervede af Konen, kunne anvendes til at anskaffe et Bord og en Sofa, som skulde være Konens Ejendom, hvorimod de Stole og Borde, Manden havde anskaffet for sin Fortjeneste, skulde være hans Ejendom? Dette vilde være en Urimelighed. Begge Ægtefæller have jo i Forening en Forpligtelse til, hver efter sin Evne, at tilvejebringe, hvad der er fornødent til Familiens Underhold og fælles Fornødenheder. Jeg vilde derfor meget fraraade, at man her i Landet kom ind paa en Lovgivning, som gik i Retning af Særeje af hvad der erhverves eller kommer til Indtægt under Ægteskabet. Jeg har allerede tilladt mig at be-

mærke, at jeg derimod finder det meget naturligt, at en rig Pige, som gifter sig med en fattig Mand, hvem hun maaske iøvrigt ikke rigtig kjender, er i Stand til at sikre sig mod, at han forbruger hendes Kapitalformue, medens de leve; men hun maa efter min Mening, saalænge Ægteskabet bestaar, finde sig i, at Manden iøvrigt maa være den enestyrende og eneraadende over, hvad der findes i, og hvad der kommer ind i Fællesskabet. Jeg skal altsaa tillade mig at udtale som min Overbevisning, at det ikke vilde være heldigt, om man gik ind paa at udvikle vor Lovgivning i Retning af Særeje under Ægteskabet. Derimod vilde der muligen være Anledning til at gjøre en lille Forandring i vor Lovgivning med Hensyn til Retten til at bestemme, hvorledes der efter Hustruens Død skal forholdes med, hvad hun efterlader sig, med hvad der er hendes Boslod. Vi have jo den almindelige Bestemmelse, at Enhver, selv om han har Livsarvinger, er berettiget til, at borttestamentere en Tredjedel af sit Bo; men i denne almindelige Regel gjøres der ved § 30 i Forordng. af 21. Maj 1845 den Indskrænkning, at Moderen, saalænge hun lever i Ægteskab med Børnenes Fader, ikke uden dennes Samtykke kan gjøre nogen Forandring i Børnenes lovbestemte Arveret efter hende«. Medens altsaa Manden, naar der er Børn, kan tillægge det enkelte Barn foruden dets lovbestemte Arvelod endvidere en Tredjedel af sin Boslod, er Hustruen ikke efter vor Lovgivning berettiget til at gjøre Testamente, hvorved hun giver et enkelt af Børnene en Tredjedel af sin Boslod. Jeg véd ikke ret, hvad der har været Grunden til denne Bestemmelse; det har vel været den, at man ikke har ment, det var rigtigt, at Hustruen, saalænge hun levede i Ægteskab, skulde kunde tage nogen Bestemmelse i et saa vigtigt Anliggende som det at disponere over, hvad der kaldes hendes Boslod; men jeg kjender Tilfælde, hvor der har været Trang og fuldgyldig Grund til, at Hustruen havde kunnet gjøre en lignende Disposition med Hensyn til Tredjedelen af sin Boslod som Manden og dette uden Mandens Samtykke. Det træffer sig ikke saa ganske sjældent, at der i en Børneflokk er et eller andet Barn, for hvilket Moderen har særlig Kjærlighed og Omsorg, stundom netop paa Grund af, at det er stedmoderlig behandlet af Naturen — thi saadanne Børn pleje altid at være Moderens Yndlinge — men som maaske ikke er Faderens Yndling, og medens altsaa Faderen paa de andre Børns Bekostning kan stille det Barn, for hvilket han har Forkjærlighed, meget bedre end de andre Børn, ved til Fordel for dette at disponere over en Tredjedel af sin Boslod, er Moderen ikke i Stand til at hjælpe paa sin Yndling, selv om der dertil kunde være nok saa megen

Grund. Det forekommer mig, at der kunde være Anledning til at gjøre Forandring i dette Punkt, hvis man i det hele vil røre ved Ægtefællernes Formuefællesskab. Jeg har havt megen Anledning til at se ind i mange Ægteskabsforhold, paa Grund af at jeg i en lang Række af Aar har havt meget at gjøre med Skilsmisser, og disse hyppigere have maattet foretages af mig end Vielser; men jeg er overbevist om, at Aarsagen til de ulykkelige Ægteskaber i intet Tilfælde har været den, at vor Lovgivning ikke har hjemlet Ægtefællerne Særeje under Ægteskabet, medens der er mig Tilfælde bekendt, hvor netop den Dispositionsret, der ved Testamente er forbeholdt Hustruen over Indtægterne af hendes Formue, har ført til uheldige og ulykkelige Ægteskabsforhold.

Højesteretsadvokat Bergh fra Christiania: Jeg finder mig som Normand foranlediget til at gjøre en eneste lille Bemærkning, som kun lidet vedrører den foreliggende Sags Realitet. Det har ved Behandlingen af det første Æmne vist sig, at man, naar en Synsmaade blev udtalt af Jurister fra det ene Land, var tilbøjelig til at mene, at deres Landsmænd, siden ingen andre havde taget Ordet, vare enige med den, der havde havt Ordet. Jeg har havt Anledning til at erfare, at ikke faa af Medlemmerne af dette Møde have opfattet Sagen saaledes. Jeg for min Del har imidlertid ikke villet, at der i den foreliggende Sag skulde blive Anledning til den samme Misforstaaelse, og jeg vil derfor udtale, at, ligesom jeg for mit Vedkommende — og jeg tror det er Tilfælde med mange andre Normænd — slet ikke staar paa samme Standpunkt som Hr. Professor Aschehoug i det først behandlede Spørgsmaal om Procesprincipet, saaledes er det heller ikke Tilfældet i denne Sag; tvertimod er det modsatte Tilfældet for mit Vedkommende. I det førstnævnte Spørgsmaal repræsenterede Hr. Professor Aschehoug, som det forekom mig, et ultrakonservativt Standpunkt, som jeg paa ingen Maade deler — jeg slutter mig nærmest til Hr. Professor Nellemann i den Henseende — men i det foreliggende Spørgsmaal er det modsatte Tilfældet. Jeg finder, at de Forslag til Forandringer i Lovgivningen om Formuefællesskabet, der her ere bragte i Forslag, ere altfor radikale, altfor vidtgaende. Jeg er i denne Materie meget stærkt konservativ; jeg tror, at det Forhold, hvorom der her er Tale, er af dem, man skal være yderst varsom med at røre ved. Det er ganske vist, at det under den Ægteskabsret, vi have, af og til — dog forholdsvis sjældent — kan træffe, at enkelte Kvinder blive forurettede gennem det Overherredømme, den bestaaende Lovgivning har sikret Manden; men jeg frygter meget for, at man, dersom man vilde gribe væsent-

lig ind i dette Forhold, vilde komme til det Resultat, at man, for ikke at forurette de enkelte, skadede det hele Samfund. Det er et socialt Spørgsmaal, som er af den allermest indgribende Betydning, og jeg kan ikke sige, at jeg for mit Vedkommende har fundet, at Ulemperne ved det bestaaende skulde være i den Grad fremtrædende, at man skulde skifte Princip.

Professor Aschehoug fra Christiania: Det var mig naturligvis meget vel bekendt, at der i Norge hos mange raader en saadan Opfatning som den, der kom til Orde gennem Hr. Advokat Berghs Udtalelser, og jeg kunde ligeledes formode, at der i Danmark er mange, som til det yderste holde paa det bestaaende. Hr. Advokat Bergh sagde, at det af mig fremlagte Forlag var for radikalt; men han fik vist straks selv en Følelse af, at dette Udtryk ikke var meget korrekt; thi han rettede det, idet han brugte et mildere Ord, som jeg i Øjeblikket ikke erindrer. Jeg tør visse- lig sige, at det Forslag, jeg har fremlagt, ingenlunde gaar ud paa nogen indgribende Reform. Hvad er det, der foreslaas af mig? Det er, at der kan stiftes Ægtepagt mellem Ægtefæller, og det endog en Ægtepagt, som gaar ud paa en fuldstændig Udelukkelse af Formuefællesskabet; men dette er ikke noget nyt, hverken i Danmark eller i Norge; thi, hvis Ægtepagten er indgaaet før Ægte- skabet, er Bevillingen saa at sige courant. Med Hensyn til Ægte- pagtens Indgaaelse og Virkningen deraf kan jeg sige, at det eneste ny derved egentlig kun er, at Hustruen, hvis Ægtefællerne intet Formuefællesskab ville have, bliver myndig, som om hun ikke var gift, og jeg er ikke engang rigtig vis paa, at dette er noget nyt; thi, efter hvad jeg har gjort opmærksom paa, ser det ud til, at man i Praxis begynder hos os at tvivle i saa Henseende. Under alle Omstændigheder skal jeg bemærke, at det ikke har stort at betyde, at Hustruen bliver myndig, naar der slet intet Formue- fællesskab existerer mellem Ægtefællerne; der bliver ingen væsent- lig Forskjel i Forholdet mellem Ægtefællerne, fordi den Hustru, som faktisk har fuldstændigt Særeje, netop paa Grund deraf allerede nu halvt vil optræde som myndig lige over for Manden. Dernæst kan det ikke paaregnes, at denne Adgang til at indgaa en Ægte- pagt, der gør Hustruen myndig, vil blive brugt i mange Tilfælde; thi da maatte den hele Livsopfattelse i vore Lande forandre sig meget. Vil man spørge, hvad man da skal dermed, svarer jeg, at det dog vist alligevel er rigtigt at gaa saa langt. Paa samme Tid som jeg saa meget som nogen her erkjender, at Formuefælles- skabet er den naturligste, hensigtsmæssigste og ædleste Form for

dette Retsforhold, kan jeg nemlig ikke, naar jeg vil lukke mine Øjne op og betragte Menneskene, som de virkelig ere, være blind for, at der gives Forhold og Omstændigheder, hvori det modsatte kan være Tilfældet, og jeg skal nævne et Forhold, som jeg kan hente fra det praktiske Liv hjemme. En Mand, som giftede sig med en Dame, der havde meget stor Formue, sagde: Jeg vil ikke have denne Formue; jeg vil ikke have, at mine Børn — han var nemlig Enkemand — skulle have Andel i den, og jeg vil derfor ikke have Formuefællesskab. Det bliver nu mere og mere almindeligt, at Normænd gifte sig med formuende Fruentimmer, der ere fødte i andre Lande, hvor Særeje er det sædvanlige; men der er intet, som sætter dem i Stand til under saadanne Omstændigheder at ordne deres Formueforhold paa den Maade, at ingen kan beskyldes den paagjældende for Formuejægeri, medens jeg dog synes, det er ganske naturligt, at Forholdet mellem Ægtefæller er saaledes, at enhver af dem kan være fri for den Mistanke, at han har søgt Formuen og ikke Personen. Der er dernæst en anden Omstændighed, som her maa tages vel i Betragtning, nemlig den, at man ved vor Næringslovgivning har sat Kvinden i Stand til at drive mange Slags selvstændig økonomisk Virksomhed, som før har været Manden forbeholdt. Denne Adgang begynder Kvinden nu at benytte sig af, tildels med Held, og man begynder derfor at give hende en Opdragelse, som er beregnet paa, at hun skal kunne erhverve sig en selvstændig økonomisk Stilling og lægge sig en Formue til bedste. Tænker man sig, at en Kvinde i en saadan Stilling og i en mere fremrykket Alder, som har vist, at hun er i Stand til ikke alene at erhverve, men ogsaa at vedligeholde en Formue, og altsaa er i Besiddelse af et særeget økonomisk Talent, vil gifte sig, og hendes Valg falder paa en Mand, der vel er meget agtværdig, men som tillige er en godmodig og svag Mand, der ikke forstaar at styre Pengesager, er det dog ganske naturligt, at man giver et saadant Fruentimmer Adgang til at indtræde i Ægteskab uden at gjøre sig selv umyndig. Man kan sige, at et saadant ældre Fruentimmer jo kan lade være at gifte sig, og det ville mange sige; men jeg tror, at vi her have et af de mange sociale Privilegier, vi Mænd have vidst at skaffe os. En Mand kan blive meget gammel og affældig, førend man ler af ham, fordi han gifter sig; det modsatte er Tilfældet med Fruentimmerne; men jeg tror, at dette er uberettiget. Jeg tror virkelig, at et Ægteskab, indgaaet mellem Personer, om hvem man kan sige, hvad jeg nys sagde, nemlig, at Kvinden har erhvervet Formue ved en stor økonomisk Dygtighed, medens Manden, skjøndt han kan være højst agtværdig og godmodig, er

uden økonomisk Talent, dog kan blive meget lykkeligt, om det end savner Romantikens Skjær, og det forekommer mig at være en uberettiget Indskrænkning i den menneskelige Frihed at stille en Dame det Valg enten at forblive ugift eller at gjøre sig umyndig. — De to ærede Herrer, som først havde Ordet, stode paa et Standpunkt, der i Hovedsagen nærmede sig mit, dog saaledes, at navnlig Hr. Professor Goos egentlig gik videre i Tilbøjeligheden til at gjøre Reformer end jeg. Idet jeg nu gaar over til at behandle, hvad han har sagt, skal jeg begynde med at takke ham og sige, at hans Ytringer indeholde meget, som vil give mig Anledning til fortsat Overvejelse og som bestyrker det Indtryk, jeg allerede har haft, nemlig, at jeg ingenlunde endnu er færdig med dette Spørgsmaal, men at der er meget at tænke paa, førend jeg for mit Vedkommende tør betragte Sagen som afsluttet. Jeg stiller mig derfor ikke paa det Standpunkt, at jeg vil søge at gjendrive Hr. Professor Goos; selv om jeg i visse Stykker er bestemt uenig med ham, vil der ikke blive en Disput men en Diskussion imellem os. Det Punkt, der i hans Foredrag var af væsentligst Betydning, var det angaaende Myndigheden; han var i den Henseende saa langt fra at være enig med de to ærede sidste Talere, at han endog var tilbøjelig til at gaa videre end jeg og i Overensstemmelse med Professor Bornemann vilde udstrække den gifte Kvindes Myndighed saa langt som muligt. Jeg mener nu, at det dog maa være temmelig klart, at Kvinden ikke fornuftigvis kan gjøres myndig, hvor der hersker et fuldstændigt Formuefællesskab, hvor hun altsaa slet intet Særeje har. Hvis man forudsatte, at Kvinden under saadanne Forhold var myndig og kunde paadrage sig Forpligtelser, hvad skulde saa disse have at betyde? De kunde ikke gjøres gjældende mod Fællesboet, saaledes at man tog visse Gjenstande fra Manden; det følger af sig selv. Hr. Professor Goos satte Gjælds fængsel ud af Betragtning; man skulde ikke kunde sætte Hustruen i Gjælds fængsel; men hvad skulde altsaa Forpligtelsen have at betyde? Den kunde have to Ting at betyde. For det første kunde man tænke sig — og det er Extremet — at man gav en Kreditor, der havde erhvervet en Fordring paa en Hustru, som intet Særeje havde, Adgang til straks at holde sig til den nøgne Ejendomsret over hendes Andel i Fællesboet. Dette har Code Napoleon i to Tilfælde opstillet som Regel; den siger, at Kreditor kan holde sig til Konens Andel, til hendes Proprietet; men, naar man er Jurist, ser man let, at dette leder ind paa en overordentlig vanskelig juridisk Teknik. Det er et af disse Tankeexperimente, som fra det theoretiske Standpunkt kunne være gode nok og som vise Evne til at tænke sammen-

hængende, men som i Praxis volde mere Forlegenhed end Nytte. Det, som Obligationen skal faa at betyde, er altsaa, at man kan holde sig til, hvad Hustruen faar ved Fællesboets Deling eller senere erhverver. Professor Goos sagde, at en Myndighed til at paadrage sig Forpligtelser, som ikke har større Effekt, ikke har stor Betydning; men deri er jeg ganske uenig med ham, dersom man betragter Sagen fra alle Sider. Jeg er enig med ham i, at der for saa vidt er liden Nytte ved, at man skulde kunne binde sig paa en saadan Maade, som ikke vilde have stor Betydning med Hensyn til Lettelsen af den menneskelige Samfærsel og Virksomhed; men det vilde naturligvis have meget at betyde for en Hustru, at hun havde Adgang til at binde sig saaledes, at Forpligtelsen først kunde gjøres gjældende mod hende langt hen i Fremtiden. Man maa her være opmærksom paa, at en Kvinde, som lever i Formuefællesskab med sin Mand, let kan blive forlokket til at binde sig paa denne Maade, ikke for at Kreditor skal komme til at holde sig til hendes Andel i det daværende Fællesbo, men for at han skal faa fat i en Arv, Konen har i Vente, og som sandsynligvis først vil falde efter Ægteskabets Ophævelse. For mig staaer det imidlertid altid som en stor Ting, at man indretter Institutionerne saaledes, at et Menneske faar den fulde Følelse af Ansvaret for sine Handlinger. Den Kvinde, som véd, at hendes Forpligtelse ikke kan gjøres gjældende mod hende, saalænge Ægteskabet varer, men muligvis først meget langt ud i Fremtiden, faar ikke let den fulde Følelse af Betydningen af, hvad hun foretager sig, naar hun paadrager sig en saadan Forpligtelse, og det saa meget mindre som hun, dersom der intet Særeje er, og hendes Andel i Fællesboet bestyres af Manden, ikke, som Hr. Professor Goos ogsaa nylig gjorde opmærksom paa, faar nogen Øvelse i at styre Formueanliggender. Hun bliver ikke let fortrolig med de praktiske Hensyn, som i saa Henseende ere nødvendige at iagttage. Vanen dertil kan man kun erhverve ved Øvelse, og derfor bliver hun efter min Mening i saadanne Tilfælde uskikket til at styre sine egne Anliggender. Holder man fast paa, at et Fruentimmer, der intet Særeje har, men lever i Formuefællesskab med Manden, maa være umyndig og staa under hans Værgemaal, tilsiger Konsekvensen ogsaa det samme, hvis Særejet er partielt. Dette Spørgsmaal er ikke nyt hos os i Norge; thi under Forhandlingerne om Loven af 11te April 1863, der indrømmer den ugifte Kvinde samme Myndighed som Manden, foreslog Stortingets Justitskomite, at en Kvinde, der havde partielt Særeje, skulde være myndig over dette; men denne Anskuelse blev i Stortinget stærkt bekæmpet af

Landets første Jurist, Professor Schweigaard, der gjorde gjældende, og jeg tror med fuld Føje, at Myndigheden er en udelelig Egenkab, at et Menneske enten maa være myndig eller umyndig; han kan ikke være begge Dele paa én Gang. En myndig Person kan vistnok savne den fulde Raadighed over en Del af sin Ejendom, fordi han for en vis Tid har afstaaet denne Raadighed til en anden; man kan være raadig over en Del af sin Formue og uraadig over en anden; men Evnen til at stifte Forpligtelse med den Virkning, at Fordringshaveren kan gjøre den gjældende mod alt, hvad vedkommende raader over og i Fremtiden erhverver, imod enhver Formuerettighed, som overhovedet tilkommer ham, denne Kvalitet er udelelig. Der er ogsaa i alt Fald ét fremmed Lands Lovgivning, som siger, at de Forpligtelser, Konen, der har Særeje, paadrager sig under Ægteskabet ved Overenskomst, ikke kunne gjøres gjældende imod Fællesboet, og ikke engang imod hendes Andel af Fællesboet, efter at dette er delt. Under enhver Omstændighed vil jeg sandsynligvis komme til at holde fast paa det Standpunkt, jeg med Hensyn til denne Del af Sagen har indtaget, om ikke af Hensyn til, hvad jeg nu har udviklet, saa i alt Fald af en anden Grund. At Konen skal være umyndig, hvis der overhovedet eksisterer Formuefællesskab mellem hende og Manden, det er den gjældende Ret, og jeg synes ikke, at der er nogen stærk Nødvendighed for at forandre den. Jeg vil her paa dette Gebet holde paa, at man ikke gør større Forandringer end dem, der bestemt kræves af meget afgjørende Hensyn. Det forsigtigste er her ikke at gaa længere. Jeg antager, at de Ytringer, vi hørte af Hr. Borgmester Jessen og af Hr. Advokat Bergh, yderligere godtgjøre Rigtigheden af, at man indtager dette Standpunkt. — Dernæst omhandlede Hr. Professor Goos den Regel, som findes i Udkastets § 48, nemlig, at Konen skal have den fulde Raadighed over sit personlige Erhverv. Jeg er tilbøjelig til at tro, at denne Regel, hvis den kan optages i vor Ret, vil vise sig at være den praktisk nyttigste af alle dem, der ere bragte i Forslag. Jeg skal erkjende, at den er angribelig fra den strænge Systematikks Standpunkt; jeg tror, det bliver vanskeligt at passe den ind i det øvrige System, saaledes at hver enkelt Tand i dette ny Hjul griber ind i Maskinen paa rette Sted; men, naar jeg har faaet Kvalme i den Anledning, saa har jeg beroliget mig ved, at vi i vor Lovgivning, og det netop paa Familierettens Gebet, have andre Regler, om hvilke det samme kan siges, som ere praktisk nyttige, og som ingen tænker paa at afskaffe; jeg sigter navnlig til den Regel, hvorefter den Umyndige er raadig over sit personlige Erhverv.

Man maa ikke misforstaa mig; jeg er meget vel opmærksom paa, at hver af disse to Regler — den, jeg sidst nævnede, og den, jeg har foreslaaet — har sin særegne Karakter, og at de saaledes ikke ere ganske analoge; men de have det tilfælles, at, naar man skal til at udvikle den Regel, hvorefter den Umyndige er raadig over sit selverhvervede Gods, saa kommer man ind i betydelige theoretiske Forlegheder, hvorfor ogsaa flere af de klareste Tænkere blandt vore theoretiske Jurister have næret Betænkelse ved at erkjende den; men Reglen er aabenbart meget nyttig. Skulde vi skrive en ny Lov om Familieretsforholdene, tror jeg, vi tog den, og jeg tror, at den Regel, som er bragt i Forslag i Udkastets § 48, ligeledes er meget nyttig. Hr. Advokat Bergh sagde, at der ikke var store Ulemper ved den nuværende Tilstand; men jeg maa paastaa, at der er overmaade store Ulemper forbundne dermed, netop paa det Punkt, hvor den her omtalte Regel tilsigter at yde en Modvægt; thi det er en stor Ulempe, at et Fruentimmer af Arbejdsklassen, som har giftet sig med en letsindig eller drikfædig Mand, er tvungen til at se paa, at alt, hvad hun erhverver og som hun ikke straks kan faa i sin og Børnenes Munde, skal gaa i Brændevinskipperne. Dette er ikke noget sjældent Tilfælde, det er desværre meget almindeligt, og hvor stor en Ulempe det medfører, ser man bedst af, hvad man for den Sags Skyld taaler i et frit Samfund som Norge, hvor man holder saa stærkt paa den personlige Frihed. Man taaler i Norge, at et Fruentimmer gaar til Politiet og siger: Vær saa god, tag min Mand og sæt ham uden Lov og Dom ind i en Tvangsarbejdsanstalt i 6 Maaneder og se, om De kunne faa Skik paa ham. Dette er indført under Trykket af den haarde Nødvendighed, hvorunder Fattigloven af 20de September 1845 blev given. Den Gang der var Tale om at indføre den ny Fattiglov — jeg var Medlem af den Kommission, som skulde behandle den — havde flere Medlemmer, og deriblandt jeg, Skrupler med Hensyn til denne Paragraf lige over for Friheden og lige over for Principerne i vor Grundlov; men Christianias Politimester, der er tilstede i denne Forsamling, sagde: For Guds Skyld, rør ikke ved denne Paragraf, vi have engang faaet den; men begynder man at rejse Diskussion om den, kan det være vanskeligt at holde paa den. Dette Middel er sandelig værre end det, som er foreslaaet i det foreliggende Udkats § 48, og det er derhos meget mere utilstrækkeligt, fordi der er en hel Del Fruentimmer, som ikke benytte det, dels fordi de ikke ville, og dels fordi de ikke tør gjøre det, hvorhos det jo er aldeles fordærveligt for den Smule Rest af ægteskabelig Lykke, som kan være tilstede i et

saadant Hus. Jeg vilde have stor Betænkelse ved Reglen i § 48, hvis jeg kunde antage, at den kom til at faa Indflydelse paa større pekuniære Interesser, hvis jeg tænkte mig, at Kreditorerne virkelig kunde blive fattige ved denne Regel; men det tror jeg ikke. Den vil nemlig kun faa Anvendelse paa, hvad en Kone fortjener ved personligt Arbejde, og det bliver i Almindelighed af ubetydelig Værdi; men hvad der er smaat for Kreditorerne, er stort for det fattige Fruentimmer, og derfor vil jeg holde paa Reglen. Jeg skal iøvrigt i Anledning af, hvad Hr. Borgmester Jessen ytrede, bemærke, at det ingenlunde er Tanken, at det, som Hustruen erhverver, skal blive hendes Særeje; dette gaar ikke an. Dersom det, Konen erhvervede ved sit Arbejde, skulde blive hendes Særeje, maatte Reciprocitetsprincippet tilsiige, at, hvad Manden erhvervede ved sit Arbejde, ogsaa maatte blive hans Særeje; men det vilde være aldeles urimeligt. Saaledes har Professor Goos ogsaa opfattet Sagen; han vilde ikke rokke ved Paragrafen i det Øjemed at faa et saadant Særeje stiftet, men han sagde, at man skulde have en *separatio creditorum*. Dette er efter min Mening ganske tanke- rigtigt, men det er for smaa Forhold, hvori Reglen skal komme til Anvendelse. Jeg tyer til, hvad jeg nys sagde; Tanken er — jeg tvivler ikke om, at den praktiske Anvendelse vil give mig Ret — at denne Regel kun bliver anvendt i meget smaa Forhold, og da lønner det sig neppe, at man gjør en saadan Distinktion, som den, Hr. Professor Goos antydede. — Jeg gaar dernæst over til at omhandle Kontraktfriheden. Baade Hr. Professor Goos og Hr. Herredshøvding Carlén syntes ikke rigtig om den kongelige Konfirmation, og det gjør jeg heller ikke; men vi have den nu engang; den er gjældende Ret hos os. Jeg skal for det første bemærke, at, naar vi i en Lov bestemme, at der skal fordres kongelig Konfirmation, mene vi ikke, at vi skulle ulejlige Hs. Majestæt med den Slags Bagateller. Hos os er det saaledes, at Kongen overdrager Meddelelsen af deslige Bevillinger til den norske Regjering, og Reglen vil altsaa praktisk ikke faa andet at betyde, end at der skal foregaa en *causæ cognitio*, førend Kontrakten kommer i Stand. Denne Undersøgelse af de konkrete Omstændigheder skal naturligvis ske af den lokale Autoritet; men Regjeringen skal i hvert enkelt Tilfælde føre Tilsyn med, at de lokale Autoriteter have anstillet den fornødne Undersøgelse, og afgive et Overskøn om, hvor vidt de have truffet det rette. Jeg tror, at en Regel af et saadant Indhold ikke er urigtig. Jeg mener nemlig, at det ikke gaar an at give Ægtefællerne fri og uhindret Adgang til at oprette Ægtepagter, efter at Ægteskabet er indgaaet. Der er

vistnok, som Hr. Professor Goos gjorde opmærksom paa, nogen Betyggelse i Reglen om Gaver mellem Ægtefæller, som gjør, at Kontraktstfriheden ikke vilde kunne blive misbrugt i alle Tilfælde; men man maa vel huske paa, at en Ægtepagt kan være højst urimelig, højst skadelig for den ene af Ægtefællerne og fremkaldt ved Forlokkelse, medens den dog ikke paa nogen Maade kan kaldes Gave, fordi animus donandi ikke er tilstede, eller fordi den hele Sammenhæng ikke saaledes kan oplyses, at man kan indordne den under det almindelige juridiske Begreb om Gave. Jeg siger derfor, at disse Regler om Gjenkaldelighed af Gaver ikke ere tilstrækkelige. Desuden har overhovedet Kontraktstfriheden mellem Ægtefæller, hvor den ikke er uundgaelig nødvendig, i Virkeligheden sine Betænkeligheder, og derfor er det jo ogsaa det almindelige her i Europa, at man enten absolut forbyder Ægtepagters Oprettelse, efter at Ægteskabet er indgaaet, eller at man kun erkjender deres Gyldighed, for saa vidt de ere afsluttede under offentlig Tilsyn og Autorisation. I Preussen og Zürich skal Dommeren være med til Ægtepagters Oprettelse. — Jeg gaar nu over til en tredje Udsættelse, som Hr. Professor Goos gjorde mod mit Udkast, nemlig, at det var en haard Regel, at Mandens Kreditorer skulde kunne holde sig til det Løsøre, der var Hustruens Særeje, men ikke tilstrækkelig betegnet som saadant. Jeg indrømmer, at Reglen paa en vis Maade kan være haard for Konen; men det vilde naturligvis ogsaa omvendt være haardt for Kreditorerne, om de ikke skulde kunne faa fat paa, hvad Manden har under sit Værge og bestyrer, saaledes at alle tro, at det tilhører ham. Man kan sige, et Kreditorerne burde undersøge, om der ikke var Ægtepagt, og at en saadan skal være indført i en offentlig Protokol; men Sagen er, at en saadan offentlig Protokol kan findes i den anden Ende af Landet, saa at man ikke véd, hvor man skal søge den. Iøvrigt skal jeg bemærke, at der ved den Regel, at Særeje i Løsøre skal kunne opretholdes mod Mandens Kreditorer, naar det er stillet under andres Bestyrelse, er tænkt paa en vis Slags større Løsøregjenstande, nemlig Skibe. Det er jo ganske rimeligt at tænke sig, at en Mand, som ejer et Skib, naar hans Datter bliver gift, siger: Det skal være min Datters Særeje; der skal oprettes Ægtepagt; jeg vil ikke have det under Mandens Bestyrelse, thi han forstaar sig ikke derpaa, men det skal bestyres af en anden. Hr. Professor Goos har med stor Skarpsindighed gjort opmærksom paa, at der er en Modsigelse mellem den Regel, jeg nys omhandlede, om at Kreditorerne kunne holde

sig til, hvad der er Hustruens Særeje, men som findes i Mandens Besiddelse, og paa den anden Side Reglen i § 48, at de ikke kunne holde sig til, hvad der er fælles Ejendom, men som Konen har erhvervet. Jeg vover imidlertid at sætte mig ud over denne Modsigelse og det af den Grund, at Reglen i § 48 tænker paa Smaating. Reglen i §§ 10 og 11, at man ved Ægtepagt kan unddrage visse Gjenstande fra Fællesskabet, tænker paa de større Ting, som ere af Betydning for Kreditorerne, og det er Grunden til Afgivelsen. — Hr. Herredshøvding Carlén sagde, at den Regel, at man ved Paategning paa Værdidokumenter skulde kunne overdrage til Manden at bestyre disse som Særeje for Hustruen, forekom ham besynderlig, fordi Manden, naar Dokumenterne vare i hans Værgé, dog kunde disponere frit over dem trods Paategningen. Dette er ikke norsk og dansk Ret, og jeg tror heller ikke, det er almindelig europæisk Ret. Jeg er som Værgé for en Myndling i Besiddelse af svenske Rigs-Hypothek-Bank-Obligationer, som vi ikke af Hypothekbankens Direktion kunne faa noterede paa Navn, men paa hvilke Christiania Overformyderi har skrevet, at disse Obligationer, der tilhøre Myndlingen N. N., leveres Professor Aschehoug saaledes, at han ikke maa afhænde, kvittere og pantsætte dem uden Overformynderiets Samtykke, og der er ingen norsk Domstol, som drager i Tvivl, at en saadan Paategning vil være tilstrækkeligt Grundlag for et Vindikationssøgsmaal mod enhver, som maatte være kommen i Besiddelse af Dokumentet uden at have anstillet Undersøgelse om, med hvad Ret det var ham overdraget. — Jeg kommer nu til den Del af Forslaget, som angaar Indførelsen af Boskildnadsinstitutionen. Hr. Herredshøvding Carlén udtalte noget, som for mig var nyt og meget overraskende, nemlig, at denne Institution næsten slet ikke bruges i Sverig; jeg trode, det modsatte var Tilfældet. For det første trode jeg, at den kom til Anvendelse i Konkurstilfælde, og dernæst antog jeg ogsaa, at den selv udenfor disse Tilfælde langt fra var uden Anvendelse. Jeg trode vel, at den ikke blev anvendt saa særdeles ofte, men at der dog ganske jevnlig forekom Exempler derpaa. Det forekommer mig at være en Mangel i vor Ret, at vi ikke have denne Adgang, fordi det er saa langt fra, at Anvendelsen deraf skulde vise sig som Strænghed, at den snarere maatte betragtes som et mildere Middel, man vilde komme til at bruge i Fremtiden, hvor man nu skrider til strængere Forholdsregler. Hvis en Mand i Norge, der bestyrer et nogenlunde stort Fællesbo, bærer sig saaledes ad dermed, at det gaar rent overstyr, hvad Middel har da Hustruen derimod? Blot at hun kan faa Manden umyndiggjort; men det er langt haardere end at

forlange Fællesboet delt. Jeg mener, det kan være en fornuftig Gradation i Tingene at have dette Middel ved Siden af de strængere. Det vil vistnok efter Sagens Natur blive brugt noget hyppigere, men umuligt uden i saadanne Tilfælde, hvor det er fuldt berettiget. Det er ogsaa almindeligt i Europa, at man har saadanne Retsmidler. I det demokratiske Zürich er man gaaet saa vidt, at man giver Kommunalbestyrelserne Adgang til at rekvirere en saadan Deling eller noget tilsvarende, og jeg er ikke ganske sikker paa, om man ikke i Norge kunde finde noget Gehør for den Tanke, at Kommunalbestyrelserne skulde have en saadan Myndighed, hvad jeg imidlertid langt fra vilde anbefale. Det maa ogsaa bemærkes, at det visselig ikke er sagt, at et Retsmiddel som dette alene skulde blive brugt i saadanne Tilfælde, hvori Manden vilde finde det haardt; jeg tænker mig, at det ogsaa kunde blive brugt i saadanne Tilfælde, hvori Manden var enig deri. Hvis det foreliggende Udkast var Lov i Norge, og en Beslutning om Fællesboets Deling var afgiven af den dertil bemyndigede Autoritet, vilde Beslutningen være urokkelig og ikke kunne omgjøres af en højere Autoritet; thi vistnok have vi den Regel, at enhver underordnet administrativ Autoritets Afgjørelse kan underkjendes af Kongen, dog kun for saa vidt den underordnede Autoritet er en Statsautoritet; men Overformyndieret er hos os en kommunal, en folkevalgt Autoritet, og en højere Administration, der bestaar af Embedsmænd, som ere udnævnte af Kongen, kan naturligvis ikke uden for de Tilfælde, hvori Loven udtrykkelig hjemler det, omgjøre Beslutningen, ved hvis Vedtagelse de folkevalgte Autoriteter have været medvirkende. Hr. Carlén sagde, at han trode, at Adgangen til at indgaa Ægtepagter ikke vilde blive benyttet af andre, end de højere Stænder, at den ikke vilde blive benyttet af Almuen. Dette har ogsaa fra først af været min Tanke; men jeg er senere bleven opmærksom paa en Ting, som har overrasket mig, nemlig, at et ikke ubetydeligt Antal, kanske næsten Halvdelen af de Ægtepagter, der i de sidste 25 Aar ere indgaaede med kongelig Konfirmation, ere indgaaede mellem Ægtefæller, som tilhøre Almueklassen, navnlig Gaardbrugerstanden.

Landshöfdingen, Grefve Sparre från Venersborg: Jag ber till en början att få tillkännagifva, att jag i fråga om konservatism i lagfrågor står på aldeles samma ståndpunkt som hr. Højesteretsadvokaten Bergh, i synnerhet då frågan gäller familjerätten, ty om man i någon del af rätten måste gå till väga med den yttersta försigtighet, så är det visserligen i denna. Om jag nu detta oaktadt icke liksom han kan finna motionären radikal, så

torde jag lättast kunna förklara min uppfattning i det afseendet genom följande exempel: När prof. Nellemann uppträdde och föreslog en reform i processrätten, så fann prof. Aschehoug honom för radikal; när åter prof. Aschehoug framlägger ett förslag till förändringar uti lagens stadgar om förmögenhetsförhållandet mellan äkta makar, så finner man äfven honom för radikal. Jag är likaledes fullt öfvertygad om, att jag sjelf, som är den konservativaste människa under solen, i fråga om hypoteksböckerna hemma hos oss är ansedd för att vara radikal. Så förhåller det sig med radikalismen; när man tränger in i ett ämne, i fråga om reformer i lagstiftningen, finner man snart, att det är alldeles omöjligt att lagstifta utan att bygga på en bestämd grundsats, som ofta står i strid med det bestående; ty förändrade tidsförhållanden framkalla förändrade grundåsigter. Således, när prof. Nellemann ville ändra civilprocessen, fann han skriftlighetens princip ohållbar; när prof. Aschehoug skulle skriva en lag i fråga om äkta makars egendomsförhållanden, fann han det bestående ohållbart, och på samma sätt har det äfven gått mig. Jag vill till och med medgifva, att jag sjelf måhända någon gång med alltför mycken envishet motsatt mig reformer, derföre att jag icke så satt mig in i ämnet, att jag till fullo insett deras behöflighet eller funnit det omöjligt att bygga på det beståendes grund.

Om vi emellertid än så mycket måste gifva vitsord åt Savignys bekanta sats: »Unsere Zeit hat kein Beruf für Gesetzgebung«, om vi måste erkänna, att vår tid mindre än någon annan är beredd för de stora kodifikationerna, så måste vi å andra sidan erkänna, att just vår tid är den omsorgsfulla detaljpröfningens tid, och att den fordrar af oss att, då vi företaga ett lagstiftningsarbete inom någon mindre afdelning af rätten, detta arbete verkställas med fullständighet, och att det kasuistiska sätt, som hittills blifvit följdt, öfvergifves. Tiden fordrar, att man går till botten af sakerna, och att man söker bringa dem i system, ty den är så anspråksfull, att den icke ens uti det minsta lagstiftningsarbete tillåter kasuistik; den kräfver en grund och en consequent utveckling af denna grund.

För att nu öfvergå till ifrågavarande ämne, så vill jag till en början erinra, att det är ytterst grannläga. Vi skola nämligen stifta en lag för qvinnan, och då vi icke velat gifva henne tillträde till våra församlingar, döma vi ju om en annans rätt, och detta fordrar att vi gå till våga med mycken grannlagenhet. Att likväl damerna med stor uppmärksamhet följa denna fråga, har jag märkt bland annat vid vår riksdag, och jag sjelf har fått emottaga åtskilliga pikar från deras sida derföre att jag ej velat gå dem nog långt till

mötes. Medgifvom ock, att qvinnan har rätt att fordra en förändring. Tidens anda är ju sådan, att man lemna qvinnan allt mer och mer utrymme för sin verksamhet; jag har i dagens Köpenhamnstidningar sett en annons om en skola för damer i alla möjliga handverksfack och, om jag äfven tänkte, att det kanske vore bättre att uppfostra dem till goda husmödrar, så måste jag dock äfven uti detta erkänna ett bevis på det faktum, att qvinnans verksamhet allt mer utsträcker. Hon blir således oftare i tillfälle att förtjena penningar före äktenskapet, och då kan hon med skäl anse det hårdt, att hon, som lång tid sjelf förvaltats sin egendom, blott derföre att hon vill gifta sig, skall blifva omyndig.

Om jag således å ena sidan erkänner detta och deruti förklarar mig med motionären, så uppstår dock å andra sidan en stor svårighet. Lagstiftaren måste nämligen först och främst vid sitt arbete fästa afseende vid den större delen af nationen; för den böra lagarne skrivas och icke för undantagen, icke för de samhällsklasser, hvilka vi tilhöra, och med hvilka vi mest äro i beröring; och erkännom det: de som mest tränga på den nu föreslagna förändringen äro de högre klasserna, de jemförelsevis mest fåtaliga inom samhället. Bland den stora mängden deremot, inom den klass, som onekligen inom de tre nordiska länderna innehar det öfvervägande inflytandet i representationen, eller allmogeklassen, der gör sig behofvet af en förändring, såsom min landsman Carlén nämmt, icke synnerligen gällande. Om förhållandena i Danmark och Norge äro desamma som i Sverige, så skulle säkerligen, utan bearbetningar uppifrån, alla dessa lagförslag afslås inom denna klass, på hvilken vi från två synpunkter måste fästa det största afseende: först derföre att den är kärnan af landets befolkning, och då familjeförhållandena, i fråga om hvilka jag är ytterst konservativ, i alla de nordiska länderna äro mycket goda, så är det ju naturligt att man är tveksam i hvarje fråga, som kan leda till rubbning deri; vidare derföre att denna klass innehar öfvertaget inom representationerna, och det således icke lönar mödan att framkomma med förslag, hvars hehöflighet icke inom densamma är insedd.

Utan att nu mera än någonsin hysa en önskan att kurtisera dessa klasser, känner jag mig således skyldig att vid dem fästa det största afseende, och med yttersta försigtighet behandla alla frågor, som röra deras familjelif; och för dem är, såsom förut är sagdt, egendomsgemenskapen det naturliga.

Slutligen böra vi icke förbise, att i de länder, t. ex. Frankrike, der régime totalt är antaget, finner man outhärliga klagomål öfver de missbruk, som deraf föranledas, ty det händer ofta, att en man, hvars

affärer äro dåliga, begagnar detta system för att undan sina kreditorer skydda en del af sin förmögenhet. Häruti ligger således en verklig fara, och derföre, ehuru jag började med att erkänna det berättigade uti kvinnans anspråk, vill jag icke dölja mina stora betänkligheter vid hvarje dylikt lagförslag.

Om jag efter detta allmänna omdöme tillåter mig att yttra några ord om förslaget, så sker det under uttryckligt tillkännagifvande deraf, att tiden alldeles icke medgifvit mig att, så som nödigt varit, granska ett så allvarligt, genomfördt och fullständigt lagutkast. Jag ber derföre att endast få uttala det intryck, som genomläsningen af detsamma hos mig lemnat: det är för mycket, det är för konstigt. I Frankrike har man vid sidan af hvarandra antagit *régime dotal* och *régime de communauté*; och då det är lätt att göra sig underkunnig om, under hvilken *régime* en gift man lefver, så synes mig det franska systemet härigenom hafva det företrädet, att man ej behöfver vara i ovisshet om, huruvida en man har full rådighet öfver boets tillgångar eller icke; vi måste nämligen äfven i detta fall fästa vikt vid affärlifvets behof, och icke af respekt för damerna ställa så till, att männen icke kunna sköta sina affärer. I detta förslag deremot finner jag bra många regimer; jag ser der: *Ægtepagter*, dels ingångna före och dels under äktenskapet; jag finner vidare åtskilliga slag af *Særeje*; och slutligen *Gaver mellem Ægtefæller*. Om dessa senare synes mig så mycket mindre nödvändigt att stadga något, som 34 § säger precis hvad jag och hvar och en annan skulle hafva sagt, att äkta makar icke kunna gifva hvarandra något, och att hvad de skänkt hvarandra före giftermålet tillfaller det gemensamma boet. Vidare bemärker jag § 48 i förslaget, enligt hvilken hustrun äfven under *Formuefællesskab* har rådighet öfver hvad hon förvärfvar genom personligt arbete, och slutligen kap. 7, som medgifver hustrun möjlighet att få gemensamheten upphäfd. Jag upprepar, att jag, till följd deraf att jag allt för litet inträngt i ämnet, icke vill yttra annat än det intryck, som förslaget gjort på mig, men det synes mig, att det är för inveckladt, och att det vore lyckligt, om den ärade motionären kunde, ifall hans tid sådant tillåter, omarbета och förenkla det; jag föreställer mig, att det skulle vinna derpå.

Jag tror således, att det vore enklast att bibehålla gemensamheten, sådan den är, ty för den stora mängden af nationen är den ett behof, och vidare medgifva ett annat system genom *Ægtepagt*, gjordt före äktenskapet, ty sådant afslutadt under äktenskapet skulle medföra många svårigheter. Så hafva vi tänkt oss saken i

Sverige, och en dylik lösning af frågan har Riksdagen begärt hos Kongl. Majt; jag tror äfven att den skulle vinna mera bifall än detta förslag.

Någon af de föregående talarne har yttrat sig om protokolleringen, som innebär frågan om hvarest jag, om jag vill inlåta mig i transaktion med en man, skall få veta om han har full rådighet öfver sitt gods eller icke. Hos oss är detta mycket lätt; jag frågar endast efter, hvar quinnan bott, då hon gift sig, ty vid domstolen i den orten skall äktenskapsförord vara ingifvet. Finnes det icke der, så vet jag, att mannen lefver under egendomsgemensamhet. Detta är helt enkelt, men tillstodder jag äktenskapsförord äfven under äktenskapet, så är det ej nog att fråga efter vid domstolen inom den ort, der makarne bodde vid giftermålet, utan jag måste efterforska vid domstolarne på alla de ställen, der de sedermera bott. Dessutom kan jag icke föreställa mig, att detta Ægtepakt under äktenskapet skall kunna tjena till något annat än till alldeles detsamma som gemensamhetens upphäfvande, hvilket hustrun, enligt prof. Aschehousgs förslag, har rätt att i vissa fall fordra. Det är nämligen klart att, om en hustru under äktenskapet vill göra en Ægtepakt, så skall den föregås af undersökningar, myndigheterna skola yttra sig och släktingarne höras, men hvad viljen I, mina herrar, gifva mig för den mannens kredit, sedan detta skett? Den är icke många styfver värd, ty icke lär väl hustrun under äktenskapet begära Ægtepakt, om hon icke miss-tror mannens förmåga att sköta egendomen. I sådant fall är det ju lika enkelt, att hustrun begär boskilnad och upphäfvande af gemensamheten; på så sätt uppstå blott två egendomsförhållanden under äktenskapet, antingen det genom lag bestämda eller det genom förord eller boskilnad reglerade. Om förslaget kunde gifvas denna enklare form, tror jag, att det skulle vinna betydligt, ty sådant det nu är blir det ett oerhördt besvär att få reda på under hvilken af de olika kategorierna en person lefver. Jag vill emellertid icke yttra något annat än en vördsam hemställan i detta afseende; det är sannolikt att motionären kan svara mig, att han nog betänkt dessa omständigheter och känner dem bättre än jag.

Jag har vidare ett par ord att tillägga till hvad professor Goos i ämnet yttrat. Han tyckes vilja göra ett slags *separatio creditorum*. Jag kan på grund af hvad jag förut yttrat, icke annat än afstyrka detta; det kommer nämligen att än ytterligare tillkrångla saken. I Sverige hafva vi verkligen i vår giftermålsbalk stadganden om mannens och hustruns enskilda borgenärer, men jag tror icke att jag skall jäfvas af någon bland mina landsmän,

om jag säger, att vid de boskilnads mål, som inträffa, det är ganska sällsynt, att dessa stadganden kunna tillämpas, till följd deraf att det är så svårt att göra skilnad mellan mannens och hustruns borgenärer, då de i flera år bott tilsamman. En dylik separatio creditorum låter derföre uppställa sig på papperet, men efter vår erfarenhet gagnar den till intet.

Jag vill slutligen blott afgifva ett litet beriktigande till det, som i ämnet blifvit yttradt af en bland mina landsmän. Han sade att äktenskapsförord sällan brukas i Sverige. Han har rätt, att så är förhållandet i vissa orter, men, och deruti se vi ett märkligt bevis på huru man håller på tradition och sedvänja inom familjelifvet, på andra orter råder ett alldeles motsatt förhållande, der äro äktenskapsförord alldeles icke sällsynta. Jag har visserligen sjelf ungefär samma erfarenhet som den värde talaren, till följd deraf att vi tillfälligtvis vistats på samma orter; men här midt framför mig sitta tvenne svenska landtdomare, som säga, att det i deras domsagor icke finnes något Ting, der icke 4 till 5 äktenskapsförord inlemnas af personer tillhörande allmogeklassen. Man må derföre äfven i detta fall endast med yttersta varsamhet ändra lagen, ty det är otvifvelaktigt, att i många orter bibehålla sig ännu 1872 samma coutumer, som voro rådande 1734. Lemnom således folket frihet att följa sin gamla sedvänja, men gifvom det ock rättighet att ändra den. När man så gör, d. v. s. i detta fall, med bibehållande af gällande lag om gemensamhet, endast tillägger rätten att ingå förord, så är det den varsammaste öfvergång till ett nytt man kan tänka sig, ty man tillämpar blott satsen: »förord bryter lag», och alldeles icke behöfver man befara, att folket alltför häftigt skall rusa till det nya, ty troligen kommer man fortfarande att följa de gamla bruk, som äro rådande i orterna.

Mitt andra beriktigande gäller hvad min landsman yttrade derom att boskilnadsansökningar, utom konkurs, icke skulle förekomma ofta. Äfven härtuti tror jag, att han misstager sig, hvad somliga orter beträffar, ty de nämnde båda härads höfdingarne från södra Sverige hafva sagt mig, att dylika ansökningar förekomma mycket ofta hos dem, och den ene af dem sade sig för närvarande hafva icke mindre än fyra sådana mål till handläggning. Vi skola dessutom besinna, att den nya boskilnadslagen icke varit gällande längre än från 1864 års början. I allmänhet läser folket just icke mycket lagen, men det känner den dock mycket väl af praktiken och inhemtar den genom erfarenheten. Den nya boskilnadslagen har emellertid icke gifvit mer än åtta års erfarenhet, och denna kan icke så snart göra sig gällande. Detta är,

enligt min öfvertygelse, orsaken till att lagen på vissa orter icke blifvit mycket tillämpad.

Summan af hvad jag velat säga är, att jag anser den väg, som motionären beträdt, i det han föreslagit att genom Ægtepagt möjliggöra en förändring i den gifta qvinnans ställning, vara den rätta; att jag hemställer, om han ville taga i betraktande, huruvida icke förslaget i öfrigt kunde något förenklas och sedan ånyo föreläggas oss, ty om något förtjenar att ligga på bordet till nästa juristmöte, så är det utan tvifvel ett förslag af den omfattning som detta. Likaledes förmodar jag, att i Sverige tanken kommer att göra sig gällande att på detta sätt bereda qvinnan den ställning, hvartill hon är berättigad; hvarjemte jag medgifver att några tillägg eller förändringar torde finnas behöfliga i vår boskildnadslag, hvilken lika litet som något annat menskligt arbete har framträdt fulländad, såsom Minerva ur Jupiters hufvud. Jag tror emellertid, att den grund, hvarpå den är bygd, kan lemna ett godt stoff för en vidare utveckling af hithörande lagstadganden.

Formanden: Jeg skal give Hr. Professor Aschehoug Lejlighed til at overveje, hvor vidt han ønsker yderligere at svare paa de Bemærkninger, der nu ere fremførte. — Som jeg antydede ved Begyndelsen af Mødet, vil jeg med Forsamlingens Tilladelse nu prøve, om vi ikke, inden vi gjøre en kort Pause, kunne behandle Forslaget til Grundbestemmelser for de nordiske Juristmøder. Der er nemlig i dets § 3 en Bestemmelse, hvori det hedder, at der skal dannes en fælles Bestyrelse for de nordiske Juristmøder, bestaaende af 15 Mænd, 5 fra hvert Rige, og at Medlemmerne af denne Bestyrelse skulle vælges paa hvert Juristmøde. Dette Valg maa vi altsaa have foretaget i Dag, inden vi skilles, og, da det vanskelig vil kunne foretages ved Slutningen af Mødet, maa jeg bede om, at det maa blive foretaget, medens vi nu snart gjøre en Pause. Jeg vilde saaledes anmode om, at hvert Lands Medlemmer samles for at vælge de fem Medlemmer, som der er Spørgsmaal om at vælge; men, førend dette Valg kan ske, maa de Løve være vedtagne, paa Grundlag af hvilke det skal foregaa, og jeg henstiller derfor, om vi ikke straks kunne skride til Overvejelse af Forslaget.

Efter dette Formandens Forslag gik man straks til Behandlingen af Forslag til Grundbestemmelser for de nordiske Juristmøder*)

*) Da Forslaget blev vedtaget uforandret, som det var forelagt af Udvalget, er det anset ufornödent at optage det her. De vedtagne Grundbestemmelser findes i Tillægets Bilag XII, S. 116 fg.

Da Ingen begjærede Ordet, ansaas Forslaget som vedtaget uden Afstemning.

Hs. M. Kongen og Hs. Kgl. H. Kronprindsen havde i den kongelige Loge overværet den største Del af Forhandlingen.

Efter at Mødet havde været afbrudt i en halv Time, bemærkede

Formanden: Udfaldet af de foretagne Valg er, at der er valgt følgende Medlemmer til Fællesbestyrelsen: for Sverig Statsraad Berg, Grev Sparre, Herredshøvding Carlén og Adjunkterne Annerstedt og Hammarskjöld; for Norge Statsraad Falsen, Professorerne Aschehoug og Aubert, Højesteretsassessor Hallager og Højesteretsadvokat Bergh; samt for Danmark Højesteretsadvokaterne Broch og Liebe, Justitsminister Klein, Professor Nellemann og Højesteretsassessor Ussing.

Den ved Mødets Afbrydelse udsatte Forhandling af Spørgsmaalet om Formueforholdet mellem Ægtefæller fortsattes derpaa.

Professor Aschehoug: Idet jeg afslutter denne Debat, skal jeg indskrænke mig til, for det første at gjøre opmærksom paa, at jeg i denne Sag indtager et lignende Standpunkt som i Spørgsmaalet om en Reform af vor civile Retspleje. Jeg holder i dette Tilfælde paa det nuværende Grundlag; men jeg anser det ogsaa for rigtigt, at der gjøres Forbedringer, som slutte sig til det bestaaende; jeg tror, at man netop derved bidrager til at opretholde det. Jeg er altsaa ikke radikal i det ene Stykke og stokkonservativ i det andet. Dernæst vil jeg bemærke, at det foreliggende Spørgsmaal vistnok er af den Beskaffenhed, at det trænger til en nøje og derfor efter min Mening ogsaa langvarig Overvejelse. Jeg har selv følt Trykket af, at der har været levnet mig liden Tid til at udarbejde, hvad der her foreligger, og Hr. Grev Sparre ramte Sømmet paa Hovedet ved at sige, at jeg har havt for liden Tid til at skrive kort. Jeg har selv den stærkeste Følelse af, at det foreliggende Forslag kun kan vinde ved at simplificeres og forkortes; men jeg vil tillige gjøre opmærksom paa, at det vel kan være let at give en kortfattet Række af Regler om dette Forhold, hvis man bestemmer sig for et af de tre rene Systemer: for det rene Formuefællesskab uden noget Særeje, eller for det rene Særeje uden Formuefællesskab, eller for det tredie, det ældre engelske System. Det er klare Grundsætninger, som lade sig fremsætte i korte og let overskuelige Regler; men disse Regler komme nødvendigvis til at lide af Stivhed, af Mangel paa Smidighed; de vilde ikke kunne passe i alle Tilfælde, og ind-

lader man sig først paa et blandet System, vise alle Landes Lovgivninger, at man kommer til at trænge til en Flerhed af Regler, som næsten med Nødvendighed blive komplicerede og vanskelige at overskue. Hvor meget jeg end altsaa ønsker, at man kunde undgaa at give en saadan Mangfoldighed af Regler som i det foreliggende Udkast, tvivler jeg dog paa, at det vil blive saa let at undgaa det. — Jeg kunde have adskilligt at sige i Anledning af Hr. Grev Sparres Bemærkninger; men jeg skal ikke forlænge Debatten; jeg har desuden altfor længe trukket paa denne Forsamlings Opmærksomhed. Jeg ønsker og haaber, at denne Sag skal blive Gjenstand for fornyet Overvejelse af nordiske Jurister. Jeg er uenig med Hr. Herredshøvding Carlén deri, at vi her bevæge os paa et Felt, hvor Ligeartethed i Retsreglerne turde være mindre fornøden. Jeg tror, at det af mange Grunde vilde være ønskeligt, om vi havde en ligeartet Lovgivning herom, for det første, fordi dette Punkt angaar et saa overordentlig vigtigt socialt Forhold, der vedrører Familielivets, Samfundslivets inderste Kjærne. Det er vistnok paa den ene Side saaledes, som Grev Sparre har sagt, at det er Sæderne og Traditionen, som her bestemme Lovene; men det maa heller ikke glemmes, at, ligesom Lovene paa den ene Side ere Faktorer af Sæderne og derfor veksle, ere Sæderne igjen i høj Grad paavirkede af Lovgivningen. Jeg skulde derfor ønske, at de tre Landes Lovgivning netop i den Retning maatte komme til at hvile paa den samme Opfatning af Menneskelivets sædelige, moralske og sociale Forhold. Dernæst maa det bemærkes, at Lovgivningen om Ægtefællernes Formueforhold i høj Grad vedrører Kreditorernes Interesse. Det er allerede Tilfældet, at der er en Mængde Mennesker i det ene Land, som have Fordringer i det andet, og dette Forhold vil utvivlsomt fremdeles udvikle sig i samme Retning. Jeg maa gjentage, at jeg ønsker Ensartethed i Lovgivningen i dette Spørgsmaal; derfor ønsker jeg ogsaa, at det maa blive Gjenstand for gjentagen Overvejelse, og jeg tror, at der dertil er Tid. Hr. Professor Goos tager fejl, naar han tror, at der i Norge er nogen Tendens til at paaskynde denne Sags Behandling; thi den nuværende Lovgivning i dette Punkt er saaledes, at Stillingen paa ingen Maade er uholdbar; vi kunne meget godt i et, to, ja, i ti Aar lade os nøje med den Ordning, vi have; vi behøve ikke at have en saa brændende Hast. Vi erkjende, at det meget mindre gjælder om snart at faa en ny Lov, end om at faa en rigtig god og vel overvejet Lov, og jeg tænker saaledes, at vi paa næste Møde skulle kunne

faa Lejlighed til atter at drøfte denne Gjenstand. Hermed skal jeg tillade mig at afslutte Diskussionen.

Hermed erklæredes Forhandlingen over dette Æmne for sluttet.

Formanden: Jeg har opfattet Forholdet saaledes, at der ikke foreligger noget bestemt Forslag om at gjøre Anvendelse af den Regel i de nu vedtagne Grundbestemmelser for de nordiske Juristmøder, at en Sags videre Forhandling udsættes til et følgende Møde. Det ligger i Forholdenes Natur, at der ogsaa uden en saadan udtrykkelig Beslutning vil være Lejlighed til at gjenoptage en saadan Sag.

Man gik derpaa til Forhandling af følgende Spørgsmaal:

•Skall sakkförareverksamheten betraktas såsom ett fritt yrke, hvilket bör stå öppet för en hvar välfrejdad person, eller böra serskilda qualificationer erfordras för utöfvande af denna verksamhet?*)

Adjunkten **Annerstedt** från Stockholm: Bland de frågor inom processlagstiftningen, som nu för tiden i nästan alla länder äro föremål för diskussion, intager den om sakkförareverksamhetens ordnande ett framstående rum. Det är klart, att afgörandet af denna fråga står i allra närmaste sammanhang med sjelfva principerna för processen, och att allt eftersom man i processlagstiftningen adopterar den ena eller andra grundsatsen, man blir tvungen att ordna sakkförareverksamheten på det ena eller andra sättet. I följd af detta nära sammanhang med de allmänna grunderna för processlagstiftningen har man ock ansett att denna fråga skulle kunna göras till föremål för juristmötets förhandlingar, ehuru lagstiftningen i ämnet är, såsom vi veta, högst olika inom de skilda länderna.

Grunden dertill, att sakkförareverksamheten i Sverige gestaltat sig på ett med förhållandena i det vestliga Europa så helt och hållet afvikande sätt, är icke svår att finna. Då vår sista processlag, Rättegångsbalken i 1734 års lag, antogs, voro rättsförhållandena inom landet i allmänhet sådana, och denna proceslag i och för sig så beskaffad, att det icke kan förefalla underligt, att Rikets Ständer då ur Rättegångsbalken uteslöto ett stadgande, hvilket hade för ändamål att af sakkförare fordra lagkunskap, och då vår processlagstiftning sedan den tiden hufvudsakligen varit oförändrad, är det

*) Se Tillæggets Bilag VII, Side 70 fg.

klart, att de förhållanden, som då grundlades, allt sedan oförändrade fortfarit. Möjligheten af detta förhållande förklaras af beskaffenheten af den svenska rättegångsordningen, hvilken för processen lemna så få och enkla formella föreskrifter och derjemte ålägger hufvudsakligen domaren att iakttaga dessa. Detta har möjliggjort, att landtbefolkningen inom Sverige i allmänhet har kunnat sköta sina rättegångar på det sätt, hvarpå de från urminnes tid blifvit handlagda, utan att åtminstone i många fall så synnerligen stora olägenheter deraf tydligen framträd i dagen. Denna omständighet har också gjort, att inom vårt land, såsom vi alla veta, finnes ett stort antal personer, som fortfarande äro af den åsigt, att det sätt, hvarpå Svenska lagstiftningen ordnat sakkörareverksamheten, är sådant, att det, långt ifrån att böra öfvergifvas, snarare kan anses hafva utsigt att göra sig gällande äfven i andra länder. Såsom stöd för ett dylikt förmodande har man åberopat uttalanden, som i skilda länder förekommit, visserligen icke så ofta af jurister, men så mycket oftare af andra personer, som sysselsatt sig med hithörande frågor. Jag behöfver såsom exempel härpå endast nämna uttalandet af Tysklands nationalekonomiska kongress, som temligen enstämmigt förklarade, att den icke funne någon grund, hvarföre sakkörarne voro undantagne från reglerna för öfriga yrkesidkare. Det är icke heller exempellöst att såväl inom Englands som Frankrikes litteratur finna dylika uttalanden af personer, som sysselsatt sig med behandlingen af sociala frågor. Ehuru jag icke bestämdt vet, huruvida en dylik rigtning har flere eller färre representanter inom Norge och Danmark, hafva vi dock å svensk sida ansett, att med den lifliga samfärdsel, som eger rum mellan dessa länder samt England, Tyskland och Frankrike, det icke vore oantagligt, att äfven inom Danmark och Norge höjt sig röster, som ställt sig på en ståndpunkt, någorlunda analog med den svenska. Det är hufvudsakligen detta skäl, som föranledt upptagandet på juristmötets lista af en fråga, som vi måste erkänna i främsta rummet hafva vikt för oss Svenskar.

Det har fallit på min lott att söka lemna en kortfattad förberedande framställning af de grunder, som för den ena och andra rigtningen i allmänhet pläga åberopas. Till följd af särskilda omständigheter har jag nödgats sammantränga denna framställning till största möjliga korthet. Jag har likväl försökt att så opartiskt som möjligt redogöra för de grunder, som tala för den ena eller andra sidan, och att ur dessa grunder draga den konklusion, som kan anses såsom den riktiga.

Det är lätt att finna, att svaret på den uppställda frågan måste

i främsta rummet hemtas från själfva processrätten. Om från de grundsatser, som inom densamma antagas såsom riktiga, med lätt-
het kan härledas svaret på frågan, så är det klart, att denne måste
anses hafva fått en tillfredsställande lösning. Hvarje annan syn-
punkt, från hvilken frågan kan betraktas måste derföre alltid intaga
en sekundär ställning, ty det synes mig icke kunna bestridas, att
spörsmålet om sakkörareverksamhetens ordnande bör lösas inom
processens område och ej på angränsande sociala och politiska
gebit.

Denna åsigt har också föranledt, att i den grundläggande fram-
ställningen endast den processuella sidan af sakkörareverksamheten
blifvit behandlad, och att åtskilliga af de skäl, hvilka ofta intaga
ett framstående rum i de skrifter, som behandla advokatfrågan, af
mig icke blifvit upptagna. Sålunda har frågan om advokatståndets
betydelse för samhällets politiska lif, blifvit helt och hållet förbi-
gången. Uti våra dagar har det politiska lifvet så rikt tillfälle att
utveckla sig inom det område, som egentligen tillhör detsamma,
att de tider torde vara förflutna, då man vid processlagstiftningen
behöfde taga hänsyn till dess inflytande på de politiska förhållandena.

Likaledes hafva i den grundläggande framställningen icke blifvit
upptagna två skäl, som äfven ofta pläga åberopas till förmån för
ett juridiskt bildadt sakkörarestånd. Af dessa skäl är det ena det
fördelaktiga inflytande på den juridiska vetenskapens utveckling
inom ett land, som tillvaron af ett advokatstånd medför. Med af-
seende härå torde böra erinras, att tillvaron af ett advokatstånd
icke i och för sig innebär garantier för, att detta stånd är besjäladt
af vetenskapligt intresse. Man kan mycket väl tänka sig, och er-
farenten ådagalägger äfven, att så är förhållandet; länder finnas
nämligen der advokatstånd i lång tid existerat utan att sysselsätta
sig med vetenskapliga sträfvanden. Om man sålunda äfven erkän-
ner, att lysande exempel på motsatsen från andra länder kunna
framdragas, torde detta förhållande rättfärdiga att man vid frågans
bedömande förbigår advokatståndets inflytande på vetenskapen.

Samma grund har äfven föranledt, att den till förmån för ett
rättsbildadt advokatstånd ofta åberopade omständigheten, att en
särskild kontroll derigenom skulle på domareverksamheten utöfvas,
icke blifvit i den grundläggande framställningen vidrörd. Om man
undantager den kontroll, som ofelbart ligger deri, att saken från
början behandlas af rättskunniga sakkörare, torde man få erkänna
befogenheten af den invändning, som från motsatta sidan blifvit
framställd emot ifrågavarande påstående, eller att en sådan kontroll
är helt och hållet beroende på den omständigheten, huruvida ett

lands största förmågor inom den juridiska sfären vända sig till advokatycket eller icke.

Det skulle måhända nu tillkomma mig att i största korthet redogöra för de grunder hvarpå svaret å förevarande fråga i den grundläggande framställningen stödjer sig, men då tiden är så långt framskriden, torde det vara rättast att, med uteslutande af denna del, genast öfvergå till diskussionen af frågan; under diskussionens lopp blifver måhända tillfälle att närmare utveckla en eller annan punkt, som skriftligen blifvit mera knapphändigt behandlad.

Innan jag lemnar rum för diskussionen, ber jag dock att få rätta ett fel, som insmugit sig i min framställning af vilkoren för saksförareverksamhetens utöfvande inom Danmark och Norge. Jag har trott mig kunna återgifva de speciela bestämmelserna i detta fall på så sätt, att för rättighet att utöfva Underretssaksförareverksamheten erfordrades bland annat juridisk examen. Härvid saknade jag kännedom derom, att i Danmark och Norge kunde vid examen afgifvas ett betyg under haud illaudabilis, genom hvars erhållande examinanden betraktadtades såsom i examen godkänd, ehuru det samma icke berättigade honom till inträde i saksförareståndet.

Højesteretsadvokat Nellemann: Den ærede sidste Talers Hensigt med at forelægge dette Æmne for det nordiske Juristmøde har vist nok væsentlig været at fremkalde Udtalelser fra danske og norske Jurister om, hvor vidt Retsplejen her til Lands har følt sig tjent med den Sagførerinstitution, som vi have her og i Norge, men som man savner i Sverig. Det er vist nok ikke danske Sagføreres Kald at udtale sig om, hvor vidt den danske Sagførerstand har opfyldt den Opgave, som paahviler den, og det er heller ikke min Hensigt at gjøre det; men saa meget tør det maaske være mig tilladt at sige, at den danske Sagførerstand glæder sig ved, at den Uvillie og Mistro, som tidligere i saa fuldt Maal har hvilet paa Sagførerstanden, og hvorom der findes saa mange Vidnesbyrd ikke blot i mange Talemaader og Ordsprog men ogsaa i forskjellige Lovbestemmelser, der vel skrive sig fra tidligere Tid, men som endnu staa ved Magt, heldigvis i alt væsentligt er forsvunden. Den danske Sagførerstand glæder sig ved, at det vist nok nu erkjendes, ogsaa af Dommerstanden, at den yder denne en væsentlig Hjælp ved Udførelsen af Forretningerne, og jeg tør vistnok ogsaa tillade mig at sige, at der neppe vil findes nogen dansk Jurist, som vilde vedkjende sig den Opfattelse, at Sagførerstanden kunde undværes. Der findes neppe nogen, som ret kan forstaa, hvorledes en Retspleje kan gaa uden en Sagførerstand, og vi have megen

Vanskelighed ved at fatte, hvorledes vore Naboer hinsides Sundet indtil den Dag i Dag have kunnet undvære den. Hos os synes det at være en given Ting, at man maa have en Sagførerstand i Retsplejen, og jeg tror, at de fleste ere enige om, at der til at blive Sagfører i det væsentlige maa fordres de samme Kvalifikationer som til at blive Dommer, eller at der i alt Fald maa fordres Bevis for, at vedkommende besidder juridiske Kundskaber. Jeg skal imidlertid aldeles lade det staa hen, om vi her til Lands ere gaaede den rette Vej i saa Henseende, navnlig ved den sidste temmelig ny Lov af 1868; jeg skal lade det staa hen, om vi ere gaaede den rette Vej ved at tilstede Adgang til Virksomhed som Underretts-sagfører ikke blot for den, som har taget fuldstændig juridisk Examen, men ogsaa for den, der har taget den ufuldstændig juridiske Examen, og om det navnlig er korrekt og konsekvent at fordrø strængere Betingelser med Hensyn til Adgangen til Sagførervirksomheden ved Overretterne end med Hensyn til Sagførervirksomheden ved Underretterne, skjøndt den sidste i mange Henseender er vigtigere og vanskeligere end den første; men saa meget skal jeg tillade mig at fremhæve, hvad der ikke aldeles bestemt fremgaar af den trykte Opsats, som Hr. Adjunkt Annerstedt har leveret, at Adgangen til Sagførervirksomheden er friere her i Danmark end i Norge, fordi man ikke dér kjender noget til den ufuldstændige juridiske Examen, som vi have. Fremdeles skal jeg ogsaa tillade mig at hævde, at det ikke skal kunne siges, at vi, hvis der overhovedet behøves Garanti for Sagførervirksomhedens Udøvelse, have stillet for store Krav; vi have ganske vist i saa Henseende stillet saa smaa Krav, som der overhovedet kunde være Tale om, naar der skulde være en Garanti. Her til Lands kan der ikke være Tale om, at Folk ikke skulde have et rigt Valg mellem Sagførere. Det blev forudsat, da Loven af 1868 blev behandlet, og det har ogsaa vist sig, at denne Lov i højeste Grad har aabnet Adgang for en stor Mængde Mænd til at udøve Sagførervirksomheden, saa at Befolkningen ganske vist har et rigt Valg i saa Henseende. Ligesom dette er Tilfældet, saaledes ere ogsaa de Indskrænkninger, der ere paalagte med Hensyn til Sagførervirksomheden i Danmark, overordentlig smaa. Bestemmelserne derom findes i det væsentlige i D. L. 1—9—14, der indskrænker Sagførernes saakaldte Eneret til at møde i Retsstrætter; men disse Bestemmelser ere i Praxis blevne forstaaede saaledes, at det ikke er alle Retstrætter, men kun egentlige Domsager, som Indskrænkningen gjælder; i mange andre Tilfælde, navnlig ved Skifte- Auktions- og Fogedretter anerkjendes det ikke, at Sagførerne have Eneret til at møde. Dernæst er det ogsaa

blevet fastslaaet i Praxis, at den Fortrinsret, Sagførerne have, ikke gaar ud paa at udøve den egentlig væsentlige Virksomhed i disse Domsager, men egentlig kun paa at møde i Retten, og da vi have skriftlig Procedure, staar det Parterne frit for selv at procedere Sagen. Denne Sagførerens Ret til at møde for Parten er endvidere begrundet derved, at Parten er berettiget til at møde ved sin »Væрге, Frænde eller Tjener«, og da alle disse tre Udtryk tages i overordentlig vid Betydning, da Udtrykket »Tjener« bruges om den, der blot staar i et fast Tjenesteforhold til Parten, da Udtrykket »Væрге« udstrækkes til Enkernes Lavværger, som de kunne skifte, saa ofte de ville, og da Ordet »Frænde« tages i den Betydning, at det er nok, naar Slægtskabet blot, som man siger, kan regnes ud med en Skjæppe Ærter, saa tør det vistnok siges, at vi ingenlunde opstille for store Fordringer i saa Henseende. Dertil kommer, at det jo er klart, at Forholdet er af den Beskaffenhed, at Retten overmaade vanskelig kan kontrollere, at Sagførernes Rettigheder ikke trædes for nær, og Sagførerne vise heller ikke stor Nidkærhed for at værne om dem. Proforma-Transporter bruges meget, og det er i alt Fald ved en af Landets Overretter, som det synes, blevet Praxis, at Parten selv kan sende Indlægene med Posten til Overretten, som da fremlægger dem, saaledes at slet intet Møde af Sagførere behøves. Altsaa er den Ret, der her til Lands er forundt Sagførerne, ganske vist ikke overordentlig stor. Jeg tror, at man, dersom man i vort Broderland skulde indføre Sagførerinstitutionen, vistnok burde tillægge Sagførerne noget større Rettigheder, eller i alt Fald væрге dem noget mere mod Elusion, end Tilfældet er hos os, og det er vistnok ogsaa et berettiget Ønske fra de danske Sagføreres Side, at det engang maatte blive slaaet fast, hvilke Rettigheder de have; thi disse Rettigheder ere, som sagt, ganske overordentlig tvivlsomme. En Ting er imidlertid opnaaet ved de Bestemmelser, vi have, og det er, at der her i Danmark saa vel som i Norge har dannet sig en Sagførerstand, medens en saadan mangler i Sverig. Vi kunne ikke ret forstaa, at man ikke dér søger at skabe sig en saadan, og jeg tror, at jeg her taler omtrent i alle mine Kollegers og særlig mine kjøbenhaynske Kollegers Navn, naar jeg udtaler, hvad jeg særlig ønsker at udtale, og hvorfor jeg navnlig begjærede Ordet, at vi i høj Grad savne en Sagførerstand i Sverig. Vi have ikke saa ganske faa Forbindelser, navnlig med Skaane, og vi komme i Almindelighed i en meget stor Forlegenhed, hver Gang vi skulle have en Forretning udført dér. Vi have det Indtryk, at »Advokater« ikke ere vel sete i Sverig, i alt Fald ikke i Skaane; der findes vistnok i Sverig

ganske overordentlig faa egentlige Advokater; vel er der nogle Mænd, som have et andet Embede og som betragte dette som deres Hovedvirksomhed, der tillige af og til udføre private juridiske Forretninger; men det lader til, at det ikke altid er vel set, at de gjøre det. Sagen er altsaa den, at vi, naar vi skulle have noget udført i Sverig, ikke ret vide, hvor vi skulle henvende os, og om vi kunne forlange Forretningen udført som en Slags Ret, eller om det blot maa betragtes som en Tjeneste af en Mand, at han vil staa os bi i et Anliggende i Sverig; men jeg tør sige, at dette i aller højeste Grad er til Hinder for et gavnligt og nyttigt Samkvem i Forretningerne mellem Sverig, særlig Skaane, og Danmark. Det er fremhævet af et højtæret svensk Medlem, at Bestemmelsen om Prækription efter ti Aars Forløb, som gjælder efter den svenske Lov med Hensyn til Panteobligationer, indvirker saare skadelig paa det indbyrdes Samkvem, og dette kan jeg for mit Vedkommende af egen Erfaring bekræfte. Det gaar med saadanne Bestemmelser, som det saa ofte gaar, at Folk tro, de ere meget værre, end de i Virkeligheden ere, fordi de ikke kjende dem rigtig; men man kan ikke forlange, at Forretningsfolk, og særlig Ikke-Jurister, skulle være meget kjendte med den Slags Forhold. Man véd, der er noget, vi her betragte som galt i denne Henseende, og det afskrækker Folk, saa at Kapitaler nødig vandre fra Danmark til Sverig; men foruden den nævnte Grund dertil er der ganske vist ogsaa den, at der ikke er en Sagførerstand i Sverig. Naar der her i Danmark er Tale om at indlede Forretningsforhold med Sverig, er det ikke saa ganske sjeldent, man hører Folk sige: Dersom der kommer en Retstvist, til hvem skal jeg da henvende mig, hvor skal jeg da faa Sagen udført, der er jo ingen, som har offentlig Autorisation som Sagfører. Dette er i Virkeligheden en berettiget Indvending, og det forekommer mig derfor, at man fra svensk Side, forudsat, at man, hvad der jo er Tilfældet, ønsker Samkvem med Danmark og vel ogsaa med Norge, burde bestræbe sig for at rydde denne Hindring for Samkvemet af Vejen; men dette kan efter min Mening, saaledes som Forholdene nu ere, kun ske ad Lovgivningsvejen. Der vilde ganske vist ikke have været nogen Umulighed i, at der kunde have dannet sig en Sagførerstand i Sverig paa Basis af den Lovgivning, som nu er tilstede; men der har ikke dannet sig en saadan, navnlig ikke i den Forstand, hvori vi tage den; thi vi kalde kun den Mand Sagfører, som betragter det som sit egentlige Kald og gjør det til sin Livsopgave at være Sagfører. Der kræves ganske vist nu en Lovbestemmelse for at skabe en egentlig duelig Sagførerstand i Sverig; men jeg vil sige, at der allerede vilde være

vundet meget, naar man blot vilde vende tilbage til den rette Fortolkning af den Lovbestemmelse, som er nævnt i Hr. Adjunkt Annerstedts Opsats, naar man vilde overholde den Bestemmelse, at Retterne skulde kunne give enkelte en almindelig Tilladelse til at procedere, saaledes at det altsaa virkelig blev Reglen, at der ikke blev udøvet almindelig Sagførervirksomhed af nogen, som ikke af Retten var forordnet dertil; men ikke engang dette har man overholdt i Sverig; man er gaaet meget videre, saa at det vist nok maa antages, som Hr. Adjunkt Annerstedt har skrevet, at Adgangen til Sagførelse dér er fuldstændig fri, og at der ikke fordres nogen-somhelst Garanti i den Henseende. For nu at skabe en egentlig duelig Sagførerstand, kræves der ganske vist en Lov, og jeg skulde særlig ønske, at denne Lov kunde komme snart. Jeg tror, at danske Forretningmænd overhovedet, som have Forretninger i Sverig, og særlig den danske Sagførerstand, vilde hilse en saadan Lov med stor Glæde.

Statsrådet Berg från Stockholm: Då jag begärde ordet, var det icke för att nu ingå i diskussion öfver det föreliggande ämnet. Jag skulle visserligen hafva velat för de här församlade danska och norska vännerna göra en framställning af förhållandena i Sverige och anledningen, hvarföre icke der ett sakförarestånd kommit att utbilda sig. Jag vill endast nämna, att frågan sedan lång tid tillbaka stått på dagordningen, men att inom svenska representationen icke någon synnerlig benägenhet visat sig för att få den löst. Den är emellertid af stor vikt, och önskligt vore att de här församlade juristerna från de två länder, der så högt aktade sakförarekorpsen finnas, komme att deröfver uttala sig. Jag befarar emellertid att, om denna fråga nu, då tiden är så långt framskriden, skulle upptagas till behandling, någon egentligen uttömmande diskussion af den beskaffenhet, att den kunde inverka på de bedömande och lagstiftande, icke skulle kunna ega rum, och jag vågar därför, med anledning af en bestämmelse i stadgarne, göra framställning, huruvida mötet icke skulle finna lämpligt att låta den vidare handläggningen af denna fråga anstå till ett senare möte. Jag gör detta så mycket hellre, som jag har anledning att tro, att detta möte kommer att hållas i Sverige, och en diskussion i ämnet skall troligen bäst göra verkan när den hålles inom vårt land.

Da ikke flere begjærede Ordet, sattes Statsraad Bergs Forslag om, at denne Sags Behandling udsættes til et følgende Møde, under Afstemning, og vedtoges enstemmig.

Formanden: Jeg skal dernæst give Hr. Professor Nellemann Ordet, for at fremsætte Forslag angaaende Tiden og Stedet for næste Møde.

Professor Nellemann: Mine Herrer! Den Komite, til hvilken det var overdraget at gennemse Grundbestemmelserne for Juristmøderne, er tillige af Formanden bleven anmodet om at fremkomme med Forslag om Tiden og Stedet for det næste Juristmøde, og det er da i denne Komite blevet besluttet at foreslaa Forsamlingen, at det næste Juristmøde holdes om to Aar i Stockholm.

Dette Forslag vedtoges enstemmig.

Formanden: Jeg vil i Overensstemmelse med de ærede Medlemmer, som have rejst Forhandlingsæmner, anse det for rettest, at der ikke opstilles noget nyt Æmne til Forhandling i Dag, men at samtlige de tilbagestaaende frembragte Spørgsmaal blive hvilende. Jeg tror, det er et almindelig Ønske, at vi i Dag ikke gaa videre.

Efter at derpaa Protokollen for nærværende Mødet var oplæst og vedtagen, bemærkede

Formanden: Mine Herrer! Den alt for knappe Tid, som har været tilmaalt os, er allerede udløben; men jeg haaber, at de Ord, hvormed jeg begyndte vort første Møde og hvori jeg udtalte Forvisningen om, at vi alle vilde gjøre vort bedste for, at vi ikke skulde have Skam af Begyndelsen, ere gaaede i Opfyldelse. Indbyderne kunne glæde sig ved, at mange ansete og hæderlige Mænd fra de tre nordiske Riger have fulgt Opfordringen til at samles paa dette første nordiske Juristmøde. Der har i alt været et Antal af 397 Medlemmer, hvoraf 113 fra Sverig, 50 fra Norge, 3 fra Finland og 231 fra Danmark. Vigtige Spørgsmaal ere blevne rejste, og det paa en Maade, som vidner om, at de Mænd, der have rejst dem, ikke have forløftet sig paa dem. Svar ere givne paa en Maade, som viser levende Interesse og en indtrængende Forstaaelse af Sagerne. Forhandlingerne ere blevne førte med en Frihed og Uforbeholdenhed, som i den Grad ikkun kan findes mellem Mænd, der føle sig staaende paa samme Grundlag. Udbyttet af denne første Begyndelse tør vel altsaa siges at være, at der er ført Bevis for, at her er et Omraade, som ikke blot tilsteder en fælles Forhandling, men som paa kalder et alvorligt og vedvarende Fællesarbejde. Skulle Møderne holde, hvad Begyndelsen lover, maa Arbejdet ikke indskrænke sig til de faa, hurtig forsvindende Dage, hvori man samles hvert andet Aar; men til disse faa Dages flygtige Samtaler maa føjes de mellem-

liggende Aars stille, stadige Arbejde. Sker dette, da kunne disse Sammenkomster blive Festdage, hvor man løftes op over Øjeblikkets Besvær, hvor man glæder sig ved Arbejdets Frugt. Sker dette, da have vi i Sandhed gjort en god Begyndelse, da, men ogsaa kun da, kunne disse Møder blive Mærkedage i den nordiske Retsudvikling. — Jeg takker samtlige Herrer for den Velvillie, hvormed de have hjulpet Formanden ved Forhandlingernes Ledelse.

Vice Ordföranden, Justitie-Statsministern **Adlercreutz** från Stockholm: Mina Herrar! Innan vi nu åtskiljas, återstår oss att till vår ärade ordförande framsäga vårt afsked och uttrycka våra tacksägelsor för det sätt, hvarpå han ledt våra förhandlingar. Mig har det varit särdeles kärt att till följd af den plats, som på mötet blifvit mig anvisad, få göra mig till tolk för de känslor, som nu utan tvifvel lifva hvar och en af de närvarande. Vi känna alla det lifliga intresse, hvarmed Eders Excellens omfattat tillkomsten af dessa juristmöten och Eder ifriga önskan, att af dem måtte framgå något godt och nyttigt. Vi vilja derföre ock vid dessa möten fastknyta minnet af den man, som vid det första beklädt ordförandens mödosamma plats, och vi hoppas, att det måtte vara oss förunnadt, att ännu länge i dessa möten se ett föremål för hans intresse och omvårdnad.

Formanden: Det vil altid være mig en kjær Erindring at have ledet Forhandlingerne ved dette Møde, og jeg takker særlig det ærede Medlem, der nys talte, for den Interesse, han har vist Sagen ved at tage Del i dette vort Møde.

Mødet hævet Kl. 3.

Tillæg.

Bilag I.

Fortegnelse over Medlemmerne af det første nordiske Juristmøde.

A. Fra Danmark.

- Aagesen, A., Professor, Kjøbenhavn.
Adler, D. B., Grosserer, Kjøbenhavn.
Albretsen, Cand. jur., Sagførerfuldmægtig, Kjøbenhavn.
Aminoff, Legationssekretær ved det kgl. svensk-norske Gesandtskab,
Kjøbenhavn.
Andresen, S. M., Overretssagfører, Kjøbenhavn.
Andresen, Th., Sagfører, Nykjøbing p. F.
Andræ, Victor, Cand. jur., Kjøbenhavn.
Anker, P. M., Cand. jur., Kjøbenhavn.
Arnesen, P. K. M., Justitsraad, Herredsfoged, Førslev pr. Fuglebjerg.
Asmussen, V. F., Overretssagfører, Kjøbenhavn.
- Bagger, J. A. F., Borgmester, Varde.
Bech, F. C., Justitsraad, Birkedommer, Slagelse.
Becher, Justitsraad, Borgmester, Nyborg.
Beck-Friis, Friherre, kgl. svensk-norsk Gesandt, Kjøbenhavn.
Behrend, P. L., Kriminalretsassessor, Kjøbenhavn.
Berggreen, Overretsprokurator, Kjøbenhavn.
Bille, Cand. jur., Kjøbenhavn.
Bloch, B., Overretsprokurator, Kjøbenhavn.
Borch, Th., Kancelliraad, Prokurator, Odense.
Branth, Cajus, Cand. jur., Kjøbenhavn.
Brix, Auditør, Byfoged, Frederikssund.
Broch, G. E., Høiesteretsadvokat, Kjøbenhavn.
Bruhn, Fr., Fuldmægtig, Odense.
Brun, P., Justitsraad, Birkedommer, Christianslund pr. Haslev.
Bruun, F. C., Justitsraad, Kjøbenhavn.
Brücher, Borgmester, Nakskov.
Buch, Høiesteretsassessor, Kjøbenhavn.
Bøggild, Kriminalretsassessor, Kjøbenhavn.
Böcker, Overretsprokurator, Kjøbenhavn.
- Casse, A. L., Dr. jur., Etatsraad, Kjøbenhavn.
Casse, P., Overretsprokurator, Kjøbenhavn.
Cold, Overretsassessor, Kjøbenhavn.
Crone, V. C., Etatsraad, Politidirektør, Kjøbenhavn.
- Damkier, J., Cand. jur., Sagførerfuldmægtig, Kjøbenhavn.
Damm, Bankdirektør, Kjøbenhavn.
Damm, U., Cand. jur., Kjøbenhavn.
Deichmann, Prokurator, Slagelse.
Delbanco, V., Overretsprokurator, Kjøbenhavn.

Deuntzer, J., Cand. jur., Kjøbenhavn.
 Dietrichson, H., Stud. jur., Kjøbenhavn.
 Dreboldt, Cand. jur., Kjøbenhavn.
 Drewsen, Konferensraad, Justitiarius i Kriminalretten, Kjøbenhavn.

Eberlin, A., Kancelliraad, Birkedommer, Frederiksberg.
 Engberg, L., Overretsprokurator, Kjøbenhavn.
 Engelstoft, Overretssagfører, Kjøbenhavn.
 Ewaldsen, Cand. jur., Kjøbenhavn.

Fiedler, H. V., Birkedommer, Sterrede pr. Skjelskør.
 Finsen, V., Høiesteretsassessor, Kjøbenhavn.
 Fischer, Etatsraad, Borgmester, Randers.
 Fleischer, Byfoged, Helsingør.
 Friis, L. N., Retskriver i Kjøbenhavns Gjældskommission og Gjæsteret, Kjøbenhavn.

Goos, Professor, Kjøbenhavn.
 Gottschalch, L., Overretsprokurator, Kjøbenhavn.
 Grüner, F., Sagførerfuldmægtig, Kolding.
 Guldencrone, E., Baron, Cand. jur., Kjøbenhavn.
 Gudenrath, Etatsraad, Kjøbenhavn.
 Græbe, Cand. jur., Kjøbenhavn.

Hage, H., Byfoged, Stege.
 Halkjær, Høiesteretsadvokat, Kjøbenhavn.
 Hall, C. C., Geheimekonferensraad, Kultusminister, Kjøbenhavn.
 Hallager, N., Kancellisekretær, Prokurator, Kjøbenhavn.
 Hansen, Halvor, Ex. jur., Nykjøbing p. F.
 Hansen, H. N., Høiesteretsadvokat, Kjøbenhavn.
 Hansen, H. P. E., Herredsfoged, Kallundborg.
 Hansen, O., Overretssagfører, Kjøbenhavn.
 Hansen, Sagfører, Frederikssund.
 Hansteen, J. F., Kancelliraad, Kjøbenhavn.
 Harhoff, Cand. jur., Kjøbenhavn.
 Hastrup, Cand. jur., Kjøbenhavn.
 Heckscher, L., Overretsprokurator, Kjøbenhavn.
 Hein, A., Overretssagfører, Kjøbenhavn.
 Heine, N., Overretsprokurator, Kjøbenhavn.
 Henrichsen, Høiesteretsadvokat, Kjøbenhavn.
 Henrichsen, Prokurator, Nakskov.
 Herforth, Overretsprokurator, Kjøbenhavn.
 Herold, Overretssagfører, Kjøbenhavn.
 Hindenburg, A. L., Dr. jur., Høiesteretsadvokat, Kjøbenhavn.
 Hindenburg, Th., Sekretær i Høiesteret, Kjøbenhavn.
 Hinrichsen, Cand. jur., Assistent i Finantsministeriet, Kjøbenhavn.
 Holck, Prokurator, Helsingør.
 Holm, Borgmester, Præstø.
 Holm, By- og Herredsfoged, Middelfart.
 Holm, Jacob, Overretssagfører, Kjøbenhavn.
 Holstein, Greve, Conseilspræsident, Kjøbenhavn.
 Holsøe, Prokurator, Helsingør.
 Hvalsøe, N. L., Overretsprokurator, Kjøbenhavn.
 Hvidt, Stud. jur., Kjøbenhavn.

Jacobsen, A. S. Ø., Overretssagfører, Kjøbenhavn.
 Jacobsen, J. H., Overretsprokurator, Kjøbenhavn.
 Jacobsen, P. C. Prokurator, Roskilde.
 Jacoby, Prokurator, Randers.
 Jensen, G., Cand. jur., Kjøbenhavn.
 Jensen, Ludvig, Overretsprokurator, Kjøbenhavn.
 Jensen, O., Sagførerfuldmægtig, Kjøbenhavn.
 Jensen, P. G. C., Overretssagfører, Nykjøbing p. F.

Jessen, v., Kammerherre, Borgmester, Horsens.
 Jørgensen, Emil, Auditør, Fredericia.
 Jørgensen, A., Herredsfoged, Odense.
 Jørgensen, Chr., Prokurator, Kjøbenhavn.
 Jørgensen, William, Overretsprokurator, Kjøbenhavn.

Kaarsberg, Kontorchef, Kjøbenhavn.
 Kaas, Overretsprokurator, Kjøbenhavn.
 Kalko, J. H., Overretsprokurator, Kjøbenhavn.
 Kalko, Th., Prokurator, Rødby.
 Klein, Justitsminister, Kjøbenhavn.
 Klubien, Høiesteretsadvokat, Kjøbenhavn.
 Knudsen, Kriminalretsassessor, Kjøbenhavn.
 Knudsen, Fr., Etatsraad, Redaktør, Kjøbenhavn.
 Knudsen, J. E., Cand. jur., Herredsfuldmægtig, Svendborg.
 Koch, Kriminalretsassessor, Kjøbenhavn.
 Kofoed, P., Overauditør, Kjøbenhavn.
 Koppel, M., Prokurator, Kjøbenhavn.
 Kralund, Kancelliraad, Prokurator, Kolding.
 Krarup, O. F. N., Sagfører, Kjøbenhavn.
 Krieger, Finantsminister, Kjøbenhavn.
 Kyhl, Kancelliraad, Slagelse.

Larsen, L. C., Etatsraad, Borgmester, Kjøbenhavn.
 Lassen, Overretsprokurator, Kjøbenhavn.
 Lassen, Cand. juris, Kjøbenhavn.
 Lauritzen, H. F. C. J., Protokolfører, Kjøbenhavn.
 Lausen, Sagfører, Vesteregede.
 Leth, T., Overretsprokurator, Kjøbenhavn.
 Levinsen, Overauditør, Kjøbenhavn.
 Levinsen, Overretssagfører, Kjøbenhavn.
 Levison, O. J., Høiesteretsagfører, Kjøbenhavn.
 Liebe, C. C. V., Høiesteretsadvokat, Kjøbenhavn.
 Liebe, J., Statssekretær, Kjøbenhavn.
 Linde, Th., Kontorchef i Justitsministeriet, Kjøbenhavn.
 Linnemann, Etatsraad, Bankdirektør, Kjøbenhavn.
 Lund, William, Overretssagfører, Kjøbenhavn.
 Lytzhøft, Prokurator, Kallundborg.

Madvig, J. N. A., Kriminalretsassessor, Kjøbenhavn.
 Matzen, Professor, Kjøbenhavn.
 Meinig, C. D., Herredsfoged, Roskilde.
 Meyer, Fr., Høiesteretsassessor, Kjøbenhavn.
 Meyer, Julius, Overretsprokurator, Kjøbenhavn.
 Meyer, M. A., Overretsprokurator, Kjøbenhavn.
 Mohr, Prokurator, Kallundborg.
 Mollerup, Konferensraad, Høiesteretsassessor, Kjøbenhavn.
 Moltke, T., Overauditør, Birkedommer, Fredensborg.
 Mourier, Geheimekonferensraad, Justitiarius i Høiesteret, Kjøbenhavn.
 Mourier, C. D., Sekretær i Høiesteret, Kjøbenhavn.
 Mourier, P. F., Cand. jur., Assistent i Justitsministeriet, Kjøbenhavn.
 Mundt, J. H., Overretsprokurator, Auditør, Kjøbenhavn.
 Muus, Borgmester, Nykjøbing p. S.
 Müller, O., Høiesteretsassessor, Kjøbenhavn.
 Müller, P. C., Overretsassessor, Kjøbenhavn.
 Myhlertz, C., Overretsprokurator, Kjøbenhavn.
 Møller, Birkedommer, Hørsholm.
 Møller, H. F., Overretsprokurator, Kjøbenhavn.
 Møller, Th., Prokurator, Rødby.

Nathansen, M., Cand. polit., Kjøbenhavn.
 Nellemann, J., Professor, Kjøbenhavn.
 Nellemann, S., Høiesteretsadvokat, Kjøbenhavn.
 Nissen, Prokurator, Kallundborg.

Nyborg, G., Justitsraad, Herredsfoged, Grenaa.
 Nyholm, Kriminalretsassessor, Kjøbenhavn.
 Nørgaard, P., Cand. jur., Assistent i Indenrigsministeriet, Kjøbenhavn.

Obelitz, G. C. V., Høiesteretsassessor, Kjøbenhavn.
 Ohlmann, Sagfører, Holbæk.
 Oldenburg, Vice-Politidirektør, Kjøbenhavn.
 Orlík, Etatsraad, Borgmester, Helsingør.
 Oxenbøll, Borgmester, Stubbekjøbing.

Paulsen, H., Auditør, Kjøbenhavn.
 Pedersen, A., Cand. jur., Kjøbenhavn.
 Petersen, Justitsraad, Birkedommer, Helsingør pr. Frederiksborg.
 Petersen, C., Etatsraad, Kjøbenhavn.
 Petersen, C. J., Sagfører, Slagelse.
 Petersen, Th. E., Overretsassessor, Kjøbenhavn.
 Pilegaard, A., Overretsassessor, Viborg.
 Plockross, Cancelliraad, Prokurator, Kjøbenhavn.
 Pontoppidan, C., Justitsraad, Byfoged, Nykjøbing p. F.
 Poulsen, Fuldmægtig i Justitsministeriet, Kjøbenhavn.

Reisz, C., Overretssagfører, Kjøbenhavn.
 Repholtz, Overretsassessor, Kjøbenhavn.
 Ricard, Departementschef, Kjøbenhavn.
 Rimestad, Chr., Overretsassessor, Kjøbenhavn.
 Ringberg, Kammerraad, Prokurator, Beldringe pr. Præstø.
 Ritzau, Prokurator, Kjøge.
 Rode, V., Overretsprokurator, Kjøbenhavn.
 Rosenberg, Dr. phil., Redaktør, Kjøbenhavn.
 Rosenstand, Expeditionssekretær, Kjøbenhavn.
 Rosenørn, E. Emil, Overpræsident, Kjøbenhavn.
 Rosenørn, P. C., Stud. jur., Kjøbenhavn.
 Rosenørn-Lehn, Baron, Udenrigsminister, Kjøbenhavn.
 Rothe, Overretsprokurator, Kjøbenhavn.
 Rybzahm, Herredsfoged, Odinsgaard pr. Slagelse.

Sager, Borgmester, Rudkjøbing.
 Salomon, F., Cand. jur., Kjøbenhavn.
 Salomonsen, A. C., Overretsprokurator, Kjøbenhavn.
 Schack, Carl, Overretsprokurator, Kjøbenhavn.
 Scharling, C., Cand. jur., Assistent i Justitsministeriet, Kjøbenhavn.
 Schjørring, Byfoged, Skjelskør.
 Schlegel, Formand i Sø- og Handelsretten, Kjøbenhavn.
 Schlichtkrull, Cand. jur., Kjøbenhavn.
 Schmidt, Henrik, Sagfører, Hjørring.
 Schou, J. P., Fuldmægtig i Justitsministeriet, Kjøbenhavn.
 Schytte, W., Overretssagfører, Kjøbenhavn.
 Seidelin, Overretsprokurator, Kjøbenhavn.
 Shaw, Cand. jur., Kjøbenhavn.
 Simmelhag, J., Sagfører, Fuglebjerg.
 Simonsen, J. L., Overretsprokurator, Kjøbenhavn.
 Simonsen, L., Cand. jur., Sagførerfuldmægtig, Kjøbenhavn.
 Sinding, S., Cand. jur., Kjøbenhavn.
 Skriike, fhv. Auditør, Kjøbenhavn.
 Smith, O., Byfoged, Lemvig.
 Steenstrup, Cand. jur., Kjøbenhavn.
 Steffensen, H. E., Cand. jur., Assistent i Kultusministeriet, Kjøbenhavn.
 Stemann, Dr. jur., Kammerherre, Kjøbenhavn.
 Stephensen, Departementsdirektør, Kjøbenhavn.
 Stephensen, Cand. jur., Kjøbenhavn.
 Stockfleth, Kammerherre, Kjøbenhavn.
 Strøm, Overretssagfører, Kjøbenhavn.

Thiele, A., Cand. jur., Kjøbenhavn.
 Thiele, S., Auditor, Helsingør.
 Thomsen, Sagfører, Odense.
 Tommerup, Prokurator, Assessor, Præstø.
 Topsøe, Cand. jur., Redaktør, Kjøbenhavn.
 Trolle, M., Cand. jur., Kjøbenhavn.
 Tvermoes, Overretsprokurator, Kjøbenhavn.

Ulstrup, Overretsprokurator, Kjøbenhavn.
 Ussing, W. J. A., Høiesteretsassessor, Kjøbenhavn.

Wallich, Kriminalretsassessor, Kjøbenhavn.
 Vallø, V., Overretsprokurator, Kjøbenhavn.
 Vestrup, Overretsprokurator, Kjøbenhavn.
 Winther, Cand. jur., Kjøbenhavn.
 With, R. C., Kriminalretsassessor, Kjøbenhavn.
 Wolfhagen, Kammerherre, Kjøbenhavn.

Zahle, F., Overretssagfører, Kjøbenhavn.

Øllgaard, Borgmester, Slagelse.
 Øllgaard, H., Fuldmægtig i Justitsministeriet, Kjøbenhavn.

B. Fra Sverig,

Adlercreutz, A., Just. Statsminister, Stockholm.
 Almén, Frans Viceherredshøvding, Gøteborg.
 Anderberg, A., Herredshøvding, Revisionssekretær, Landskrona.
 Anderberg, Hofretsfiskal, Christiansstad.
 Annerstedt, L., Juris Adjunkt, Stockholm.
 Assarsson, Adjunkt, Lund.
 Asker, Landshøvding, Gefle.

Berg, K. J., Statsraad, Stockholm.
 Bergmanson, Herredshøvding, Sundsvall.
 Bergström, A., Statsraad, Stockholm.
 Billbergh, T. A., Advokatfiskal, Stockholm.
 Björck, A. W., Borgmester, Gøteborg.
 Björkenstam, K., Herredshøvding, Enköping.
 Broomé, Professor, Lund.

Carlberg, G., Raadmand, Landskrona.
 Carlén, Herredshøvding, Stockholm.
 Carleson, E., Justitierraad, Stockholm.
 Carlson, Landssekretær, Jønkøping.
 Christiernson, Viceherredshøvding, Stockholm.
 Claesson, N., Hofrets-Notar, Tumba, Lindhof.
 Clairfelt, Borgmester, Christiansstad.
 Crafoord, C., Herredshøvding, Lyckeby.

Dahlgren, E., Kancellist, Stockholm.
 De Geer, L., Præsident, Stockholm.

Egnell, Borgmester, Grenna.
 Ekenman, Herredshøvding, Næsbyholm.
 Ekewall, Herredshøvding, Skellefteå.
 Eneroth, Viceherredshøvding, Ystad.

Florman, Regimentsauditor, Gefle.
 Fröberg, Herredshøvding, Hernösand.

Gegerfelt, v., Hofretsraad, Jønkøping.
 Godehmius, Landssekretær, Halmstad.
 Granfeld, Hofretsraad, Jønkøping.
 Grenander, Auditor, Sköfde.
 Grönvall, Herredshøvding, Gøteborg.

Hagströmer, Docent, Upsala.
 Hammarskjöld, Akad. Adjunkt, Upsala.
 Hamilton, Greve, Professor, Lund.
 Hasselrot, Regimentsauditor, Jønkøping.
 Hasselrot, Herredshøvding, Wexiø.
 Helling, Landssekretær, Ørebro.
 Hellberg, J. A., Herredshøvding, Jønkøping.
 Hessle, B., Hofretsraad, Jønkøping.
 Hessle, B. W., Herredshøvding, Alingsås.
 Hjort, F., Herredshøvding, Engelholm.
 Hjärne, A., Herredshøvding.
 Holm, Borgmester, Eksjö.
 Holmberg, C. A., Landssekretær, Wexiø.
 Holmqvist, Fr., Herredshøvding, Malmø.

Jancke, Herredshøvding, Stockholm, Öraker.
 Jungbeck, Raadmand, Malmø.

Korssell, Assessor, Jønkøping.
 Krok, P., Landssekretær, Malmø.
 Kullberg, Auskultant, Christiansstad.

Lagergren, B. G., Revisionssekretær, Stockholm.
 Leman, Ph., Dr. phil., Gøteborg.
 Lemchen, J. A., Præsident, Jønkøping.
 Lemchen, O., Herredshøvding, Staby.
 Lennvall, Th., Viceherredshøvding, Landskrona.
 Leth, Sekretær i skaanske Hofret, Christiansstad.
 Lindgren, Herredshøvding, Kalmar.
 Lovén, H., Expeditionschef, Stockholm.
 Lundberg, A. M., Borgmester, Falkenberg.
 Löthner, C. L., Herredshøvding, Änäset.

Malmsten, J., Auditor, Kisa.
 Manderström, Præsident, Stockholm.
 Montan, E. W., Docent, Upsala.
 Munch af Rosenschöld, Præsident, Christiansstad.
 Myrtin, Herredshøvding, Berg, Molkom.

Naumann, Justitieraad, Stockholm.
 Nilsson, Fr., Herredshøvding, Malmø.
 Nordenfalk, C., Expeditionschef, Stockholm.
 Nyman, A. J. F., Herredshøvding, Stockholm.

Pihlgren, Herredshøvding, Carlstad.
 Philipson, Cand. jur., Gøteborg.
 Printzensköld, Borgmester, Jønkøping.

Quensel, Justitieraad, Stockholm.

Richert, J. C., Herredshøvding, Helsingborg.
 Ripa, A., Adjunkt, Lund.
 Rhodin, Borgmester, Hjo.
 Rosenquist, Herredshøvding, Uddevalla.
 Rudling, A., Herredshøvding, Linkjøping.
 Runbäck, P. G., Assessor, Jønkøping.
 Rydin, Professor, Upsala.

Sandström, Herredshøvding, Åmål.
 Sellander, Borgmester, Cimbritshamn.
 Sellgren, Herredshøvding, Kalmar.
 Sjöberg, Akademi-Adjunkt, Lund.
 Sparre, E., Greve, Landshøvding, Venersborg.
 Stenberg, C., Herredshøvding, Ørebro.
 Stenberg, P. U., Herredshøvding, Allingsås.
 Steyern, U., Herredshøvding, Fjellmo, Lämnå.
 Stockenberg, Th., Borgmester, Halmstad.
 Svalander, J., Herredshøvding, Skøfde, Djurstrøm.
 Svanberg, G., Viceherredshøvding, Dr., Gøteborg.
 Sydow, v., Herredshøvding, Svenstorp, Hammarhög.

Thestrup, G., Raadmand, Landskrona.

Uggla, Akademi-Rentemester, Lund.

Weinberg, Herredshøvding, Carlstad.

Wendt, Borgmester, Borås.

Wengberg, A., Herredshøvding, Ystad.

Wennerberg, Herredshøvding, Helsingborg.

Wester, Wilh., Herredshøvding, Skaane.

Wetterberg, Borgmester, Skøfde.

Wigelius, Sv., Borgmester, Åmål.

Wijkmark, Herredshøvding, Tidaholm.

Wijkmark, Viceherredshøvding, Tidaholm.

Wikander, E. J., Herredshøvding, Ørebro.

Wrede, Friherre, Hofretsraad, Sødala, Magle.

Wählin, C., Viceherredshøvding, Klintehamn.

Zachrisson, M., Herredshøvding.

Åkerhjelm, B. C. A., Frih. Borgmester, Landskrona.

Örbom, Assessor, Stockholm.

C. Fra Norge.

Andresen, Høiesteretsassessor, Christiania.

Arentz, F., Skattefoged, Drammen.

Aschehoug, Professor jur., Christiania.

Aubert, L. M. B., Professor jur., Christiania.

Bachke, O. A., Overretsassessor, Christiania.

Bang, T., Overretssagfører, Drammen.

Bergh, Joh., Høiesteretsadvokat, Christiania.

Bernhöft.

Birch-Reichenwald, Høiesteretsadvokat, Christiania

Borgen, F., Høiesteretsadvokat, Christiania.

Bärnholdt, F., Sagfører, Jernaker.

Cappelen, Cand. jur., Kontorchef, Christiania.

Christensen, F., Cand. jur., Christiania.

Danielsen, Overretssagfører, Bergen.

Dop, F. A., Overretssagfører, Porsgrund.

Eger, N., Overretssagfører, Christiania.

Falsen, Statsraad, Christiania.

Grønn, Regjeringsadvokat, Christiania.

Hallager, Høiesteretsassessor, Christiania.

Hansen, Fr., Overretssagfører, Christiansand.

Heiberg, H., Overretssagfører, Drammen.
Hjorth, C., Cand. jur., Christiania.

Mastrup, Raadmand, Christiania.
Meinich, Cand. jur., Christiania.
Morgenstjerne, C., Sorenskriver, Lier.

Nansen, B. F., Overretssagfører, Christiania.

Ottesen, Sorenskriver, Askim.

Petersen, Axel, Cand. jur., Christiania.
Petersen, A., Byskriver, Christiania.
Petersen, Chr. Ph., Overretssagfører, Grimstad.

Ring, O., Overretssagfører, Drammen.
Roed, Cand. jur., Christiania.
Rolsted, N., Overretssagfører, Skien.
Rynning, R., Overretssagfører, Drammen.

Schøyen, N., Overretssagfører, Elverum.
Schweigaard, Høiesteretsadvokat, Christiania.
Selmer, C. A., Byfoged, Drammen.
Stang, Høiesteretsadvokat, Christiania.
Strøm, Sorenskriver, Stavanger.
Svendsen, T., Sagfører, Tromsø.
Sæthren, Overretssagfører, Christiania.
Thaulow, Sorenskriver, Laurvig.
Thomle, Høiesteretsassessor, Christiania.
Thorne, Høiesteretsadvokat, Drammen.
Timme, Overretsassessor, Trondhjem.
Treschow, Overretssagfører, Fritzø Værk, Laurvig.

Vogt, Arne, Overretssagfører, Farsund.
Voss, Overretssagfører, Haugesund

Weisser, J., Cand. jur., Christiania.
Wulfsberg, Overretssagfører, Drammen.

B. Fra Finland.

Bergh, Cand. jur., Helsingfors.

Mechelin, Overretsassessor, Wiborg.

Zilliacus, W., Dr. jur., Borgmester, Helsingfors.

Medlemmer fra Danmark	231
— - Sverig	113
— - Norge	50
— - Finland	3

I Alt 397

Bilag II.

Overeensstemmelse i de nordiske Rigers Vexellovgivning bør søges gennemført.

Af Høiesteretsadvocat Dr. jur. A. Hindenburg.

Medens det nu er almindelig erkjendt, at Kontraktfriheden bør indskrænkes saa lidt som muligt, var Lovgivningernes Standpunkt tidligere et ganske andet. Som et betegnende Exempel paa, hvorledes man i ældre Tider bandt de Kontraherendes Frihed, kan Aagerforbudet anføres. I den kanoniske Ret fremtræder det som et Forbud mod at tage Renter, senere som Bestemmelser om, hvor stor Fordeel det er tilladt at tage ved Pengelaan. Forretningslivets Krav medførte, at der stadig opfandtes Maader, hvorpaa Forbudet kunde omgaaes, og hertil blev ogsaa Vexlen et Middel. Vexlen fremtræder fra først af som en Anmodning om at foretage en Fuldmagtshandling og efter Akcepten som Beviis for en rentefri Gjæld. Her var endnu Intet, som var i Strid med Aagerlovene, og disse vare heller ikke til Hinder for, at man solgte Vexlen for en saadan Priis, som man kunde enes med Kjøberen om. Vexlen fik en stor Betydning i Forretningslivet og blev begunstiget ved Stempel-frihed eller lempeligere Stempelpligt, inden man blev opmærksom paa, at Vexeldiskontoen ofte skjulte en Rente, der var højere end den lovbestemte. Man dristede sig nu ikke til at fremtvinge en Forandring heri, men søgte at indskrænke Vexelformens Benyttelse til det Omraade, hvorpaa den oprindelig havde udviklet sig, idet man ved stränge Straffebestemmelser søgte at umuliggjøre de saakaldte Proformavexler.

Bestræbelsen efter at indskrænke Vexlens Benyttelse til visse Arter af materielle Retsforhold kan nu betragtes som opgiven; man har indset, at Vexellovene bør affattes med det størst mulige Hensyn til de Anskuelser, der gjøre sig gjældende blandt Forretningsmænd. Vexlen er oprindelig et internationalt Dokument, og den sædvansmæssige Opfattelse af Vexelforholdet er hos de forskellige Nationer saa eensartet, at en indbyrdes Overeensstemmelse mellem de forskjellige Lovgivninger paa dette Omraade bliver baade naturlig og meget ønskelig. Paa Grund af det livlige Handelssamkvem mellem de skandinaviske Folk, er der for dem en særlig Opfordring til at hidføre en saadan Overeensstemmelse for deres Vedkommende.

Man vilde derved undgaae at besvære Vexelsøgsmålet, der bør være saa simpelt og klart som muligt, med de ofte saa vanskelige Undersøgelser om Anvendelsen af fremmed Ret. De almindelige Grundsætninger, at Gyldigheden af en Vexel uden Hensyn til, i hvilket Land den paatales, skal bedømmes efter Lovene paa det Sted, hvor den er trukket (Norske Lov 5—13—7, svensk Vexellov 23 August 1851 §§ 81 og 82 og dansk Frd. 18 Maj 1825 § 73), og at Formen for enhver Handling, der i Udlandet foretages til Vexelrettens Udøvelse eller Vedligeholdelse, maa bedømmes efter Reglen: *locus regit actum* (sv. Vexellov § 81), ere ikke tilstrækkelige til at løse Vanskelighederne. Det kan være tvivlsomt, hvor en Handling maa siges at være foregaaet. Der kan saaledes spørges, om den Underretning, der skal meddeles om Protesten, bør betragtes som et Tilbehør til denne eller dog som foretaget paa det Sted, hvor Protesten optages, eller om den norske og danske Endossent løses fra sin Forpligtelse, naar Underretning forsømmes, selv om Protesten er foregaaet i et Land, hvor Underretning til Formændene i Vexelkredsen ikke er foreskrevet som en Deel af de fornødne Vexelformaliteter. Norsk Højesteretsdom af 21 Januar 1859 og dansk Højesteretsdom af 11 Januar 1861 have erklæret sig for det sidste Alternativ. Præskriptionsfristerne kunne enten betragtes som hørende til Processen eller som integrerende Dele af selve Vexelforpligtelsen. I første Tilfælde ville de Love være at anvende, som gjælde i det Land, hvor Sag anlægges, i sidste Tilfælde det Lands Love, hvor Forpligtelsen er overtaget. En Forskjellighed i Bestemmelserne om Præskriptionen kan derhos medføre ligefrem Uretfærdighed, idet en Endossent kan blive tilpligtet at indfri Vexlen paa en Tid, hvor den er præskriberet overfor hans Formand i Vexelkredsen.

For at forberede en eensartet Vexellovgivning for de skandinaviske Riger vil det være af Interesse at sammenligne disses nugældende Vexellove. Disse ere: for Norge Christian V^{tes} norske Lov, Love af 12 September 1818, 13 September 1830 og især Lov af 20 August 1842; for Danmark Frd. 18 Maj 1825 og 7 April 1843; for Sverrig Lov 23 August 1851.

Som Uovereensstemmelser, der egne sig til at blive Gjenstand for Overvejelse, fremhæves:

Efter dansk Ret maa Vexler ikke lyde paa længere Tid end 3 Maaneder efter Dato eller efter Sigt, jfr. Frd. 18 Maj 1825 § 9; i Norge kunne de stiles til Betaling 6 Maaneder fra Udstedelsen, Lov 20 Aug. 1842 § 1; i Sverrig findes i saa Henseender ingen Indskrænkninger.

Den danske og norske Ret kjender i Tilfælde af nægtet Akcept eller Akceptantens Insolvents en Regres til Betaling, jfr. Frd. 18 Maj 1825 §§ 35 og 47 og Lov 20 August 1842 §§ 3 og 5. Den svenske Lov af 23 August 1851 §§ 28—34 hjemler derimod kun en Regres til Sikkerhedsstillelse. Om Hensigtsmæssigheden heraf vilde det være af Interesse at erfare svenske Juristers Mening.

Efter norsk og dansk Ret betragtes Akcepten som meddeelt ubetinget, naar Akceptanten meddeler en betinget Akcept, idet det uden Vexelejerens Samtykke tilføjede Vilkaar betragtes som uskrevet, jfr. N. L. 5—13—10 og Frd. 18 Maj 1825 § 25. I Modsætning hertil bestemmer Lov 23 August 1851 § 24, at en betinget Akcept kan forkastes af Vexelejeren, uden at Akceptanten dog ophører at være forpligtet i Overeensstemmelse med den af ham udtalte Villie.

Ifølge Lov 23 August 1851 § 14 kan en Vexel i Sverrig overdrages til Trassent, Akceptant eller foregaaende Endossenter, medens det i Norge og Danmark paa Grund af Lovgivningens Taaushed maa ansees tvivlsomt, om der ikke i saadanne Tilfælde finder en Confusion Sted.

Efter dansk og norsk Ret er det tvivlsomt, om det er Pligt at præsentere Datovexler til Akcept; efter svensk Ret fordres saadan Præsentation ikke, jfr. Lov 23 Aug. 1851 §§ 18, 28 og 43.

Den danske og norske Ret foreskriver Underretning om Protesten som Betingelse for Vexelregressen, jfr. Frd. 18 Maj 1825 §§ 34 og 56 og Lov 20 Aug. 1842 §§ 3 og 5, medens den svenske Lov ikke kjender til denne Formalitet.

Efter norsk og dansk Ret tilkommer der Akceptanten Løbedage, N. L. 5—13—13 og Frd. 18 Maj 1825 § 52, hvorimod dette ikke finder Sted i Sverrig.

Efter norsk Ret præskribes Vexelretten med 6 Maaneder, medens Vexlen beholder sin Gyldighed som simpelt Gjælds brev i 20 Aar, endog imod Endossenterne, jfr. N. L. 5—13—21 og Højesteretsdom af 26 Januar 1861; i Danmark præskribes Vexlen i det Hele ogsaa som simpelt Gjælds brev med Afløbet af 5 Aar, Frd. 18 Maj 1825 § 73. Den svenske Lov af 23 Aug. 1851 kjender derimod ingen almindelig Vexelpræskription, men bestemmer i § 76, at Vexlen ligeoverfor Akceptanten præskribes i 3 Aar; i § 77, at Vexelejeren taber sin Ret imod Trassent og Endossenter med Forløbet af 3, 6, 12 og 18 Maaneder, regnet fra Vexlens Forfaldstid, samt i § 78, at Endossenten, der har indfriet en Vexel, bør gjøre denne gjældende imod sin Formand efter 3, 6, 12 eller 18 Maaneders Forløb, Fristen be regnet fra den Dag, han har betalt, saafremt han har betalt uden Stævning, eller i modsat Fald fra den Dag, da Indstævningen blev ham forkyndt.

Bilag III.

En tidssvarende Reform af den danske civile Procesmaade forudsætter som nødvendig Betingelse Overgang fra Skriftlighed til Mundtlighed.

Af Prof. juris J. Nellemann.

En nærmere Betragtning af de vigtigste Punkter, hvori Reformer i den nugældende danske civile Procesmaade ere meest ønskelige, vil vise, at noget Gjennemgribende og Fuldstændigt ikke kan opnaaes med den gamle Skriftlighed som Grundlag, men kun ved Overgang til Mundtlighed. Det er en Selvfølge, at mundtlig Procedure kan ordnes paa forskellige Maader og mere eller mindre fuldstændigt gennemføres. Jeg har derfor stræbt at holde de efterfølgende Betragtninger saa almindeligt, at de ikke kunne siges at forudsætte nogen bestemt enkelt Ordning, men i det Hele passe paa enhver virkelig mundtlig Procedure, hvorved jeg forstaar en saadan Procedure, hvor Tyngdepunktet ligger i den mundtlige Forhandling, og hvor Dommen grundes paa den, saaledes at Skrift kun benyttes som forberedende, veiledende og understøttende, men ikke som bestemmende ved Domsafsigelsen.

De Fordringer, som, med den nyere Tids Udvikling i civilprocessuel Henseende for Øje, maa stilles til en forbedret Procesmaade, ere fornemlig følgende:

1. En hensigtsmæssig Procesledning fra Rettens Side, hvortil hører:

- a) en virkelig kraftig Indgriben af Dommeren for at fremme Sagen og hindre ufornoden Forhaling og unødvendige Udsættelser;
- b) en efter det enkelte Tilfældes Beskaffenhed afpasset hensigtsmæssig Deling og Ordning af Procedurens Stof, dels ved Forening og Adskillelse af Retstrætter, dels ved ordnende Indgriben i Tidsfølgen for Behandlingen af sammenhørende Sager, dels ved Udsondring til særskilt Paakjendelse af dertil egnede Realitetspuncter.
- c) særlig Paadømmelse af Poster eller Puncter, efterhaanden som disse ifølge Procedurens Beskaffenhed ere modne hertil, naar de ifølge deres Natur kunne paakjendes uden at bryde Sagens Sammenhæng.

Om Rigtigheden af disse processuelle Grundsætninger kan der formeentlig ikke være forskellige Meninger; de ere derfor ogsaa gennemførte i næsten alle nyere Proceslove og Proceslovudkast.¹

Med Hensyn til a behøves ingen Forklaring. En hurtig Afgjørelse af Retssager og Banlysning af alle uforholdne Udsættelser hører til de Ting, som den offentlige Mening altid stærkt vil begjære, ja den bedømmer næsten udelukkende en Processordnings Godhed efter denne Maalestok. Større Hurtighed er derfor maaske den Forbedring i Procesmaaden, hvorpaa der allermeest lægges Vægt af det retsøgende Publicum.

Ved b skal blot mindes om, at Procedurens virkelige Tarv ingensinde vil kunne udtømmes ved objective og faste almindelige Regler for Sagers Adskillelse i flere eller Cumulation under een Processag (som i vor gjældende Ret); men der bør være Adgang til at tage Hensyn til det concrete Tilfældes Beskaffenhed, saaledes at Retten efter Omstændighederne kan anordne eller forbyde saadan Forening og Adskillelse, thi det vil ligesaavel kunne hænde, at Retsforholdets hurtige, simple og retfærdige Paakjendelse kan vinde ved sliq Forening eller Adskillelse, som at den kan tabe derved. Samme Betragtning gjælder med Hensyn til Ordenen, hvori sammenhørende Sager paakjendes. En Ret for Dommeren til at udsætte den videre Behandling og Paakjendelse af en Sag efter Udfaldet af en anden Sag, naar dette vil være bestemmende for hiin (f. Ex. af Civilsagen efter Criminalsagen), vil i mange Tilfælde være den naturligste og simpleste Maade at komme til det virkelig rette Resultat. Endelig er den Grundsætning, at Realitetsproceduren ikke maa deles (som hersker i vor gjældende Ret), skadelig for Sagens naturlige og simple Behandling; thi det vil ofte være hensigtsmæssigt og besparende i Henseende til Tid og Penge for Retten og for Parterne at antage enkelte Realitetspuncter til foreløbig Paakjendelse, naar nemlig deres Afgjørelse i en vis Retning vilde gjøre videre Procedure overflødig, f. Ex. en exceptio rei v. actoris incompetens, en exc. præclusionis v. præscriptionis, en exc. transactionis o. desl.

Angaaende c skal sluttelig bemærkes, at det baade er Uret mod vedkommende Part og tjener til at gjøre Proceduren mere uoverskuelig, at Poster og Puncter, som meget godt kunne fraskilles den øvrige Deel af Sagen, ikke maa paakjendes strax, naar de ere modne hertil, men nødvendigviis skulle henhvile til hele Sagens Slutning, et Princip, som selvfølgelig ogsaa anvendes paa Contrakrav. At efter Omstændighederne visse Cauteler kunne være at træffe for at betrygge Parter, der have Ret til samtidig Opgjørelse af Mellemværender, mod en eensidig Execution for Krav eller Modkrav, er en anden Sag.

¹ Jfr. som Exempler Hann. Proceß. 1850 §§ 112, 113, 343, Würtemb. Proceß. 1869 §§ 176, 207—211, Baiersk Proceß. 1870 §§ 157, 190, 191, Nordtydske Udkast §§ 316—321, Preuss. Udk. af 1864 §§ 267—274 o. f.

En Procesledning fra Dommerens Side, som tilfredsstillende de nævnte Fordringer, vil kun blive til sand og levende Virkelighed under Forudsætning af mundtlig Procedure, hvor Dommeren Skridt for Skridt følger med Parterne og under Proceduren er inde i Sagen. Kun under denne Forudsætning kan Dommeren gribe ind med Sagkundskab og i rette Øjeblik. I den skriftlige Procedure kan Dommeren ikke udøve nogen virkelig procesledende Indgriben af egen Drift, thi han kjender ikke Sagen, men opsamler i Retssessionerne kun skrevne Indlæg, som ikke læses paa Stedet, og han kan ikke hver Retsdag optage Sagen for efterhaanden at gjøre sig bekendt med det Fremkomne. Men netop ved Procesledningen er Rettens selvstændige Optræden af Vigtighed, og selv hvor Forhandlingsmaximen ellers er gennemført i fuld Strængighed, erkjendes det, at denne Myndighed bør hvile hos Retten. Derimod er der i den skriftlige Proces theoretisk Intet til Hinder for, at Dommeren efter Parternes Paastande kan afgive procesledende Decreter, men for at dette kan skee, maa han hver Gang optage Sagen for at gjennemlæse Acterne, og den Vidtløftighed og Tidsspilde, som er forbunden hermed, vil medføre, at den procesledende Virksomhed bliver saa tung og saa lammet, at den, selv begrændset til en af Parternes Paastande fremkaldt Virksomhed, practisk neppe vil have stor Betydning.

2. Ret for Dommeren til at gjøre de Procederende Spørgsmaal for at fjerne Uklarhed, Tvetydighed og Ufuldstændighed i deres Fremstilling af Sagens Sammenhæng samt for at oplyse factiske Omstændigheder, forsaavidt dette er fornødent, dels for at Parternes Fremstilling af Sagen fuldstændig kan forstaaes, dels for at de fornødne Bestemmelser om Processens Gang kunne træffes (f. Ex. om Udsættelse skal gives, om enkelte Puncter skulle fremdrages til særskilt foregaaende Afgjørelse m. m.).¹

Vor Rets Opfattelse og Gjennemførelse af Forhandlingsmaximen, hvorefter Retten med fuldstændigt lukket Mund skal høre paa Parterne, og hvorefter intetsomhelst Spørgsmaal fra Rettens Side maa gjøres, er en skadelig Overdrivelse af et i sit Væsen rigtigt Princip. Det er en Misforstaaelse, som Erfaringen har modbeviist i mange Lande, at en saadan Spørgsmaalsret for Dommeren vilde være uforenelig med Forhandlingsmaximen og forvandle Proceduren til inquisitorisk eller instructorisk. Spørgsmaalsretten skal ikke bruges til i Sagen at indbringe nye Benaegtelse, Søgsmålsgrunde eller Indsigelser og derved omdanne Sagen, saaledes som denne er fremstillet af Parterne. Men ved Lovene bør den begrændses paa en saadan Maade, at Retten ved Domsafsigelsen ikke maa tage Hensyn til Søgsmålsgrunde eller Indsigelser, som ikke ere gjorte gjældende af Parterne, om det end af Forhandlingerne fremgaaer, at de kunde have været benyttede.

¹ Jfr. som Exempel Hann. Procesl. § 111, Würtemb. Procesl. § 201, Baiersk Procesl. § 154, Nordtysk Udk. § 311, Preuss. Udk. af 1864 § 262.

Spørgsmaalsretten skal herefter kun benyttes: 1) til en supplerende og oplysende Adspørgen fra Rettens Side for at stille det klart, hvad Parterne mene med deres Udtalelser, og hvad de have til Hensigt at fremsætte, og 2) til at understøtte den procesledende Virksomhed ved at fremskaffe de Data, som behøves for at træffe de herhen hørende Bestemmelser. Naar Spørgsmaalsretten bestemmes og begrændses saaledes, og naar den anvendes med rigtig Tact af Dommeren — hvilket ikke andensteds har fremkaldt nogen Vanskelighed, — vil den ikke komme i Strid med det Princip, som forøvrigt bør beherske Civilprocessen, nemlig at Parterne selv maa foredrage deres Sag for Retten, selv maa drive Processen og iværksætte alle til Sagens tilbørlige Procedure og til Bevisets Førelse nødvendige Skridt.¹

En Spørgsmaalsret af den her omhandlede Art, som utvivlsomt — hvad ogsaa Erfaringen andensteds har bekræftet — i høi Grad bidrager til Klarhed, Tydelighed og Simpelhed i Sagens Fremstilling og afværger mangan Misforstaaelse, afskjærer mangt et Omsvøb, kan ikke paa en levende og frugtbar Maade udøves i den skriftlige Procedure, hvor Dommeren ikke følger med Sagen, men i Retsmøderne kun modtager Processkrifter, hvis Indhold er ham ubekjendt, og som ere saa volumineuse, at de umuligt kunne gjenneumlæses paa Stedet. Vel kunde Spørgsmaalsretten udøves til Slutningen, naar Sagen er optaget og Acterne derefter læste, men en saadan Spørgsmaalsret, der udfordrer, at Proceduren atter maa aabnes og Parterne kaldes, og som mangan Gang først udøves Maaneder efter, at det er sagt eller skrevet, som giver Anledning til Spørgsmaalet, vil ingensinde blive af nogen frugtbar og velgjørende Betydning og vil navnlig ikke kunne forebygge Vidtløftighed og Uklarhed i den videre Procedure. Derimod faaer Spørgsmaalsretten sin naturlige frugtbare Anvendelse, naar den udøves strax og under selve Foredragene, hvilke Dommeren i den mundtlige Procedure stadig følger, saaledes at han er inde i Sagen. Den virker da øieblikkelig. Den oplyser og oplarer baade for Retten, Parterne og Publicum, og den bidrager derigjennem ogsaa til at gjøre den paafølgende Procedure simplere og klarere og derved hurtigere, idet den strax fra Begyndelsen kan forebygge Misforstaaelser og Uklarheder, som ellers senere kunde foranledige mange Forklaringer og Omsvøb.

3. En virkelig fri Bedømmelse af Sagsammenhængen (den frie Bevisbedømmelse med dens Følgesætninger).

Dette Princip medfører ikke blot, at Retten frit bedømmer de førte Bevisers Vægt, men overhovedet, at den bygger sin Dom om Sagens factiske Sammenhæng paa Proceduren i dens Helhed og paa alle de Momenter, som den frembyder til Indsigt i Sagsammenhængen, uden at Retten ved faste Lovregler tvinges til at tillægge disse Momenter en Betydning, de ikke

¹ Jfr. Würtemb. Proceß. § 175, en lidt forskjellig Regel i Baiersk Proceß. § 264.

naturligen have, eller hindres i at tillægge dem den Betydning, de naturligen have. Som en Følge heraf maa Retten ikke blot være fri i dens Vurdering af de førte Bevisers Vægt, men ogsaa i dens Opfattelse af Parternes Erklæringer og Fremstilling af Sagen. Hvad der er tilstaaet og hvad der er bestridt, maa afgjøres efter et almindeligt fornuftigt Skjøn over, hvad der ifølge samtlige foreliggende Omstændigheder maa ansees for at være Parternes virkelige Mening, og ikke ved en formalistisk og minutøs Undersøgelse af de enkelte Erklæringers Ordlyd. Den gamle Procuratorlære om Benægtelsens Tilstrækkelighed (dens Fuldstændighed, Tydelighed, Specialitet o. s. v.) bør kastes overbord, og i Stedet derfor alene opstilles, at Retten efter Totalindtrykket af Parternes Procedure afgjør, hvad der er bestridt og hvad der er indrømmet. Der bør ikke opstilles faste Regler om Virkningen af Parternes Taushed, Vægning ved at svare paa Provocationer, Utydelighed i afgivne Erklæringer m. m., saaledes at Modparten skulde have en bestemt Ret til at faae knyttet visse bestemte Poenalvirkninger hertil. Alt dette er kun Snarer, der udspændes for den virkelige Retfærdighed. Ufuldstændighed, Utydelighed og Taushed i Proceserklæringer kan vel efter Omstændighederne være at opfatte som Forsøg paa at dølge Sandheden, hvorfor Retten bør have Magt til at fortolke disse Ting til vedkommende Parts Skade; men det behøver ikke ubetinget at være Tilfældet. Ofte kan Ufuldstændigheden, Utydeligheden og Tausheden være grundet i uforsætlig Feiltagelse, og ofte kan det trods Ufuldstændigheden, Utydeligheden og Tausheden være klart nok, hvad Parten virkelig mener. Her er, som let sees, et Punct, hvor Dommerens Ret til at stille Spørgsmaal til Parterne i Reglen simpelt og naturligt vil løse Tvivlen. Er det ikke Partens Hensigt at fordølge Sandheden, vil et Par Ord fra Dommeren give ham den fornødne Opfordring og Leilighed til at fuldstændiggjøre sine Erklæringer, og han er ikke udsat for i Kraft af legale Fictioner at see sine Ord fortolkede paa en Maade, der bestemt strider mod hans Mening med dem. Derfor bør ogsaa i denne Henseende Retten være frit stillet; det bør ikke være foreskrevet ved Lov, at der skal tillægges de anførte Omstændigheder denne eller hiin bestemte Virkning imod Parten, men det bør overlades Retten at fortolke dem efter Omstændighederne, altsaa Retten kan fortolke imod Parten, men skal ikke.¹

Under Forudsætning af en virkelig fri Bedømmelse af Sagsammenhængen maa Parternes egne Forklaringer naturligen udgjøre et høist vigtigt Moment i Sandhedsudforskningens Tjeneste. Parternes personlige Afhørelse bør derfor indtræde i

¹ Om Undtagelse fra denne Hovedbetragtning bør gjøres med Hensyn til Virkningerne af Indstævntes Udeblivelse ved Sagens Deduction, er et omtvistet Spørgsmaal, jfr. Bar Recht und Beweis im Civilproces: pag. 192 ff.

Kredsen af de Foranstaltninger, hvorved Sagsammenhængen udfindes. Om dette skal skee paa den Maade, at Retten af egen Drift kan gribe til dette Oplysningsmiddel og anordne Parternes personlige Møde, eller om det alene skal være et Udforskningsmiddel, som stilles til Parternes Raadighed, og over hvis Benyttelse disse ere Herrer, saavel som om Retten skal iværksætte Afhøringen (de continentale Proceslove), eller om Parterne directe skulle kunne udsørge hinanden (det engelske Krydsforhør), ere vigtige Detailspørgsmaal i denne Materie, paa hvilke der ikke her skal gaaes ind. Den skarpeste og consequenteste Form for Parternes Forklaringsafgivelse er deres Afhørelse under Ed (deres Afhørelse som Vidner i egen Sag).¹ Det kan neppe bestrides, at dette er det meest energiske Middel og den korteste Vei til Sandhedens Udfindelse, der ofte vil spare al anden Beviisførelse. At dette Middels Anvendelse skulde stride imod Parternes Ret, lader sig paa ingen Maade paastaae, da det maa siges at være Parternes Retspligt (ikke blot moralske Pligt) at sige Sandheden i deres Procedure, og der paa ingen Maade kan indrømmes dem nogen Ret til uden alvorligt Ansvar at fortie eller fordølge Sandheden. En Forpligtelse til under Ed at gjøre Opgivelser og give Forklaringer om egne Anliggender, endog hvor Interessen gaaer ud over Penge og Penges Værd, er desuden ikke ubekjendt i vor Ret, jfr. Frd. 29 Mai 1750 § 3, Frd. 11 Sept. 1839 §§ 10, 14, 16, Frd. 12 Sept. 1792 § 4 o. fl. Tvangen til at forklare under Ed bør naturligvis kun ligge deri, at Retten kan tillægge Vægringen herved Virkning imod Parten ligesom enhver anden Taushed eller Tilbageholdenhed under Proceduren, men ikke i, at den nødvendigvis skal have nogen bestemt ufordelagtig Virkning for Parten, endnu mindre i Falsmaalsbøder eller anden Vidnetvang. En meget væsentlig Fordeel, som kunde opnaaes ved Parternes Afhørelse under Ed, er Opgivelsen af det mislige Institut, der nu haves i Parts Ed, aflagt efter et i Dommen bestemt formuleret Thema, jfr. herved Bar i Verhandl. des 8ten deutschen Juristentages I. 12 ff og samme Forf. Recht und Beweis im Civilprocesse 125—161. Men selv om man, af Frygt for, at Eden hyppig vil blive misbrugt, naar Sandhedspligten saaledes idelig bringes i skarp Collision med egen Interesse, vil indtil videre holde sig tilbage fra at benytte den, er Parternes personlige Afhørelse uden Ed² allerede et fortrinligt Middel til Sandhedens Udfindelse, der vel ikke gjør Parts Ed undværlig, men dog i Forbindelse med den fri Beviisbedømmelse naturligvis vil lede til, at denne sjeldnere benyttes, fordi der i Reglen i Sagen vil

¹ Som det i det engelske Retssprog hedder, at Parterne ere „both competent and compellable“ som Vidner i egen Sag, jfr. Taylor On Evidence II. 1079 ff.

² Jfr. Würtemb. Proceß. § 202, 203, Baierske Proceß. §§ 155, 156, Nordtyske Udk. § 312, 313, Preuss. Udk. af 1864 § 263.

foreligge tilstrækkelige Momenter til at begrunde en Overbevisning for Dommeren.¹

En fri Beviisbedømmelse, understøttet ved Parternes personlige Afhørelse med eller uden Ed, er selvfølgelig ikke i og for sig uforenelig med en skriftlig Procedure og skriftlig Beviisførelse.² Selv under Forudsætning heraf maa det vistnok ansees for et Fremskridt, at Dommeren fritages for legale Indskrænkninger i Beviisbedømmelsen, hvorved isøvrigt maa bemærkes, at de Indskrænkninger i saa Henseende, som efter den nugældende danske Civilproces hvile paa Dommeren, i Realiteten ikke ere store, jfr. Nellemann, den civile Procesmaade 2 Udg. S. 280—83. Men egentlig Sandhed og Virkelighed faaer Grundsætningen om en fri Bedømmelse af Sagsammenhængen først, naar Proceduren er mundtlig. Fuldstændigst og consequentest fremtræder da Grundsætningen, naar ikke blot Plaideringen, men ogsaa Beviisførelsen (Vidners og Synsmænds saavel som Parternes Afhørelse) foregaaer umiddelbart for de Dømmende, og saaledes for Bevisets Vedkommende de samme Grundtanker gennemføres i Civilprocessen som i Nævningeprocessen for Straffesagers Vedkommende (det engelsk-amerikanske System). Hvor Umiddelbarhedsgrundsætningen ikke er fuldstændig gennemført paa Beviisførelsens Omraade, lider Systemet derved et Afbræk, som imidlertid tildeels kan kompenseres paa andre Maader, saasom ved kunstige Indskrænkninger i Adgangen til Vidnebeviis og Paabud om skriftlige Documenters Brug og ved en souverain Myndighed hos Dommeren til, naar ikke Andet er beviist, at bygge sin Dom paa det i og for sig Sandsynlige og forkaste det i og for sig Usandsynlige, saaledes at Sagsammenhængens frie Bedømmelse endog i meget høj Grad kan præge den hele Procesform (det fransk-rhinske System), jfr. Bar Recht und Beweis 67 o. fl.

4. Kun under Forudsætning af mundtlig Procedure kan en større Hurtighed i Sagernes Fremme opnaaes som et varigt og sikkert Gode. Dette vil ikke saameget vise sig i de vidtløftigere Sager eller i de Sager, hvor Beviismaterialet maa samles møisommeligt eller langveis fra, thi i saadanne Tilfælde, der isøvrigt altid ville være de færre, maa Processen tage en vis Tid, hvorledes end Retsreglerne ere. Men Forskjellen vil træde frem i den store Masse af Sager, der ikke ere særlig indviklede eller vanskelige, og hvor det fornødne Materiales Indsamling ikke frembyder sær Vanskelighed. Hovedvægten hviler i denne Henseende ikke saameget paa det Moment, som ovenfor er fremhævet, at Retten kun ved den mundtlige Forhandling er

¹ Jfr. Erfaringerne fra den fransk-rhinske Procesmaade: Zink Ueber die Ermittlung des Sachverhalts im französischen Civilprocesse. I. 547 ff.

² Parternes personlige Møde til Afhørelse kjendes jo hos os som et Oplysningsmiddel i private Politisager, jfr. Bangs og Larsens Proces III S. 75 ff.

istand til at hævde Anstandslovgivningen i tilstrækkelig Kundskab om Sagen, men Hovedsagen er, at den skriftlige Procedure ifølge en Erfaring, der allevegne har stadfæstet sig, har en naturlig Tendents til Langsomhed, mod hvilken Lovgivningen fører en stadig Kamp ved særlig hæmmende Forholdsregler, hvis Overholdelse i Tidens Længde altid er vanskelig og trætende, medens den mundtlige Procedure, naar den er hensigtsmæssigt indrettet, ikke har nogen naturlig Tendents til Langsomhed og ikke frembyder Fristelser til Procrastination for Sagsførerne og Retten¹, men snarere ansporer til, naar først Sagen er tilstrækkelig forberedt, da ogsaa at plaidere den til Ende og ikke ved Udsættelse til en følgende Tid at tvinge til fornyet Indstudering af de mundtlige Foredrag. Dertil maa føies ikke blot Rettens mere gennemgribende Procesledning, men ogsaa det i sig fortrinligere og mere energiske System for Sagens Oplysning, som den mundtlige Procedure kan yde, i Kraft af hvilket det er muligt langt hurtigere og simplere at oplyse Sagen, hvorved navnlig maa fremhæves Dommerens Ret til at spørge og Parternes personlige Afhørelse, Midler, ved hvis Anvendelse ofte andre Bevisers Tilveiebringelse gjøres overflødig.

5. Ligesom en naturlig og simpel Gjennemførelse af den materielle Ret bedst vindes ved en mundtlig Procedure, bygget paa de ovennævnte Grundsætninger, og ligesom Mundtligheden som en Følge heraf bedre end Skriftligheden tjener Procesinstitutets egentlige og nærmeste Formaal, nemlig at hæve den materielle Ret til en formel af Staten anerkjendt og gennemført Ret, saaledes vil kun en mundtlig Procedure være istand til at yde en populair og almeenfattelig Retspleie. Rettergangens Offentlighed er i den skriftlige Proces en tom Form, medens den i den mundtlige Proces baade er en Magt til at støtte det Gode og skræmme det Onde og et Bindeled mellem Folket og Domstolene, idet disses Gjerning i langt højere Grad vil vække Folkets Interesse og finde dets Anerkjendelse, end hvor Proceduren er skriftlig og derfor staaer som noget Fremmed og Ubekjendt for alle Andre end Sagens Parter. Det Formalismens Jernscepter, som hersker i den skriftlige Proces, brydes dernæst af den mundtlige Procesmaade, hvis smidigere og bøieligere Natur tilsteder en fri og naturlig Forhandling, som langt sjeldnere kommer til at staae skarpt imod den sunde Menneskeforstands Opfattelser. Retspleien faaer derved et almeenfatteligt Præg, og vil, navnlig naar den materielle Ret ligesaavel som Procesretten codificeres i et klart og nationalt Sprog, forskaaffe Retspleien en Popularitet, som aldrig kan blive den skriftlige Procesform til Deel. Saaledes faaer den mundtlige Procedure

¹ At naturligviis visse uheldige Foranstaltninger ved en mundtlig Procesmaade kunne indeholde en Kilde til Forhaling, er en Selvfølge, jfr. som Exempel herpaa den extrajudicielle forberedende Skriftvexling i den fransk-rhinske Proces, jfr. Leonhardt Reform I, 112—113, Regnard Proc. civ. p. 292 o. fl.

ogsaa fra et politisk Synspunct en Vigtighed og et Værd, som ikke maa oversees eller undervurderes. Under den nuværende Culturudvikling er det neppe for cristigt at paastaae, at en saadan Træden i Forhold til Folket i ethvert fremskridende Samfund er en Nødvendighed for Retspleien, og at denne maa hæves til en folkelig Institution i dette Ords sande Betydning og ikke kan blive ved i Folkets Bevidsthed at staae som en bureaukratisk Indretning, der væsentlig kun betragtes paa samme Maade som den almindelige administrerende Embedsvirksomhed i Staten. Ogsaa for Dommer- og Sagførerstanden vil den mundtlige Procesmaade virke fremmende, udviklende og oplivende. Deels blive de Mænd, som virke i Retspleiens Tjeneste, befriede for den trættende og kjedsommelige Læsning og Affattelse af udtværede Indlæg, et Arbeide, som i Reglen giver overmaade ringe Udbytte i Forhold til den Tid, det kræver, og der vil levnes dem Tid og Kræfter til friere Udvikling i videnskabelig Henseende, hvad nu i saa høi Grad savnes; deels udvikler den mundtlige Plaidering og Ledelsen af Sagen Personligheden i langt høiere Grad end den skriftlige Procesmaade; deels vil den idelige Fremtræden for Offentlighedens Øjne anspore til forøget Iver og Anstrængelse, ligesom den mere aarvaagne Kritik og de større Fordringer til Dygtigheden, som den mundtlige Procedure fører med sig, af sig selv ville holde de daarlige Kræfter borte.

6. Det er en Selvfølge, at Mundtlighedens Gjennemførelse kræver en Forandring i Grundsætningerne for Retsorganisationen. Jo fuldstændigere Mundtligheden og Umiddelbarheden gennemføres, desto bestemtere kommer Tyngdepunctet i Retspleien til at hvile paa Behandlingen i første Instants og desto mere maa der stræbes hen til at samle de bedste og paalideligste Kræfter allerede paa dette Punct. Retsmiddel-systemet maa i den mundtlige Procedure antage en væsentlig anden Skikkelse end i den skriftlige Proces, og, efter som Umiddelbarhedsprincippet mere eller mindre fuldstændigt gennemføres, maa større eller mindre Dele af Sagen overhovedet udelukkes fra Appelrettens reformerende Paakjendelse. Mundtligheden stræber derfor hen til Collegialretter i første Instants og kun een Overinstants med begrændset Virksomhed. Den nærmere Udførelse heraf, hvorved selvfølgelig locale og andre individuelle Forhold kunne komme til at gribe modificerende ind, falder imidlertid ikke ind under denne Sag, men fortjener en selvstændig Behandling, jfr. iøvrigt Planck i Verhandl. des 2ten deutschen Juristentages I. 66 ff., Bar Recht und Beweis 81—98.

Bilag IV.

»Fra Tyvsbehandling bør undtages saadanne Tilegnelser, hvis Gjenstand kun har en ubetydelig, af Loven nærmere bestemt Værdi.«

Af Professor juris **Goos.**

Det Spørgsmaal, om der bør tillægges Hensynet til det stjaalnes Værdi den Betydning, at Tyveriet derefter henføres under forskellige Straffebestemmelser, har i den nyere Tid jævnlig været paa Bane, ogsaa i de nordiske Riger, i Anledning af strafferetlige Lovgivningsarbejder. Værdien kan benyttes til at drage Grænsen mellem simpelt og grovt Tyveri, til at opstille en Flerhed af Strafferammer indenfor hver af disse Grupper, og endelig til at afgrænse det saakaldte undtagne Tyveri, og man finder Love, som have en hel Skala af Straffebestemmelser, byggede paa dette Hensyn. Der bør imidlertid sondres mellem Spørgsmaalet om Benyttelsen af Værdien som Middel til at afgrænse det undtagne Tyveri og dens Anvendelse iøvrigt til et System af forskellige Strafferammer for Tyveriforbrydelsen.

Der kan næppe være Tvivl om, at det hører til Retsudviklingens Barndom i Almindelighed at gjøre det stjaalnes Værdi til Grundlag for en Skala af forskellige Straffebestemmelser for Tyveriet. Ophævelsen af Forskjellen i Chr. V's. Lov mellem stort og ringe Tyveri, — hvilket sidste ikke maa betragtes som undtaget Tyveri, — saaledes at der istedenfor de sondrede, absolute Straffe sættes en fælles, relativ bestemt Straf, ved hvis Udmaaling det Stjaalnes Værdi kommer i Betragtning i Forbindelse med andre Hensyn efter Lovgivningens almindelige Grundsatninger, var et Fremskridt, som der ikke bør være Tale om at gaa bort fra igjen. Det er derfor ikke Meningen her paa ny at sætte dette Spørgsmaal under Forhandling, saa meget mindre som ingen af de nordiske Straffelove har sluttet sig til hint System; thi at den svenske Straffelov tillægger den Omstændighed, at det stjaalnes Værdi overstiger 1000 Rdlr., Virkning jævnsides med en Række af andre Omstændigheder til Forhøjelse af Stöldstraffens sædvanlige Maximum (fra 6 Maaneders Strafarbejde til 1 Aar, se Kap. 20, § 3), er af underordnet Betydning.

Men at man i Konsekvens af det nys bemærkede ogsaa bør forkaste Afgrænsning af de saakaldte undtagne Tyverier ved Hjælp af det tagnes Værdi, er ikke uden videre givet. Spørgsmaalet har en særegen Karakter. Af Interesse er det, at den svenske Straffelov her er gaaet den Vej at afgrænse efter Værdien, og at Sagen i den nyeste Tid har været undergivet en omhyggelig Drøftelse i Norge, som har ført til et Kommissions- og et Regeringsudkast til en ny Ordning paa dette Grundlag. At henlede Opmærksomheden i Danmark paa dette Spørgsmaal, som ikke siden Ørstedes Strid med Gönner har været Gjenstand for nogen mere indtrængende Overvejelse hos os, er Formaalet for disse Bemærkninger. En Opfordring til at drage det frem turde der ligge i den forestaaende Omordning af Strafferetsplejen, for hvilken dets Løsning ikke er uden Vigtighed.

I.

Af de tre Veje, som kunne følges ved Afgrænsningen af de Tilfælde, der undtages fra Tyvsbehandling, skjønt de have Tyveriets almindelige begrebsmæssige Kjendemærker, have de tre nordiske Straffelovgivninger hver valgt en forskjellig. En Oversigt over de i de nordiske Riger gjældende Regler vil derfor tillige være en Sammenstilling af de Principer, som her kjæmpe om Herredømmet.

Den svenske Straffelov 16. Febr. 1864 sonderer i Kap. 20 mellem „Stöld“ og „Snatteri“. Stöld foreligger, naar det stjaalne har en Værdi af over 15 Rdlr. sv.; den almindelige Straf for det er Strafarbejde fra 2 til 6 Maaneder eller under særegne Omstændigheder indtil 1 Aar. For Snatteri, som foreligger, naar Værdien er ringere, er Straffen Bøder indtil 100 Rdlr. eller Fængsel fra 1 til 6 Maaneder, hvorved maa erindres, at 2 Maaneders Fængsel sættes lig med 1 Maanedes Strafarbejde, se Kap. 20, §§ 1-4 og Kap. 4, § 6*). Sondringen mellem Stöld og Snatteri falder bort, naar Forbrydelsen er foregaaet under visse kvalificerende Omstændigheder, saaledes f. Ex. ved Kirke-, Post- og Indbrudstyveri, Kap. 20, §§ 5-7. Endvidere sættes 3dje Gang begaaet Snatteri lig 1ste Gang Stöld, og Snatteri begaaet af den, der før er straffet for Stöld eller visse andre Forbrydelser, straffes som Stöld, Kap. 20, §§ 10-11. Ved Fastsættelsen af Værdien — navnlig ogsaa hvor det samlede Beløb af flere Smaatyerier overskrider 15 Rdlr.'s Grænsen, og ved Meddelagtighed — komme Kap. 20, §§ 12, 15 og 16 samt Kap. 2, § 14 i Betragtning. Jfr. i det Hele Carlén Kommentar öfver Strafflagen S. 334 ff.

---

*) Efter det forelagte Udkast var Straffen for Snatteri kun Bøder, men den afgjørende Værdi var ogsaa sat til 5 Rdlr., hvorhos allerede 2den Gang begaaet Snatteri skulde straffes som 1 Gang Stöld. Efter den tidligere Ret var Grænsen 10 Rdlr., men Straffen for det ringe Tyveri ogsaa kun Bøder.

Medens det i 1831 fremkomne første Udkast til en ny Straffelov for Norge havde en lignende Sondring som den svenske — Grænsen var sat til 5 Speciedaler —, blev denne Vej senere forladt. Derimod har den gjældende norske Straffelov af 20. Aug. 1842 fra Tyvsbegrebet og den almindelige Tyvsstraf (Fængsel eller Strafarbejde fra 6 Maaneder til 3 Aar) undtaget visse Bemægtigelser, hvis væsentligste Særkjende er den tagne Tings særegne Art; ved Bemægtigelse af andre Ting, om end af nok saa ringe Værdi, er den mildere Behandling udelukket. I Reglen, men dog ikke aldeles ubetinget, jfr. Lasson Hdbg. II, S. 284, vil det iøvrigt være en Følge enten af hine Tings Beskaffenhed eller af visse yderligere Betingelser for Reglernes Anvendelse eller af særlig Forskrift herom, at den milde Bedømmelse kun vil finde Sted, naar det tagne tillige er af ringe, sædvanlig endog meget ringe Værdi.

Forskrifterne herom findes ikke i Kapitlet om Tyveri (19), men i Kap. 22, som overskrives „om ulovlig Brug af, hvad andre eje eller besidde“, i §§ 13-15. Af disse Lovbud er det i § 14 det vigtigste; de Tilfælde, som omhandles i §§ 13 og 15, vilde for en stor Del henhøre under hint, hvis de sidstnævnte Paragrafer ikke yderligere havde nedsat Straffen, og de Tilfælde, hvorom dette ikke gjælder, ere af mindre Interesse. De Gjenstande, hvis Bemægtigelse efter Omstændighederne kan blive bedømt efter Undtagelsesbudet i § 14, ere indskrænkede til to Klasser, nemlig Fødevarer og Brændsel, jfr. med Hensyn til disse Begreber Schweigaard Kommentar II, S. 486-8 (1 Udg.) samt Lasson Hdbg. II, S. 284-91, se ogsaa den norske Proceslovkommissions Betænkning angaaende Forandringer i Tyvslovgivningen i Storthings-Forhandl. 1865-6, V, O Nr. 7, S. 16-17 Note, samt Lassons Supplement ib. S. 49 ff. Bemægtigelse af Fødevarer, som paa Stedet fortæres, kommer uden Hensyn til Værdien ind under Budet; i andre Tilfælde maa Værdens Værdi ikke overstige 12 Skill. og endda undtages „Grøde og Rodfrugter paa Marken“; med Hensyn til Brændsel er det altid en Betingelse, at dets Værdi ej er over 12 Skill., jfr. herved Schweigaard l. c. S. 486 og 491-2 samt Lasson Hdbg. S. 286-7 og det ovenfor nævnte Supplement S. 50 Note*. Straffen for de Handlinger, paa hvilke Kap. 22 § 14 finder Anvendelse (Naskerier), er Fængsel (ordentligvis paa Vand og Brød) eller Bøder, men i Gjentagelsestilfælde, eller naar den Skyldige forhen er dømt efter Kap. 19 (Tyveri) eller 20 (Røveri), Fængsel eller Strafarbejde fra 6 Maaneder til 3 Aar, hvilket er den almindelige Straf for 1ste Gang begaaet simpelt Tyveri. Højere kan Straffen ikke blive, hvor ofte Forbrydelsen end gjentages. Undtagen fra den mildere Bedømmelse er Handlingen, skjønt den ellers opfylder Lovbudets Betingelser, naar den er udført ved Opbrydelse af Gjemmer eller Stængsel eller ved Hjælp af Dirik eller falsk Nøgle, eller naar den, bortset fra Kap. 22 § 14, vilde være Indbrudstyveri; i disse Tilfælde straffes Handlingen som Tyveri under lige Omstændigheder. Lignende Undtagelse

er derimod ikke gjort med Hensyn til andre Omstændigheder, som gjøre et Tyveri grovt, se herom Schweigaard l. c. S. 489-90 og Lasson Hdbg. S. 282-3.

Den i det norske Udkast af 1831 optagne, men senere opgivne Tanke at udskille fra det egentlige Tyveri og den almindelige Tyvsstraf alle Bemægtigelser, hvis Gjenstand kun har en vis, mindre betydelig Værdi, har senere paany været paa Bane i Norge. Stødet hertil gav Forhandlingerne om Strafferetsplejens Omordning. Efter at nemlig den Kommission, som i Aaret 1860 fik i Hverv at udarbejde et Udkast til en Lov om Strafferetsplejen, bygget paa Forudsætningen om Indførelse af Nævninge-Institutionen, lejlighedsvis i Motiverne til Kap. 12 af sit i 1862 afgivne Forslag havde udtalt, at den vilde anse en Forandring i Tyvslovgivningen i ovennævnte Retning for ønskelig, hvorved det tillige kunde opnaas, at deslige Smaasager kunde unddrages de foreslaaede Kredsretter (Nævningeretter), erklærede i Aaret 1863 Odelstingets Justitskomite Nr. 2 sig enig i denne Tanke. Den foreslog derfor Odelstinget at opfordre Regeringen til at tage Sagen under Overvejelse og eventuelt at forelægge det næste Storthing et Lovforslag herom, hvilket iøvrigt tillige skulde revidere Straffelovens Bestemmelser om Gjentagelsesstraffe. Forslaget blev vedtaget af Odelstinget, og Justitsdepartementet overdrog i Henhold hertil den allerede i 1853 nedsatte Proceslovkommission (Lasson, Hallager, Lous) at tage Sagen under Overvejelse; denne indleverede derefter i 1865 et Lovudkast herom, ledsaget af en udførlig Betænkning, hvortil sluttede sig et Supplement af Kommissionens Formand Lasson, se Storthings-Forhandl. 1865-6 V, O. Nr. 7.

Hovedbestemmelsen i dette Udkast, hvad det her berørte Spørgsmaal angaar, gik ud paa, at de Bemægtigelser, som efter Loven af 1842 skulde behandles som simple Tyverier, men hvis Gjenstands Værdi ikke oversteg 1 Speciedaler, skulde, saafremt de ikke vare udførte ved Opbrydelse af Gjemmer eller Stængsel eller ved Hjælp af Dirik eller falsk Nøgle, ikkun belægges med den i Kap. 22 § 14 fastsatte Straf. Denne Hovedbestemmelse begrænsedes dog paa den ene Side ved nogle yderligere Undtagelser fra Formildelsen, men udvidedes paa den anden Side derved, at en Del Bemægtigelser af Gjenstande af særegen Art og under særegne Forhold skulde nyde godt af den mildere Bedømmelse uden Hensyn til Værdien. Det foresloges derhos ved Siden heraf at bevare Reglen i Stl.'s Kap. 22 § 14 for de der omhandlede Ejendomsindgreb med en Nedsættelse i Straffen, hvorved Strafarbejde ubetinget udelukkedes for disse Naskerier, der altsaa vilde fremtræde som en særskilt undtagen Klasse med en særskilt, ringere Straf.

Hovedbestemmelsen i Kommissionens Udkast blev tiltraadt af Justitsdepartementet, som derimod fraraadede at optage saavel de foreslaaede særegne Begrænsninger — med Undtagelse af en enkelt, der ikke indeholdt noget nyt, nemlig om Sammenlægning

af Værdien af flere Bemægtigelser, foretagne efter en fælles Plan — som Udvidelserne til de særegne Tilfælde, hvor Værdien ikke skulde komme i Betragtning; heller ikke mente Dept., at der var tilstrækkelig Grund til at bevare Reglen i Kap. 22 § 14 ved Siden af den ny Bestemmelse, se Storthings-Forhandl. l. c. S. 99 ff. Ved disse Forandringer blev Udkastet i høj Grad simplificeret; det gik nu kun ud paa at forandre Reglen i Kap. 22 § 14 saaledes, at det herefter ved den mildere Bedømmelse alene skulde komme an paa, om det tagne ikke oversteg 1 Spd., idet forøvrigt den samme Straf bevaredes og i det væsentlige de samme Undtagelser, her dog med den Modifikation, at samtlige grove Tyverier undtoges.

I denne Skikkelse blev Udkastet, som tillige indeholdt forskellige andre Ændringer i Tyvslovgivningen, navnlig med Hensyn til Gjentagelse, forelagt Stortinget, men vandt om det omhandlede Punkt ikke Tilslutning. Et Mindretal i Justitskomiteen udtalte sig imod Tanken om at afgrænse efter Værdien, og mente, at den rigtige Vej vilde være at udvide Kap. 22 § 14 til andre Tilfælde, hvor det kom an paa den tagne Gjenstands Art; Flertallet foreslog en Ordning, der nærmede sig til Proceskommissionens Udkast, se Storthings-Forhandl. 1865-6 IX. S. 387 ff. Resultatet blev, at L. 20. Aug. 1842 i dette Stykke forblev uforandret, se L. 9. Juni 1866. Thinget opfordrede vel samtidig Regeringen til at tage under Overvejelse, hvorvidt Stl.'s Kap. 22 § 14 kunde erholde en Udvidelse, hvorved flere efter deres Beskaffenhed ringe Ejendomsindgreb kunde henføres under den; men herpaa vilde Regeringen ikke indlade sig, Resol. 2. Marts 1869, og dette Standpunkt fastholdt Regeringen ogsaa senere, da den i Anledning af en Indstilling af Odelstinget i 1869 om Revision af Straffelovens Anvendelse af Livsstraf skred til et almindeligt Gjennemsyn af den gjældende Strafferet, se Regeringens Indstilling til Kongen af 5. Jan. d. A. S. 30, 31. Det udførlige Udkast til Lov om Forandringer i Loven af 20. Aug. 1842, der nu foreligger som Frugten af dette Gjennemsyn, har derfor ikke foreslaaet nogen Forandring i den gjældende Ret angaaende det her omhandlede Punkt, og saaledes staa de ovenfor fremskillede Regler i Kap. 22 § 14 endnu ved Magt, uden at der er nogen nær Udsigt til Forandring i dem.

I Danmark, som i Norge, havde der allerede i Chr. V's Lov Hjemmel for at undtage Bemægtigelser af visse særegne Gjenstande under visse nærmere Betingelser fra Tyvsstraffen, se 6-17-30 og 31 jfr. 23. Det var her ikke Tingens ringe Værdi, som var afgjørende, om det end fulgte af de paagjældende Tings Beskaffenhed, at der kun kunde blive Spørgsmaal om ringe Værdier. De nævnte Lovbud, som ikke berørtes af Fdg. 20. Febr. 1789, kunde vel nok finde analogisk Anvendelse, men der manglede Hjemmel til at udstrække denne Analogi til alle Tilfælde, hvor det stjaalne havde meget ringe Værdi; de ældre Juristers Betegnelse af hine undtagne Tyverier som

furta rei minimæ var saaledes lidet passende, jfr. Ørsted om Tyveri S. 100 og 237-8. Derimod gaves der ved forskellige Instruxer fra forrige Aarhundrede for Politimestrene i nogle Kjøbstæder i Danmark og Norge særlig Hjemmel for en mildere Behandling af visse Tyverier, ved hvilke det ikke kom an paa Tingens Beskaffenhed, men paa det stjaalnes ringe Værdi og andre Omstændigheder, se for Danmark Instrux for Politimesteren i Kjøbenhavn 24. Marts 1741 § 4, der dog forsaavidt allerede ophævedes ved Rescr. 30. Juli 1751, jfr. Ørsted om Tyveri S. 240, norske Proceskommission l. c. S. 13-14 og Lasson Supplement S. 65-6. Om en analogisk Anvendelse af disse lokale Bud kunde der ikke være Tale.

En ny almindelig Regel om undtagne Tyverier blev given ved Fdg. 11. April 1840 § 30. Denne Lovbestemmelse, der kan betragtes som Udtryk for Ørsteds Anskuelse om det undtagne Tyveri, har i sig selv en saa stor Interesse, at den vilde fortjene en nærmere Omtale, selv om Forholdet ikke var det, at den i det væsentlige er Grundlaget for den nugældende Regel i Stl.'s § 235.

Paragrafen hviler paa den Forudsætning, at der gives Handlinger, som vel have alle de Egenskaber, der udkræves efter Tyveribegrebet, men som dog ikke i den almindelige Forestilling fremtræde som en saadan Forbrydelse. Dog vil den ikke hjemle en mildere Behandling for alle slige Tilfælde; det forbeholdtes saaledes en særegen Bestemmelse i Forordningen (§ 31) indtil videre — og ikke uden Betænelighed — at opretholde de særegne Regler om ulovlig Skovhugst, hvis mindre strafbare Karakter dog ogsaa erkjendtes at hvile paa „en rodfæstet Folkemening“ (Koll. Tid. 1840 S. 447). Men Paragrafen vil undtage Handlingen fra Tyvsstraffen, naar hin almindelige Forestilling har sin Grund enten i „Gjenstandens Ubetydelighed i Forbindelse med dens øvrige Beskaffenhed“ eller i „særdeles Forhold“; thi da erkjender Lovgiveren, at Handlingen „ikke vidner om den paa at tilvende sig andres Gods rettede Vilje, som hører til Tyveriets sande Væsen“. Ved de sidst fremhævede Udtryk er det selvfølgelig ikke Meningen at nægte, at der ogsaa ved disse Handlinger foreligger en retstridig Tilegnelsesvilje — hvad der i Motiverne til Kommissionsudkastet til den nye Straffelov S. 290 synes forudsat at være Meningen — skjønt Sætningen vilde have været klarere, naar der havde staaet „en saadan paa Tilvendelsen af andres Gods rettet Vilje, som o. s. v.“ Hvad der sigtes til, kan ikke være tvivlsomt, naar man har Ørsteds Lære om Tyveriets „sande Væsen“ i Erindring, nemlig at denne dels beror paa det kvantitative Indgreb i Ejendomsretten, som Handlingen indeholder, dels paa den Sikkerhed forstyrrende Maxime, der ligger til Grund for den (Handlingens „Materie“ og „Form“ se Ørsted om Tyveri S. 410). Det er denne Maxime, der ved Lejlighed vil lede til nye Ejendomsindgreb, som Handlingen antages under de angivne Forudsætninger ikke at vidne om, eller, for at bruge

Bornemanns Omskrivning, se Saml. Skr. IV. S. 128-9, „Handlingen vidner ikke om den almindelige Tilbøjelighed til at tilvende sig andres Gods, hvorpaa Tyvsforbyrdelsens Strafbarhed især beror, og som Forordningen endog erklærer for at høre til Tyveriets sande Væsen“.

Til sin almindelige Regel knytter Paragrafen dernæst det bekendte Exempel „saasom naar Frugter paa anden Mands Mark eller i dennes Have eller Føde- eller Drikkevarer borttages til umiddelbar Fortæring eller dog af ubetydelig Værdi, uden at der i den Maade, hvorpaa den Paagjældende har banet sig Adgang til de Steder, hvor bemeldte Frugter eller Varer fandtes, er noget, som udelukker Handlingen fra den mildere Bedømmelse“. Da de Tilfælde, Lovgiveren her fremhæver, kun ere Exempler, følger deraf paa den ene Side, at den mildere Behandling ikke ubetinget kunde være Gjerningsmanden tilsikret, fordi Exemplets Forudsætninger forelaa, naar dog selve Reglen ikke vilde føre til en saadan mild Bedømmelse; det kunde saaledes ikke ubetinget være ligegyldigt, om det umiddelbart fortærede havde en betydelig Værdi, og andre Omstændigheder end Maaden, hvorpaa Adgang til Stedet er naaet, maatte kunne udelukke Paragrafens Anvendelse. Men paa den anden Side kunde det heller ikke ubetinget være udelukket, at den, der havde taget saadanne Gjenstande, som nævnes i Exemplet, under Omstændigheder, der ikke fyldestgjorde dets Fordringer, dog kunde unddrages Tyvsstraffen i Medfør af den almindelige Regel. Det maatte navnlig ligesaavel kunne komme ham som den, der tog ganske andre Ting, til gode, at Paragrafen ganske i Almindelighed hjemlede Domstolene Ret til at undtage fra Tyvsstraffen, naar Handlingen formedelst særdeles Forhold ikke i den almindelige Forestilling fremtraadte som et Tyveri; jfr. den i Rosk. St. T. 1838 II. S. 2443 referede Ytring af Kommissarius *).

Det er altsaa efter den almindelige Regel, ikke efter Exemplet, at Omfanget af og Grænserne for det undtagne Tyveri maatte bestemmes, og herved maatte det atter især komme an paa, hvorledes Udtrykkene „særdeles Forhold“ skulde forstaaes. Der frembyder sig her den samme Tvivl som ved Udtrykket „særdeles Omstændigheder“ i Fdg.'s § 50, nemlig om Meningen er sjældne, usædvanlige Forhold eller Indbegrebet af de ved det konkrete eller individuelle Tilfælde forhaandenværende Forhold. At Formodningen maatte være for den sidste, videre Opfattelse af Udtrykket, kan efter Lovbudets Aand ikke være tvivlsomt, jfr. hvad der af Bornemann Saml. Skr. IV. S. 70-71 er udviklet med Hensyn til § 50. Paragrafens Bogstav frembyder ingen Indvending mod denne Forstaaelse. En afgjørende Bestyrkelse

*) „Det nægtes ikke, at de med en Handling forbundne Omstændigheder kunne være saadanne, at den, uagtet den i sit Væsen er et Tyveri, dog ikke i den almindelige Forestilling fremtræder som et saadant, og at altsaa Paragrafen efter sit Princip paa samme kan være anvendelig, endskjønt den Paagjældende paa ulovlig Maade har skaffet sig Adgang til Stedet, især naar der dog i denne Maade ikke findes noget særdeles ulovligt.“

af dens Rigtighed giver det oprindelige, Stænderne forelagte Udkast. I dette sluttede Paragrafen med nogle Sætninger, som senere udgik ifølge Indstilling af de roskildske Stænder, men kun fordi de fandtes overflødige, og som resumerede dens Regel saaledes, at Domstolene anvistes til paa den ene Side kun at gjøre Brug af den, naar Gjenstanden var aldeles ubetydelig, medmindre ganske særdeles personlige Forhold og Omstændigheder skulde føre til det modsatte Resultat, og at paa den anden Side den ringere Værdi ikke burde være nok, naar ikke Omstændighederne iøvrigt vidnede om, at ingen egentlig tyvagtig Vilje havde fundet Sted. I denne Anvisning er det erkjendt, at der vel efter Omstændighederne kan være Spørgsmaal om at fordre mere usædvanlige Forhold, men at denne Fordring dog ikke er nødvendig, og at man navnlig kan være berettiget til at anvende Paragrafen, hvor Gjenstanden er ubetydelig, uden at just enten Tingens „øvrige Beskaffenhed“ eller „usædvanlige Forhold“ hjælpe med til Forbryderens Fordel, men blot „Omstændighederne“ i al Almindelighed. Jfr. fremdeles den roskildske Stænderkomites Ytringer i St. T. 1838 II. S. 2442-3 *) og Kommissarii ovenfor citerede Ytring.

Resultatet bliver altsaa, at Domstolene fik Hjemmel til at undtage fra Tyvsstraffen ethvert Tilfælde, hvor Handlingen som Følge af en Afvejelse af samtlige med den forbundne Omstændigheder maatte erkjendes ikke i den almindelige Forestilling at fremtræde som et sandt Tyveri, og denne almindelige Beføjelse for Domstolene var ikke indskrænket ved nogensomhelst absolut Fordring om bestemte, positive eller negative Momenter til Forbryderens Gunst.

Det er klart, at Lovgiveren ved at bestemme Omfanget af de undtagne Tyverier efter det nævnte Princip giver Afkald paa enhver bindende Forskrift for Domstolene og overlader alt til disses fornuftige Skjøn om ethvert foreliggende Tilfælde. Der var imidlertid nogle Omstændigheder tilstede, som let kunde lægge Hindringer i Vejen for en fyldig, til Tanken svarende Anvendelse af Paragrafen i Praxis. For det første indeholdt de forudgaaende Forhandlinger en stærk Opfordring til Domstolene om Varsomhed ved Bestemmelsens Anvendelse. I Udkastet hed det i en af de senere udeladte Sætninger: „Men skjönt Retfærdigheden tilsiger, at Handlinger, som virkelige ere af den oven beskrevne Natur, ikke stemples som Tyverier

*) Det er misligt, som af den jyske Forsamling henstillet, at anføre flere oplysende Exempler paa Handlinger, der skjönt de have de Kriterier, som ellers udgjøre det juridiske Begreb om Tyveri, dog efter deres individuelle Beskaffenhed ikke i den almindelige Mening fremtræde som en saadan Forbrydelse; thi Spørgsmaalet, om et vist Faktum saaledes skal undrages fra den almindelige Tyvsstraf, maa af Domstolene afgjøres efter Totalindtrykket af flere sammenstødende Omstændigheder i det konkrete Tilfælde, som man vanskelig paa en passende Maade kan betegne ved enkelte Exempler.

eller paadrage Gjærningsmanden den for slig Forbrydelse fastsatte Straf, saa have Domstolene dog omhyggelig at vogte sig for at gjøre en for udstrakt Anvendelse af, hvad der i saa Henseende er foreskrevet“. Denne Sætning blev kun udeladt, fordi den erkjendtes for „mindre nødvendig, i Særdeleshed da dog Forhandlingerne vidne om den Aand, hvori Paragrafen bør anvendes“ (Koll. T. 1840 S. 444-5). Dertil kom, at selve den Maade, hvorpaa Principet var formuleret i § 30, let kunde fremkalde Skrupler ved dets Anvendelse. Der fordres, at Handlingen ikke i den almindelige Forestilling skal fremtræde som et Tyveri, og der gaas ud fra, at der da mangler noget, som hører til Tyveriets sande Væsen. Men den, der tager Sagen nøjagtig, vil her ikke kunne undgaa det Spørgsmaal, om det nogensinde og navnlig blot paa Grund af de „særdeles Forhold“ med Sandhed kan siges, at en Handling, som har Tyveriets Mærker, ikke betragtes som en saadan Forbrydelse, og en Tvivl, om en saadan Handling virkelig nogensinde mangler noget, som hører til Tyveriets sande Væsen, om ikke alt, hvad der kan siges, er, at Handlingen, skjønt i den almindelige Forestilling og efter sit Væsen et Tyveri, i Opinionen og efter Forholdets Natur har en mærkelig ringere Strafværdighed end Tyverier i Almindelighed, og om det altsaa ikke egentlig maa siges, at Paragrafens almindelige og især dens videst gaaende Regel, som bunden til en *conditio impossibilis*, selv udelukker sin Anvendelse, jfr. Motiverne til Kommissionsudkastet til den nye Stl. S. 290. Endelig var det jo ogsaa en noget ejendommelig Opgave for Domstolene, naar de kaldtes til, istedenfor at anvende Ret, at udøve en diskretionær Myndighed til at eftergive Straf $\circ$: til at undlade at anvende Ret. Det kan derfor ikke forundre, at det Exempel, som § 30 tilføjede, i Praxis kom til at træde i Forgrunden, saa at der ikke let blev Tale om at anvende Bestemmelsen, hvor ikke Exemplet eller en Analogi, bygget paa dette, passede. Det kan vel strengt taget ikke bevises af den foreliggende Praxis med Hensyn til § 30, at Domstolene ikke betragtede sig som Ihændehavere af den frie diskretionære Myndighed, som Bestemmelsens Princip hjemlede, da det altid maa stille sig som uvist, om Ikke-Anvendelsen af § 30 i et givet Tilfælde skyldes Formeningen om positive, bindende Grænser, eller at Skjønnet om det konkrete Tilfælde er faldet ud til Forbryderens Ugunst. Men det tør i al Fald siges, at Sagen paa den Tid, da Spørgsmaalet om en ny Straffelov forelaa til Forhandling, i Almindelighed opfattedes saaledes, at Grænserne for Omraadet af undtagne Tyverier i det mindste tildels være afstukne paa bestemt, bindende Maade, være sig ved Loven eller Praxis, hvad enten man nu iøvrigt mente, at denne Grænse var trukken i det væsentlige rigtig (jfr. Folketh. Tid. 17 S., Sp. 1383-4), eller man ønskede at løse Baandet, fordi det udelukkede Tilfælde fra Behandling efter § 30, som ikke burde belægges med almindelig eller endog kvalificeret Tyvsstraf (jfr. Motiver til Kommissionens Udkast S. 289 og Folketh. Tid. I. c. Sp. 1437).

Under Forhandlingerne om den ny almindelige borgerlige Straffelov have alle de forskjellige Principer for Afgrænsningen af de undtagne Tyverier været paa Bane, ligesom ogsaa forskjellige, mer eller mindre blandede Systemer. Det ses for det første af Motiverne til Kommissionens Udkast S. 289-90, at Tanken om at afgrænse efter det tagnes Værdi har været under Forhandling i Kommissionen, men er bleven forkastet som urigtig i Principet og uheldig i praktisk Henseende. Under Forhandlingerne i Folkethinget blev der af et Medlem stillet Forslag, som gik i denne Retning („Har den borttagne Gjenstand en ringere Værdi end 1 Rdlr. og Borttagelsen derhos ikke har været forbundne med nogen af de i §§ 228-9 nævnte skjærpende Omstændigheder, bliver o. s. v.“); men Forslaget, der iøvrigt ved Siden heraf vilde hjemle Undtagelsesbehandlingen ogsaa „naar Borttagelsen har fundet Sted under saadanne Omstændigheder, at Handlingen har en mærkelig ringere Grad af Strafværdighed end Tyveri i Almindelighed“ og saaledes vilde indføre et blandet System, vandt ikke Tilslutning. Det ses fremdeles af Kommissionsudkastets Motiver S. 291, at den norske Straffelovs Princip at gjøre Gjenstandens særegne Beskaffenhed til Grundlag har været forsøgt i Kommissionen (Frugter, Føde- eller Drikkevarer, Brændsel eller andre Fornødenhedsgjenstande — af ubetydelig Værdi og med andre Begrænsninger), men at dette Forsøg atter blev opgivet, og at man vendte tilbage til Grundtanken i Fdg. 11. April 1840 § 30 *). Denne blev ogsaa i Hovedsagen fastholdt under Forhandlingerne i Rigsdagen og i den endelige Lovs § 235, men er i Gjennemførelsen dog undergaaet flere Modifikationer.

Ifølge Stl.'s § 235 bliver den mildere Straf for undtagne Tyverier anvendelig, naar „den borttagne Gjenstands Ubetydelighed i Forbindelse med dens øvrige Beskaffenhed og de særegne Omstændigheder, hvorunder Borttagelsen har fundet Sted, medfører, at Handlingen har en mærkelig ringere Grad af Strafværdighed end Tyveri i Almindelighed“. Hertil føjes det samme Exempel, som kjendes fra Fdg. 11. April 1840, dog med Udeladelse af Ordene „eller dog af ubetydelig Værdi“, med Hensyn til hvilket Tilfælde man altsaa ganske har villet henholde sig til den almindelige Regel, og med Forandring af Undtagelsen til „uden at hermed er forbundet Omstændigheder, som udelukke Hånd-

*) Forsaavidt det var Meningen i Udkastet, at de Tilfælde, som omtaltes i Exemplet i Fdg. 1840 § 30, og som Udkastet havde stillet i Spidsen, ubetinget og uafhængig af den efterfølgende mere almindelige Regel skulde henføres under undtagne Tyverier, var Ordningen blandet, idet Afgrænsningen væsentlig efter Gjenstandens særlige Beskaffenhed da for en Del var optagen. Saaledes var Ordningen i al Fald efter den Form, som Reglen fik i 16de Session ved Landstingets 2den Behandling, og i 17de Session ved Folkethingets 2den Behandling; men i den tilsidst af Folkethinget vedtagne Form, som blev optagen i Loven, er Tilfældet atter reduceret til Exempel, om hvilket derfor det gjælder, hvad ovenfor er bemærket med Hensyn til Fdg. 11. April 1840.

lingen fra den mildere Bedømmelse“, hvorved man vilde give Domstolene en friere Stilling i saadanne Tilfælde (Indbrud), hvor tidligere Fritagelsen for Tyvsstraffen ubetinget ansaas for udelukket eller i det mindste aldrig fandt Sted (Folketh. Tid. 17 S. Sp. 1437).

Sammenholdes den almindelige Bestemmelse i Stl.'s § 235 med Fdg. 11. April § 30, falder det først i Øjnene, at Lovgiveren har opgivet Fordringen om, at Handlingen ikke i den almindelige Forestilling skal fremtræde som et Tyveri, og Forudsætningen om, at der mangler noget, som hører til Tyveriets sande Væsen. Det forudsættes i Loven, at de Handlinger, som ifølge § 235 fritages for Tyvsstraffen, baade ere og i den almindelige Forestilling fremtræde som Tyverier, og det fordres nu kun, at Handlingen skal have en mærkelig ringere Grad af Strafværdighed end Tyveri i Almindelighed. I Henhold til, hvad der ovenfor er blevet bemærket, maa det erkjendes, at det Synspunkt, Lovgiveren nu hylder, bortset fra, hvad der ellers kan bemærkes ved det, i og for sig er egnet til at lette Lovbudets Anvendelse i Overensstemmelse med sin Tanke.

Det følger af sig selv, at man kun kan komme til den Dom, at Handlingen er i en mærkelig Grad mindre strafværdig end Tyveri i Almindelighed, naar en Afvejelse med og mod hverandre af samtlige de med Handlingen forbundne Omstændigheder, som efter Forholdets Natur og Lovgivningens Grundsætninger have Betydning for Strafskylden, giver hin gunstige Dom til Udslag. Paragrafen har imidlertid ikke indskrænket sig til at udtale denne almindelige, selvfølgelig Forudsætning for sin Anvendelse; den fordrer, at hin gunstige Dom om Handlingen skal fremgaa som Resultat af bestemte, i Paragrafen angivne Momenter. Gaar man ud fra, at Handlingen kan tænkes at have den forudsatte mindre strafværdige Karakter, uagtet alle disse Momenter ikke ere tilstede, ville slige Tilfælde altsaa nu være udelukkede fra den mildere Behandling og hjemfalde til Tyvsstraffen. Antages det, at Handlingen efter Forholdets Natur ikke kan have den mindre strafværdige Karakter, medmindre de særlig fremhævede Momenter til Forbryderens Gunst foreligge, og at dette har været Lovgivernes Forudsætning, saa er Spørgsmaalet herom dog ikke længer henstillet til Domstolenes fornuftige Skjøn i ethvert forekommende Tilfælde, men engang for alle besvaret af Lovgiveren og unddraget fra videre Prøvelse. Under begge Forudsætninger har Stls. § 235 opstillet visse bindende Forskrifter, hvilke efter en rigtig Fortolkning af Fdg. 1840 § 30 ikke fandtes i denne, og det bliver da af Vigtighed at undersøge, hvilken Betydning der maa tillægges disse.

Det første Moment, som § 235 ufravigelig kræver, er „den borttagne Gjenstands Ubetydelighed“. Mangler denne Forudsætning, kan § 235 altsaa aldrig komme til Anvendelse, selv om Forholdene iøvrigt ere af den Beskaffenhed, at de ved Bedrageri vilde hjemle Anvendelsen af § 256 (mærk her Ordet „eller“), og selv om hine ganske særdeles personlige Forhold og Omstæn-

digheder ere tilstede, hvilke Udkastet til Fdg. 11. April 1840 omtalte som noget, der kunde hjemle at lægge mindre Vægt paa Ubetydeligheden. Iøvrigt maa det erkjendes, at denne Grænse taber noget af sin Betydning derved, at det ubestemte ved Begrebet tilstæder Domstolene et vist Spillerum.

Gjenstandens Ubetydelighed skal dernæst forene sig med „dens øvrige Beskaffenhed“ og med „de særegne Omstændigheder, hvorunder Borttagelsen har fundet Sted“ om at frembringe den ringere Strafværdighed. Hvad „de særegne Omstændigheder“ angaar, er der sprogligt ingen Nødvendighed for og efter Forholdets Natur ingen Grund til at forstaa dette Udtryk - saavel som det samme Udtryk i § 256 — anderledes end Udtrykkene „særdeles Forhold“ og „særdeles Omstændigheder“ i Fdg. 11. April 1840 §§ 30 og 50, nemlig om de med det konkrete Tilfælde forbundne Omstændigheder. Gaar man ud herfra, saa at Udtrykkene maa forstaaes, som om der stod „i Forbindelse med de øvrige konkrete Omstændigheder ved Handlingen“, er der herved ikke udtalt andet end den ovenfor nævnte selvfølgeligelige Forudsætning, at Paragrafen ikke kan komme til Anvendelse, naar ikke Udslaget i det Hele af samtlige Omstændigheder ved Handlingen er til Forbryderens Gunst. Heraf vil atter følge, at den samme Fortolkning, som Bornemann, Saml. Skr. IV., S. 70—71, med Rette anvendte ved Fdg. 11. April § 50 („i en saa lidet betydende Grad og under saadanne særdeles Omstændigheder“) ogsaa her maa finde Anvendelse, saa at Gjenstandens Ubetydelighed i (Forbindelse med dens „øvrige Beskaffenhed“) efter Omstændighederne kan indeholde tilstrækkelig Grund til at undtage fra Tyvsstraffen, uden at andre Momenter nødvendigvis behøve at komme til, som yderligere specielt indicere den ringere Strafværdighed. En modsat Opfattelse er vel udtalt i Motiverne til Kommissionsudkastet S. 322, hvor det siges, at saavel Forholdets Natur som en rigtig Fortolkning af de tidligere Regler i Fdg. 11. April §§ 30 og 50 føre til, at Ubetydeligheden vel kan være nok ved Bedrageri, men at der ved Tyveri maa komme noget mere til, hvorved erindres, at Udkastet ikke indeholdt Fordringen om Gjenstandens „øvrige Beskaffenhed“, men netop kun foruden Ubetydeligheden de „særegne Omstændigheder“. Men ligesaa lidt som det kan erkjendes, at Forholdets Natur tilsiger en saadan Forskjel, ligesaa lidt kan den indrømmes at være hjemlet ved en rigtig Fortolkning af Fdg. 11. April 1840. Efter Bogstaven maatte man snarere sige, at Forholdet efter denne Forordning var det omvendte; men det rigtige er, at der i denne Henseende ingen Forskjel var. Er det overhovedet rigtigt, som Motiverne indrømme, at Udtrykkene i Fdg. 1840 § 50 ikke med Nødvendighed krævede andre, den ringere Strafværdighed specielt indicerende Omstændigheder end Ubetydeligheden, saa ses det ikke, hvorfor denne Fortolkning skulde være urigtig med Hensyn til de i denne Henseende ganske tilsvarende Udtryk i Stls. § 235.

Endnu staar tilbage at undersøge, hvilken Begrænsning

der maa antages at ligge i den Fordring, at Gjenstandens „øvrige Beskaffenhed“ foruden dens Ubetydelighed skal medvirke til at begrunde den ringere Strafværdighed. Denne Begrænsning fandtes ikke i Udkastet, som netop havde valgt det mere almindelige „særegne Omstændigheder“ til at træde istedenfor „Gjenstandens øvrige Beskaffenhed“ for saaledes at binde Domstolene mindre, se Motiv. S. 291—2. Tilføjelsen kom ind i Loven under de Forandringer, som Udkastets Paragraf undergik ved Behandlingen paa Rigsdagen, og det fremtræder ikke klart, hvorfor man i dette Punkt vilde forlade Udkastets ganske vist rigtigere Bestemmelse, eller, at man egentlig var sig bevidst, at den vilde indføre en Begrænsning, som Udkastet havde villet undgaa, s. Landsth. Tid. 16 S. Sp. 513—4. Spørgsmaalet er nu, hvad der kan antages at være sigtet til ved det noget ubestemte Udtryk. Tager man Hensyn til den givne Opfattelse og Praxis med Hensyn til Fdg. 11. April 1840, til Motivernes Ytringer S. 291, til den Omstændighed, at Tilføjelsen første Gang kom ind ved den Ændring, som skete ved Udkastets Paragraf ved den 3dje Behandling i Landstingets 16de Session, hvor Exemplet blev udeladt, og at Tilføjelsen derfor sandsynligvis skulde gjøre Fyldest for dette, og endelig til, hvad Udtrykket i alt Fald nærmest maa lede Tanken hen paa, kan det næppe være tvivlsomt, at der sigtes til en Artsegenskab ved Tingen, idet den Tanke ligger til Grund, at visse Slags Ting have noget ejendommeligt, der som saadant kan bidrage til at forringe det strafbare i Tyveriet, saaledes den Slags Ting, som Exemplet nævner. Til at bestemme, hvilke Slags Ting dette da gjælder om, har man kun Exemplet til Vejledning, og der kan være nogen Tvivl, hvor vid man herefter skal gjøre Kredsen af de Ting, hvis Borttagelse overhovedet kan komme ind under § 235; men det kan i al Fald siges, at man ikke gjør Kredsen for snæver, naar man medtager alle Ting, hvis Benyttelse efter deres almindelige Bestemmelse vil medføre deres Forbrug eller en væsentlig Omdannelse. Udelukket fra § 235 vil herefter være Borttagelsen af saadanne Ting, quæ non usu consumuntur, saasom Klædningsstykker, Husgeraad, Redskaber o. s. v. samt Penge, og det vil ikke kunne komme i Betragtning, om en saadan Ting i et konkret Tilfælde har visse Egenskaber, der efter Forholdets Natur maa bidrage til at forringe det strafværdige ved dens Borttagelse. Da en saadan individuel Ejendommelighed ved den borttagne Ting ikke kan have anden eller større Betydning for Strafskylden end andre konkrete Omstændigheder, som indicere en mindre Strafværdighed, vilde det ogsaa være uforklarligt, hvad der skulde have bevæget Lovgiveren til i noget Tilfælde at betinge Paragrafens Anvendelse heraf, medens det vel kan forstaas, om end ikke billiges, at Lovgiveren, følgende mange Lovgivningers Exempel, indskrænker sin Undtagelses Omraade til Ting af den ovennævnte Art, og saaledes forsøger en Kombination af to Principer ved Afgrænsningen af de undtagne Tyverier. Man vil ogsaa ved at under-

søge Domstolenes Anvendelse af § 235 faa det bestemte Indtryk, at hin Grænse i Almindelighed ikke overskrides, og at der i denne Henseende ordentligvis fastholdes en Forskjel mellem Tyveri og Bedrageri, ved hvilket sidste Loven ikke opstiller en tilsvarende Fordring, jfr. Domme i HRT. 1868, S. 414, 1869 S. 105, 619, 713, 1870 S. 365 og derimod Domme i HRT. 1868 S. 467, 1869 S. 779, 1871 S. 20, 36 o. m. fl. Der gives imidlertid Domme, som ikke have overholdt denne Grænse, s. HRT. 1868 S. 163, 1870 S. 672 og 1871 S. 122; ved den første af disse synes der at være tillagt en rent individuel Ejendommelighed ved Tingen (det tagne Fad var istykker) en særlig Betydning; i de to andre Tilfælde ses det ikke, at nogen særlig Egenskab ved Tingen har foreligget. Om det end kan erkjendes, at de nævnte Afgjørelser ere rigtige efter Principet i § 235, saa vanskelige turde de dog være at bringe i Overensstemmelse med Loven, som ikke har erkjendt Domstolenes i Paragrafens Princip grundede frie Bedømmelse af ethvert konkret Tilfælde, men har afstukket bestemte Grænser for denne.

II.

Valget mellem de forskjellige Principer for Afgrænsningen af undtagne Tyverier — Tingens Værdi, Tingens Art eller samtlige Omstændigheder ved den enkelte Handling — kræver fremfor alt Klarhed derover, om Synspunktet kan og bør være, at der gives Handlinger, der vel have de i det sædvanlige Tyveribegreb fordrede Kjendemerker, men som dog mangle noget af det, der hører til Tyveriets Væsen og derfor bør holdes udenfor Tyveribegrebet og Tyvsstraffen, eller om dette Synspunkt ikke kan staa Prøve, og om Opgaven derfor kun er at udskille saadanne Tyverier, som have en mærkelig ringere Grad af Strafværdighed end Tyverier i Almindelighed og at mildne eller nedsætte Straffen for disse. Er den sidste Opfattelse rigtig, er det rigtige Princip utvivlsomt at lade samtlige Omstændigheder ved den enkelte Handling være afgjørende for, om Strafnedsættelsen bør finde Sted eller ikke. Thi Strafværdighedens Grad beror altid paa en Afvejelse af samtlige for Strafskylden relevante Omstændigheder ved Handlingen, og det er i Strid med Forholdets Natur ved et Lovbud at fastslaa, at den ringere Grad af Strafværdighed ubetinget skal antages, naar en vis enkelt Omstændighed foreligger, og omvendt aldrig skal kunne antages, naar denne mangler. Efter det første Synspunkt kan det derimod ikke komme an paa Omstændighederne ved den konkrete Handling; thi det, der skal begrunde en Udskillelse fra Tyveribegrebet, maa vedrøre det begrebsmæssige ved Handlingen, altsaa være almindelige Kjendemerker. Efter disse, som Videnskaben maa kunne paapege og Lovgivningen præcisere, bør da Afgrænsningen ske. Naar Fdg. 11. April § 30 forudsatte, at de konkrete Omstændigheder kunde medføre, at den almindelige Forestilling vilde undlade at

betragte en Handling som Tyveri, der ellers vilde være det, saa tjente, som ovenfor bemærket, netop denne Reglens indre Modsigelse til at lamme dens Anvendelse, og forsaavidt er Kritiken i Motiverne til Komm. Udk. S. 290 berettiget.

At spørge, om Handlinger kunne have Tyveriets almindelige Kjendemærker og dog ikke være sande Tyverier, er selvfølgelig i Virkeligheden et Spørgsmaal, om ikke Tyveribegrebet med Hensyn hertil bør modtage en nærmere Bestemmelse. At søge en saadan i det subjektive ved Forbrydelsen bør der nu ikke være Tale om; den kunde her kun bestaa i en Ejendommelighed ved Bevæggrunden til Handlingen eller ved Sindelaget, den aandelige Disposition, hvori den forbryderske Vilje har sin Rod. Saadanne Omstændigheder kunne og maa vel komme i Betragtning ved Bestemmelsen af Strafbarhedens Grad, men en Adskillelse af Forbrydelsesbegreber kan ikke bygges paa dem. Det er urigtigt og uigjennemførligt med Fdg. 11. Apr. § 30 at erklære den almindelige Tilbøjelighed til at tilvende sig andres Gods som hørende med til Tyveriets Væsen og som Følge deraf kræve dette Moment til Tyveribegrebet; rigtigt er kun, at Tyveriet i Almindelighed indicerer en saadan Tilbøjelighed, jfr. Borne-l. c. S. 130, og at dette ifølge Straffens Øjemed bør tages i Betragtning ved Fastsættelsen af Strafferammen for Tyveriet, idet der igrøvrigt ved Straffens Udmaaling tages Hensyn til, om og med hvor stor Styrke en saadan Tilbøjelighed i det konkrete Tilfælde er indiceret. Ved Bestemmelsen af Forbrydelsesbegrebet kan altid kun Beskaffenheden af det Retsbrud, som foreligger, komme i Betragtning, og dernæst den Omstændighed, om og hvorledes dette Retsbrud har været optaget i Forbryderens Vilje. Spørgsmaalet her kan derfor kun være, om den almindelige Karakteristik af Retsbrudet i Tyveriet — Tilegnelse (ved Deposition) af en rørlig Ting, som ikke tilhører Gjærningsmanden — bør modtage en nærmere Bestemmelse saaledes, at Tilegnelse af visse Ting holdes udenfor Begrebet, og herved kunde da enten Tingens Beskaffenhed eller dens Værdi tænkes at være afgjørende.

Gaar man ud fra, at Retsbrudet i Tyveriforbrydelsen alene ligger i Krænkelsen af Andenmands Ejendomsret, maa hint Spørgsmaal aabenbart besvares benægtende; thi Ejendomsretten er lige god ved alle Slags Ting, og Retsbeskyttelsen er ikke mindre eller en anden, fordi Tingen er af ringe Værdi. Men er Retsbrudet i sit Væsen det samme uden Hensyn til Tingens Beskaffenhed eller Værdi, saa er det vilkaarligt og ugrundet paa en Forskel i denne Henseende at begrunde en Adskillelse i Forbrydelserne; det maa være en og samme Forbydelse, om der end kan være en Gradforskjel i Retsbrudet og en Gradforskjel i Strafværdigheden.

Der gives heller ikke nogen i for sig gyldig Betragtning, fra hvilken man kunde komme til et andet Resultat med Hensyn til særegne Arter af Ting. Vistnok har der i Folkemeningen hersket og hersker tildels endnu Forestillinger, som i denne Hea-

seende komme i Strid med den gjældende retlige Ordning, en Utilbøjelighed til med Hensyn til visse Slags Ting at anerkjende den udelukkende Raadighed over Tingen, som Loven hjemler, og en deri begrundet Modstræben mod at betragte Tilegnelsen af Ting af denne Art som Tyveri. Exempel herpaa frembyder eller frembød Skovtyverier, jfr. Ørstedes Jur. Tidsskr. IX, 2. S. 100 ff. om de Grunde, der forklare denne Forestilling, og lignende Forestillinger kunne vel antages at være tilstede med Hensyn til Gjenstande af den Beskaffenhed og under de Forhold, som angives i Exemplet i Fdg. 11. Apr. 1840 § 30 og Stl.'s § 235, jfr. fremdeles den norske Proceslovkommissions Betænkning l. c. S. 22 ff. og S. 33 (Forslagets § 4), Lassons Suppl. l. c. S. 70, samt Odelstingets Justitskomites Indstilling, l. c. S. 388, hvor det hedder, at „Kjendskab til praktiske Forhold sandsynligvis vil kunne forflere denne Opregning“. Men det kan dog paa ingen Maade anerkjendes som noget selvfølgelig, at Lovgivningen skal give efter for en saadan Opinion, der ofte forlængst har overlevet de Forhold, hvori den historisk havde sin Grund, jfr. Ørsted l. c., og som Følge deraf undtage slige Indgreb fra Tyveribegrebet — thi derom drejer det sig og ikke blot om at anerkjende en saadan Forestillings Existens som et efter Omstændighederne formildende Moment — med andre Ord, at Lovgiveren skal opgive sin, som han selv maa antage, velbegrundede Opfattelse for en urigtig, almindelig Opinion. Der kan dog i det højeste kun være Spørgsmaal om midlertidig at læmpe sig efter slige Forestillinger; men det kan tilvisse ikke anses som i sig selv rigtigt og naturligt, at alle de Handlinger, med Hensyn til hvilke slige Forestillinger gjøre sig gjældende, skulle undtages fra Tyveribegrebet. Da det maa erkjendes, som den norske Justitskomite for denne Ordning stemte Mindretal selv bemærker (l. c. S. 389), at „de moralske Begreber ikke ere utilbøjelige til af den positive Lovgivnings Bestemmelser om et givet Forhold at modtage en Efterdannelse“, vilde Lovgiverne ved en saadan Ordning bidrage til at fæstne og styrke Forestillinger, som staa i Strid med den lovlige Ordning af Ejendomsforholdene. At det her ikke altid drejer sig om lutter nationaløkonomisk betragtet temmelig uskadelige Forestillinger, viser Exemplet fra Skovtyverier, og det samme vil gjælde om lignende Tilfælde, hvor en Forestilling om Tingen som usus inexhausti spiller en Rolle. Men det er iøvrigt klart, at der ikke raades Bod paa det principstridige derved, at man tilføjer den Begrænsning, at det tagne tillige skal være ubetydeligt.

Anderledes turde Sagen derimod forholde sig, naar der er Spørgsmaal om at undtage fra Tyveribegrebet paa Grund af det tagnes ubetydelige Værdi. Sagen er, at det vistnok ikke er rigtigt, at Retsbrudet i Tyveriforbrydelsen alene skulde ligge i Krænkelsen af Andenmands Ejendomsret, eller endog blot, at dette skulde være det væsentlige Synspunkt. Paa-visningen heraf staa i nær Forbindelse med nogle af de endnu den Dag idag i Theorien mest omtvistede Spørgsmaal med Hensyn

til Tyveribegrebet, og som i Lovgivningen have erholdt en meget forskjellig Løsning, nemlig om Tingen, for at Bemægtigelsen kan blive Tyveri, overhovedet skal have Pengeværdi — hvad der f. Ex. ikke er Regel efter den norske Straffelov —, hvorpaa i bekræftende Fald denne Fordring er grundet, og navnlig om det Moment i Begrebet, hvorpaa det i Reglen støttes (jfr. Bornemann l. c. S. 130 ff.), nemlig at der kræves *animus lucri faciendi*, er berettiget.

Da Retsbeskyttelsen er given ikk blot for Ejendom over *res pretii*, men ogsaa for Raadigheden over Ting, som ikke have Pengeværdi, men som jo desuagtet kunne være af stor Betydning for Ejeren, saasom Breve, synes det ikke, at det kan gjøre nogen Forskjel i Henseende til Retsbrudet, om Tilegnelsen sker af den ene eller den anden Slags Ting; men at kræve *animus lucri faciendi* og deraf atter at udlede, at Tingen maa have Pengeværdi, er at falde tilbage i den Fejl, at lade Handlingens, her Tilegnelsens, Bevæggrund være afgjørende for Begrebet. Paa den anden Side berøver man sig, naar man bestemmer Tyveribegrebet saa vidt, enhver antagelig Forklaring af det berettigede i at udskille Tyveriet og behandle det saa væsentlig forskjelligt fra andre Handlinger, der berøve Andenmand hans Ejendom, men ikke ved Tilegnelse. Sagen er utvivlsomt den, at ved Tyveri som ved den hele Cyklus af Forbrydelser, der ere beslægtede med Tyveriet, er det ikke det eneste eller det væsentligste eller endog altid nødvendige Retsbrud, at Andenmand berøves sin Ejendom, men det Retsbrud, paa hvilket Vægten ligger, er den uretmæssige Berigelse, som, hvis Gjerningen lykkes, vil falde i Gjærningsmandens Lod. Heri ligger ikke et Brud paa Enkeltmands Ret, men paa alles (Samfundets) Ret og Interesse i Formueordningen, nemlig i den ved Loven hjemlede Fordeling af Formuegoderne; til dette Retsbrud svarer *animus lucri faciendi* ikke som en blot Bevæggrund til Handlingen, men som den Retsbrudet omfattende, nødvendige *dolus*.

Herefter er Tyveriet en Forbrydelse, som har Hensyn til Formueordningen, hvoraf følger, at Tilegnelsen af en Ting kun kan være et Tyveri, naar Tingen har Pengeværdi. Men man vil tillige efter det anførte erkjende Muligheden af at gaa et Skridt videre paa denne Vej. Den uretmæssige Berigelse krænker Samfundets Ret i Formueordningen, dets Interesse i den ved Loven hjemlede Fordeling af Formuegoderne. Men Spørgsmaalet er nu: paa hvilket Punkt begynder denne Samfundets Interesse at gjøre sig gjældende; er der ikke visse ubetydelige Værdier, som Samfundet lige saa vel bør undlade at tage i Betragtning som det værdiløse, i Kraft af Sætningen: *minima non curat prætor*; skal det Princip, at enhver staar Samfundet til Regnskab for sine Erhvervelsens Lovlighed, gennemføres til den yderste Grænse, eller er der ikke et Punkt, hvor det kan siges, at Samfundets umiddelbare Interesse ophører, saa at Retskrænkelsen alene bør betragtes som rettet mod den enkelte, hvis Retsgode berøves ham. Spørgsmaalet bør upaatvivlelig

besvares bekræftende. Den ved første Øjekast saa absolute Forskjel mellem det, at Tingen ingen Værdi har, og det, at den har Værdi, om end en ubetydelig, forsvinder ved nærmere Betragtning; Grænsen er flydende, og det Punkt, hvor man standser og erklærer Tingen for værdiløs, er til en vis Grad altid vilkaarligt. Bornemann polemiserer l. c. S. 130-1, i og for sig med Føje, mod Ørsteds Sætning, at Tingen er værdiløs, naar den ikke kan ansættes i det mindste til den ringeste gjældende Pengesort, og han hævder, at det, som kan vurderes til en bestemt Kvota af den mindste Mynt, ikke er uden Værdi. Men hvis der i Tillægsordet „bestemt“ skal ligge en Grænse, er jo ogsaa denne vilkaarlig. Selv om Brøken ikke kan angives bestemt, eller kun tilnærmelsesvis, og selv om Brøkens Nævner er meget høj, maatte det være nok. Men i denne absolute Forstand har enhver Ting Værdi. Det usleste Affald faar jo, naar det samles i Masser, en endog ofte betydelig Værdi som Fabrikationsømne, Gjødningstof og deslige. Den Grænse, som skulde ligge i, at Tingen maa have Værdi, er altsaa, naar det skal forstaaes absolut, ingen Grænse. Grænsen maa derfor fornøftigvis opfattes relativt; hvad det kommer an paa, er, at Tingen har en saadan Værdi, at Samfundet er opfordret til med Hensyn til den at hævde sin Interesse i den lovhjemlede Fordeling af Formuegoderne. Herfor haves ingen absolut Maalestok; men denne staar i Forhold til de økonomiske Vilkaar i Samfundet. Ere disse rige og overflødige, gaar Grænsen højere; er Livet tarveligt og karrigt, gaar Grænsen ned. Stille Forholdene sig forskjelligt for forskjellige Samfundsklasser, maa Maalestokken, der bør være ensartet, hentes fra de ugunstigere stillede Klassers Livsvilkaar. Derimod er der, naar man opgiver Forestillingen om det i absolut Forstand værdiløse som Grænseskjel, ingen Grund til at drage Grænsen efter en saa lav Maalestok, som angives ved den laveste Skillemynt eller deslige. Endel højere maa det ubetydelige fra Samfundets Standpunkt altid regnes.

Et andet Spørgsmaal er det, om Loven bør præcisere Grænsen ved at sætte en bestemt Værdi. Dette er i og for sig ikke nødvendigt, men det er hensigtsmæssigt, og det af de samme Grunde, som i saa mange andre Tilfælde opfordre Lovgiveren til at give en vis, i Forholdets Natur hjemlet Retsregel en positiv Bestemthed, som den umulig kan have i sig selv. Herved fremkommer jo altid noget vilkaarligt; af og til kunne Grænsetilfældes forskjellige Behandling vække Anstød; men dette er uundgaeligt og kan ikke komme i Betragtning mod de Fordele, som følge af den faste Regel. Ikke blot paa Civilrettens Omraade findes idelig slige positive Bestemmelser, men ogsaa i Strafferetten, f. Ex. ved Aldersgrænsers Fastsættelse. Selvfølgelig kommer det herved an paa et Skjøn. Den Værdigrænse, som den svenske Straffelov sætter, synes at være for højt valgt; mange ville maaske endog finde den Grænse, som det norske Udkast af 1866 foreslog, for høj.

De Handlinger, som isøvrigt have Tyveriets Kjendemærker, men hvor Værdien af det tagne ikke naar op til den fastsatte Grænse, bør altsaa holdes udenfor Tyveribegrebet. For deres strafferetlige Behandling maa det Synspunkt være ledende, at Retsbrudet alene er en Krænkelse af den skadelidendes Ejendomsret, saa at navnlig Reglen i Stl.'s § 296 vil afgive Tilknætningspunkter. Herefter ville højere Strafarter end Bøder og de forskjellige Arter af Fængsel være udelukkede. Nogen Forskjel i Reglerne vil imidlertid være naturlig grundet deri, at de Skadetilføjelser, der her er Tale om, ere meget ringe, men at de paa den anden Side jævnlig berettiger til at forudsætte en Tilbøjelighed, som let søger og i al Fald benytter Lejligheden. Det vilde derfor vistnok være rigtigt, at den i § 235 fastsatte Straf — Bøder indtil 50 Rdr. eller simpelt Fængsel indtil 1 Maaned — bibeholdtes som den normale, men saaledes at Straffen under skjærpene Omstændigheder kan overstige dette Maal og navnlig blive ikke blot simpel Fængsel indtil den legale Grænse, men og gaa over til de strængere Fængselsarter, altsaa ogsaa Fængsel paa Vand og Brød. Grund til saadan Forhøjelse i Straffen vilde for det Første Forbrydelsens Gjen-tagelse være, dernæst ofte, at en Række af slige Rapsier var begaaet, uden at dog de Betingelser vare tilstede, som vilde hjemle at behandle en saadan Række som et Tyveri (fortsat Forbrydelse, jfr. det norske Udkast § 1, Storthings-Forhandl. V. S. 115, og Koll. Tid. 1840 S. 446), endelig ogsaa, at Handlingen var begaaet under saadanne Omstændigheder, som i §§ 228 og 229 nævnes som skærpene eller kvalificerende ved Tyveri. Hvad de sidste Tilfælde angaar, er det vel i det norske Udkast bestemt, at den hele mildere Behandling skulde være udelukket, naar Handlingen vilde være et grovt Tyveri, samt naar visse skjærpene Omstændigheder foreligge. Er imidlertid det Synspunkt, hvorpaa Udelukkelsen af de ubetydelige Tilegnelser fra Tyveribegrebet her er støttet, rigtigt, er det klart, at en saadan Regel ikke kan billiges; Handlingen kan ikke paa Grund af slige Omstændigheder gaa over i et andet Forbrydelsesbegreb, hvis Særkjende er et andet Retsbrud, end det, hin Handling indeholder. Men selv ganske bortset fra dette Synspunkt, er det et ganske unaturligt Resultat, som udkommer ved den Regel, at Tyveriets Grovhed skal udslette enhver særegen Indflydelse af de Omstændigheder, som ved simple Tyverier medføre en væsentlig Nedsættelse af Straffen, jfr. nedenfor. — Paatalen af de omspurgte Handlinger bør ikke være ubetinget-offentlig; den i § 235 givne Regel om Paatalen er der Grund til at bibeholde.

Naar det System, som her er bragt i Forslag, optages i Lovgivningen, vil Retsanvendelsen faa en Del Spørgsmaal at løse, som ved den friere Bedømmelse af de konkrete Tilfælde, som § 235 hjemler, ikke forekomme eller i al Fald ikke kræve en stræng Løsning i Henhold til almindelige Principer. Ofte fremhæves dette som praktiske Vanskeligheder ved et saa-

dant System. Det kan dog vel mindre betegnes som en Vanskelighed end som en Ulejlighed, naar det er givet, at en korrekt Løsning kan paavises efter almindelige Grundsætninger; og det er en Ulejlighed af den Slags, som man maa sætte Pris paa; thi ogsaa i Strafferetsplejen er næst Retfærdighedens Fyldestgjørelse den korrekte Retsanvendelse et Formaal, som ikke bør tabes af Sigte. Det vilde ikke findes rigtigt efter vor Straffelovs Bygning, om Loven vilde stille sig til Opgave at give Løsningen af disse Spørgsmaal. De almindelige Grundsætninger ere nedlagte i Straffelovens almindelige Kapitler; hvad der kun er Anvendelse af disse, rigtigt forstaaede og udviklede — saasom med Hensyn til Forsøg, Meddelagtighed, Sammenstød o. s. v. — bør ikke særlig udtales ved de enkelte Forbrydelser, og er heller ikke ellers sket. Derfor synes der heller ikke at være Grund til, som i det norske Udkast af 1866, at optage en Regel om Betingelserne for at sammenregne flere Tilegnelsers Beløb for at udbringe den Værdi, der bringer ind under Tyveribegrebet. Hvis man vilde optage den svenske Straffelovs vistnok ikke i Forholdets Natur hjemlede strænge Regel herom, maatte en positiv Bestemmelse gives, men ikke, hvor man vil henholde sig til, hvad Forholdets Natur og Straffelovens Grundsætninger tilsige. Heller ikke skjønnes det, at nogen særlig Bestemmelse behøves for at slaa fast, hvad der efter Udgangspunktet ikke kan være tvivlsomt, at det ved Værdiens Beregning kommer an paa det tagnes almindelige Værdi og ikke paa Størrelsen af Tabet for den skadelidende, jvfr. Ørsted om Tyveri S. 191 og den svenske Straffelov Kap. 2 § 14 samt Carln i. c. S. 34—35, hvorimod dette efter Grundsætningerne i Stl.'s § 296 kunde komme i Betragtning til at vælge den skjærpede Straf.

Det blev ovenfor bemærket, at Spørgsmaalet om Afgrænsningen af Rapsiererne — for at bruge et Udtryk, der i al Fald maa foretrækkes for Betegnelsen „undtagne Tyverier“ — væsentlig beroede paa, om der var Hjemmel til at holde disse Handlinger udenfor Tyveribegrebet eller ikke. Til yderligere at bestyrke Rigtigheden af det første Synspunkt, som i det foregaaende er hævdet, tjener endnu følgende. Var der virkelig intet andet, som karakteriserede de omspurgte Handlinger end deres „mærkelig ringere Strafværdighed“ i Forhold til Tyverier i Almindelighed — hvad enten nu Domstolenes Skjøn herom er frit eller bundet —, saa vilde der for det første, hvad Formen angaar, ikke være Grund til at skabe en selvstændig Straffebestemmelse for disse Tilfælde. Det naturlige vilde da være at Lovgiveren strax ved at fastsætte Strafferammen for Tyveriet tog i Betragtning, at Differentsten i Strafskylden for Handlinger, som alle ere virkelige Tyverier, kan være „mærkelig“ stor, saa at Rammen fik en saa tilbørlig Vidde, at den kunde rumme alle Tyverier, de mærkelig mindre og de mærkelig mere strafværdige med indbefattede. Det tør dernæst, hvad Indholdet angaar, vistnok siges med temmelig Sikkerhed, at Lovgiveren, naar denne Fremgangsmaade var bleven fulgt, ikke vilde være kommen til en saa vid Strafferamme som den, der fremkommer,

naar § 228 sammenholdes med § 235 — thi i Realiteten er det én Strafferamme — og navnlig næppe vilde være gaaet ned til Bødestraffen. Næppe vilde man heller da have udelukket af Strafferammen de laveste Grader af Fængsel paa Vand og Brød, Fængsel paa sædvanlig Fangekost, og alle højere Grader af simpelt Fængsel; thi bliver end dette Spring i Straffen paa Grund af Forholdet mellem Maximum af Straffen i § 235 og Minimum af Straffen i § 228 ikke sært paafaldende, saa er det dog et Spring, som fornuftigvis maa være udelukket i en fælles Strafferamme for Handlinger, der blot adskilles ved Gradforskjelle i Strafverdigheden, ved hvilke et Spring er utænkeligt*). Næppe vilde Lovgiveren heller være falden paa at indføre en forskjellig Paataleregel efter en blot Gradforskjel i Strafverdigheden. — Reglen i Stl.s § 235 kan kun historisk forklares ved Forholdet til Fdg. 11. April 1840; men skal det virkelig være Alvor med Forkastelsen af denne Forordnings Grundsynspunkt, nemlig Forudsætningen om en væsentlig og ikke blot en Gradforskjel, saa mangler Overførelsen af Forordningens Regel indre Berettigelse saavel i de angivne som i de flere andre Retninger, der videre staa i Forbindelse med Tanken i Fdg. 1840 § 30 (f. Ex. at de i § 235 omhandlede Tyverier holdes udenfor Gjentagelsesstraffesystemet jfr. ogsaa Nellemanns Procésmaade, 2 Udg. S. 386*). Trods den theoretiske Opposition mod Opfattelsen i Fdg. 1840, har saaledes praktisk denne Forordnings Grundsynspunkt udøvet en væsentlig Indflydelse paa § 235; Forestillingen om noget mere end en blot Gradforskjel har praktisk behersket Lovgiveren, og den er i Virkeligheden altid tilstede, hvor man vil have en Undtagelsesbehandling. Ogsaa under de Forhandlinger i Norge, som drejede sig om Udkastet af 1866, er det, omend ej altid ganske klart, forudsat, at Handlingerne maatte adskilles fra Tyveribegrebet jfr. Storthings. Fhdl. IX S. 389—90 og 392. Dette kræver sikkert ogsaa den almindelige Forestilling, ligeoverfor hvilken Opgaven da maa være at prøve, hvor og naar denne er berettiget fra et almindeligt Retsstandpunkt.

Optages den Ordning at udskille fra Tyveribegrebet de Tilegnelser, hvis Gjenstand kun har en vis, ringe Værdi, er dermed den Tanke fyldestgjort, som giver Reglen i Stl.s § 235 den indre Berettigelse, som den efter det Synspunkt, den selv

*) Antages det, at et grovt Tyveri kan nyde godt af Reglen i § 235, hvad Rigsdagen vilde gjøre muligt ved Redaktionen af Paragrafen, bliver ikke alene Strafferammens Vidde for Tyverier, som kun forudsættes at adskille sig fra hverandre ved en forskjellig Grad af Strafverdighed, aldeles uforholdsmæssig, men der vil navnlig indtræde et aldeles urimeligt Spring i Straffen, idet Strafferammen for et grovt Tyveri vil være for de mærkelige ringe strafværdige Tilfælde Bøder og simpelt Fængsel indtil 1 Maaned og ellers Strafarbejde fra 8 Maaneder til 8 Aar, medens alle mellemliggende Straffe ere udelukkede. Et saadant Spring i Straffen er ligesaa urimeligt som Springet i en Strafferamme, der fastsatte Strafarbejde fra 8 Maaneder til 2 Aar for de mindre strafværdige Tilfælde og fra 6 til 12 Aar for de mere strafværdige. Det er under disse Omstændigheder intet Under, at Højesteret har haft Betænkelighed ved at benytte den Adgang til at anvende § 235 paa grove Tyverier, som man har villet aabne.

udtaler, ikke har, og det vilde derfor være urigtigt ved Siden af den ny Regel at bibeholde en lignende Formildelse for virkelige Tyverier paa Grund af en mærkelig ringere Grad af Strafværdighed, saaledes som det S. 26—27 omtalte Forslag tilsigtede. Skulde noget Tilfælde forekomme, som ikke faldt ind under den ny Regel, og hvor dog Tyvsstraffen maatte synes for haard, maatte Hjælpen søges ved Benaadning.

Endnu skulle her antydes nogle Forandringer i § 235, som i al Fald maatte ønskes, naar dens Princip at afgrænse efter Strafbarhedens Grad skulde bibeholdes.

Fra det Standpunkt, Paragrafen forkynder, bør Betingelsen for dens Anvendelse kun være, at de med Handlingen forbundne Omstændigheder medføre, at den har en mærkelig ringere Grad af Strafværdighed end Tyverier i Almindelighed; Domstolenes Skjøn herom bør ikke være bundet. Der er ingen Grund til i denne Henseende at gjøre Forskjel paa Tyveri og Bedrageri (§ 256), hvilket sidste Forbrydelsesbegreb jo indbefatter Handlinger, som meget nærme sig til Tyveriet, jfr. navnlig § 253. Det højeste, der bør være Tale om, er at indskrænke den frie Bedømmelse ved Fordringen om, at Gjenstanden skal være ubetydelig, en Fordring, som da ogsaa burde stilles ved Bedrageri. Hjemmelen til denne Indskrænkning skal da ligge deri, at den indre Berettigelse af Reglen i § 235 netop ikke kan søges i det af den selv forkyndte Synspunkt, men i dens Evne til praktisk at fyldestgjøre det dybere begrundede Krav paa en mildere Behandling for de ubetydelige Tilegnelser. Udslattes bør derimod i al Fald Fordringen om, at Tingens „øvrige Beskaffenhed“ skal bidrage til Resultatet. Forstaas dette Udtryk rigtigt, paalægger det en Indskrænkning, som ingen Hjemmel har i Forholdets Natur. Dette unaturlige Baand have Domstolene ogsaa, som tidligere paavist, i flere Tilfælde sprængt; men derved bliver Fordringen saameget mere mislig saavel fra Retfærdighedens som fra den korrekte Retsanvendelses Standpunkt. Endelig burde for at undgaa en Opfattelse, som paa Grund af Motivernes Udtalelser maaske kunde vinde Indgang, Udtrykkene „de særegne Omstændigheder“ noget modificeres, saa at det kom til at hedde: „Medføre Gjenstandens Ubetydelighed og de øvrige med Handlingen forbundne Omstændigheder, at o. s. v.“ Mod den større Frihed i Bedømmelsen, som vilde være Følgen af de foreslaaede Forandringer, kan det ikke indvendes, at Anvendelsen af Reglen vil tabe i Fasthed. En saadan Fasthed er alligevel ikke tilstede, som man kan overbevise sig om ved at se de ikke faa Tilfælde, hvor Domstolene have bedømt Forholdet forskjelligt; og der er i og for sig heller ikke nogen Rimelighed i at forlange Fasthed ved Anvendelsen af en Regel, hvis Synspunkt er, at der skal ses paa samtlige Omstændigheder ved det konkrete Tilfælde.

Dernæst bør Reglen i § 235 modificeres saaledes, at en fornuftig Behandling af grove Tyverier og navnlig Indbrudstyverier under tilsvarende Omstændigheder bliver mulig. Det er nemlig lige urigtigt i et saadant Tilfælde ganske at udelukke de mærkelig

formildende Omstændigheder fra en særlig Indflydelse, saaledes som Tilfældet bliver, naar ikke § 235 men § 229 skal anvendes, og omvendt ganske at udelukke den Omstændighed, at Tyveriet er grovt, fra særlig Indflydelse, hvad der bliver Virkningen, naar § 235 og ikke § 229 skal anvendes. Det rigtige er, at der skal kunne finde en Nedsættelse Sted, som staar i samme Forhold til Straffen for det grove Tyveri, som Straffen i § 235 til Straffen efter § 228. Dette fyldestgøres, naar der gives Paragraphen den Tilføjelse, at Straffen, naar Tyveriet vilde være grovt, under lige Omstændigheder kan blive Fængsel paa Vand og Brød, jfr. som Exempel paa noget lignende Stl.'s §§ 187 og 189 i Forhold til §§ 186 og 188.

Det blev i Begyndelsen af disse Bemærkninger antydet, at Spørgsmaalet om den rette Afgrænsning af de saakaldte undtagne Tyverier er af Vigtighed for Straffeprocessen, i Særdeleshed naar de bebudede Reformer af denne gennemføres. Herom skulle til Slutning nogle faa Bemærkninger tilføjes. Naar man rent gennemfører enten det System at udsondre Tilegnelser af en vis ringe Værdi fra Tyveribegrebet, idet en begrebsmæssig Forskjel fastholdes, eller det System at anerkjende de Handlinger, man vil behandle mildere, som Tyverier, hvis ringere Strafverdighedsgrad blot kommer i Betragtning ved Udmaalingen af Straffen indenfor en fælles med tilbørlig Vidde fastsat Strafferamme, møder man ingen egentlige processuelle Vanskeligheder. Derimod vil det sidstnævnte System volde legislative Vanskeligheder med Hensyn til en passende Afgrænsning af Kompetencen for de forskelligartede Retter i første Instants, som den ny Ordning forudsætter; thi paa den ene Side hører Tyveriet efter sin Natur til den Slags Forbrydelser, som man ikke ubetinget kan henvise til de Domstole, hvis Opgave skal være at paakjende Straffesager af underordnet Betydning; paa den anden Side vil en Regel, der henviser Tyverier i den Udstrækning, som Begrebet faar efter det forudsatte System, til den mere betryggende men besværligere og kostbarere Forhandling for Domstole, der skulle paakjende Sager af større Betydning — ligegyldigt om man tænker sig disse Domstole som Kollegialretter med eller uden Nævninger — være praktisk omtrent uigjennemførlig, naar man overvejer, hvor stort et Procenttal Tyverier udgjøre af samtlige Forbrydelser.

Denne legislative Vanskelighed kan nu vel til en vis Grad overvindes ogsaa ved en Ordning af den Art, som Stl.'s § 235 frembyder Exempel paa, — i hvilket Omfang, beror paa den Frihed, som Reglen vil give Domstolene, og paa den Benyttelse, disse ville gjøre af Friheden, — men denne Ordning fremkalder egentlige processuelle Vanskeligheder, som tildels allerede ville kunne forekomme efter den nugældende Straffeprocess, men i langt større Omfang under en Procesform, bygget paa de i Grundloven anerkjendte Principer. Det ejendommelige ved hin Ordning er nemlig dette, at der paa en Forskjel, som Lovgiveren ikke betegner anderledes eller nærmere end som en Forskjel i Strafbarhedens Grad, grundes en i Formen selvstændig Straffe-

bestemmelse. Skulle nu de processuelle Konsekventser af Straffebestemmelsens selvstændige Karakter gennemføres, kommer man i Kollision med de processuelle Grundsætninger, som gjælde for Fastsættelsen af Strafbarhedens Grad eller Strafskyldens Udmaaling.

Medens det følger af det rigtig gennemførte Anklageprincip, at Domstolene ikke under en Straffesag kunne domfælde for mere, end den Sigtede er anklaget for, og saaledes f. Ex. ikke kunne domfælde for en kvalificeret Forbrydelse, naar Anklagen bestemt kun gjør Paastand paa Dom for den ikke-kvalificerede Forbrydelse, er det paa den anden Side ligesaa vist, at Domstolene ikke ere bundne ved Anklagemyndighedens Skjøn om Graden af den Forbrydelses Strafbarhed, paa hvilken Anklagen lyder. Men skal man fastholde, at § 235 er en selvstændig Straffebestemmelse, maa der gjøres Brud paa det sidste Princip. Anklagemyndighedens Udtalelse af, at kun Strafskyld efter § 235 findes forskyldt, maa da være bindende for Domstolene, som i saadant Fald ere afskaarne fra at statuere en højere Grad af Strafværdighed, end Paragrafen forudsætter, eller paa Grund af en fra Anklagemyndighedens afvigende Opfattelse at afvise en Sag, som er forfulgt efter de særegne processuelle Regler, der 'maatte være givne for de i § 235 omtalte Handlinger (L. 16. Fbr. 1866). Jfr. med Hensyn til dette Spørgsmaal Dom i HRT. 1868 S. 364, hvor dog Højesteret synes at misbillige den oven fremsatte, af Overretten antagne Sætning.

I den reformerede Straffeprocess ville ejendommelige Vanskeligheder fremkomme i Nævningesager og i Paaanketilfælde. Forudsættes Anklagen for et Tyveri at være bragt for Nævninger, vil det Spørgsmaal opstaa, om det hører under disses Competence at afgjøre, om Forudsætningerne for § 235 ere tilstede. Fastsættelsen af Strafbarhedens Grad er af gode Grunde allevegne unddraget Nævningerne, men Spørgsmaalet om, hvilken Forbrydelse der foreligger, eller under hvilken Straffebestemmelse Handlingen falder, hører utvivlsomt til deres Competence. Da § 235 fremtræder som og vil være en selvstændig Straffebestemmelse, maa den sidste Regel blive anvendelig; men saa kommer man ind i de Misligheder, som følge med, at Nævninger statuere om Strafbarhedens Grad. Vanskelighederne i Paaanketilfælde fremkomme ved de forskjellige Regler, der under et efter Mundtlighedsprincipets Konsekventser ordnet Paaankesystem gjælde om Paaanke af Skyldspørgsmaalets Afgjørelse og af Straffens Udmaaling; man nødes her til at behandle Paaanken efter de første Regler, skjønt Spørgsmaalet efter sit Væsen hører til den sidste Klasse. Disse Misligheder, som her ere paapegede, eller lignende ere velkendte i Frankrig, hvor de i 1832 i Strafferetten optagne *circonstances atténuantes* netop have den samme tvetydige Karakter, samt i Tydskland, forsaavidt nemlig den preussiske og senere den tydske Straffelov er fulgt efter med at optage i deres Systemer „mildernde Umstände“.

Men medens en saadan tvetydig Ordning kan forstaas som en Nødhjælp (à corriger des dispositions qui n'ont pu être

révísées), er den i Principet utilstødelig; de paapegede procesuelle Misligheder maa nødvendigvis opfordre til et klart og i Konsekventserne gennemført Valg mellem de to Systemer i deres Renhed.

Resultatet af de foranstaaende Bemærkninger kan sammenfattes i følgende Sætninger:

1. Fra Tyveribegrebet bør udsondres saadanne Tilegnelser, hvis Gjenstand kun har en ubetydelig, af Loven nærmere bestemt Værdi. Straffen for de saaledes udsondrede Handlinger bør ordentligvis være den i Stl.'s § 235 fastsatte, men bør under skjærpente Omstændigheder kunne naa op til et saadant Maximum, som § 296 hjemler; Paatalen bør være betinget - offentlig. En herpaa bygget Straffebestemmelse træder i Stedet for Stl.'s § 235.

2. Skulde Principet i Stl.'s § 235 bibeholdes, burde Betingelsen for Anvendelsen kun være, at Handlingen ifølge samtlige med den forbundne Omstændigheder er i mærkelig ringere Grad strafværdig end Tyverier i Almindelighed, i det højeste saaledes, at det tillige krævedes, at Gjenstanden er ubetydelig. Der burde tilføjes Paragrafen en Bestemmelse om, at Straf af Fængsel paa Vand og Brød bliver at anvende, naar et grovt Tyveri findes at have en saadan mærkelig ringere Grad af Strafverdighed.

Lovebestemmelser og Udkast til Love for undtagne Tyverier i Danmark, Sverige og Norge.

Danmark.	Sverige.	Norge.
<p>Fdg. II April 1840 § 30: •Da der gives Handlinger, der, skjønt de efter deres Form maa henføres under det almindelige Begreb om Tyveri, dog paa Grund af Gjenstandens Ubetydelighed i Forbindelse med dens øvrige Beskaffenhed eller formedelst særdeles Forhold ikke i den almindelige Forestilling fremtræde som en saadan Forbrydelse og derfor heller ikke vidne om den paa at tilvende sig andres Gods rettede Villie, der hører til Tyveriets sande Væsen, saasom naar Frugter paa anden Mands Mark eller i dennes Have eller Føde- eller Drikkevarer borttages til umiddelbar Fortæring eller dog af ubetydelig Værdi,</p>	<p>Strafflag 16 Febr. 1864: [Kap. 20 § 1: •Hvar, som stjål gods eller penningar öfver femton Riksdaler, dömes, för stöld, till straffarbete i högst sex månader, der ej annorledes här nedan stadgadt är.] Kap. 20 § 2: •Går värdet ej öfver femton Riksdaler, och är gerningen ej utmärkt med sådan omständighet, att den ändock, efter ty i 7, 10 eller 12 § sägs, för stöld anses skall; då kallas den snatteri; och vare straffet derå böter, högst etthundra Riksdaler, eller fängelse i högst sex månader. Kap. 20 § 5: •Till straffarbete i högst ett år dömes:</p>	<p>Lov angående Forbrydelse 20 Aug. 1842: Kap. 22 § 13: •Tager nogen ulovligen Lov eller Bar af Træerne i Skov eller Udmærket eller bemægtiger han sig sammesteds nedblæste eller tørre Grene, Topender eller Vindfælder, som ikke allerede øjensynligen af nogen anden er lagt tilsammen eller i Hob, straffes han med Bøder fra sexti Skilling til tyve Speciedaler. Kap. 22 § 14: •Den, som ulovligen bemægtiger sig anden Mand tilhørende Fødevarer, hvilke han paa Stedet fortærer, eller saadanne Varer (herunder ej indbefattet Grøde eller Rodfrugter paa Mar-</p>

Danmark.

nden at der i den Maade, hvorpaa den Paagjældende har banet sig Adgang til de Steder, hvor bemeldte Frugter eller Varer fandtes, er noget, som udelukker Handlingen fra den foranførte mildere Bedømmelse, saa vil Kongen, i Overensstemmelse med den Grundsætning, der allerede forhen med Hensyn til nogle enkelte Tilfælde har vist sig i flere Lovsteder, f. Ex. 6. 17. 30 jfr. 31, have fastsat som almindelig saavel for disse som for andre Tilfælde af lignende Natur gjældende Regel, at de ikke skulle behandles som Tyveri eller uden paa dens Forlangende, som derved finder sig forurettet, gjøres til Gjenstand for Under søgelse eller Paataale. Men naar en saadan Handling paaklages, bliver Sagen at behandle politiretsvis, og den paagjældende, som findes skyldig, at anse enten med en Bod indtil 20 Rd. Sølv eller efter Omstændighederne med Fængsel indtil 14 Dage. . . .

Almindelig borgerlig Straffelov 10 Febr. 1866 § 235:

•Medfører den borttagne Gjenstands Ubetydelighed i Forbindelse med dens øvrige Beskaffenhed og de særegne Omstændigheder, hvorunder Borttagelsen har fundet Sted, at Handlingen har en mærkelig ringere Grad af Strafverdighed end Tyveri i Almindelighed, saasom naar Frufter i anden Mands Have eller paa dennes Mark eller Føde- og Drikkevarer borttages til umiddelbar Fortæring, uden at hermed er forbundet Omstændigheder, som udelukke Handlingen fra den mildere Bedømmelse, bliver Straf af Bøder indtil 50 Rd. eller simpelt Fængsel indtil 1 Maaned til anvende. Offentlig Paataale finder kun Sted, naar den forurettede begjærer det. •

Sverige.

1. om gästgifvare, värds- husvärd eller annan, som herbergerar resande eller för sin näring eller vinning emottager gäster i sitt hus, stäl från resande eller gäst, eller om denna stäl från värden;

2. om man stäl från badande eller simmande, eller från sovande ute å marken, eller från den i svår sjukdom ligger, eller från död människa;

3. om man stäl något i likhus eller graf, eller under gudstjenst, från annan inne i kyrka eller annorstädes, der gudstjenst hålles, eller ute å kyrkovall. . . . Kap. 20 § 6:

•Till straffarbete från och med sex månader till och med fyra år dömes:

1. om man stäl något i kyrka, ehvad det kyrkan tillhör eller af andra der i förvar satt är;

2. om man stäl penningar eller annat, som åt allmänna posten förtrodt är, ehvad det sker i posthus eller under forslingen;

3. om man stäl ur försegladt bref, som ej åt allmänna posten förtrodt är, eller ur kläder, som någon bär på sig;

4. om man stäl medelst inbrott, som i 9 § sägs, eller, för brottes förövande, bortförer och med våld eller list öppnar skåp, kista, skrin eller annan förvaringsperedel, som med lås, försegling eller annat dylikt stängsel tillsluten är;

5. om man stäl natte tid i hus, som bebodt är, och gerningsmannen oförligen, dock utan inbrott, dit inkommit eller der sig undångömt;

6. om gerningsmannen för stöldens förövande sig med vapen inställt eller eljest använt ringare skräckmedel eller hot, än att gerningen till rån hänföras kan;

7. om man stäl kreatur, som går i bete ute å mark;

8. om man stäl af fartyg,

Norge.

ken) eller Brændsel til ikke større Værdi end 12 Skilling, bliver, saafremt Gjeringen ikke er udført ved Opbrydelse af Gjemme eller Stængsel eller ved Hjælp af Dirik eller falsk Nøgle, og heller ikke efter Stedet, hvorpaa den er udøvet, eller den Maade, hvorpaa Gjerningsmanden har banet sig Adgang til dette, vilde henhøre under Kap. 19 § 3 Lit. a, at anse med Fængsel eller Bøder; men i Tilfælde af, at Forbrydelsen gjen tages, eller at den Skyldige forhen er dømt efter Kap. 19 eller 20, med Fængsel eller Strafarbejde i femte Grad. •

Kap. 22 § 15:

•Hvo som i Skov eller Udmark eller paa andet uindhegnet Sted, uberettiget sanker eller plukker Nødder, hvilke han ej paa Stedet fortærer, eller Agern, Bog eller anden Frugt, anses med Bøder fra sexti Skilling til fem Speciedaler. •

Proceslovkommissionens Udkast:

§ 1. •Kriminallovens Kap. 22 § 14 sidste Del forandres saaledes, at Straffen for de deri omhandlede ulovlige Bemægtigelser ogsaa i Gjentagelsestilfælde, eller naar den Skyldige forhen er dømt efter Kriminallovens Kap. 19 eller 20, alene bliver Fængsel eller Bøder. •

§ 2. Naar ellers i de Tilfælde, Kriminallovens Kap. 19 §§ 1 og 4 omhandle, Værdien af det Tagne ikke overstiger een Spd. og Bemægtigelsen ikke er udført ved Opbrydelse af Gjemme eller Stængsel eller ved Hjælp af Dirik eller falsk Nøgle, anses Gjerningsmanden alene med Fængsel eller Bøder eller saafremt han forhen er dømt enten efter nærværende § eller denne Lovs § 4 eller efter Kriminallovens Kap. 19 § 1—5 eller Kap. 20 med Fængsel

Sverige.

som strandadt eller eljest förölyckadt är eller utan folk i sjö drifver, eller under bergning, hvad til dylikt fartyg hörer eller derå fördt var; eller

9. om man stjal från den, som genom allmän farsot, eldsvåda, vattunöd, skeppsbrott, uppror, flendes, åträngande eller annan sådan nöd eller fara är satt ur stånd att sin egendom värja.*

Kap. 20 § 7:

•I de fall, som här ofvanti 5 og 6 §§ nämnda äro, skall, såsom för stöld, dömas efter ty der sägs, ändå att det tillgrepnas värde ej går öfver femton Riksdaler.*

Kap. 20 § 10:

•Begår någon snatteri tredje gången, varde ansedd såsom han första resan stöld föröfvat.

Snatteri af den, som förut begått rån, försök der-till, stöld eller inbrott, skall ock såsom stöld anses.*

Kap. 20 § 12:

•Varder någon, under en lagföring, förvunnen att hafva å särskilda ställen eller tider föröfvat snatteri, skall han, der det tillgripnas sammenlagda värde öfverstiger femton Riksdaler, för stöld straffas.*

Kap. 20 § 15:

•Skola flere, som i stöld eller snatteri delaktige äro, såsom gerningsmän straffas, varde vid straffets bestäm-mende, det tillgripnas hela värde for hver af dem afsedt.

Kap. 20 § 16:

•Den som, med vetskap om den olöfliga åtkomsten, emottagit, dolt, köpt eller förtrytat något af hvad stulet är, eller besörjt omarbetning eller förändring deraf, skall med afsende å värdet af det, hvarmed han dylik brottslig befattning tagit, straffas för stöld eller snatteri efter 1 eller 2 §§.* . . .

Kap. 2 § 18:

•Den, som gjort sig för-

Norge.

eller Strafarbejde i femte Grad.*

§ 3. •Bestemmelsen i § 2 kommer ikke til Anvendelse:

a) naar Gjerningen er forøvet mod Husbond, Madmoder eller anden i lignende Stilling;

b) naar Gjenstanden er Tagl, taget af Man eller Hale paa anden Mands Hest, Hoppe eller Føl paa Marken, eller ferskt Træ paa Roden i anden Mands Ejendom, forsaavidt det er eller kan blive tjenligt til andet end Brændsel;

c) naar Gjerningsmanden findes skyldig i flere under § 2 henhørende Bemægtigelser, der tilsammen angaa en Værdi af over een Spd. og disse samtlige, som forevede i i Henhold til en fælles Plan, maa anses for at udgjøre en fortsat Forbrydelse.*

§ 4. •Efter § 2 anses uden Hensyn til Værdien ogsaa den, der ulovligen bemægtiger sig Græs, Lyng, Barkeaffald, Torv, Mos, Sten, Sand, Ler, Jord eller andre lignende Gjenstande i Almindelig eller Udmark, eller tager Dyr af andre Mænds Gildre, som der er udlagt, eller skyder Bjørn, som ligger i Vinterleje i anden Mands Skov, efterat derom er skeet Thinglysning, eller skjærer noget af Hval paa anden Mands Grund, efterat den af Finderen er fastbunden, eller paa fremmed Bank bemægtiger sig Østers, som ikke ham vitterlig af Ejeren eller Brugeren selv der ere plantede, eller Tang, som findes i Søen ved anden Mands Grund eller derpaa indskyttet, uden endnu af nogen at være opsamlet eller lagt i Hob.

§ 6. •I Henseende til Paatale af Forbrydelser mod denne Lovs §§ 2, 3 og 4 forholdes efter Kriminallovns Kap. 27 § 3.*

Sverige.

fallen til straff efter 6 eller 11 §, skall ock dömas medborgerligt förtroende för alltid eller på viss tid förlustig, och den, som gjort sig förfallen till straff för stöld efter 1, 3, 4 eller 5 § eller til ansvar efter 9 §, varde til förlust af medborgerligt förtroende på viss tid dömd.

Kap. 2 § 14:

•År straff beroende af värdet å viss egendom, gälle det värde egendomen hade å den Tid brottet förövades.

Norge.**Regjeringens Udkast.**

§ 1. Naar i de Tilfælde, Kriminallovens Kap. 19 §§ 1 og 4 omhandle, Værdien af det Tagne ikke overstiger 1 Spd., og Bemægtigelsen ikke er udført ved Opbrydelsen af Gjemme eller Stængsel eller ved Hjælp af Dirik eller falsk Nøgle, anses Gjerningsmanden med Fængsel eller Bøder, eller saafremt han forhen er dømt enten efter nærværende Paragraf eller for nogen i Kriminallovens Kap. 19 paa noget andet Sted end § 8 eller i Kap. 20 nævnt Forbrydelse, med Fængsel eller Strafarbejde i femte Grad.

Nærværende Bestemmelse kommer dog ikke til Anvendelse, forsaavidt Gjerningsmanden ved flere Bemægtigelser har sat sig i Besiddelse af Gjenstande, der tilsammen angaa en Værdi af over een Sped., og disse Bemægtigelser, som forøvede i Henhold til en fælles Plan, maa anses for at udgjøre en fortsat Forbrydelse.

§ 3. I Henseende til Paataale af Forbrydelser mod denne Lovs § 1 forholdes efter Kriminallovens Kap. 27 § 3.

§ 11. Kriminallovens Kap. 22 § 14 ophæves.

Justitskomiteens Fler-tals Forslag.

§ 1 Kriminallovens Kap. 22 § 14 forandres saaledes: Den, som ulovligen bemægtiger sig anden Mand tilhørende Fødevarer, hvilke han paa Stedet fortærer, eller saadanne Varer eller Brændsel, Græs, Lyng, Barkaffald, Torv, Mos, Sten, Sand, Ler, Jord og Tang til ikke større Værdi end 12 Skilling, bliver, saafremt Gjerningen ikke er udført ved Opbrydelsen af Gjemme eller Stængsel eller ved Hjælp af Dirik eller falsk Nøgle, og heller ikke efter Stedet, hvorpaa den er udøvet, eller den

Norge.

Maade, hvorpaa Gjerningsmanden har banet sig Adgang til dette, vilde henhøre under Kap. 19 § 3, Bogst. a, at anse med Bøder eller Fængsel; men i Tilfælde af, at Forbrydelsen gjentages, eller at den Skyldige forhen er dømt efter Kap. 19 eller 20 eller efter nedenstaaende § 2, med Fængsel eller Bøder.

§ 2. Naar i de Tilfælde, Kriminallovens Kap. 19 §§ 1 og 4 ellers omhandle, Værdien af det tagne ikke overstiger een Spd. og Bemægtigelsen ikke er udført ved Opbrydelse af Gjemme eller Stængsel eller ved Hjælp af Dirik eller falsk Nøgle, anses Gjerningsmanden med Fængsel eller Bøder, eller saafremt han forhen er dømt enten efter nærværende Paragraf eller for nogen i Kriminallovens Kap. 19 paa noget andet Sted end § 8 eller i Kap. 20 nævnt Forbrydelse, med Fængsel eller Strafarbejde i femte Grad.

Nærværende Bestemmelse kommer dog ikke til Anvendelse paa Lomme-tyverier eller hvor en bestjæles for det, han bærer paa eller hos sig, samt hvor Gjerningsmanden ved flere Bemægtigelser har sat i Besiddelse af Gjenstande, der tilsammen angaa en Værdi af over een Spd., og disse Bemægtigelser, som forøvede i Henshold til en fælles Plan, maa anses for at udgjøre en fortsat Forbrydelse.

§ 4. I Henseende til Paatale af Forbrydelser mod denne Lovs § 1 forholdes efter Kriminallovens Kap. 27 § 3, der ogsaa bliver anvendelig paa de i § 2 omhandlede Forbrydelser, forsaavidt de ere første Gang begaaede.

Bilag V.

Tvende Spørgsmaal om Indførelsen af Beviiskjendelser og Mandatsproces i den danske civile Rettergang.

Af Overretsprocurator Leth.

Medens den danske civile Procesmaade ordentligviis overlader til de procesførende Parter selv at udfinde og bedømme, hvilke factiske Omstændigheder deres Tarv kræver, at de under Sagen beviisliggjøre, uden at Retten indlader sig paa i saa Henseende at veilede Parterne eller give dem Forskrifter, finder man i Udlandet, navnlig i Tydskland, saavel ældre som nyere processuelle Ordninger, der gaae ud paa at tillægge Retten Indflydelse paa Parternes Beviisførelse, og kan i denne Retning fremhæves den saakaldte Beviiskjendelse (Beweiserkenntniss), ved hvilken Retten afgjør, baade hvilke paaberaabte Facta, der trænge til at bevises, og hvem af Parterne Beviisbyrden i Henseende til hvert enkelt af disse Facta paahviler.

Man har herved tilsigtet at opnaae flere Fordele, blandt hvilke kan nævnes, at spare Parterne forat føre Beviis for Facta, som Retten dog ikke kan tillægge nogen Betydning, og saaledes undgaae baade uforholden Tidsspilde og unyttige Bekostninger.

Der kan derfor opkastes det Spørgsmaal:

Hvilken Ordning maa i den civile Procesmaade antages at burde nyde Fortrinet, enten den, der gaaer ud paa, at vedkommende Domstol ved en Beviiskjendelse eller paa anden dermed beslægtet Maade foreskriver eller influerer paa, hvilke Facta Parterne have at beviisliggjøre, eller den, der uden Normering eller Veiledning fra Rettens Side overlader Bedømmelsen heraf til de procesførende Parter selv?

Efter dansk Ret kan Ingen erhverve Dom over Nogen, uden at denne først er indkaldt eller stævnet til at møde for vedkommende Domstol til bestemt Tid og Sted for der og da at forsvare sig.

I tydske Processer kjender man derimod i Sager angaaende Pengefordringer en herfra afvigende Fremgangsmaade, den saa-

kaldte Mandatsproces (Mandatsprocess), hvis Hovedsærkjende er, at Retten paa Creditors Begjæring afgiver et Decret (Mandat, Zahlungsbefehl), ved hvilket det paalægges Debitor, for hvem Decretet bliver at forkynde, inden en vis Frist at betale Fordringen, saaledes at der for denne kan gjøres Execution, saafremt han ikke inden den givne Frist enten betaler eller fremkommer med sine Indsigelser. Denne Fremgangsmaade, der efter Erfaringens Vidnesbyrd finder hyppig Anvendelse mod forsømmelige Debitorer, og som iøvrigt deler sig i den saakaldte liqvide og illiqvide Mandatsproces, alt eftersom Creditor vedlægger sin Begjæring et Gjældsbeviis eller ikke, er i Reglen ordnet paa den Maade, at Creditor skriftligt fremsender sit Andragende og ikke behøver at møde eller lade møde, ialfald forinden han seer, om Debitor fremsætter Indvendinger imod Kravet.

I Henhold til det Foranstaaende fremsættes det Spørgsmaal:

Om i de nordiske Riger, særligt i Danmark, en Mandatsproces bør tilstræbes indført?

Bilag VI.

Några anmärkningar om den immobiliära sakkätten.

Af Landshöfdingen Grefve Erik Sparre.

Rättsvetenskapens uppgift är, icke blott att utforska och bestämma den bestående rätten, men äfven att ur grunderna för densamma söka fröet till dess vidare utbildning. Den ständigt fortgående samhällsutvecklingen fordrar nemligen en deremot svarande ombildning af rättsinstitutionerna. Äfven med bibehållande af dessa oförändrade och således utan lagstiftningens mellankomst undergå rättsåsigterna, till följd af förändrade tidsförhållanden, vissa modifikationer. Dessa tvinga slutligen antingen lagskipningen att antiquera lagen, eller lagstiftningen att vidtaga åtgärder, som finnas oeftergifligen nödvändiga. Har vetenskapen då försummat att förbereda dessa åtgärder, inträffar, att lagstiftningen, närmast föranledd af ett tillfälligt behof och påverkad af öfvergående, ännu icke tillbörligt debatterade eller, för att låna ett betecknande uttryck, dröftade åsichter, kommer att sakna den harmoni, som är första vilkoret för ett sundt rättstillstånd, och rätten blir en kasuistik, som är fiende till allt hvad rättsvetenskap heter, ja i sig bär fröet till dess död.

Det är för fullgörandet af denna uppgift inom de små Skandinaviska staterna, som en samverkan af dess jurister kan anses behöflig. Utan denna samverkan kunde, oafsedt möjligheten af brist på tillräckligt antal förmågor inom hvarje särskild gren af vetenskapen, för att åstadkomma en mångsidigare behandling af hvarje fråga, möjligen inträffa, att den nationella egendomlighet, som utgör det ena momentet af rätten, alltför mycket inkräktade på det allmänt menskliga. Vetenskapen, som till följd af sin natur framhåller just detta senare moment, ansluter sig då till andra folks rättsvetenskapliga utbildning, och den nationella rätten kommer att sakna den utveckling, som är vilkoret för dess fortfarande bestånd.

Tanken härpå har förmått oss att, under fullt medvetande af våra krafters otillräcklighet, underställa upplysta collegers milda bedömande några anteckningar i ett ämne, som vi erkänna oss icke vara vuxne. Denna sistnämnda omständighet skulle hafva hållit oss tillbaka, om ej en under flera år vunnen

erfarenhet sagt oss, att, oafsedt, hvad vi här nedan skola anföra om exemplen från utlandet, en öfverensstämmelse i eller åtminstone en kännedom om de Nordiska rikenas lagstiftning i detta ämne är af behovet högt påkallad. Det är oss bekant, att icke obetydliga kapitaler från Danmark skulle kunnat placeras i Sverige, om man i det förra landet haft kännedom om och förtroende till hypothekslagstiftningen i det senare. Till Sverige pågår också en icke obetydlig inflyttning af personer, som köpa eller arrendera jord, och detta, så väl och i synnerhet från Danmark, som äfven från Norige, hvars trävaruhandlare jemväl inköpa betydliga skogssträckor i Sverige. Med afseende å de härigenom uppstående förbindelser emellan de särskilda rikenas innevägnare, förbindelser i afseende å hvilka den immobiliära sakrätten är af ökad vikt, torde vårt välmenta försök kunna ursäktas.

I nästan hela det öfriga Europa har den del af Civilrätten, som angår egande- och panträtt i fastighet, inom en jemförelsevis kort tid varit föremål för lagstiftningsåtgärder. I Preussen, der densamma ansågs jemförelsevis särdeles väl ordnad redan genom Die Allgemeine Hypotheken- und Konkurs-Ordnung af år 1722, vidare utbildad genom Die Hypothekenordnung af år 1783, har denna senare undergått väsendtliga modifikationer genom en lag af den 24. Maj 1853; och är numera ersatt genom den i år utkomna: Gesetz über den Eigenthumserwerb und die dingliche Belastung der Grundstücke, Bergwerke und selbständige Gerechtigkeiten. I Österrike och de flesta öfriga tyska stater, Baijern, Sachsen, Hannover, Mecklenburg m. fl. hafva äfven under detta århundrade genomgripande reformer i detta afseende vidtagits och fullständiga lagar i dessa ämnen utarbetats. I Frankrike, hvars eljest så beprisade Code Napoléon just i denna del är erkänt svag, togs genom la Loi sur la transcription en matière Hypothécaire den 23 Mars 1855, ett viktigt steg till en reform i denna del; och i de öfriga länder, Holland, Belgien, der Code Napoléon gäller, hade man redan dessförinnan sökt afhjelpa dess ofvanberörda brister.

Äfven i England har den 29 Juli 1862 en lag blifvit utfärdad angående registrering af eganderätt till och sakrätt i fastighet. Denna lag stadgar olika pröfningsätt för inregistrering med oantastlig rätt och utan sådan rätt. Förfaringsättet i förstnämnda hänseende är förenadt med vissa formaliteter, och införandet i registret sker först efter en viss tids förlopp sedan kungörelse om ansökningen skett.

Dessa samtidigt inträffade bemödanden hos Europas mest framstående nationer att ombilda just en af hufvuddelarne af Civilrätten kunna icke härröra af en blott tillfällighet. Snarere torde man deri kunna se en bekräftelse på den sannigen att samma orsakar framkalla samma verkningar. Det var till en början omsorgen att betrygga real- eller rättare immobilärkrediten som satte lagstiftningen i verksamhet. Jordegaren be-

höfver, för att motsvara de stegrade anspråk, man numera ställer på jordbruket, för att tillgodogöra sig den fruktbarhet, hvaraf jorden med tillhjälp af vetenskapen är mäktig, och de krafter denna senare ställer till hans förfogande, mera kapital nu än förr. Men kapitalet finner i de stora industriella företagen, aktiebolagen och statslånen lättade tillfällen till användande. Ett godt hypothek i fast egendom är icke mera såsom förr den mest eftersökta, nästan den enda fullständiga real-säkerhet. De ofvannämnda sätten att anbringa kapital erbjuda, om icke fullt samma säkerhet, deremot högre dividender, och derjemte tillfälle att när som helst genom försäljning återfå kapitalet, utan att afbida uppsägningstid. Om också detta senare af kapitalisterna i allmänhet strängt vidhållna villkor för utsättande af deras peningar kan åstadkommas med tillhjälp af de Kredit-associationer, som för detta ändamål bildas, så återstår likväl lockelsen af de högre dividender, som dessa industriella företag lemna, och som jordbruket icke kan erbjuda. Här af följer, att vid de mer eller mindre betydande finansiella kriser, hvilka, såsom korrektiv emot öfverdrifterna i spekulationen, tid efter annan äro att emotse, jordegarna vanligen hårdast träffas. För att motverka detta kan lagstiftningen icke göra annat, än att genom uppmärksamt omhuldande af immobilär-krediten, och ombildande, i mon af rättsäsigternas förändring, af institutionerna för densamma, upprätthålla det enda företräde den eger, i att gifva en nästan absolut säkerhet, så mycket nödvändigare, som fastighetslån nästan utan undantag sökas på längre tid, och helst utan uppsägning, hvilket föranleder långgifvaren, vare sig den enskilde eller associationen, att med yttersta omsorg undersöka de erbjudna garantierna.

Men betryggandet af hypothek i fastighet förutsätter betryggandet af eganderätten till densamma, ett i och för sig tillräckligt viktigt ämne för lagstiftningens uppmärksamhet. Det skulle föra oss alltför vida, att här försöka en fuldständigare redogörelse för de sätt, hvar på olika länders lagstiftning sökt uppnå målet. Vi inskränka oss således att här betrakta eganderätten ur synpunkten af ett sakrättsförhållande; eller såsom en rätt, gällande mot tredje man och således motsvarad af en allmän negativ förbindelse för andra att ej hindra innehafvaren deraf i dess utöfning. Den måste derföre stödjas af ett yttre, för dessa andra kungjordt eller künbart faktum; en grundsats gemensam för den skandinaviska och den öfriga germaniska rätten liksom för den äldre romerska, ehuru i denna, sådan den sedermera utvecklats sig eller framstälts, på sätt vi i det följande skola ådagalägga, traditionen betraktades såsom ett sådant faktum. Det ingår icke heller i planen för denne lilla uppsats att försöka en framställning af de olika slagen af sakrätter, men att visa huru denna gemensamma grundsats under olika tider och i hvar och ett af de tre nordiska rikena olika uppfattats och utvecklats, samt önskvärdheten, att utvecklingen icke vidare måtte, såsom efter Norges skilsmessa från Danmark,

hvilka begge länders rätt ursprungligen varit densamma, i viss mon gå i motsatt riktning.

För att konstituera sakrätten, hvars karakter består i att gälla mott alla, eller att från rättsobjektet afhålla alla andra personer, måste det faktiska förhållandet emellan rättssubjektet och saken, tillegnandet, hvaraf denna rätt beror, vara allmänt känt eller skönjbart, enär ingen kan vara förbunden att iakttaga ett faktisk förhållande, som han ej känner eller åtminstone anses böra känna. Det faktiska i Egendomsförhållandet, eller det faktum, hvarigenom en person tillegnar sig en sak, måste följaktligen åskådliggöras genom yttre tecken, hvarmedelst kring personen liksom uppdrages en yttre rättssfär, som icke af någon annan får beträdas, och hvarigenom emellan egaren och alla andra personer uppkommer det rättsförhållande, att den förre af de senare eger fordra, att de skola athålla sig från saken. Inom denna rättssfär måste således hvarje sak, som personen förvärfvat, införas genom en formlig actus, hvarmedelst förvärfvandet bekantgöres; och då i de aldra flesta fall egendom förvärfvas genom aftal, blifver regeln: att för vinnande af en emot alla gällande eganderätt i en fastighet, detta aftal skall publiceras; samt att ett aftal om förvärfvande af eganderätt endast medför en relativ rätt, gällande endast kontrahenterne emellan, hvilken, i förhållande till tredje man, icke eger giltighet förr än den yttre actus, modus adquirendi dominium, tillkommit, hvarigenom uppstår absolut rätt mot alla.

I fråga om lösören erfordras ej annat betecknande af eganderättens övergång än det som sker, vare sig genom tingets begagnande, förvarande eller förseende med märke m. m. I fråga om fastighet och serdeles jord deremot, utöfvas en persons besittning af densamma icke på det sätt eller så oafbrutet, att den för enhvar blir fullt tydlig. En jordegare kan icke inom lås och bom förvara sin jord, och hans besittning deraf utöfvas genom vissa med längre eller kortare afbrott företagna åtgärder: jordens skötsel och afbergning, skogens afverkning m. m. Icke heller tiden för fastighets-besittningens övergång från den ene till den andre kan genom innehafvet tillräckligt noga betecknas.

Häraf betingas nödvändigheten af publication såsom ett väsentligt moment vid öfverlåtelse af eganderätt till fastighet, och denna publication återfinnes i äldre lagstiftningar: Romarnes *mancipatio* eller in *jure cessio*, Germanernas *gerichtliche Auffassung*, vår skötning å tinget o. s. v. Men dessa sätt att offentligen tillegna sig ett ting, tilfyllestgörande inom små samhällen och med föga rörelse, blefvo för större samhällen och vid tilltagande rörelse icke nog. Det fordrades ett sätt att beteckna det fortfarande innehafvet, för att skydda egaren mot andra personer, som kunde vilja tillegna sig fastigheten. Af numera tillgängliga upplysningar har icke, så vidt vi känna,

kunnat utrönas, att Romarne gjorde något försök till ett sådant tillhandahållande af upplysning om eganderätten till fastighet. I fråga om hypotheek åter försökte man det till en början på det sätt, att, vid beviljandet af hypotheek, på det i pant satta huset eller vid gränsen af jorden uppsattes en tafla, som med en från Grekland, derifrån institutionen, likasom namnet hypotheek, hemtades, lånad benämning kallades horos*).

Fullkomlig eganderätt, *dominium ex jure quiritium*, likasom hypotheek, vanns endast genom ofvannämnda offentliggörande. Denna rätt var en absolut rätt, den en hvar ansågs pliktig att känna och respektera; och en sålunda förvärfvad sak, om den blef egaren afhänd, kunde följaktligen af denne från innehafvaren, återtagas. Den talan, som för detta ändamål anställdes, *rei vindicatio*, innebar derföre ett åtal för förnärmande af egarens rätt, hvilken en hvar ansågs skyldig att känna, och gick ut på återställande af saken, eller, om den ej kunde återställas, ersättning till dubbla beloppet, in duplum, under det att vid stöld, der afsigten att lædera var bevisad, talan gick ut på fyrdubbla beloppet, in quadruplum. På sådana rättsbegrepp var den Romerska Vindicationsläran stödd.

Vid tilltagande rörelse och det Romerska våldets utvidgande befunnos ofvanbeskrifne formaliteter, dels alltför besvärliga, dels för ändamålet, — bekantgörandet —, otillräckliga. De blefvo således, under namn af *jus strictum*, småningom undanträngde af *jus consuetudinarium*, hvarmed betecknades de nyare rättsåsigterna. Men ehuru, enligt dessa, offentligheten öfvergafs, bibehölls likväl den grundsats, att äganderätten, i förhållande till tredje man, öfvergick först genom sakens öfverlemnande: *traditionibus et usucapionibus dominia rerum, non nudis pactis, transferuntur*.

I fråga om den lösa egendomen förefanns, på sätt vi redan antydt, härvid icke någon svårighet, enär besittningen, — innehafvet —, i afseende å lösören ofelbart betecknar personens rättssfär; i fråga åter om den fasta egendomen ansågs traditionen hafva skett genom öfverlemnande af eganderättshandlingarne. Innehafvandet af dessa handlingar ansågs således såsom bevis, att tradition egt rum, och den genom aftalet uppkomna relativa rätt blef genom detta öfverlemnande absolut, gällande mott alla, eller sakrätt. Slutligen vidtog man, för att kringgå principen om tradition, den utväg, att i sjelfva kontraktet intaga en serskild klausel derom att saken derigenom öfverlemnades. Detta öfverlemnande, hvarvid icke någon offentlighet förutsattes, kunde likväl påtagligen icke i någon mon ersätta de förut påbudna, för en hvar skönjbara, tecknen för äganderättens öfvergång.

Beträffande åter hypotheek, ansågs, sedan offentlighetsprincipen sålunda öfvergifvits, dessa kunna med gällande kraft konstitueras genom blott aftal, så vida icke, såsom sannolikt är,

*) Cujaccius Observationes. Liber XVI Cap. XII.

och bruket ända till senaste tider varit i England, eganderätts-handlingarnes öfverlemnande äfven härtill erfordrades. Hypothek vanns också blott genom lagens föreskrift (*hypotheca tacita*), utan offentliggörande, och detta icke blott i en viss egendom, utan i all gäldenärens egendom (*hypotheca generalis*).

Sådan framställer sig den Romerska rätten vid dess återupplifvande långt efter Roms fall, då, sedan de Romerska process-formerna och institutionerna redan råket i glömska, denna rätts principer lades till grund för den vaknande rättsvetenskapen. Här af torde möjligen kunna förklaras det förbiseende af behovet af ett yttre, eganderätt och hypothek i fastighet betecknande faktum, som man icke kunnat undgå att anmärka såsom en brist i det Romerska rättssystemet, sådant det under medeltiden började läras.

Tilläfvarens är detta orsaken, hvarföre i den Germaniska rätten, på hvars utbildning den romerska haft så stort inflytande, och i hvilken offentlighet vid förvärfvande af egande- och panträtt till fastighet genom öfverlåtelse mellan levande, till följd af den större vikt, som fästades vid fastigheten, i allmänhet bibehållits, likväl i detta afseende saknas en fullt logisk och konsequent utbildning af en gifven princip. Sedan man genom införandet af offentliga böcker, Grund- und Hypothekenbücher, lyckats åstadkomma det betecknande af — den ständiga tillgång på erforderlig upplysning om — egande- och sakrätt, hvari Romarne misslyckades, har man väl i en och annan lagstiftning sökt till den yttersta konsekvens genomföra offentlighetsprincipen, t. ex. i den Sachsiska lagen af den 6 November 1843, hvars 22 § lyder sålunda: „I kraft af Grund- och Hypotheksbokens offentlighet medför hvarje i förlitande på densamma företagen handling, som afser egande- eller annan sakrätt i fastighet, för den, som handlat i öfverensstämmelse med bokens innehåll och i god tro, alla de juridiska verkningar, som tillkomma handlingen; — — Den som härigenom lider skada har blott ett personligt anspråk på skadeersättning emot den, som enligt lag är dertill förbunden“. Men detta exempel har icke vunnit allmännare efterföljd. I den ofvan omtalade senaste Preussiska lagen deremot har man ej tiltrott sig att gifva inskrifningen absolut giltighet i fråga om eganderätt, men väl i afseende på andra sakrätter. Sålunda stadgas att egande- och sakrätt i fastighet vid frivillig öfverlåtelse vinnes endast genom inskrifning (§ 1); att i andra fall eganderätt vinnes enligt allmän lag, men egaren får först genom inskrifningen rätt att öfverlåta eller med sakrätter belasta fastigheten (§ 5); att inskrifning af egendomsöfverlåtelse och des följder kunna klandras enligt den allmänna rättens grundsatser, men att de emellertid af tredje man, i god tro och i förlitande till fastighetsbokens riktighet, emot ersättning kunna sakrätter, det oaktadt vidmakt-

hållas (§ 9); att sakrätter på grund af privaträttslig titel endast genom inskrifning blifva gällande mot tredje man (§ 12).

I den Skandinaviska rätten är offentlighet vid de förhandlingar, som afse öfverflyttning emellan lefvande, (inter vivos), af fast egendom, lika gammal som, ja utan tvifvel äldre än skrifven lag. Denna urgamla grundsats finnes bestämdast uttryckt i Christian V:s Danske Lov Bok. 5, cap. 3, art. 28, Norske Lov Bok 5, cap. 3, art. 39: „Paa Thinge skal mand Huus og Jord skjøde, og ej andenstæds“. Icke utan allt skäl torde man kunna i detta, under de enkla samhällsförhållanden, då juridiken inskränker sig till några få, mera till det yttre, än till djupare liggande kännetecken, anknutna rättsreglor, tillkomna stadgande, spåra en nästan instinktlik uppfattning af den afgörande betydelse af eganderättens öfvergång, som man under mera udvecklade samhällsförhållanden tillagt offentliggörandet. Men redan i fortsättningen af de nyss anförda lagrummen visar det sig, att man icke insåg fulla konsekvensen af offentlighetsprincipen, som fordrar att sakrätt vinnes först och endast genom offentliggörandet. Det heter nemligen vidare: att alla Skjöder eller Köpebref skulle läsas på 1:a eller 2:a Thinget sedan de äro daterade, om de äro daterade i den provins (stift) der godset ligger, men eljest på det 3:dje eller 4:de Thinget; „Ti ellers kunde de ikke gjelde imod lovligen thinglyste Breve, Indførseler, eller anden lovlig Adkomst, enddog de for dem ere daterede“. Ett ytterligare bevis härför är D. L. 5—3—32, N. L. 5—3—43: „Skjöder Mand anden Huus, eller Jord, og de icke strax følge den, som de skjødte ere, men den Sælgendis dem selv fremdelis i sin Hævd och Værgе beholder, da er det Skjøde intet“ — — — —. Om man ej i detta senare stadgande skulle kunna antaga allenast en möjlighet af justering af en felaktig inskrifning, så är detsamma det fullständigaste uttryck af den grundsats: att innehafvet företrädesvis borde skyddas emot tingläsningen som blott gaf en formel rätt. Detta sist anförda stadgande anses dock af danska juridiska författare vara antiqueradt*).

I sammanhang härmed må anföras: dels: D. L. 5—3—29, N. L. 5—3—40 af innehåll att: om två köpebref å en fastighet, inom den här ofvan stadgade tiden thingläsas på samma Thingdag, då gäller det som först är dateradt; men äro de daterade på samma dag, „då kan det ena icke gälla mera än det andra“; dels: Placatet d. 8 Juni 1787: att, derest den för skjödets thingläsning stadgade tid försmmas, skall, i kollisionssfall, skjodet gälla från thingläsningdagen; dels slutligen Förordningen om Skjøde- och Pante-væsenet på Island d. 24 April 1833, som stadgar, att „udenfor Reikiavik, hvor der i henseende til læsningen, blifver att forholde efter de almindelige

*) Gram. Danske Formueret I sid. 149.

Regler i Danske Lov, blifver et documents verkning mot 3dje man räknadt från thingläsningens datum“.

För gånva och pantsättning gäller samma lag i fråga om thingläsning som om köp. D. och N. L. 5—7—7. Likaså „när Skjöder Gave- och Pante-bref komma imod hinanden“, d. v. s. vid kollisioner emellan dem: D. L. 5—3—30, N. L. 5—3—41.

Åberopade stadganden, af hvilka den sista meningen i så väl D. L. 5—3—29, N. L. 5—3—40, som Placatet 1787 och Förordningen för Island, öfverensstämmer med grundsatsen om sakrättens tillkomst genom offentliggörandet = publicitets- och prioritetsprincipen, men de öfriga deremot stå i strid med denna princip, hafva föranlett olika uppfattningar hos Danska rättslärderna, af hvilka de flesta anse, att det är köpe-, gånvo- eller pante-brefvets utfärdande och öfverlemnande som gifva sakrätt, så att thingläsningen endast är ett vilkor för att denna verkan icke skall bortfalla; hvaremot Örsted i den berömda afhandlingen „Om Grundsætningerne for det dansk-norske Hypotheksvæsen“, under framhållande af den sats: „att „det är först genom Thingläsningen Ejendoms- og Panterettigheder paa en med Hensyn til tredje Mand fuldgyltig Maade „erhverves“, anser, att, i kollision mellan två i rätt tid thinglästa skjöder, det först thinglästa har företrädet, äfven om det är senare dateradt¹⁾. Örstedes åsigt förfäktas också, men med ännu mera konsekvens af Nyholm²⁾.

Tillämpningen af den förra af dessa åsichter, hvilken synes tillägga utfärdandet af skjödet, såvida det inom stadgad tid thingläses, enahanda betydelse af tradition, som, enligt hvad vi anmärkt, i den nyare Romerska rätten tillerkändes öfverlemnandet af eganderättshandlingarne, uppgifves af juridiska författare skola vara den, „att vid kollision emellan:

- 1) två i rätt tid lästa skjöden: det först daterade har företräde, äfven om det af yngre datum är först ingifvet till domstolen; men om begge hafva samma datum äro de lika goda;
- 2) två icke i rätt tid lästa skjöden: det först lästa har företräde; men om de läsas på samma dag, äro de lika goda; således göres här icke afseende på datum;
- 3) två skjöden, af hvilka det ena inkommer i rätt tid, men det andra icke:
  - a) då det för sent inkomna skjödets thingläsning sker innan det i rätt tid inkomna utfärdades, har det första företräde;
  - b) då de läsas på samma dag, har det i rätt tid ingifna företräde, så vida det icke ingifves på samma dag då det utfärdades, i hvilket fall begge äro lika goda³⁾.

¹⁾ Jurid. Tidskrift XVI s. s. 344, 349.

²⁾ Jurid. Tidskrift XXVII s. 155.

³⁾ Gram. Den Danske Formueret I sid. 145. Jemför Hallager. Den Norske Obligationsret I sid. 223.

Om å ena sidan det icke kan bestridas, att lagens ordalydelse fordrar en sådan tolkning, så måste å den andra medgifvas, att en princip för densamma svårligen kan finnas. Ifrågasvarande stadgande om tiden för skjöders thingläsning är också hemtadt ur Christian V.'s stora recess och torde följaktligen böra tillskrifvas, mindre en juridisk uppfattning af en princip, än en, jemväl i andra lagstiftningar märkbar, omsorg att eganderättsombyten skyndsamt måtte bekantgöras, möjligen äfven något afseende på Fiscus.

Erkänner man att för konstituerandet af sakrätt erfordras ett för andra skönjbart faktum, så kan man såsom sådant antaga, antingen innehafvet, eller offentliggörandet. Att dansk-norska rätten ursprungligen gifvit företrädet åt det förra eller innehafvet utvisar D. L. 5—3—32, N. L. 5—3—43; och ehuru detta stadgande, på sätt ofvan är anfördt, numera anses antiqveradt, har likväl innehafvet fortfarande en stor betydelse, emedan häfden grundas derpå. Men såsom ett sådant yttre faktum kan väl icke betraktas utfärdandet af ett köpebref, en handling, som försiggår blott mellan 2 kontrahenter, och som kan hållas hemlig för alla andra. Att tillägga en sådan actus verkan emot andra från det ögonblick, då den sker, om också med det vilkor, att den inom viss tid derefter skall offentliggöras, synes ej öfverensstämma med någon allmängiltig rättsgrund.

Så har saken också blifvit sedd i Norge enligt den der under den 12 Okt. 1857 utfärdade „Lov indeholdende nærmere bestæmmelser om Pant och Thingläsning“, hvars 5 art. är af denna lydelse: „Pante-, Adkomst- og Bygselbrevs indbyrdes Prioritet regnes i Kollisionstilfælde efter deres Thinglæsningstid, saa at tidligere thinglæste Dokumenter gaa foran senere thinglæste, uden Hensyn til Udstedelsestiden, hvilken heller ikke kommer i Betragtning ved samtidig thinglæste Dokumenter, hvorved forstaas alle Dokumenter, der ere læste paa samme Thing, om end paa forskjellige Thingdage.“

Enligt så väl Danska som Norska lagen skola jemväl Udlæg og Afsætning (utmätning) af fastighet thingläsas, i Danmark efter samma regler som gälla för skjöde- och pantebref⁴⁾; i Norge deremot med den verkan, som ofvananförda Lov den 12 Oktober 1857, § 7, bestämmer sålunda: „Retshandlinger af det Slags, som i nærværende § omhandles, have i Kollisionstilfælde Prioritet fremfor andre Dokumenter, der samtidig med dem ere thinglæste; ere flere saadanne Retshandlinger blevne thinglæste samtidig med hverandre, regnes i Forholdet mellem dem indbyrdes Prioriteten efter den Tid, da de ere afholdte“.

Vidare thingläsas, enligt så väl Dansk som Norsk lag, Øvrighedsresolutioner, hvarigenom myndig person sättes i omyndighetstillstånd, samt Oppbuds- og Fallit-Erklæringer, äfvensom Leie- (arrende) Kontrakter på längre tid; dessa senare, äfven

⁴⁾ Gram. Danske Formueret I s. 168.

enligt Dansk lag, med verkan från Thingläsningsdagen. (Förordningen den 4 Dec. 1795.)

Slutligen må anmärkas, att, ehuru eganderätt icke kan vinnas endast genom köpe-kontrakt, utan dertill jemväl erfordras skjöde — köbe-bref —, lagen likväl tillåter thingläsning äfven af köpekontrakt. Verkan af denna thingläsning är att ingen kan, till skada för den hvars rätt er thingläst, efter det detta skett, med egaren inlåta sig i aftal om fastigheten, men thingläsningen hindrar ej egarens Kreditorer att i laga ordning ur fastighetens värde utbekomma sin fordran⁵⁾; således ett nytt slag af sakrätt, hvarken gällande mot alla, eller inskränkt till kontrahenterne⁶⁾.

Svårigheten att förena de olika principerne för thingläsning af, å ena sidan köpe- och pantebref, och å den andra köpekontrakter, visar sig af de långvariga tvister derom, hvilken förts emellan juridiska författare. Derom synas dessa författare likväl vara ense, att betänkliga förvecklingar uppkomma till följd af nyss anförda stadgande, jemfördt, dels med stadgandet i D. L. 5—3—31, N. L. 5—3—42, att om någon säljer jord till tvenne, den skall behålla jorden som först köpte, dels med den här ofvan omnämnda grundsats, att skjöde eller köpebref erfordras för att vinna eganderätt. „Om t. ex. en person A har utgifvit 2 köpekontrakter på en fastighet, nemligen först till B. och sedan till C, hvilken senare låtit thingläsa sitt kontrakt, men B deremot icke, samt A derefter sluter köp med och utfärdar köpebref till D, som låter thingläsa detta, så måste D vika för C, emedan dennes kontrakt är thingläst innan köpet med D avslutades; men C åter måste vika för B, som har ett äldre, ehuru ej thingläst kontrakt, hvilket han likväl ej kunnat göra gällande emot D⁷⁾“.

Beträffande åter de reglementariska föreskrifterna angående grundböckerna eller „Registrene over Skjöde- og Pante-Protokollerne“ kan Danmark vindicera äran att hafva samtidigt med Preussen genom lagstiftning sanktionerat införandet af sådana böcker.

Då nemligen med pantförskrifning i fastighet, enligt nämnde lag, skulle förfaras likasom med „Skjöde“, så erfordrades icke, hvilket också är i principen fullt riktigt, förnyelse af in-teckning, såsom i Sverige, hvarom nedan vidare. Domaren för-anelles häraf att för meddelande af gravationsbevis (Pantebogs-extrakter), föra fullständiga register: och beträffande dessa register, till en början förda, ömsom efter fastigheterna eller lån-

⁵⁾ Hallager. Den norske Obligationsret. I. s. 213.

⁶⁾ Gram b. c. s. 433 „ikke en sand tinglig ret“.

⁷⁾ Se Norsk Retstidende 1860 s. s. 831—832. 1861 s. 217 o. följande. Norsk Ugeblad för Lovkyndighed 1862 s. 393 o. följande. 1863 s. 280 och följande. Aagesen: Bidrag til Læren om Eiendomsoverdragelse s. 80.

tagarnes namn, Real- eller Personal-Register, utfärdades den 7 Februari 1738 en Förordning, hvars föreskrifter blefvo utförligare bearbetade uti en Förordning af den 28 Mars 1845, utur hvilken senare, då den gifver en bild af dessa s. k. register, som nu mera äro fullständiga fastighetsböcker, torde böra omförmälas de hufvudsakliga momenterna.

Genom sistnämnda Förordning är stadgad, att i Registerne hvarje egendom skall hafva sitt serskilda folium med serskildt N^o eller Littera. Vid en egendoms delning får hvarje sålunda uppkommen del ett nytt folium med serskildt N^o och hänvisning till det folium, hvarifrån delen utbrutits. När flera egendomar sammanläggas, förenas deras N:i och Litteræ (§ 2). På landet föras registerne socknevis, i städerna med hänsyn till de N:r, byggningarna eller tomtorna innehafva (§ 6).

Hvarje folium delas i tre afdelningar eller rubriker, af hvilka den första blott betecknar egendomen, den andra är bestämd att upplysa, hvilken som är egare, samt den tredje upptager pantfordringar och hvad som eljest är thingläst och inskränker egarens rådighet öfver egendomen. Emellan dessa rubriker lemnas erforderligt utrymme för de anteckningar, som under hvarje kunna komma att ega rum (§ 8).

Den första rubriken benämnas: Eiendomen (§ 9). Der införes det N^o eller den Littera, hvarmed fastigheten betecknas, jemte uppgift om egendomens beskaffenhet och Hartkorn (skattetäl). Innehafves egendomen icke under full eganderätt, anmärkes sådant under denna rubrik, likasom förändringar deri eller de afsöndringar från fastigheten, som sedermera ske. Den andra rubriken omfattar Adkomst (§ 10) och upptager: egaren med hans fångeshandling och hänvisning till det ställe i Pante- och Skjöde-Protokollet, der den finnes intagen. Här införes fången i fortlöpande nummerföljd. Om något nytt tillägges egendomen, anföres åtkomsthandlingen, icke under nytt N^o, men såsom Litt. b. till det åtkomstbref, hvarigenom egaren förvärfvat fastigheten, hvilket senare dervid betecknas med Litt. a. Afsöndras något, omförmäles detta i korthet och det såsom afsöndradt anmärkta understrykes. Hvad som thingläses till närmare förklarande eller bestämmande af en rättighet, blir i en serskild anmärknings-kolumn antecknad, t. ex. panthafvares samtycke till en afsöndring. Under den tredje rubriken: Häftelser (§ 11), införes: icke allenast pantförskrifningar, utan hvarje thingläst dokument, hvarigenom egarens rådighet öfver egendomen inskränkes eller alldeles upphäfves, ehvad det angår egendomen eller egarens person, såsom arrenden eller andra kontrakter, hvarigenom andra få nyttjanderätt eller annan rätt till egendomen, utmätning, hypothek hos uppbördsmän för uppbörd, omyndighets- eller konkurs-resolutioner, dokumenter, hvarigenom servituter eller annan rätt, som inskränker eganderätten, medgifvas, m. m., allt under fortlöpande nummerföljd: likaså handlingar, hvarigenom förvärfvade rättigheter upphäfvas eller inskränkas, t. ex. postpositioner, upphäfvande af omyndighet

eller konkurs, hvarom vid sidan af det dokument, genom hvilket rättigheten vanns, anteckning i anmärkningskolumnen göres. Hvarje anteckning i hufvudkolumnen, som i följd af senare thingläsning förlorar sin kraft, öfverstrykes (§ 11).

En hvar, som önskar köpa en fastighet eller lemna lån å densamma, kan mot lösen erhålla pante-attest, eller utdrag ur fastighetsboken.

Den s. k. specialitets-principen är i den Danska lagstiftningen icke fullt genomförd. Panträtt kan nemligen vinnas äfven för en fordran, som icke är till beloppet bestämd. Hos de embets- och tjänstemän, som hafva uppbörd om händer eller förvalta sterbhuss eller omyndige tillhörige medel, hafva vederbörande panträtt i deras fastighet, så vida den fullmakt eller det förordnande, hvarigenom det ifrågavarande bestyret tjänstemannen uppdragits, blifvit behörigen thingläst. Dagen, då sådant skett, konstituerar företrädesrätten i förhållande till andra, fastigheten graverande, pantförskrifningar.

Thingläsningen betraktas egentligen såsom ett blott offentliggörande eller inprotokollerande, och kan följaktligen icke vägras af Domstolen; men då intyg om verkställd thingläsning tecknas å handlingen, göres anmärkning om de fel eller brister, som utgöra hinder för den med offentliggörandet afsedda verkan, hvilket i det närmaste motsvarar det afslag å ansökning om lagfart eller inteckning, som hos oss meddelas.

I Norge har man, dels genom en Förordning den 19 Juli 1848 bestämt formen för de s. k. real- och personal-registerna, i flera afseenden olika med den Danska lagen, enär de serskilda rubrikerna eller afdelningarna der ej finnas, dels ock genom ofvanomförd „Lov den 14 Oktober 1857 om pant och thingläsning“ på sätt redan blifvit anmärkt, tagit ett väsendtligt steg för en följdriktig utveckling af offentlighets-, prioritets- och specialitets-principerna.

I fråga om prioritet, finnes uti motiverna til denna lag, hvilka omförmåla ofvan anmärkta, emellan rättslärd i Danmark uppkomna meningskiljaktighet, yttradt, „att det hittills gällande systemets bristfällighet och inkonseqvens varit så allmänt erkända, att några vidare skäl ej behöfva anföras, då man föreslår såsom allmän regel, att thingläsningen, och icke utgifningsdagen, i kollisionsfall skall gifva utslaget. Den frestelse till antedatering, som det äldre systemet medförde komme också derigenom att bortfalla“. Specialitetsprincipen är stadgad medelst föreskrifterne, att vid pantsättning af fast egendom, denna skall til namn och beskaffenhet utsättas i pantbrevet, som icke må lyda på pantgifvarens fasta egendom i allmänhet eller på den han framdeles kan förvärfva, samt att den fordran, hvarför hypothek medgifves, skall vara till visst belopp i penningar utsatt (§ 4). Slutligen må anföras 128 § af

norska Konkurs-Loven, så lydande: Pantedocumenter og Indførselsforretninger i fast Eiendom eller Skib samt Bygselsbreve og Leiekontracter om fast Eiendom have ingen Gyldighed mod Boet, naar de ikke thinglæses förend efter Konkursens Aabning, Det samme gjælder om Skjöder paa fast Eiendom — — — som först thinglæses efter Konkursens Aabning, naar den skjödede Eiendom — — — ved Konkursens Aabning icke var taget i Besiddelse af Vedkommende, eller der uagtet den skjödede Eiendom er tiltraadt för Konkursens Aabning, dog mellem Skjödets Udstedelse og dets Thinglæsning er förlöbet paa Landet 3 Maaneder og i By 1 Maaned efter Udstedelsen. Hvad her er bestemt for Konkursbo, gjælder ogsaa om Bo, der uden at være under Konkurs viser sig at være fallit, saaledes at den Dag, da det blev taget under Skiftebehandling, sættes ved Siden af den Dag, da Konkursen bliver aabnet, samt: Lov den 6 Mars 1869 angående: 1) Udslettelse ur Pantebogen af thinglæst Udlæg, om Thinglæsningen icke inom 10 år förnyas; 2) Mortification, samt 3) rätt för den, hvilken, i Hævdstid, såsom egare, men utan thinglæst åtkomst, besutit fastighet, att förklaras eiendomsberettiged till densamma.

Äfven i Sverige är offentliggörandet af, ej mindre öfverlåtelse emellan lefvande af eganderätt til fastighet, än äfven pantsättning deraf, urgammalt. 1734 års lag bibehöll i 1 Cap. 2 § Jordabalken detta stadgande: „Köp, skifte och gäfv skola skriftligen ske med två manna vittne — — — och sedan lagföljas å den ort der fastigheten är belägen.“ Denna lagföljd, eller, såsom den numera benämnes, Lagfart, hvilken består deri att öfverlåtelsehandlingen uppläses på Tinget eller inför Rätten och intages i ett serskildt, s. k. Lagfarts-Protokoll, likasom vid Tinglæsning, samt sedermera i regeln ytterligare kungöres å 2 Ting å landet eller 2 rättegångsdagar i stad, sammanställdes med den numera upphäfdä bördsrätten, samt den viderboende och nabo i stad medgifna rätt att, under lagfartstiden, till sig lösa fastigheten. Om klander ej mellankommer anses laga stånd hafva vid lagfartstidens slut⁶⁾ åkommit, och till bevis härom meddelar Rätten då fastebref. För att ytterligare bekantgöra öfverlåtelsen anslås kungörelse derom å Rättens dörr och uppläses i kyrkorna i det Härad der jorden ligger. Det vill nästan synas såsom den afsigt föresväfvat Lagstiftaren, att härigenom åstadkomma en, för allt klander oantastlig, rätt, likasom man i senaste tid gjort i England, heldst den i vår gamla Landslag bibehållna treåriga häfden, enligt Förordningen d. 19 Febr. 1724, räknades från offentliggörandet. Men då något stadgande härom ej finnes i 1734 års lag, utan tvärtom 10 Cap. 1 § Jordabalken innehåller, att om någon öfverlåtitt annans jord utan dennes fullmakt, sådant är ogildt, ändå att laga

⁶⁾ På landet omkring ett år; i stad 20 veckor, eller omkring 5 månader.

stånd åkommit, så har Fastan endast ansetts trygga emot omförmälde lösningrätter. Sedan bordsrätten, genom Förordningarne d. 21. Dec. 1857 och den 22. Dec. 1863 blifvitt upphäfd, hafva likväl föreskrifterna om detta tredubbla kungörande vid Lagfart fått i lagen kvarstå i afbidan på de mera genomgripande förändrigar i ifrågavarande lagstiftning, hvarom, såsom här nedan förmåles, förslag redan blifvit uppgjort.

Offentliggörandet åter af pantsättning af fastighet, deri jemväl inbegripet Hypothek, kalles Inteckning⁹⁾, och sker också, likasom Thingläsning, på det sätt att handlingen uppläses, men endast å ett Ting eller i stad en rättegångsdag, samt intages i Rättens Intecknings- (Pante-) protokoll. Härom stadgas i 9 Kap. 2 § Jordabalken: att „Pant skall intecknas, för att gälla mot dem, som sedan genom köp eller skifte vilja tillägna sig fastigheten“; hvilket alltid blifvit så förstådt, att sakrättens tillkomst beräknades från offentliggörandet.

Jemte detta offentliggörande af pantsättning tillåter jemväl 1734 års lag, 7. Kap. Rättegångsbalken, sådant det lyder enligt Kongl. Förordningen den 13. Juli 1818, att den, som har fordran hos annan, må, äfven om fordringen ej är till betalning förfallen, inteckna densamma i gäldenärens fastighet, och såmedelst vinna en panträtt, som hvarken grundar sig på aftal eller på lagens i afseende på fordringens beskaffenhet gifna föreskrift, d. v. s. som hvarken är hypotheca legalis eller hypotheca conventionalis. Till stöd för ett sådant lagstadgande läser ej kunna åberopas någon giltig rättsgrund, då blotta offentliggörandet af en fordringsrätt ej bör kunna skapa en helt annan rätt, en panträtt. Stadgandet har tilläfvit sin grund i en olycklig redaktion af några, på 1600-talet, vid införande af hypothekeinstitutionen utfärdade författningar, och detsamma är numera i teorien förkastadt.

Ett korrektiv emot de icke sällan förekommande olägenheterna af denna lag, hvilken, vid uppkommande misstro till en persons vederhäftighet, berättigar hans borgenärer att genom ansökningar om inteckning i hans fastighet i grund förstöra hans kredit, har man visserligen sökt åstadkomma genom stadgandet i Förordningen den 8. Okt. 1861, att inteckning, som inom en månad förr än konkurs börjas, sökas för en fordran, vid hvars tillkomst sådan säkerhet ej varit utfäst, skall vara utan verkan; men förhållandena äro ofta sådana, att de borgenärer, som äro mest intresserade af gäldenärens försättande i konkurs, af konsiderationer för gäldenären, eller andra anledningar, hindras från begagnande af den af lagstiftaren sålunda angifna utväg att omintetgöra panträtten.

Inteckning skall inom 10 år sedan den beviljades förnyas, vid påföljd att verkan deraf: egenskapen af sakrätt, eljest upphör. 7. Kap. 21 § Rättegångsbalken.

⁹⁾ Så länge den gamla vädsättningen ännu var i bruk, lagfors äfven pant med rättighet för egaren eller hans släktingar att inom lagståndstiden lösa fastigheten.

Grundsatsen om offentlighet såsom vilkor för sakrätt i fastighet är vidare tillämpad på lego-(arrende)-kontrakter genom Förordningen den 13. Juni 1800; på andra afhandlingar om nyttjanderätt genom Förordningen den 9. Nov. 1844; detta offentliggörande sker genom afhandlingarnes intagande i In-teckningsprotokollet; och vidare på testamenten om fastighet; Förordningen den 21. Dec. 1857. Dessa senare, om de afse eganderätt, intagas i Lagfartsprotokollet.

Publicitets- och Prioritetsprinciperna äro ytterligare utvecklade genom Förordningen den 19. Maj 1845, enligt hvilken vid kollisioner emellan, vare sig fång (egendomsöfver-låtelse), hypothek (inteckning) eller aftal om nyttjanderätt, den af dessa handlingar, som i ändamål af lagfart eller inteckning först inkommer till Rätten, tillerkännes företräde. Prioriteten räknas numera, jemlikt Förordningen den 8. Okt. 1861, från dagen, icke, såsom i Norge, från Tinget, hvadan ansökningar inkomna på samma dag anses samtidiga.

Undantag från Prioritetsprincipen, qui prior tempore potior jure, är: att, vid försäljning af fastighet, fordran för ogulden köpeskilling, som intecknas innan laga stånd åkommer, har företräde framför de inteckningar i den försälda fastigheten, som af köparens borgenärer sökas efter det försäljningen skedde. Såsom afvikelser från en fullt riktig tillämpning af Publicitets- och Prioritetsprinciperna må äfven anmärkas: dels att om lagfart samtidigt sökes å tvenne öfverlåtelse af eganderätt, den äldre har företräde; en inkonsequens i lagstiftningen som svår-ligen lärer kunna försvaras, då i detta fall lika litet som eljest blotta aftalet emellan två personer bör få inverka på tredje mans rätt¹⁰⁾; dels att om öfverlåtelse af eganderätt och inteckning af pant- eller nyttjanderätt samtidigt offentliggöras, egen-domsöfverlåtelsen har företräde framför pant, och denna fram-för nyttjanderätt. I Danska och Norska lagarne hafva i fråga om arrendekontraktens företräde framför köp alldeles motsatta åsigt gjort sig gällande.

Genom inträffad konkurs upphäfvets verkan af: a) Lagfart å gåfva af fastighet, som gäldenären gjort, och hvarigenom märkelig skada konkursboet tillskyndas, der ej tre månader för-flutit från det Lagfarten söktes, till dess konkursen börjades; samt b) af inteckning som inom en månad före konkursens bör-jan sökes för fordran, vid hvars tillkomst Hypothek i fastigheten ej blifvit aftaladt. Samma lag gäller, der vid dödsfall så be-skaffad inteckning sökes inom en månad från den för boup-teckningens afslutande bestämda tid; äfvensom, der Hypotheket vid fordringens tillkomst blifvit utfäst, men borgenären för-summat att söka inteckning i stad inom en månad, men på

¹⁰⁾ Om afseende skulle fästas på utgifningsdagen, borde man, likasom i den Danska och äldre Norska rätten, gifva den äldre afhandlingen om den publicerades inom viss tid företräde framför den yngre, äfven om denna före den äldre blifvit offentliggjord.

landet vid det Ting, som en månad efter utfästelsen först skedde, och han sedermera inom en månad före konkursens början söker inteckning. 17. Kap. 9. § H. B.n. Förordningen d. 8. Nov. 1861.

Specialitetsprincipen är uttryckligen stadgad i afseende på den fordran hvarför inteckning sökes; (Förordningen om Inteckning d. 13. Juli 1818 § 11) och kan de facto anses antagen äfven beträffande fastigheten.

Lagfart och inteckning sökas hos Domstolen (Rätten), som pröfvar såväl den handlings authenticitet, hvarpå ansöknigen grundas, som dess legalitet, samt beviljar eller afslår den sökta Lagfarten eller inteckningen; detta motsvarar den påteckning om brist (mangel) i berörda hänseende, som i Danmark och Norge göres af Rätten.

Någon viss tid för offentliggörande af, vare sig öfverlåtelse af eganderätt till, eller pant i fastighet, är icke, med afseende på reglerandet af det sakrätteliga förhållandet, i svenska lagen stadgad. Väl stadgas i Förordningen den 13. Juni 1800, att öfverlåtelse af eganderätt skall inom viss tid, — i stad 3 månader, på landet vid det Ting, som infaller näst efter 6 månader — lagfaras; men någon annan påföljd för åsidosättande af detta stadgande, som egentligen afser kontroll å utgörandet af en beskattning, är icke stadgad, än böter.

I Svensk lag saknas allt stadgande om publicerande af Utmätning af fastighet; sådan utmätning ger ej eller vid konkurs företrädesrätt. Utmätningssökanden har således ej någon annan utväg för att bereda sig sakrätt, än att söka inteckning för sin fordran i den utmäta fastigheten.

En annan väsentlig brist är saknaden af allt stadgande om förande af Register öfver Lagfarts- och Intecknings-protokollerna, motsvarande de i Danmark och Norge brukliga registren, samt Grund- och Hypotheksböckerna i Tyskland. Då, på sätt i det föregående blifvit nämndt, särskilda protokoll föras öfver Lagfarts och Inteckningsärenden, samt inteckningar hvart 10de år skulle förnyas, så behöfde Domaren för att meddela ett pantebevis (Gravationsbevis), hvilket endast innehåller uppgift om Inteckningar (Häftelser) ej om eganderätt, blott genomgå 10 års Intecknings-protokoller; och häraf låter det förklara sig att införandet af sådana register hittills kunnat utelämnas.

Sedan Representationen hos Regeringen, med framställande om behovet af, ej mindre sådana böcker, som lemnade tillgång till erforderlig upplysning om alla, fastigheter i rättsligt hänseende rörande, förhållanden, än äfven af förändrade stadganden till betryggande af egande-, pant- och nyttjande-rätt till fastighet, anhållit om utarbetande af förslag till de stadganden, som i berörda afseende kunde erfordras, så har ett af dertill utsedde kommitterade utarbetadt Förslag till Lag om inskrifning i Fastighetsbok den 10 Juli 1867 afgifvits, hvilket för närvarande beror på Kongl. Majst. pröfning.

I motiverna till denna lag anföras kommitterade, att de, vid offentlighetssystemets successiva utbildning i Sverige, tid efter annan tillkomna stadganden kräva ett ändamålsenligt ordnande deraf på det sätt, att den hufvudprincip, som redan blifvit lagd till grund för lagstiftningen angående all sakrätt i fastighet, finge en fullt följdriktig utveckling. Offentligheten, som utgjorde denna grund, borde bestå i en så beskaffad ständig tillgång till upplysningar om de fakta, hvarpå en rättighet grundas, att den motsvarade den åskådlighet i afseende på egendomsförhållande, som besittningen medförde i fråga om lösegendom.

Detta kunde endast vinnas medelst införande af allmänna böcker, genom inskrifning hvari egande-, pant- och nyttjanderätt kunde vinna giltighet mot tredje man. Såmedelst sattes allmänheten i tillfälle att förskaffa sig, såvidt möjligt vore, fullständig och säker visshet om den rätt till en fastighet, innehafvaren deraf kunde ega, om de inskränkningar i utfövan det af eganderätten han vore underkastad, och om de förbindelser i öfrigt, för hvilka fastigheten häftade.

Då införandet af alla, fastigheten rörande rättsförhållanden, borde ske i en och samma bok, funnes icke skäl att bibehålla den tudelning af rättsförfarandet i ifrågavarande hänseende, som under benämning lagfart och inteckning bibehållits från förflutna tider. Kommitterade föreslå derfore, att åt förfarandet gifva benämning af Inskrifning.

Beträffande slutligen domstolens åtgärd i de ärenden, som hafva inskrifning till föremål, och hvilken åtgärd kunde antingen inskränkas till en enkel inregistrering eller innefatta en pröfning af handlingens legalitet och utgifvarens legitimitet, hafva Kommitterade, under medgifvande att det i Danmark och Norge vidtagna, här ofvan omförmälta, förfarande vore principenligare, likväl för närvarande och med afseende derå, att allmänheten blifvit vand vid det hittitts i Sverige brukliga förfarandet, funnit betänkligt att tillstyrka förändring deri.

På grund häraf ansågo Kommitterade att, för en förändrad lagstiftning i nu ifrågavarande afseende, borde antagas följande grundsatser:

att sakrätt i fast egendom, vare sig egande-, pant- eller nyttjanderätt, bör för att gälla (kunna åberopas) emot annan än kontrahenterne sjelfva, eller dem, som lika med dessa förbundna äro, offentliggöras;

att detta offentliggörande bör ske genom inskrifning af fänget, eller titeln för den ifrågavarande rättigheten, i dertill inrättade böcker, med serskildt folium för hvarje fastighet; ur hvilka böcker en hvar kan erhålla upplysning om de egendomsförhållanden och häftelser, som vidlåda en fastighet;

att såsom följd häraf hvarje sådan rättighets giltighet emot tredje man inträder med inskrifningen i fastighetsboken, utan afseende på tiden för aftalets upprättande;

att aftalet således, till dess inskrifning skett, endast är bindande i förhållanden kontrahenterne inbördes emellan, och

om det icke kan uppfyllas, ej berättigar till annat än skadestånd;

att en sådan vunnen sakrätt, lika litet som annan sakrätt, kan underkastas preskription, och att således den nu stadgade förnyelsen af intecknad panträtt måste upphöra;

att, innan inskrifning må ega rum, den handling, på grund hvaraf inskrifningen sökes, skall, i hänseende till sin äkthet och formela giltighet samt utgifvarens befogenhet, undersökas och pröfvas; men att dervid uppkommande tvister hänvisas till särskildt utförande;

att, då inskrifning icke utgör annat, än ett offentliggörande af ett redan, antingen på grund af lag eller aftal, tillkommet rättsförhållande, i ändamål att få detsamma förbindande emot tredje man, nu gällande lags stadgande, att en fordringssegare kan vinna panträtt i fastighet, utan att dertill vara på grund af aftal eller lag berättigad, d. v. s. stadgandet om så kallade tvungna inteckningar, måste upphöra; samt

att, till förvarande af rätt på grund af anspråk, som tvistiga äro eller af embetsmyndighets åtgärd eljest kunna vara beroende, t. ex. utmätning, sådana anspråk må i fastighetsboken antecknas.

Bilag VII.

Skall sakförareverksamheten betraktas sasom ett fritt yrke, hvilket bör stå öppet för en hvar välfrejdad person, eller böra serskilda qualificationer erfordras för utöfvande af denna verksamhet?

Af L. Annerstedt.

Såsom bekant intager den Svenska lagstiftningen med afseende å förevarande fråga en annan ståndpunkt än lagstiftningen i de båda öfriga nordiska länderna, enär enligt den förra frihet att uppträda såsom sakförare eger rum för en hvar, som är i besittning af medborgerligt förtroende, under det att enligt de senare rättigheten att utöfva sakförareverksamheten är bunden vid vissa qualificationer. Då emellertid å ena sidan i Sverige, dels inom den juridiska litteraturen höjt sig röster, hvilka påyrkat ändring i det nuvarande förhållandet och sakförareverksamhetens ordnande i öfverensstämmelse med advocaturen i andra länder, dels ock inom representationen det blifvit ifrågasatt, att åtminstone förberedande åtgärder skulle vidtagas för åvägabringande af ett sakförarestånd, och å andra sidan i flere länder, der ett ordnadt advocatstånd finnes infördt, under senaste tider icke saknats yrkanden om borttagande af inskränkningarne i friheten att föra andras talan inför rätta, torde oaktadt den för det närvarande förefintliga olikheten i de serskilda nordiska ländernas lagstiftning, discussionen af ifrågasatt ämne å juristmötet icke vara utan intresse.

Anhängarne af absolut frihet med afseende å rättigheten att utöfva sakförareverksamheten hemta vid försvaret för denna åsigt sina skäl hufvudsakligen från de vanliga bevisen för näringsfrihetens företräden framför skråtvånget.

Då sakföraren lika väl som yrkesmannen genom sin verksamhet afser egen vinst, finna de i sakförareverksamheten icke något annat än ett näringsfång, och de anse, att det icke gifves några national-ekonomiska grunder för att beträffande det näringsfång, som afser att tala och svara för andra inför rätta,

afvika från näringsfrihetens allmänna grundsatsar. Lika litet, säga de, som i öfriga yrken, — af skäl som äro för väl kända för att här behöfva upprepas, — statens försök att genom fordran på vissa qualificationer hos yrkesidkarne åstadkomma några garantier för yrkenas bedrivande på det sätt, att endast dugligt arbete blifver produceradt, ledt till ett lyckligt resultat, lika litet kan genom fordran af vissa qualificationer hos saksförarne någon säkerhet vinnas för tillvaron af ett skickligt, redbart, rättänkande, och samvetsgrant saksförestånd. Den enda garanti härför måste i fråga om sistnämnda yrke, på samma sätt som vid öfriga näringsfång, sökas i den fullkomligt fria konkurrensen. Der denna förefinnes, skola, då de rättssökandes egen fördel med nödvändighet bjuder dem att vid utförandet af deras rättegångar använda det bästa biträde, som är möjligt att erhålla, de skickliga och rättrådiga saksförarne i följd af sin öfverlägsenhet uttränga de sämre, och på detta sätt skall genom friheten åstadkommas, hvad man genom konstlade inskränkningar aldrig lyckas vinna. Och om således från nationalekonomisk synpunkt en inskränkning i saksförareverksamhetens absoluta frihet icke är af något berättigad, anse de, att icke från juridisk synpunkt denna frihet skulle kunna angripas. Ty då saksföraren har sitt uppdrag af den enskilda parten, och det åtminstone inom civilprocessen, hvilken i afseende å ordnandet af saksförareverksamheten vore af afgörande betydelse, uteslutande är fråga om rättigheter af den beskafnenhet att parterne kunna deröfver fritt förfoga, borde det stå parterne öppet att med det biträde, som de funno för godt, söka göra dessa rättigheter gällande, och följaktligen funnes det icke något skäl att inskränka parternes fria val af fullmäktige till ett visst antal personer, bland hvilka måhända icke någon funnes, til hvilken de hyste förtroende. Huru valet komme att utfalla, vore parternes ensak och samhället hade lika litet att söka förekomma, att parterne genom anlåtande af mindre dugliga personer — såsom saksförare förlorade sina rättegångar, som att söka förhindra, att parter på annat sätt genom egen försummelse åbragtes skada.

Om till dessa skäl lägges den farhåga, som understundom jemväl af anhängarne till fullkomligt fri advocatur blifvit uttalad, nemligen att, då genom fordran af vissa qualificationer hos saksförarne måste uppkomma en särskild saksförareklass, för hvilken saksförareverksamheten blifver en uteslutande sysselsättning, deraf skulle föranledas, ej mindre ökade rättegångar än äfven rättegångarnes utförande af de mindre utmärkta saksförarne på ett sätt, som vore beräknadt att äfven på rättrådighetens bekostnad försäkra sig om framgång åt den af dem förda talan, — hvilka båda olägenheter förmenas mindre böra ifrågakomma, der en serskild saksförareklass icke förefinnes, — torde hvad sålunda i största korthet blifvit angifvet utgöra de hufvudsakliga skälen, hvarpå man grundat yrkandet om fullkomlig frihet med afseende å saksförareverksamhetens utöfning.

Enär giltigheten af hvad sålunda anföres tydligen är be-

roende derpå, att det antagande från hvilket man utgått eller den fullständiga likheten emellan sakförareverksamheten och de vanliga yrkena, är med verkliga förhållandet öfverensstämmande, torde vid granskningen af den åsigt, för hvilken i det föregående redogjorts, först och främst böra undersökas, huruvida sakförareverksamheten kan från samhällets synpunkt betraktas såsom ett blott näringsfång eller huruvida icke från ifrågavarande synpunkt denna verksamhet äfven har en annan och högre betydelse än den att utgöra ett förväfsmedel för någon del af samhällsmedlemmarne.

Utan svårighet låter sig uppvisa, att från samhällets synpunkt sakförareverksamheten i främsta rummet måste betraktas såsom en factor i rättskipningen. Den strid, som inom processrätten länge förts emellan anhängarne af inquisitionsförfarandet och dem som hylla förhandlingsprincipen, torde nemligen få anses numera afgjord till de sistnämndes fördel. I våra dagar torde knappast af någon processualist det förfarande, enligt hvilket domaren är hänvisad att sjelf anskaffa det factiska material, som skall ligga till grund för afgörandet, anses motsvara de fordringar, som böra uppställas på en god process, utan såsom en obestridd grundprincip inom processen antages, att förfarandet inför rätta bör vara på det sätt ordnad, att parterne eller vid deras frånvaro eller oförmåga parternes ombud för domaren framlägger en klar och, så vidt möjligt är, i juridiskt hänseende fullständig framställning af de i saken förekommande factiska omständigheter och den rättsliga synpunkt, från hvilken dessa omständigheter enligt parternes åsigt böra betraktas. Och vid sådant förhållande torde det icke kunna bestridas, att, för så vidt förhandlingsprincipen inom ett samhälles processlagstiftning i någon mån gjort sig gällande, förandet af andras talan för rätta, eller sakförarekallet, för samhället har ofvan angifna betydelse af en icke oväsentlig del af den organisation, som för rättskipningens handhavande förefinnes.

Den omständighet att sakföraren af sin verksamhet skördar vinst eller att den ersättning, han uppbar, icke utgår af staten, utan erlägges af de enskilde, som anlita hans biträde, kan icke utesluta sakförareverksamhetens betraktande från sistangifna synpunkt, då ju äfven domaren åtnjuter aflöning, och denna aflöning kan till större eller mindre del af enskilda omedelbart till honom erläggas, utan att den sistnämnde därför blir såsom en blott näringsidkare betraktad eller man någonsin ifrågasatt att med afseende å ordnandet af domarens verksamhet tillämpa näringsfrihetens grundsats.

Måste sålunda sakförareverksamheten från det allmännas sida betraktas såsom en del af rättskipningen, kunna de bevis, som anföras för fördelarne af oinskränkt näringsfrihet inom de privata yrkena, icke anses afgörande för frågan, huruvida fullständig frihet att utöfva sakförareverksamheten bör ega rum. Tydligt är att svaret på denna fråga måste sökas i beskaffenheten af de fordringar, som förverkligandet af en god

rättskipning ställer på sakförareverksamheten. Äro dessa fordringar sådana, att de icke kunna antagas blifva i allmänhet uppfyllda med mindre serskilda egenskaper hos sakförarne förefinnas, är det obestriddigen samhällets rätt och pligt att för rättigheten att utöfva denna verksamhet föreskrifva de qualificationer hos sakförarne, som kunna anses innebära nödiga garantier för tillvaron af de erforderliga egenskaperna.

Häremot torde icke kunna invändas, att samhället genom sådana stadganden gör en obefogad inskränkning i de enskildes fria dispositionsrätt öfver deras privaträttigheter. Ty de bestämmelser, som i förevarande hänseende kunna finnas af nöden för rättskipningens betryggande, äro af helt och hållet samma beskaffenhet, som öfriga processuella föreskrifter, hvilkas iakttagande kräves af den enskilde, derest denne vill begagna samhällets medverkan för att göra sina privaträttigheter gällande. Och då man aldrig sökt åberopa en dylik inskränkning såsom bevis derför att i civilprocessen serskilda föreskrifter angående förfarandet i öfrigt inför rätta skulle vara skadliga eller obefögiga, torde det anförda skälet icke kunna åberopas såsom bevisande obefögheten af bestämmelser i afseende å sakförareverksamhetens ordnande.

Att de fordringar, som vid förhandlingsprincipens antagande inom processen, ställas på sakförarens verksamhet verkligen äro sådana, att de icke kunna antagas blifva i allmänhet uppfyllda, med mindre sakföraren är i besittning af en sådan theoretisk och praktisk fackbildning, som endast genom särskild förberedelse för detta kall blifver förvärfvad, ådagaläggas tydligen redan af den flygtigaste blick på beskaffenheten af nutidens rättstvister. Bortse vi nämligen från de enklaste och obetydligaste rättstvisterna, — för hvilka äfven från andra synpunkter ett förfarande i viss mån olika med förfarandet vid de mera omfattande rättstvisterna inom de flesta af nutidens samhällen visat sig vara af nöden, — torde icke kunna bestridas, att vid närvarande kulturutveckling inom samhället rättsförhållandena och lagstiftningen blifvit af den beskaffenhet, att vid en rättstvist af någon omfattning sakförarens uppgift, att fullständigt framställa sakförhållandet sådant detta, efter frånskiljande af alla på saken icke inverkan de biomständigheter, från juridisk synpunkt visar sig, för en tilfredsställande lösning kräver tillvaron af rättskunskap samt juridisk erfarenhet och kombinationsförmåga, hvilka egenskaper icke kunna förutsättas befintliga hos hvarje medlem af samhället. Och måste man antaga, att processens utveckling öfver allt leder till muntlighetens genomförande vid förfarandet — skälen till detta antagande är här icke stället att utveckla — blifver nödvändigheten af theoretisk och praktisk rättskunskap hos sakförarne så mycket påtagligare. Ty att det utan rättskunnige sakförare är omöjligt att tänka sig ett väl ordnad, snabbt och till målet förande, eller korteligen ett med fordringarne på en god rättskipning i någon mån öfverensstämmande muntligt förfarande, bygd på förhand-

lingsprincipens grundval, ligger i öppen dag och har jemväl nästan utan undantag blifvit erkändt vid de förhandlingar angående de å muntligt förfarande grundade processlagar och förslag dertill, som under senaste tider i skiljda länder förekommit.

Genom hvad sålunda blifvit anfördt torde nödvändigheten för samhället att genom lagstiftningen föreskrifva vissa pvalificationer hos dem, som vilja utöfva sakförareverksamheten, anses tillräckligen bevisad. Vål har man deremot understundom anfördt, att då genom bestämmandet af vissa qvalificationer någon fullkomlig visshet icke vinnes för tillvaron af de egenskaper hos sakförarne, som man hos dem fordrar, uppställandet af några qvalificationer skulle vara utan ändamål. Men denna invändning torde icke förtjena någof afseende. Vid uppställandet af garantier för en god rättskipning på samma sätt som för andra samhällsändamål, kan man icke af dessa garantier fordra annat, än att de skola gifva relativ visshet att nppnå det mål till hvilket man sträfvar. Och en sådan visshet gifves af de hos sakförarne fordrade qvalificationerna redan derigenom, att genom dem från denna verksamhet utestängas alla de personer, som, enligt hvad erfarenheten gifver vid handen, efter misslyckandet å den lefnadsbana de förut beträddt, vilja utan nödiga förberedelser kasta sig in på sakförareverksamheten.

Hvilka de qvalificationer äro, som sålunda böra för sakförareverksamhetens utöfvande föreskrifvas, följer otvunget af den grund, som ofvan angifvits för inskränkning af den obegränsade friheten med afseende å denna verksamhet. Utan svårighet inses, att dessa qvalificationer icke kunna vara några andra än dem samhället kräfver af domarekallets utöfvare. Ty då, såsom vi sett, under nu gällande principer för processen, sakförarens versamhet är af lika genomgripande betydelse för förverkligandet af det mål, som med rättskipningen afses, som den verksamhet, hvilken af domaren utöfvas, saknas uppenbarligen hvarje skäl, att icke af sakförarne kräfva ej mindre de bevis på theoretisk och praktisk rättsbildning som fordras af dem, som vilja egna sig åt domareembetets utöfning, än ock garantier för det samvetsgranna uppfyllandet af sakförarekallet analoga med dem, som med afseende å domarembetet uppställas.

Såsom vi redan antydt har vid föregående undersökning icke afsetts de rättstvister af obetydlig omfattning, för hvilka ett serskildt enklare förfarande allmänt befunnits af nöden. Det är ock lätt att finna, att de skäl, som för nödvändigheten af en sakförareklass med serskilda qvalificationer blifvit åberopade, icke kunna tillämpas å denna klass af rättstvister. I följd af deras enkla beskaffenhet lemna de uppenbarligen, åtminstone i vanliga fall, icke något tillfälle för sakföraren att använda de egenskaper, hvilka, på sätt ofvan visats, böra hos honom förefinnas. Den i dylika mål förekommande factiska utredningen, för hvilken i allmänhet icke något annat erfordras än

anförandet af ett enda enkelt factum samt motpartens bejakande eller förnekande deraf, kan nämligen antagas såsom möjlig att åstadkomma för en hvar, utan att derföre några särskilda egenskaper behöfva förutsättas; och vid sådant förhållande saknas allt giltigt skäl att med afseende å ifrågavarande klass af rättstvister stadga serskilda qualificationer för rättigheten att utöfva sakförareverksamheten. Blifver sålunda utförandet af de ringaste rättstvisterna lemnadt öppet för en hvar, torde farhågan att det sakförarestånd, som genom fordran på vissa qualificationer hos sakförareverksamhetens utförare måste uppkomma, skulle bidraga till ett skadligt förökande af rättegångarna och dessas utförande på ett mindre rättrådigt sätt, vara ogrundad. Ty skulle sakförareståndets tillvaro medföra en dylik verkan, måste denna egentligen framträda i afseende å de smärre rättstvisterna; då ju det är dessa, som lättast kunna genom inflytande af sakförareståndet i väsentlig grad förökas, samt erfarenheten obestriddligen ådagalagt, att det är företrädesvis i de obetydliga målen, hvilka i följd af sin enkelhet icke erbjuda sakföraren något material till att med någon som helst utsigt om framgång föra talan i saken, som frestelse för honom uppkommer att vid utförandet taga sin tillflykt till mindre rättrådiga medel. Och visar sig advocatståndet oförmöget att med de medel, som måste stå detta till buds, undertrycka en dylik riktning bland några af dess medlemmar, kan, vid det förhållande att utförandet af de smärre rättstvisterna står öppet för en hvar, utan all svårighet, genom bestämmelser angående den ersättning, som för biträde i sådana rättstvister kan betingas o. s. v., tillräckliga garantier vinnas, att sakförareståndets medlemmar icke skola söka rikta sin verksamhet på att draga till sig utförandet af de smärre rättstvisterna.

Sammanfatta vi resultaten af föregående undersökning torde desamma sålunda kunna angifvas:

Sakförareverksamheten bör i allmänhet utöfvas endast af personer med de qualificationer, som erfordras för tillträde till domareverksamheten. Undantag derifrån bör endast göras vid sådana ringa rättstvister, med afseende å hvilka ett enklare förfarande i allmänhet lämpligen kan inrättas.

Slutligen torde, om ock i största korthet, en redogörelse för de hufvudsakligaste bestämmelserna angående ifrågavarande ämne i de tre nordiska ländernas lagstiftning här böra lemnas.

Hvad *Danmark* angår, är den, som icke kan eller vill sjelf utföra sin talan, förpligtad att begagna en anställd sakförare, dock med undantag att det alltid är tillåtet att utföra sin rättstvist genom sin „Væрге, Frænde eller Tjener.“ Tillträdet till

sakförareverksamheten är numera regleradt genom lagen af den 26 Maj 1868, hvilken författning i afseende härå innehåller hufvudsakligen följande bestämmelser: Sakförarne delas i trenne klasser, "Höiesteretssagförere, Overretssagförere och Underrettsagförere", med sålunda bestämd competens, att en Underrettsagförer är berättigad att uppträda vid alla underdomstolar utom Köpenhamn, en Overrettsagförer eger rätt att uppträda vid öfverrätterna, Köpenhamns Kriminal och Politiret, Sjö- och Handelsrätten och vid alla underdomstolar, samt en Höiesteretssagförer kan föra talan vid alla landets domstolar. Sakförarne tillsätts af Justitieministeriet, och en hvar, som åstundar det, blifver tillsatt, när han innehafver dels de qualificationer, som erfordras för hvarje anställning såsom sakförare, nemligen dansk medborgarrätt, uppnådd ålder af 25 år, samt rättskaffens vandel enligt trovärdiga intyg, dels ock de serskilda qualificationer som för hvar och en af nyssnämnda tre klasser stadgas. För at kunna till Underrettsagförer tillsättas erfordras juridisk examen och tre års praktisk verksamhet såsom biträde "(fuldmægtig)" antingen hos en sakförare eller domare. Qualificationerna för Overrettsagföreren utgöras af fullständig juridisk examen med minst betyget haud illaudabilis i profven samt tre års praktisk verksamhet antingen såsom sakförare vid underrätt eller såsom biträde hos en sakförare vid 2:dra eller 3:dje instansen. Qualificationerna för att ernå anställning såsom Höiesteretssagförer äro fullständig juridisk examen med betyget laudabilis, tre års praktisk verksamhet såsom Overrettsagförer samt godkändt utförande af fyra saker vid Höiesteret; treårig verksamhet såsom domare eller lärare vid universitetet i jurisprudence kan träda i stället för den praktiska verksamheten hos Overrettsagföreren och kunna domare og nämnde lärare jemväl, när de i öfrigt uppfylla vilkoren, utnännas till Overrets- eller Underrettsagförer, utan att de, på sätt eljest erfordras, behöfva hafva tjenstgjort såsom biträden. Hvarje sakförare kan till sitt biträde erhålla en fullmäktig, för hvilken såsom qualification erfordras aflagd juridisk examen, och hvilken är berättigad att i sakförarens ställe uppträda vid de domstolar vid hvilka hans principal är befogad att föra talan, derifrån dock undantages Höiesteret.

På samma sätt som i Danmark är äfven i *Norge* den som ej sjelf förer sin sak nästan uteslutande bunden att använda en auctoriserad sakförare med hufvudsakligen samma undantag som enligt den danska lagstiftningen eller att man kan utföra sin rättstvist genom sin "Væрге, Frænde eller Tjener." Äfven i *Norge* förefinnas tre särskilda klasser af sakförare: Höiesteretsadvocater, Over- och Underrettsagförere, och på samma sätt som i Danmark auctoriseras af vederbörande Regeringsdepartement en hvar till sakförare, som önskar det och är i besittning af de qualificationer, som för de serskilda klasserna blifvit stadgade. Genom lagen den 12 Augusti 1848 fordras det, jemte myndig ålder och en rättskaffens vandel, för att erhålla auctorisation: såsom Underrettsagförer, att hafva aflagt juridisk em-

betsexamen, samt såsom Overretssagfører antingen att hafva af-
lagd nämnda examen med betyget laudabilis eller att hafva va-
rit underrättssakförare uti ett år. För att erhålla auctorisation
såsom Høiesteretsadvocat erfordras, enligt lagen den 28 Sep-
tember 1857, aflagd embetsexamen med betyget laudabilis, tre
års verksamhet såsom domare, sakförare, universitetslärare, se-
kreterare i Høiesteret, auditör eller auctoriserad fullmäktig hos
domare eller advocat samt aflagdt prof genom att inför Høie-
steret utföra fyra saker.

Hvad slutligen beträffar lagstiftningen i *Sverige*, med afse-
ende å ifrågavarande ämne, innehåller 15 kap. 2 § Rättegångs-
balken: "De som för andra må tala och svara skola vara obe-
ryktade, ärlige, redlige och förståndige män. Ej bör någon all-
männeligen dertill brukas, som af Rätten, der saken drifves, ej
godkänd är, och lof dertill fått. Vill parten bruka till fullmäktig
sin skyldeman eller den i hans tjenst är eller han eljest hafver
förtroende till; stånde det honom fritt." — — och detta lag-
stadgande blifver allmänneligen så tillämpadt, att icke någon
man, som är i besittning af medborgerligt förtroende anses obe-
hörig att såsom sakförare uppträda icke blott vid underdomstol
utan jemväl i Hof-Rätt och hos Konungen, med mindre han förut
blifvit dömd förlustig rättigheten att föra andras talan inför
rätta, hvadan alltså den fullständigaste frihet med afseende å
sakförareverksamhetens utöfvande i Sverige förefinnes.

Bilag VIII.

Om Formuesforholdet mellem Ægtefæller.

Af T. H. Aschehoug.

Den norske, den danske og den svenske Lovgivning om Formuesforholdet mellem Ægtefæller maa i Principet siges at falde sammen, idet Formuesfællesskabet i ethvert af de tre Lande er Regel.

I Sverige gjælder dette dog kun med en meget betydelig Undtagelse, idet man i dette Rige har beholdt det Særeie i arvet eller i Ægteskabet indbragt Jordegods, som Danmark og Norge før have havt. Ogsaa i andre Punkter er der ikke uvæsentlige Forskjelligheder mellem Sveriges og de to øvrige Rigers Retsregler om Forholdet. For at lette en Discussion mellem skandinaviske Jurister om denne Gjenstand ansees det hensigtsmæssigt at give et kort Omrids af den derom i Sverige paa den ene Side, i Danmark og Norge paa den anden Side gjældende Ret. For de to sidstnævnte Landes Vedkommende kan denne fremdeles betragtes som fælles. De Eiendommeligheder, den nye Retsdannelse siden 1814 har fremkaldt, ere af forholdsviis liden Betydning.

I.

Svensk Ret.

Gift Kvinde er efter svensk Ret altid umyndig. Manden er hendes Maalsmand eller Formyndet og optræder i al Rettergang paa hendes Vegne, Giftermaalsbalkens Kap. 9 § 1.

Er ingen Ægtepagt oprettet, bestaaer der mellem Ægtefællerne et Formuesfællesskab, som omfatter alt deres Gods med Undtagelse af Jord paa Landet, som nogen af Ægtefællerne ved Ægteskabets Indgaaelse eiede, eller som nogen af dem senere arver, G. B. 10—2. Saadan Jord kaldes i G. B. 11—7 Ægtefællens Odelsjord. Løsøre, Fordringer og endog fast Eiendom i Stad, samt hvad Ægtefællernes Særeieendom under Ægteskabet kaster af sig, bliver Gjenstand for Formuesfællesskab. Enhver af Ægtefællerne siges deri at have Giftorätt. Efter den ældre Lovgivning ejede Manden af Løsøre, som tilhørte

det fælles Bo, hvis han var Adelsmand eller Bonde, to Trediedele, Hustruen en Trediedel, hvis Manden var Præst eller Borger, eiede enhver af Ægtefællerne en Halvdeel af Løssret. Af den Fællesformuen tilhørende faste Eiendom paa Landet eiede Manden to Trediedele, undtagen naar han var Præst, da han kun eiede Halvdelen. Af fast Eiendom i Stad eiede Mand og Hustru altid Halvdelen hver. Nu eier efter Fr. 19. Mai 1845 i alle senere indgaaede Ægteskaber enhver af Ægtefællerne Halvdelen af hele det fælles Bo medmindre anderles ved Ægtepagt bestemt.

Til Arvejord henregnes kun Jord, som er arvet efter Forældre, Børn, Søsken eller andre Frænder, Jorda Balken 2—1, altsaa ikke Jord, som man har faaet ved Testament efter Ubslægtede. End ikke Jord, man har faaet ved Testament efter en Slægtning, ansees nok som Arvejord, medmindre den ogsaa var Arvejord i Slægtningens Haand. Til Arvejord henregnes derimod den Jord, som man har indløst i Kraft af den nu op hævede Børdsret (Odelsret). Har en børdsberettiget Ægtefælle ikke indløst, men kun kjøbt Jorden, regnes den ikke som Arvejord, medmindre den ved Kjøbet alene er tilskjødet den Børdsberettigede. Men er Løsnings- eller Kjøbesummen tagen af det fælles Bo, har den anden Ægtefælle Gifteret i denne Sum. Paa samme Maade betragtes de Andele i en Eiendom, som den ene Ægtefælle under Ægteskabet har erholdt derved, at han paa Arveskifte har udløst sine Medarvinger. Har en gift Søn kjøbt Jord af sin Fader, kommer det an paa, hvorvidt den var Faderens Arvejord eller kun hans Kjøbejord. I sidste Tilfælde bliver den ogsaa Sønnens Kjøbejord og gaaer ind i hans og Hustrus fælles Bo, selv om han ved Faderens Død bliver hans Enearving, Fr. 4. Febr. 1801. Er derimod den af Sønnen kjøbt Jord Faderens Arvejord eller børdkjøbte Jord, ansees den som børdkjøbt ogsaa i Sønnens Haand, og det kommer da, som ovenfor bemærket, an paa, hvorledes Skjødet lyder.

Landeiendom, kjøbt paa Auction før Ægteskabets Indgaaelse, forbliver udenfor Fællesskabet, selv om Skjødet først udfærdiges senere og lyder paa Kjøberens og Hustrus; Naumanns Tidsskrift VI. 534.

Sælges Arvejord, og anden Jord paa Landet kjøbes i Stedet, bliver denne ogsaa udenfor Fællesskabet.

Udenfor Formuesfællesskabet bliver hvad Nogen skjænker den ene Ægtefælle paa den Betingelse, at det skal være hans eller hendes særskilte Eiendom.

Formuesforholdet mellem Ægtefæller kan ogsaa ved Overenskomst mellem Ægtefællerne ordnes paa anden Maade end i Loven bestemt. Men saadan Ægtepagt (Förord) maa efter G. B. Kap. 8 være oprettet før Vielsen, skriftligen og undertegnet af Ægtefællerne, eller den, som paa deres Vegne afslutter den, og forsynet med tvende Vitterlighedsvidner. Ægtepagten maa dernæst inden næste Thing indsendes til vedkommende Underret. Enhver saadan har en særskilt Protokol for Ægtepagter,

i hvilken de ordlydende indføres, og af hvilken Enhver paa Begjæring skal kunne erholde Udskrift. Hvorvidt en saadan Ægtepagt efter Ægteskabets Indgaaelse kan forandres, er ikke omtalt i Lovgivningen. Almindeligst antages, at det ikke kan skee.

Ved Ægtepagten kan Formuesforholdet mellem Ægtefællerne bestemmes paa hvilket som helst Maade, de finde for godt, med den ene Indskrænkning, at de derved ikke kunne vedtage Noget, der strider mod andres Rettigheder. Den ene Ægtefælle kan altsaa ikke til Skade for sine daværende Creditorer overdrage den anden Ægtefælle sit Gods. Men forsaavidt dette iagttages, kan den ene Ægtefælle indrømmes saa stor Andeel i Fællesformuen som det skal være. Det kan bestemmes, at enhver af Ægtefællerne skal beholde sin Formue som Særeie eller omvendt, at al Formue, endog Arvejorden, skal indgaa i det fælles Bo.

Det er imidlertid kun om „Gifto retten“, det vil sige om Formuesforholdet, der ved Ægtepagten kan træffes Aftale. Det er altsaa ikke tilladt ved Ægtepagten at berøve Manden hans „Målsmannsskap“ for Konen eller engang at indskrænke dette. Selv om Ægtepagten bestemmer, at der intet Formuesfællesskab skal være mellem Ægtefællerne, bliver Konen umyndig, Manden hendes Værge og ucontrolleret Bestyrer af hendes Formue.

Derimod er der intet til Hinder for, at Trediemand skjænker Hustruen Gods, som ikke alene bliver hendes Særeie, men ogsaa sættes under Bestyrelse af nogen anden end Manden og derved undrages hans Bestyrelse.

Hvor Konens Særformue ikke er stillet under saadant Vilkaar, disponerer altsaa Manden ikke blot over Fællesformuen, men som Bestyrer af Konens Særformue ogsaa over det hende særskilt tilhørende Løsøre, hendes Fordringer derunder ibereg-nede. Men han staaer naturligviis til Ansvar for sin Bestyrelse af Særformuen, og hvis han forvender Løsøret eller Pengene, eller uden hendes Samtykke pantsætter Løsøret, saa pligter han at erstatte Værdien, og for denne Fordring paa Manden concurrerer Konen i Mandens Bo med hans Creditorer, dog uden Fortrinsret, Fr. om Boskildnad 18. Sept. 1862 § 8.

Derimod maa Manden ikke uden for Nødstilfælde (Analogien af G. B. 11—6) mageskifte, pantsætte eller sælge den Jord, som er Hustruens Særeie, medmindre hun dertil har givet skriftligt og vidnesfast Samtykke, 11—1.

Hustruen kan som umyndig ikke forpligte sig ved Contrakt uden Mandens Samtykke. Hun kan ikke sælge noget paa egen Haand, medmindre Manden er vanvittig, rømt eller forøvrigt fraværende. I saa Fald kan hun sælge til Nødtørft, endog Mandens faste Eiendom, men da kun med næste Frændes Raad, G. B. 11—6. Andre Salg af Hustruen kunne rokkes af Manden. Dette synes at maatte forstaaes saaledes, at Manden kan søge den solgte Gjenstand tilbage, uden at betale Kjøbesummen. Thi G. B. 11—6 henviser til Handelsbalken 1—8, der sætter

Salg af Hustru ved Siden af Salg af Børn eller Tjenestefolk. Og nogen Erstatning kan den bedragne Kjøber ikke kræve af Hustruen, ligesaa lidt som han vilde kunne gjøre det, hvis han havde kjøbt af anden umyndig Person og maattet tilbagelevere Tingene. Dersom det er Jordeiendom, der er solgt, maa Tilbagesøgningen skee inden Aar og Dag, efterat Manden er bleven vidende om Balget, Fr. 14. Mai 1805.

Har Hustruen solgt Mandens Odelsjord til sin særskilte Nytte, skal hun vederlægge ham med ligesaameget af sin egen Odelsjord, eller dersom hun ikke kan det af Løsøre. Er Kjøbesummen benyttet til begges Fordeel, saa kan Manden blot kræve halv Betaling, G. B. 11—7. Bestemmelsen kommer naturligvis ei til Anvendelse, hvis Manden har tilbagesøgt Jorden. For Erstatningskravet kan Manden ikke concurrere med Konens Creditorer, Fr. om Boskilnad 18. Sept. 1828 § 7.

Sælger Manden Hustruens Odelsjord uden hendes Samtykke, saa komme noget lignende Regler til Anvendelse, dog saaledes, at hun først maa søge Erstatning hos Manden og efter de udtrykkelige Ord i G. B. 11—8 kun kan søge Jorden tilbage fra Kjøberens, hvis Manden ei formaaer at yde den hende tilkommende Erstatning. Den Kjøber, som maa tilbagelevere Jorden, skal da „skyldes sig selv“ og faaer altsaa ingen Erstatning. Nogen Undtagelse herfra er ikke gjort for det Tilfælde, at den Kjøbesum, han har betalt Manden, er brugt til begge Ægtefællers, følgelig ogsaa til Konens Nytte, og hendes Krav mod Manden alene har kunnet gaa ud paa halv Erstatning. Heller ikke er det sagt, hvorledes det skal forholdes, naar Hustruen faaer en Deel, men ikke al den Erstatning af Manden, hun skulde have.

Konens Krav paa Erstatning for den hende frasolgte Odelsjord saavel som hendes Tilbagesøgningsret synes dog lettelig at kunne gaa tabt. Thi ogsaa hun er ved Fr. 18. Sept. 1862 § 7 afskaaret fra Adgang til at concurrere med Mandens Creditorer, og til at gjøre Tilbagesøgningsretten gjældende har hun ikke længere Frist end Aar og Dag, „siden hun det fik vide,“ hvilket Udtryk i den Forbindelse, hvori det forekommer (G. B. 11—8) synes at referere sig ikke til det Tidspunkt, da det viste sig, at hun ei kunde faa Erstatning hos Manden, men til det Tidspunkt, da hun blev vidende om det ulovlige Salg. Det bliver altsaa et Spørgsmaal, om Hustruen kan søge Godset tilbage, naar det er givet, at Manden ei har tilstrækkelig Særeieendom til at yde Hustruen Vederlaget, eller om Kjøberens kan afvise hende, saafremt at der er saa stort Føylesbo, at Hustruens Erstatningskrav kan dækkes deraf. Ogsaa Hustruens Arvinger have saadant Krav mod Manden, hvis han har solgt Hustruens Odelsjord uden hendes Minde. Efter Ordene i G. B. 11—8 skulde de, hvis Manden ei formaaer at udrede Erstatningen, have ubetinget Ret til at tilbagesøge den solgte Jord inden Aar og Dag efter Hustruens Død, selv om Hustruens egen Klage var præscriberet.

Disse Sætninger ere imidlertid langt fra sikre. Om Forstaaelsen af de særdeles utydelige Bestemmelser i G. B. 11—8 hersker der mellem de svenske Jurister mange Tvivl, som endnu ikke ere løste. Grunden hertil er, at disse Bestemmelser ere lidet praktiske. Ligesom Konen vanskelig kan sælge Mandens Gods uden hans Minde, saaledes træffer det ikke let, at Manden kan komme til at sælge Konens Jord uden hendes Samtykke. Thi for at Salg skal finde Sted, maa Jorden først opbydes paa Thinge, Jordabalken 4—1, og forinden Eiendommen „lagfaras“ eller tilskjødes ham, maa Kjøberens da for Dommeren godtgjøre Sælgerens Adkomst. Skeer ikke dette, maa Dommeren ikke tilstede Lagfart, og Salget bliver altsaa ikke fuldbyrdet, Fr. 19. Mai 1845 § 5.

Større praktisk Betydning har det Spørgsmaal, hvilken Indflydelse det faaer, at Manden sælger sin Odelsjord eller med Hustruens' Samtykke hendes Odelsjord, uden at købe anden Jord i Stedet, altsaa hvor Salget i Forhold til Kjøberens bliver urokkeligt. Her gjælder det da, hvad enten Eiendommen er ved Ægteskabet indbragt Jord eller Arvejord, at Kjøbesummen gaaer ind i det fælles Bo, men at den af Ægtefællerne, som eiede Jorden ved Boets Deling, kan fordrø Erstatning, forsaavidt Kjøbesummen ikke i det Hele eller for en Deel er anvendt til hans eller hendes Nytte, G. B. 11—7.

Ægtefællernes Forpligtelser kunne være særskilte for den ene af dem eller fælles.

Som særskilte betragtes i Almindelighed alle Forpligtelser, der ere ældre end Ægteskabet, G. B. 11—2, medmindre de ere stiftede for at sætte Bo, 11—3. Ved Ægteskabet overtages altsaa ikke efter svensk som efter norsk Ret personlig Forpligtelse for Hustruens ældre Gjæld. Som fælles ansees i Almindelighed alle de Forpligtelser, der ere stiftede efter Ægteskabets Indgaaelse, G. B. 11—3. Denne Regel lider dog den store Undtagelse, at Gjæld, der paadrages ved den ene Ægtefælles Forseelse, bliver hans eller hendes særskilte Forpligtelse, naar den anden Ægtefælle ingen Nytte har havt deraf, G. B. 11—4.

For den fælles Gjæld kan Creditor naturligvis holde sig til Fællesformuen, saalangt den strækker. Han kan desuden angribe ikke blot Mandens, men hvad der er det mærkelige, ogsaa Konens Særeieendom. G. B. 11—3 foreskriver nemlig, at hvis Fallitboet ikke strækker til at dække den fælles Gjæld, da fyldes det, som brister, af begge særskilte Arvejord og odelsfaste Gods efter deres Andeel i Fællesformuen og Gjælden. Hver maa altsaa nu efter Fr. 19. Mai 1845 tilskyde Halvdelen. Har Hustruen ei tilstrækkelig Særeieendom til at betale sin Andeel, svarer Manden for det manglende. Er det derimod Manden, som ikke har Særformue nok til at betale sin Halvpart, saa er dog Hustruen fri for at betale mere end en Halvdeel, medmindre hun selv har stiftet Gjælden i og for Handel eller anden Næring, som hun har drevet med Mandens Samtykke, Fr. om Boskildnad

18. Sept. 1862 § 12, eller hvis hun og Manden har forskrevet sig til at betale den een for begge og begge for een, eller hun har indgaaet Borgen derfor.

For særskilt Gjæld, som reiser sig af den ene Ægtefælles skadegjørende Handlinger, begangne under Ægteskabet, kan Creditor kun søge Fyldestgjørelse i den Skyldiges faste Gods og Halvdeel i det fælles Bo, G. B. 11—4.

For særskilt Gjæld, som er ældre end Ægteskabet, maa Creditor søge Fyldestgjørelse:

først i den personlig forpligtede Ægtefælles Særeie,

dernæst i hvad han eller hun eiede før Ægteskabet og havde indført i det fælles Bo. Denne Bestemmelse kommer i ligefrem Strid med det Princip, at Fællesboet danner et virkeligt Sameie, hvis Bestanddele behandles efter samme Regler, og den siges i Lag - Comiteens Betænkning af 1826 (Motiverne Side 27—29) blot at kunne anvendes i meget sjældne Tilfælde, da det ikke er Praxis ved Ægteskabets Indgaaelse at optage nogen Fortegnelse over, hvad enhver indfører.

Derpaa i den personlig Forpligtedes Gifto rätt eller Andeel i det fælles Bo. Denne Indskrænkning i Særcreditors Ret, at han ikke kan holde sig til hele Fællesboet, gjælder ikke blot, hvis det er Hustruen, men ogsaa hvis det er Manden, hvem den særskilte Forpligtelse paahviler. Men den er uvirksom, saafremt den uforpligtede Ægtefælle forholder sig passiv. Særcreditor kan i saa Fald tage Udlæg ikke blot i hele det fælles Bo, men ogsaa i Særeindom, tilhørende den uforpligtede Ægtefælle. For at redde sin Særeindom eller sin Andeel i det fælles Bo maa denne søge Boskildnad. Dette flyder af Fr. om Boskildnad af 18. Sept. 1862 § 1, som siger: Har den ene Mage Gjæld, for hvilken den andens Gifto rätt eller Særeie ikke svarer, og denne Gjæld kan ej betales, uden at Gifto rätten eller Særeiet angribes, saa kan den Ægtefælle, som vil udskifte Gifto rätten eller Særeiet, søge Boskildnad. Er Boskildnad ei søgt, maa Executionen afholdes, og vil den ene Ægtefælle undtage sit særskilte Gods, som ei bør svare for Gjælden, saa maa han eller hun bevise, at det i Kraft af Ægtepagt, Gave eller Testament er at anse som særskilt Eiendom. Godset forbliver i saa Fald i Beslag, og maa da den Mage, som vil værgе Godset, stævne Creditor inden tre Maaneder eller have tabt sin Ret, medmindre Boskildnad inden den Tid er søgt. Se nysnævnte Forordn. § 16. Bestemmelsen omfatter efter sine Ord ikke det Tilfælde, at det Gods, som skal værges, er den uforpligtede Ægtefælles arvede eller før Ægteskabet erhvervede Odselsjord.

Er den ene Ægtefælles Andel i Boet overgivet til Concurs, og den anden vil søge Boskildnad, maa det ske inden den Frist, der er indrømmet Creditorerne til at melde sig. Sker det ikke, har vedkommende Ægtefælle ingen Ret ligeoverfor Creditorerne til at tilegne sig Eiendom, Forordningen § 5.

I det overfor omhandlede Tilfælde kan saavel Mand som

Hustru erholde Boskilnad. Men desuden kan Hustruen efter Forordningens § 2 erholde Boskilnad ogsaa:

a) naar Fællesboet er saa belastet med Gjæld, at den ei kan betaales af den fælles Eiendom og det Særeie, som bør svare for samme,

b) naar Manden ved Forsømmelse eller slet Bestyrelse af Boets Anliggender eller Boets Belastelse med Gjæld uden tilsvarende Nytte kan antages at misbruge sit Maalsmanskab.

c) naar han af Ondskab eller Modvillie har forladt Hustruen eller er rømt og ei er kommen tilbage inden sex Maaneder, eller

d) naar Manden er bleven gjort umyndig.

Boskilnad søges hos vedkommende Underret. Der skal optages Fortegnelse over Boets Eiendele, ligeledes skulle Creditorerne indkaldes gennem offentlig Stævning, der dog ei har præcluderende Virkning.

Findes Forlangendet om Boskilnad berettiget, afgiver Retten Kjendelse derom og deler Boet. Inden Deling sker, maa al fælles vitterlig Gjæld være betalt, i modsat Fald svare begge Ægtefæller solidarisk for Gjælden.

Boskilnaden faaer ingen Indflydelse paa Ægtefællernes Forpligtelse til at leve sammen. Dens Virkning var før Forordningen af 1862 kun, at Manden tabte sit Maalsmanskab over Hustruens udsondrede Formue. Men forøvrigt fik den ingen Indflydelse paa Formuefællesskabet. Hvad nogen af Ægtefællerne siden erhvervede, blev fælles Eiendom. Men dette er forandret ved Forordningen af 1862, hvis § 12 bestemmer, at hvis Boskilnad er bevilget, saa skal alt, som, efterat den er søgt, tilfalder den ene Ægtefælle gennem Arv, Gave, Testament eller paa anden Maade, blive hans eller hendes særskilte Eiendom. Denne Eiendom kan ikke angribes af Fællescreditorerne, selv om Hustruen har gaaet i Borgen for samme eller lige med Manden forbundet sig til at betale den, med mindre Gjælden er stiftet af hende selv og for Handel eller anden Næring, som hun har drevet med Mandens Samtykke.

Hustruens Formue sættes under Bestyrelse af en dertil beskikket Mand, §§ 6 og 12.

Erhverve Ægtefællerne senere noget i Fællesskab, bliver det fælles Eiendom. Strækker deres Erhverv ei til deres eget og Børns Ophold, fyldes Bristen af begge særskilte Eiendom, eller af den Mage, som besidder anden Eiendom, § 13. Al den Gjæld, som den ene Ægtefælle gjør, ansees som særskilt Gjæld, om det ei kan bevises, at den anden har havt Nytte deraf.

Ægtefællerne kunne enes om at ophæve Boskilnaden. Er den bevilget efter Hustruens Begjæring, kan hun igjen sætte sin Formue eller nogen Deel af samme under Mandens Forvaltning. Men paa Creditorers Ret faa deslige Dispositioner ingen Indflydelse, medmindre de gennem vedkommende Domstol ere blevne offentlig bekendtgjorte.

Døer Manden, uden at Boskilnad har været søgt, kan Hustruen unddrage sig personligt Ansvar for den fælles Gjæld ved inden een Maaned at aftræde sin Lod i Fællesboet og sit Særlige, saalangt de forslaa, til Betaling af den Del af Gjælden, som falder paa hende, se Fr. om Urarfwagørelse af 18 Sept. 1862 § 17. Derved bliver hun fri endog for den af Manden stiftede Gjæld, for hvilken hun er gaaet i Borgen, eller som hun har forpligtet sig til at betale lige med ham, men dog ei for den Gjæld, hun selv har stiftet i Handel eller anden Næring, som hun har drevet med Mandens Samtykke.

Det samme gjælder om fraskilt Hustru.

Om Gaver mellem Ægtefæller haves ingen særskilte Bestemmelser.

II.

Norsk og dansk Ret.

Ægteskabet medfører i Norge og Danmark fuldstændigt Formuesfællesskab mellem Ægtefællerne. Alt, hvad de eie eller erhverve, danner et fælles Bo, hvori enhver af dem er lodtagen for en Halvdel, 5—2—19.

Over dette Fællesbo har Manden udelukkende Raadighed, dog saa, at han ikke uden med Hustruens Samtykke kan fædføre sig, 5—1—10, det vil sige, afstaa Alt, hvad han eier og eiendes vorder, til nogen anden, der som Vederlag paatager sig at forsørge ham til hans Dødsdag. Denne Undtagelse er i den norske Retspraxis, som siden nærmere skal omhandles, i Begreb med at udvide sig.

For sin Bestyrelse af Fællesboet staar Manden ikke Hustruen til Ansvar. Hustruen kan ikke ved sine Overenskomster forbinde Fællesboet, undtagen forsaavidt hun enten handler med Mandens Samtykke eller til „fælles Nytte og uomgjængelig Nødvendighed“, 5—1—13.

Hendes Overenskomster om Gods og Penge ere ikke blot uden forpligtende Virkning for Fællesboet, men endog uforbindende for hende selv. Hun er nemlig i Formuesanliggender umyndig og staar under Mandens Værgemaal, 3—19—38.

Ægteskabet er en Universalsuccession, hvorved ikke alene Hustruens Formuesrettigheder, men ogsaa hendes Formuesforpligtelser gaa over paa Manden, uden at hun dog selv bliver fri for disse.

Rettinghedernes Overgang sker ipso jure, uden at der behøves hverken Cession af Fordringerne, Tradition af Løssøret eller Thinglysning for de faste Eiendommens Vedkommende.

Manden overtager den Gjæld, som ved Ægteskabets Indgaaelse paahvilede Hustruen, selv om hun har paadraget sig den ved skadegjørende Handling. Han overtager ikke blot en Pligt til at udrede den af Fællesboet, men bliver personlig ansvarlig, saa at Creditor kan holde sig til ham, selv om Fællesboet er utilstrækkeligt, saavel som efter Ægteskabets Opløsning.

Erstatningskrav, opstaaet ved skadegjørende Handling, hvori Hustruen under Ægteskabet gjør sig skyldig, kan fordres dækket af Fællesboet. Men Manden ansees ikke personlig ansvarlig for samme.

Hustruen bliver ikke personlig ansvarlig for den af Manden stiftede Gjæld. Opløses Ægteskabet ved Skilsmisse, og Manden deler Fællesboet med hende, have Mandens Creditorer ingen Ret til at fordrø Betaling af hende eller af den hende ved Delingen tilfaldne Lod af Fællesboet, medmindre det bevises, at Manden ikke ved Delingen beholdt Midler nok tilbage til at dække den ham dengang paahvilende Gjæld, 5—13—14 D. L. 46 andet Led. Opløses Ægteskabet ved Mandens Død, og Hustruen overgiver Boet til Deling af Skifteretten, er hun ubetinget fri for Ansvar, hvis Boet findes utilstrækkeligt.

Hvad nogen af Ægtefællerne erhverver, tilhører, som bemærket, Fællesboet og kommer under Mandens Bestyrelse, saaledes at han bliver eneraadig derover. Erhverver Hustruen noget ved personligt Arbeide, bliver det altsaa ham ikke hende, som kan forføie derover. Dette er især haardt for de mange Fruentimmer af Arbeidsklassen, der ere saa ulykkelige at være gifte med fordrukne og ødsle Mænd. Til at redde de Smuler, hun kan fortjene ved personligt Arbeide, fra at bortødsles af Manden har en Kvinde i en saadan Stilling ingen anden Udvei end at faa ham umyndiggjort, eller, efter den norske Fattiglov af 6 Juni 1863 § 61, at faa Politiet til at indsætte ham i Tvangsarbeidshuus, Udveie, som paa Grund af sin Haardhed benyttes for sjældent til at yde tilstrækkelig Hjælp.

Ophæver Manden paa egen Haand Samlivet med sin Hustru, antages efter norsk Retsbrug hans Raadighed over Fællesboet forsaavidt at være uformindsket, at han ei kan straffes for Tyveri, om han i Hemmelighed eller med Vold bemægtiger sig de Eiendele, som ere i hendes Besiddelse.

Alt, hvad der under Ægteskabet tilfalder Hustruen som Arv eller Gave, gaar ind i Fællesboet og kommer under Mandens udelukkende Raadighed, medmindre Arveladeren eller Giveren ved gyldigt Testament eller Gavebrev har bestemt noget andet. Dette staaer Arveladeren frit for, undtagen naar Hustruen er hans Livsarving, i hvilket Tilfælde han ikke kan betage Fællesboet dets Ret til hendes Pligtdeel. Arveladeren kan dog ogsaa hindre Manden i at erholde Raadighed over denne, idet Arveladeren ifølge den danske Forordning af 21 Mai 1845 § 28 og den norske Arvelov af 31 Juli 1854 § 37 med kongelig Confirmation kan bestemme, at Arven, saalænge Hustruen lever, skal staa under Overformynderiets Bestyrelse og kun Renterne udbetales Manden. Arven bliver imidlertid ikke herved, i alt Fald ikke efter norsk Ret, hendes Særeie. Dør Hustruen, faar Manden sin Lod i samme. I Praxis sees Exempler paa, at Arveladeren ved udtrykkelig Bestemmelse i Testamentet søger at gjøre hele Arven til Særeie for sin gifte kvindelige Descendent, og at saadanne Testamenter confirmeres. Men det er hermed ikke

Regjeringens Hensigt at afgjøre, hvorvidt en saadan Bestemmelse er gyldig ligeoverfor Manden, hans Livsarvinger eller Creditorer.

Formuesfællesskabet kan, saalænge Ægteskabet varer, ikke hæves mod nogen af Parternes Villie. Hvor slet Manden end styrer den fælles Formue, maa Hustruen lade ham beholde den. End ikke om han kommer under Concurs, kan hun forlange Formuesfællesskabet ophævet og derved redde, hvad hun senere maatte arve eller erhverve. Heri skjelner den norske og danske Ret sig fra de mest anseede fremmede Lovgivninger, der kjende fuldstændigt Formuesfællesskab mellem Ægtefæller. Ikke alene den svenske, men ogsaa den preussiske, (II. 1 §§ 420 og 421), den franske (Cod. Nap. Art. 1443) den hollandske Lov (Art. 241) aabne Hustruen en mere eller mindre vid Adgang til at kræve Formuesfællesskabet ophævet.

Hustruens eneste Udvei til at forebygge sin økonomiske Ruin er den før paapegede, at faa Manden erklæret umyndig, i hvilket Tilfælde vedkommende Autoritet efter den norske Lov af 11 April 1863 kan bemyndige hende til at overtage Boets Bestyrelse med eller uden Curator. End ikke om Ægtefællerne faa Tilladelse til at leve separerede fra Bord og Seng, kan Hustruen efter norsk Retspraxis kræve Boet delt, medmindre hun udtrykkelig har betinget sig dette i Separationsvilkaarene.

Paa eet Udviklingstrin af vor Ret betragtedes Formuesfællesskabet som en i vis Forstand uundgaaelig Retsnødvendighed. Consekvent gennemført er dog denne Anskuelse neppe nogen-sinde bleven. Skjænker en Trediemand den ene af Ægtefællerne noget paa den Betingelse, at det skal være hans eller hendes Særeie, saa har det nok altid været antaget, at denne Betingelse er gyldig baade i Forhold til den anden Ægtefælle og i Forhold til dennes Livsarvinger. Men er det til Hustruen en saadan Gave er gjort, og de givne Gjenstande factisk sammenblandes med Fællesboet, kunne efter den norske Lære disse Gjenstande inddrages i Mandens Concursbo, og Hustruen har da intet Erstatningskrav, for hvilket hun kan concurrere med hans øvrige Creditorer.

Derimod har det fra Midten af forrige Aarhundrede været den gjængse Mening, et selve Ægtefællerne ei ved privat Overenskomst — Ægtepagt — kunde vedtage, at der intet Formuesfællesskab skulde finde Sted mellem dem, eller engang undtage nogen enkelt Gjenstand fra dette. Formuesfællesskabet betragtedes altsaa helst som en nødvendig Bestanddel af Ægteskabet, noget der forklarer, at man aldrig fik fuld Følelse af, hvor uretfærdigt det er mod Hustruen at negte hende al Adgang til at kræve Formuesfællesskabet ophævet, naar Manden ødelægger hendes og Børnenes økonomiske Stilling.

Hvad der imidlertid ikke kunde ske ved privat Overenskomst, lod sig, i Overensstemmelse med den under Enevældet ikke usædvanlige Retsdannelse, gjøre gjennem Dispensation, og denne sædvanmæssige Regel er baade i Norge og Danmark forbleven i Kraft efter Enevældets Afskaffelse. Erholdes Konge-

lig Confirmation paa Ægtepagten, er den gyldig, og saadan Confirmation bliver i Almindelighed ikke negtet. Ved confirmeret Ægtepagt kan altsaa Særeieendommen for enhver af de vordende Ægtefæller opretholdes saavel i det Hele som i enkelte Ting.

Denne Omstændighed, at den retlige Mulighed af Særeie hos os hviler paa et Dispensationssystem, der forudsætter, at Sagens Omstændigheder i hvert enkelt Tilfælde blive prøvede af Regjeringen, førend Dispensationen meddeles, forklarer en anden Eiendommelighed, som vor Ret her frembyder. Flere fremmede Lovgivninger opstille i Lighed med den svenske et ubetinget Forbud mod Oprettelsen af Ægtepagter, efter at Ægteskabet engang er sluttet, Code Napoleon Art. 1394 og 1397, den hollandske Lovbog §§ 202—204, den italienske Art. 1382—1385. Den preussiske Ret kræver ogsaa i de vigtigste Tilfælde, at Ægtepagten skal være oprettet før Ægteskabet, se Landrettens II—1 §§ 354 og 412. I Norge meddeles derimod Confirmation paa Ægtepagter, oprettede under Ægteskabet, og det, endog om Overenskomsten gaar ud paa en fuldstændig Ophævelse af Fællesskabet. I Danmark synes man at nære større Betænkelighed i saa Henseende. Dog bliver heller ikke der Confirmationen ubetinget negtet, naar den først søges, efterat Ægteskabet er fuldbyrdet, i alt Fald naar det skeer kort derefter, og der er god Grund til at antage, at Ægtefællerne ei have synderlig Gjæld (Scheels Familieret Side 181).

Antages det først, at en Ægtepagt ei gyldigen kan istandbringes uden ved Kongelig Confirmation, saa ligger det nær, at den confirmerede Pagt ikke heller paa anden Maade kan ophæves eller forandres. Ganske sikker er imidlertid ikke denne Slutning for ethvert Tilfælde. Thi den Regel, at Ægtefællerne altid paa egen Haand kunne ophæve Ægtepagten og underkaste sig Lovgivningens almindelige Forskrifter, har Forbilleder for sig i fremmed Ret og kan ikke uden videre siges at være unaturlig.

Den Mening, at den almindelige Contractsfrihed ikke strækker til at oprette gyldige Ægtepagter, er i den senere Tid bleven bekjæmpet, først i Norge, derpaa i Danmark, og herved er der opstaaet en Usikkerhed i vor Ret, som bør fjernes.

I Norge begynder den Lære at vinde mere og mere Indgang, at Ægtefællerne ved uconfirmeret Ægtepagt kunne undtage enkelte i Contracten specificerede Gjenstande fra Fællesskabet, eller aftale, at der intet Formuesfællesskab skal finde Sted mellem dem eller endog, at det bestaaende Fællesskab skal ophæves. Og Ægtepagten ansees da af dem, som hylde denne Lære, bindende ikke blot for Ægtefællerne selv, men ogsaa for disses Livsarvinger og Creditorer, det sidste dog kun, saafremt Hustruens Særeie holdes strengt adskilt fra Fællesboet og Mandens Særeie. Hustruens Særeie maa altsaa holdes under særskilt Bestyrelse. Bestaar det i faste Eiendomme eller i Værdipapirer, er det dog nok, at det betegnes som tilhørende hende alene, i første Tilfælde ved Thinglysning inden den Jurisdiktion,

hvor Eiendommen er beliggende, i sidste Tilfælde ved Paategning paa Dokumentet. Særeiet skal da opretholdes mod Mandens Kreditorer, selv om Gjenstanden findes i hans Værge. Denne Lære har imidlertid, saavidt vides, endnu ikke været undergiven norske Domstoles Prøvelse, og det kan derfor ei siges, om den vil blive godkjendt.

I Danmark have tvende efter Rigernes Adskillelse udkomne Love (Anordn. 29. Marts 1814 § 5 og Fr. 21. Mai 1845 § 16) indtil en vis Grad sluttet sig til den ældre Anskuelse. Ikke destomindre har den danske Høiesteret antaget, at en af umyndige Personer indgaaet uconfirmeret Ægtepagt, hvorefter der intet Formuesfællesskab skal finde Sted, er bindende for Contrahenterne selv. Derimod opstilles fremdeles af Theoretikerne den Lære, at en saadan Ægtepagt er ugyldig i Forhold til Ægtefællernes Livsarvinger eller Creditorer. At den er ugyldig ligeoverfor den, til hvem Manden har pantsat fast Eiendom, der var forbeholdt Hustruen gennem thinglyst, men ved Pantsettelsen endnu ikke confirmeret Ægtepagt, er antaget af en dansk Skifteoverret (juridisk Ugeskrift 1860 Side 605).

Hvilken Indfyldelse den Omstændighed, at der intet Formuesfællesskab finder Sted mellem Ægtefællerne, faaer paa Hustruens Handedygtighed, er ikke aldeles klart. En af de danske Overretter synes i saa Fald at have betragtet hende som myndig (Ugeskrift for Retsvæsen 1867 Side 18). I Norge confirmeres undertiden Ægtepagter, hvori det er bestemt eller forudsat, at Hustruen skal have fuld Raadighed over sit Særeie. Men det kan efter den Betydning, som her tillægges Confirmationen, neppe antages, at Regjeringen derved har villet vedkjende sig den Opfatning, at Hustruen ved saadan Ægtepagt skulde blive myndig. Den almindelige Mening er uden Tvivl, at hun altid er umyndig og staaer under Mandens Værgemaal, samt at hendes Særeie, hvis intet andet i Ægtepagten er bestemt, kommer under hans Forvaltning, noget der i høi Grad bestyrkes ved at hensee til den før Christian den Vte gjældende Ret og de Levninger af samme, der indsneget sig i hans Lovbøger.

Hvad der gjælder om Gaver og Afhændelser mellem Ægtefæller, er et dunkelt Spørgsmaal, og de Resultater, som af Lovgivningens herhen hørende Bestemmelser lade sig udbringe, ere tildels lidet tilfredsstillende. Ulempen herved har hidtil ikke været stor, da de Tilfælde, i hvilke Ægtefællerne besidde Særeie, have været og idetmindste i Norge ere Særsyn. Men forsaavidt Særeie maatte blive almindeligere, vilde denne Ulempe kunne voxe op til den alvorligste Betydning navnlig for den almindelige Credit.

Gaveoverenskomster mellem Ægtefæller, som leve i fuldstændigt Formuesfællesskab, ere efter sin Natur i Almindelighed Ægtepagter, thi Meningen kan, bortset fra de Tilfælde, hvori Gjenstanden er bestemt til strax at opbruges, kun være, at den skal blive Modtagerens Særeie. Har den, som af sin Ægtefælle faaer Gaven, et Særeie, bestaaende alene i enkelte, ved Ægte-

pagten specificerede Ting, bliver Gaveoverenskomsten et Tillæg til Ægtepagten. Har den Ægtefælle, som gjør Gaven, et saadant Særeie og tager Gaven af dette, bliver Retshandelen en Forandring i Ægtepagten. Derimod faaer en Gave intet med Ægtepagtsbegrebet at bestille, hvis den foregaaer mellem Ægtefæller, som slet ikke have nogen Formue tilfælles, eller, — forudsat at Ægtefællerne leve i partielt Formuesfællesskab, — hvis Gaven tages af et Særeie, som ikke er stiftet ved Ægtepagt, men skjænket Giveren af en Trediemand.

Holder man fast ved den Anskuelse, at enhver Ægtepagt tiltrænger kongelig Confirmation, saa kræver Consekvensen, at Gaver, som den ene Ægtefælle har gjort den anden, og ved hvilke enten et Særeie skabes, eller et ved Ægtepagt stiftet og begrændset Særeie forøges eller formindskes, bliver uden retslig Virkning. For det mest praktiske Tilfælde, nemlig at der existerer fuldstændigt Formuesfællesskab mellem Ægtefællerne, synes dette ogsaa at være den almindelige Mening, (Scheels Familieret Side 177). Men ganske uangribelig er denne Mening ingenlunde. Der gives vistnok adskillige, som af 5—13—44, danske Lovs 46, ville udlede, at Mandens Concurso maa lade Hustruen beholde, hvad han, om end ved ganske privat Overenskomst, har skjænket hende, forudsat at Gaven er skeet, medens han endnu var vederhæftig.

Antages det, at Særeie kan stiftes ved privat Overenskomst mellem Ægtefællerne, saa følger det dog ikke deraf, at Gaver mellem Ægtefæller blive gyldige. Thi en Ægtepagt behøver ikke at indeholde nogen Gave og gjør det i Regelen heller ikke. De fleste før Ægteskabet sluttede Ægtepagter gaa ud paa, at Gjenstande, der allerede tilhøre eller i Fremtiden ville tilfalde den ene af Parterne som udelukkende Eiendom, uanseet Ægteskabet skulle være hans eller hendes Særeie, og de fleste under Ægteskabet sluttede Ægtepagter bestemme, enten at Formuesfællesskabet skal hæves, og Fællesformuen deles mellem Ægtefællerne i lige Lodder, eller at en Arv, som den ene af Ægtefællerne har i Vente, skal blive hans eller hendes Særeie. Ingen af disse Contracter indeholder nogen Gave, og en Lovgiver, som tillader Oprettelsen af deslige Overenskomster, kan have fuld vægtige Grunde til at erklære Gaver mellem Ægtefæller ugyldige.

Skal man nu gjøre Rede for vor Rets Regler om Gyldigheden af Ægtefællers Gaver, — forsaavidt disse ikke paa Grund af manglende Confirmation maatte ansees virkningsløse, — saa maa der skjælnes mellem deres forbindende Kraft for Giveren selv, for hans Livsarvinger og for hans Creditorer.

I Forhold til Livsarvingerne er Gaven efter 5—4—3 ikke forbindende, hvis den bestaaer i Jordegods. Derimod er det Gjenstand for Tvivl, hvorvidt det samme gjælder, naar den bestaaer i Løsøre.

At Gaven er bindende for Giveren selv, er vistnok den almindelige Mening, og er Gaven skeet ved confirmeret Ægtepagt, saa kan der heller ikke være nogen Tvivl om denne An-

skuelser Rigtighed. Derimod lader der sig, forsaavidt Gaven er en reent privat Retshandel, sige Adskilligt for den Mening, at Giveren naarsomhelst kan tilbagekalde den. Til at indgaa paa en nærmere Udvikling heraf, er det dog her ikke Stedet.

I Forhold til Giverens Conkursbo er Gaven ugyldig, for det Første naar den vilde være det, om den var skjænket en Fremmed, altsaa naar den enten er svingagtig, ufuldbyrdet eller skjænket i de sidste tre Maaneder, før Concursen udbrød. Særligt om Gave, som den ene Ægtefælle har gjort den anden, gjælder det alene, at den kan angribes, hvis Giveren, da den fandt Sted, ikke beholdt nok Formue til at betale sin daværende Gjæld, 5—13—44, danske Lovs 46, 2det Led.

Dette Lovbud angaaer forøvrigt ikke blot rene Gaver, men ogsaa Afhændelser, som indeholde skulde Gaver. Det strækker sig efter sine Ord endog adskilligt videre, da det ganske almindeligt erklærer, at (i Concursboer) skulle ingen Afhændelser, som skeet er ved Gave, Kjøb eller andre Maader mellem Ægtefæller, komme Creditorerne til Præjudits eller Skade, naar de befindes at være skeet, efterat Debitorerne vare i den Tilstand og saa hart med Gjæld beladne, at de deres Gjæld ikke kunne betale, hvilket med Eed skal bekræftes. Heri vil vistnok Ingen finde Hjemmel til at antage, at Boet kan søge tilbage en Eien- dom, som i sin Tid er solgt til gjængs Priis, men senere paa Grund af Prisernes Stigen bleven mere værd. Paa den anden Side maa Tilbagesøgning dog i visse Tilfælde kunne finde Sted, om end Afhændelsen ikke indeholder noget Element af Gave, men dog i Virkeligheden er Creditorerne til Skade. Saaledes f. Ex. naar Salgsprisen vel har været for lav, men Omstændighederne ikke fremkalde den bestemte Overbeviisning, at Afhændelsen er skeet animo donandi, eller naar denne er skeet for at liquidere en Gjæld, hvori Afhænderen har staaet til sin Ægtefælle. Dette sidste er aabenbart Creditorerne „til Præjudits og Skade“; thi Ægtefællen faaer da fuld Betaling istedetfor at concurre med dem. Det kan heller ikke siges, at Regelen i 5—13—44 saaledes forstaaet indeholder noget, der strider mod Sagens Natur, eller gaaer Ægtefællen mere nær end fremmede Lovgivninger gjøre. Code Napoleon Art. 1595 og den hollandske Lovbog Art. 1503 erklære alle Salg mellem Ægtefæller ugyldige, medmindre de have en heelt eller halvt nødtvungen Charakter. Den italienske Lovbogs § 136 medfører, at saadanne Salg, for at blive gyldige, maa foregaa under Domstolenes Tilsyn, den preussiske Concursordnings § 102 No. 3 d. tillader Concursboet at angribe enhver Afhændelse, som er foregaaet i de sidste to Aar før Concursen, selv om Afhændelsen ikke indeholder nogen Gave, og den Ægtefælle, som har erhvervet Tingene, kan da ei opretholde sin Ret uden ved at paavise Omstændigheder, der gjøre det sandsynligt, at han paa Afhændelsestiden ei vidste, at Afhænderen ved Handlingen tilsigtede at skade sine Creditorer.

Bestemmelsen i 5—13—44 tjener ikke Creditorerne til Beskyttelse, undtagen naar Afhænderens Bo er kommet under

Concurs. En Creditor, der gjør Indførsel hos sin Skyldner, kan ei paaberaabe sig dette Lovbud. I Concurstillælde kommer den naturligviis alle Creditorer tilgode, ikke, som det undertiden har været sagt, blot dem, der havde Fordringer paa Debitor, da Afhændelsen fandt Sted.

Om den afhændede Gjenstand bestaaer i en fast Eiendom, er det efter norsk Ret neppe ganske klart, hvorvidt der skal tages afgjørende Hensyn til Afhænderens Formuestilstand, da han udstedte (overleverede) Hjemmelsbrevet, eller da dette blev thinglyst.

Bortseet fra denne og flere andre Dunkelheder, som 5—13 —44 andet Led efterlader uopklarede, er denne Forskrift i to Hovedpunkter utilfredsstillende.

For det Første paalægger den Boet Beviisbyrden for, at Afhænderen var uvederhæftig. Vistnok er denne Byrde lettet noget derved, at Boet kan forlange, at Afhænderen under Eed benægter at have været uvederhæftig. Men heri er allerede i og for sig kun utilstrækkelig Hjælp, og Bestemmelsens middelbare Følger ere af den Beskaffenhed, at den norske Høiesteret har viist sig særdeles utilbøielig til at bringe den i Anvendelse.

For det Andet antages Bestemmelsen kun at hjemle Boet en Ret til at tilbagesøge den afhændede Gjenstand, forsaavidt denne forefindes hos Fallentens Ægtefælle. Er den solgt eller opbrugt, kan Boet ei kræve dens Værdi erstattet. I Overeensstemmelse hermed læres det da ogsaa, at Forskriften ei kan anvendes, naar den bortgivne Gjenstand er Penge.

Har Manden gjort Indskud i den almindelige Enkekasse eller i Norge i de geistlige Enkekasser og derved tilsikret sin Enke en Pension, saa tilfalder denne hende uden Erstatning til hans Arvinger eller engang til hans Concursbo. Hvorvidt dette gjælder om Overlevelsesrenter, erhvervede for Hustruen ved Indskud i andre Indretninger, er Gjenstand for Tvivl. Er der ved Anvendelse af Fællesboets Midler erhvervet en Aftægt (Føderaad, Undantag) for den ene af Ægtefællerne, saa beholder han eller hun ifølge dansk Praxis Rettigheden uden Erstatning til det fælles Bo. Det samme er ogsaa antaget ved en norsk Høiesteretsdom, men rigtignok under særegne Omstændigheder, idet Føderaadet var forbeholdt Stedfaderen ved Gaardens Salg til en Stedsøn, af hvem han vilde have været berettiget til at fordre et gennem lovligt Skjøn bestemt Føderaad, hvilket dog sandsynligviis vilde være blevet adskilligt mindre end det, der var Tvistæblet i den omhandlede Sag.

Det er allerede før sagt, at man i denne norske Retspraxis er paa Veie til at gjøre en Indskrænkning i Mandens udelukkende Raadighed over Fællesboet. En streng Gjennemførelse af Grundsætningen vilde lede til, at Manden ved Gave, fuldbyrdet i han levende Live, kunde afhænde hele Fællesformuen, saaledes at Hustruen ved hans Dødsfald stod tomhændet tilbage. Ved en upaaanket Overretsdom er det imidlertid, dels paa

Grund af Analogien af 5—1—10, dels paa Grund af Retfærdighedens aabenbare Krav, antaget, at Mandens Raadighed over Boet ikke kan strækkes saa langt. Og denne Anskuelse, der har fundet Bifald hos nogle af Landets høiest anseede Jurister, vil neppe igjen blive fravegen. Men hvorledes Mandens Evne til at raade over Boet gennem Gaver da skal begrændses, bliver et overmaade vanskeligt Spørgsmaal, saalænge det ikke afgjøres ved Lov.

III.

Spørgsmaal om at forandre den herhen hørende Lovgivning.

Baade i Norge og Sverige er der vakt Spørgsmaal om at forandre Lovgivningen om Formuesforholdet mellem Ægtefæller. Paa flere svenske Rigsdage er der fremsat Forslag om at indrømme Hustruen fri Raadighed saavel over, hvad hun ved Ægte-skabets Indgaaelse besad, som over, hvad hun senere erhvervede ved Arv, Gave eller personligt Arbeide, altsaa at fritage hende for at staae under Mandens målmanskap.

Lagutskottet paa Rigsdagen i 1871 afgav derom en Betænkning (No. 26), hvori det gjorde opmærksom paa, at om end den nyere svenske Lovgivning havde ladet Mandens målmanskap forblive bestaaende, saa havde den dog gennem Forordningen om boskilnad udvidet Hustruens Ret til at unddrage sig samme. Utskottet erkjendte imidlertid, at dette Middel ikke kunde anvendes, førend Mandens Formynderskab over Hustruen allerede havde medført fordærlige Virkninger. Da Hustruen naturligtviis i det Længste skyer at drage ømfindtlige Familieforhold frem for Offentligheden, er det klart og af Erfaring godtgjort, at hun kun tyer til hiint Retsmiddel i yderste Nødsfald og kanskee først, naar det er for seent. Lagutskottet ansaa derfor ikke den nuværende svenske Lovgivning tilfredsstillende og fandt en Forandring fornøden til Hustruens Betyggelse. Men det vilde ei gaae saavidt som de fremsatte Forslag, især da disse tillige gik ud paa, at den Eiendom, som unddrages Mandens målmanskap, skulde være Hustruens Særeie. Dette vilde nødvendig kræve en gennemgribende Forandring af Lovgivningen om Ægtefællers Formuesforhold, og dette antoges ei at have den almindelige Stemning for sig.

Derimod anbefalede Utskottets Fleertal, at det skulde tillades Hustruen ved Ægtepagt at betinge sig, at hendes Særeie ikke skulde staa under Mandens målmanskap, men under særskilt Bestyrelse af hende selv, enten alene eller med Bistand af en god Mand. Hustruen maatte da bidrage til de fælles Udgifter ved Huusholdningen og Børnenes Opdragelse. Og dersom det tillodes hende at bestyre den Formue, hvoraf hun ved Ægtepagt var bleven Særeierske, maatte lignende fri Raadighed ogsaa indrømmes hende over den Formue, der ved Boskilnad var

hende tildeelt. Lagutskottet foreslog Riksdagen at anmode Regjeringen at lade udarbeide Udkast til en saadan Lov, og dette Utskottets Forslag antoges af Riksdagen (Skrivelse No. 68).

Det norske Odelsting besluttede i 1871 at rette en Anmodning til den Norske Regjering om at tage under Overveielse, hvorvidt den gjældende Lovgivning angaaende de Former, hvorunder Særeie mellem Ægtefæller kan stiftes, bør undergaa Forandring. Ogsaa i den Indstilling fra Justitscomiteen, hvorved denne Anmodning fremkaldtes, blev det udtalt, at man ei vilde have nogen Forandring i den Grundsætning, at Ægteskab, naar intet Andet er aftalt, stifter Formuesfællesskab.

Den Norske Regjering sluttede sig til denne Tanke, men ansaa det dog uhensigtsmæssigt at indskrænke Undersøgelsen blot til Formerne for Stiftelsen af Særeie, hvorimod den troede, at man maatte overveie, hvorledes Formuesforholdet mellem Ægtefæller med Bibeholdelse af den angivne Grundsætning i det Hele kunne ordnes paa bedste Maade. Dette Arbeide blev overdraget en Commission.

Som Formand i denne Commission har jeg med Veiledning af de foreløbige Discussioner inden samme udarbeidet et Udkast til Lov herom, hvilket imidlertid endnu ikke er gennemgaaet af Commissionens øvrige Medlemmer.

Dette Udkast er bygget paa følgende Grundsætninger:

1) At Ægteskabet, hvis intet Andet ved lovlig Ægtepagt bliver fastsat, som hidtil skal medføre Formuesfællesskab.

2) At det skal være tilladt de vordende Ægtefæller at ordne deres Formuesforhold paa den Maade, de for sig finde tjenligst, ved Ægtepagt, indgaaet før Ægteskabet.

3) Under Ægteskabet kan ingen Ægtepagt oprettes, forandres eller ophæves uden ved Kongelig Confirmation, og efterat fornødne Undersøgelser ere anstillede.

4) Gaar Ægtepagten ud paa, at visse Gjenstande skulle undtages fra Fællesboet og danne Særeie for Hustruen, bliver hun som hidtil umyndig og undergiven Mandens Værgemaal. For at erkjendes som hendes Særeie, ligeoverfor Mandens Creditorer eller Trediemand, til hvem han maatte afhænde dem, maa Gjenstandene betegnes som hende tilhørende, hvis de ere faste Eiendomme, ved Thinglysning, hvis de ere Værdipapirer, ved Paategning, hvis de bestaa i andet Løsøre, ved at holdes ude af Mandens Besiddelse og stilles under en særskilt Tilsynsvæрге.

5) Gaar Ægtepagten ud paa, at hver af Ægtefællerne skal beholde hele sin Formue for sig selv, og hvis altsaa slet intet Formuesfællesskab existerer, saa bliver Hustruen myndig og lige berettiget med en ugift Kvinde til at drive Handel, Haandværk og anden bunden Næring i et eget Navn og for egen Regning.

6) Indeholder Ægtepagten blot dispositiones mortis causa, maa Livsarvingernes lovmæssige Ret til Arveladerens Efterladenskaber ikke derved gaaes for nær.

7) Gaver mellem Ægtefæller, som leve i Formuesfællesskab, blive uden Retsvirkning, medmindre de om Testamenter givne Forskrifter ere iagttagne, og Giveren dør, uden at have tilbagekaldt Gaven, i hvilket Tilfælde den gjælder som sidste Villie-tilkjendegivelse.

8) Gave, som nogen har gjort sin Ægtefælle i Ægteskab, der ei medfører Formuesfællesskab, kan altid tilbagekaldes af Giveren, men er gyldig i Forhold til Giverens Livsarvinger, dersom disses Pligtdeel er dem levnet.

9) Gave mellem Ægtefæller, der ikke er virkningsløs allerede i Giverens levende Live, bliver, hvis Giverens Bo kommer under Concurs, ugyldig i Forhold til Creditorerne, medmindre det oplyses, at Giveren, da Gaven fandt Sted, hverken var eller stod i nær Fare for at blive uvederhæftig. Ligeledes kunne Creditorerne under samme Betingelse angribe enhver Afhændelse, som vel ikke indeholder nogen skjult Gave, men dog er skeet mod utilstrækkeligt Vederlag, eller for at dække Gjæld til den anden Ægtefælle.

10) Manden kan ikke uden Hustruens Samtykke gjøre nogen Gave, som overstiger en Femtedeel af Fællesformuen.

11) Hvad Hustruen erhverver ved personligt Arbejde, bliver, selv om Ægtefællerne leve i Formuesfællesskab, og det, hun saaledes har erhvervet, bliver fælles Eiendom, dog underkastet hendes udelukkende Raadighed. Manden kan altsaa ikke disponere derover, ligesaa lidt som hans Creditorer deri kunne gjøre Indførsel.

12) Der tillægges Hustruen Ret til at forlange Fællesboet deelt og Formuefællesskabet ophævet, selv om Ægteskabet varer, naar

- a) Mandens Bo kommer under Concurs,
- b) han ophæver Samlivet med hende,
- c) han uden hendes Samtykke gjør større Gaver af Fællesformuen, end Loven tillader,
- d) han bestyrer Fællesboet saa letsindigt eller uforstandigt, at Magistrat eller Sorenskriver i Forening med Overformynderne finde, at der maa være velgrundet Frygt for, at han sætter det overstyr.

Disse Grundsætninger ansees det ønskeligt at faa discuterede af de i Kjøbenhavn forsamlede skandinaviske Jurister.

Det ovenfor nævnte Udkast til en Lov, bygget paa disse Grundsætninger, er endnu knapt nok naaet udover Bearbejdelsens første Trin og maa derfor nødvendig lide af Ufuldkommenheder. Da imidlertid dette Udkast maaske kan lette Afgjørelsen af det Spørgsmaal, hvorvidt de opstillede Grundsætninger praktisk lade sig gennemføre, og hvorledes de i Anvendelsen ville tage sig ud, har jeg dog bestemt mig til at fremlægge det for Forsamlingen. Dette skeer med mine Medcommitteredes Samtykke, men med den Bemærkning, at de intet Ansvar have for dets Mangler, idet de ikke engang have bifaldt alle de oven-

for opstillede Grundsætninger, eller seet Udkastet i sin nærværende Skikkelse.

Udkast

til Lov om Formuesforholdet mellem Ægtefæller.

Cap. 1.

Om Ægtepagter.

§ 1.

Med Iagttagelse af nærværende Lovs Forskrifter kan Formuesforholdet mellem Ægtefæller ved Ægtepagt ordnes paa den Maade, de for sig finde tjenligst. Det kan saaledes vedtages:

- a) At visse Gjenstande eller Capitaler, der tilhøre eller ventes at tilfalde nogen af Ægtefællerne, skulle være undtagne fra Formuesfællesskabet,
- b) at der intet Formuesfællesskab skal være mellem Ægtefællerne,
- c) at Fællesboet ved Ægteskabets Opløsning skal deles i ulige Lodder, eller at den ene Ægtefælle eller sammes Arvinger forlods skal udtage visse Gjenstande eller en bestemt Capital, — eller
- d) at den Gjenlevende skal have en større eller en mindre Ret til at sidde i uskiftet Bo, end Loven fastsætter.

Bestemmelse, hvorved nogen af Ægtefællerne fraskriver sig Retten til i Trangstilfælde at erholde passende Underholdning af den anden, er ugyldig.

§ 2.

Ægtepagten maa oprettes skriftligt under Parternes Haand og af dem vedkjendes i Overværelse af mindst to Vidner, der ere anmodede om at overvære Handlingen.

Skal Umyndig eller Mindreaarig være bunden ved Ægtepagten, maa Væрге eller Curator have meddelt Samtykke og Underskrift, vedkjendt paa samme Maade, som ovenfor er sagt.

§ 3.

For at blive gyldig maa desuden Ægtepagten inden Ægteskabets Indgaaelse være indleveret til Thinglysning i den Jurisdiktion, hvor Ægtefællerne først sætte Huusholdning, eller, hvis de ikke flytte sammen, ved begges personlige Værnething. Ægtepagten forsynes da strax af Pantebogsføreren med Attestation om Indleveringstiden og thinglæses, saasomt ske kan. Flytte Ægtefællerne til nogen anden Jurisdiction, er ny Thinglysning overflødig. Gifter norsk Undersaat sig i Udlandet, maa Ægtepagten være oprettet før Ægteskabets Indgaaelse, hvorimod Indlevering til Thinglysning ei behøver at finde Sted, førend tre Maaneder, efterat Ægtefællerne have taget Bopæl her i Landet.

§ 4.

Enhver efter Ægteskabets Indgaaelse oprettet Ægtepagt eller Overenskomst om Forandring i, Tillæg til eller Ophævelse af en Ægtepagt, maa, udenfor de i nærværende Lovs § 7 omhandlede Tilfælde, for at blive gyldig, erholde Kongelig Confirmation og thinglyses ved Ægtefællernes personlige Værnething inden tre Maaneder efter Confirmationens Meddelelse.

§ 5.

Saadan Confirmation maa ei meddeles, uden hvor Kongen, efterat Erklæringer ere indhentede fra Øvrigheden og andre med Ægtefællernes Stilling bekendte og troværdige Personer, saavidt muligt blandt de nærmeste Slægtninger, finder, at Ægtefællernes sande Gavn gjør den trufne Disposition tilraadelig.

§ 6.

Bliver ved saadan Overenskomst nogen Deel af Fællesformuen udsondret som Særeie for Hustruen, eller nogen Deel af den ene Ægtefælles Særeie overdragen den anden, maa Confirmation ikke meddeles, medmindre der fremlægges en Opgave, som ved nøiagtig Angivelse af Eiendele og Gjældsposter viser, at den ved Overenskomsten formindskede Formuesmasse tilsammen med, hvad den for Gjælden ansvarlige Ægtefælle raader over, er tilstrækkelig til at dække alle vedkommende Gjældsposter.

I Confirmationen skal det foreskrives, at Opgaven paa Parternes Bekostning af Pantebogsføreren eller ved hans Foranstaltning samtidigt med Thinglysningen indføres i Notarialprotocollen for at tjene til Veiledning, hvis nogen Fordringshaver maatte paastaa sig forurettet ved Ægtepagten.

§ 7.

Ovenstaaende Bestemmelser skulle ikke være til Hinder for at Ægtefællerne under Ægteskabet uden Kongelig Confirmation komme overeens om, at hvad der senere tilfalder Hustruen ved Arv eller Gave, skal blive hendes Særeie og stilles udenfor Mandens Bestyrelse. Saadan Ægtepagt thinglyses ved den Jurisdiction, hvor Ægtefællerne paa Thinglysningstiden have sin Bølg og faaer kun Virkning med Hensyn til, hvad der efter Thinglysningen tilfalder hende.

§ 8.

Enhver Ægtepagt, hvorefter nogen fast Eiendom udelukkende skal tilhøre Hustruen, eller nogen Rettighed over en saadan forbeholdes hende, bliver desuden at thinglyse ved den Jurisdiction, inden hvilken Eiendommen er beliggende. Forsømmelse heraf medfører dog ikke Ægtepagtens Ugylldighed, men kun de i §§ 10 og 26 bestemte Virkninger.

Erhverver Hustruen Eiendommen under Ægteskabet, behøver Ægtepagten ikke at thinglyses ved den Jurisdiction, hvor

Eiendommen er beliggende, saafremt det Hustruen meddeelte Hjemmelsbrev tilstrækkeligen viser, at denne bliver hendes Særeie.

Andet Capitel.

Om Særeie i enkelte Ting.

§ 9.

Gaaer Ægtepagten ud paa, at en Capital eller visse bestemte Gjenstande som Særeie for Hustruen skulle være undtagne fra Formuesfællesskabet, bliver hun ved Ægteskabets Indgaaelse som hidtil umyndig og undergiven Mandens Værgemaal. Hvis intet Andet i Ægtepagten er bestemt, skal Manden have Ret til under Overformynderiets Tilsyn at bestyre saadant Særeie og Indtægten tilfalde det fælles Bo. Misbruger Manden sin Ret til at bestyre Særeiet, kan Overformynderiet med Samtykke af Magistraten eller Sorenskriveren fratage ham samme og sætte det under Bestyrelse af en særskilt Tilsynsværge.

§ 10.

Indbefatter Særeiet fast Eiendom, uden at saadant overensstemmende med § 8 er thinglyst i den Jurisdiktion, hvor Eiendommen er beliggende, og Manden sælger, bortleier eller pantsætter Eiendommen til Nogen, som ikke beviislig vidste, at denne udelukkende tilhørte Hustruen, eller hvis nogen af Mandens Fordringshavere gjør Indførsel i Eiendommen, saa staaer Skjødet, Leiecontracten, Pantebrevet eller Indførselen for fulde, hvis samme bliver thinglyst før eller samtidigt med Ægtepagten. Kommer Manden under Concurs før Ægtepagtens Thinglysning, tilhører Eiendommen hans Bo.

§ 11.

Gjældsbreve, Policer eller Actiebrev, som gjøres til Særeie for Hustruen, bør forsynes med Overformynderiets Paategning om, at de ere hende tilhørende og ikke uden dets Samtykke maa afhændes, pantsættes eller kvitteres.

§ 12.

Skal andet Løsøre gjøres til Særeie for Hustruen, bør det sættes under Bestyrelse af en særskilt Tilsynsværge og altid holdes afsondret fra Fællesboet.

§ 13.

Forsaauidt § 48 ikke medfører Andet, kunne Mandens Creditorer søge Fyldestgjørelse i Gjældsbreve, Policer eller Actiebrev, der vel tilhøre Hustruen, men da Udlægget skeede, eller da Begjæring fremsattes om, at Boet skulde tages under Concursbehandling, ei vare forsynede med den i § 11 befalede Paategning, ligeledes i andet Løsøre, som uden Forbrydelse fra Mandens Side er kommet i hans Værge og ved det nævnte

Tidspunkt endnu fandtes hos ham. Har han til Nogen, som ikke bevisligen vidste, at Gjenstanden udelukkende tilhørte Hustruen,

- a) solgt eller pantsat Document eller Løsøre, med Hensyn til hvilket Forskrifterne i §§ 11 og 12 saaledes som ovenfor sagt vare tilsidesatte, eller
  - b) bortleiet saadant Løsøre,
- kan Forføiningen ei rokkes af Hustruen eller hendes Arvinger.

I Mandens Værge ansees Alt at være, som forefindes i Ægtefolkens fælles Bolig, med Undtagelse af Hustruens Gang- og Sengklæder, Smykker og laasfærdige Møbler, samt hvad hun stadig pleier at holde under Lukke i disse.

§ 14.

Fordringer, der ved Ægtepagtens Indgaaelse vare sikrede ved Pant i Hustruens Særeie, dækkes af dette, men forrentes af Fællesboet, hvis dette nyder Indtægten af den pantsatte Eien- dom, Alt medmindre Andet i Ægtepagten er bestemt. Under sidstnævnte Betingelse fyldestgjøres andre Formuesforpligtelser, som Hustruen har paadraget sig før Ægteskabets Indgaaelse eller ved senere skadegjørende Handlinger, kun af hendes Særeie, forsaavidt tilstrækkeligt Udlæg ei er at erholde af Fællesboet.

§ 15.

Hvis Manden bestyrer Hustruens Særeie og nyder de deraf faldende Indtægter, pligter han i Mangel af anden Overeens- komst at vedligeholde det uformindsket og i den Stand, hvori han modtog det.

§ 16.

Forpligtelser, som Manden har stiftet i Egenskab af Særeiets Bestyrer, kunne, saalænge Formuesfællesskabet mellem Ægtefolkene varer, ikke søges fyldestgjorte af Særeiets Capital, hvis ikke Overformynderiet har givet sit Samtykke til Stiftelsen. De paahvile Manden personligt, medmindre saadant Samtykke har været indhentet og Fordringshaveren ved Forpligtelsens Stiftelse derom er bleven underrettet. Hvad Manden tilfølgge heraf pligter at betale, kan han afkorte i Særeiets Indtægt, saafremt denne tilfalder nogen Anden.

§ 17.

Har Manden ikke Bestyrelsen af Særeiet, blive de af dettes Bestyrer stiftede Forpligtelser ham uvedkommende og kunne ikke søges fyldestgjorte i Hustruens Andeel af Fællesboet, førend dette af anden Grund bliver deelt.

§ 18.

De ovenfor i dette Capitel givne Bestemmelser om Særeie, stiftet ved Ægtepagt, gjælde ogsaa om, hvad der af nogen anden end Manden skjænkes Konen som Særeie.

§ 19.

Indtægten af Mandens Særeie skal med Fradrag af Drifts- og Vedligeholdelsesomkostninger tilfalde Fællesboet, hvis intet Andet i Ægtepagten er bestemt.

§ 20.

Dersom et Gjældsbreve, et Actiebrev eller en anden bestemt betegnet Gjenstand ved Ægtepagten er forbeholdt eller af nogen anden end Hustruen skjænket Manden som Særeie, kan den Gjæld, Hustruen under Ægteskabet maatte paadrage sig ved skadegjørende Handling, ikke søges fyldestgjort i samme.

§ 21.

Er saadan Gjenstand inden Fællesboets Deling solgt, og Salgssummen udlaant eller brugt til Anskaffelse af en anden Gjenstand i den solgtes Sted, tilhører Fordringen eller den indkjøbte Gjenstand Manden. Har han med Summen betalt Hustruens Gjæld, for hvilken han ei var personligt ansvarlig, kan han forlange Godtgjørelse. Er Gjenstanden opbrugt, tilkommer der Manden ingen Erstatning. Det samme gjælder, hvis den uden Hustruens Skyld er undergaaet eller forringet.

Tredie Capitel.

Om det fuldstændige Særeie.

§ 22.

Er det ved Ægtepagten bestemt, at der intet Formuesfællesskab skal finde Sted mellem Ægtefællerne, faaer Ægteskabet ingen Indflydelse paa Hustruens Myndighed eller Raadighed over sit Gods. Ligeledes bortfalder Nødvendigheden af Mandens Samtykke til de af hende trufne testamentariske Bestemmelser, som omhandles i Lov om Arv af 31 Juli 1854 §§ 34 og 37.

§ 23.

Hustruen har i saa Fald samme Adgang til at fortsætte tidligere Næring eller erholde Hjemmelsbrev paa ny Næringsvei, som om Ægteskabet ikke havde fundet Sted. Dette gjælder dog, hvis Manden beklæder Embede eller offentlig Bestilling, ikke om de Næringsveie, der af den Grnd ere ham forbudte.

§ 24.

Til den fælles Huusholdning og Børnenes Opdragelse pligter enhver af Ægtefællerne, hvis ikke Andet er vedtaget, at bidrage i Forhold til sin Indtægt.

§ 25.

Er Hustruen umyndiggjort eller paa Grund af sin Alder umyndig, bliver Manden, saalænge hendes Umyndighedstilstand varer, hendes personlige Værge. Hendes Gods staar da under

Overformynderiet og bestyres af en Tilsynsværge. Er hun mindre-aarig, beskikkes der hende en Curator.

§ 26.

Ovenstaaende Forskrifter komme ogsaa til Anvendelse, naar Formuesfællesskabet er hævet ifølge Beslutning, afgiven af Concursretten eller Overformynderiet i Fællesskab med Magistrat eller Sorenskriver i Medhold af nærværende Lovs §§ 50, 51 eller 55. Dog kan det i disse Tilfælde af sidstnævnte Myndigheder bestemmes, at der skal gives Hustruen en Tilsynsværge, som skal deltage med hende i Bestyrelsen af hendes Gods.

§ 27.

Er det i Ægtepagten bestemt, at alt, hvad den ene Ægtefælle eier eller erhverver, skal tilfalde den anden, kommer N. L. 5—1—12 til Anvendelse.

§ 28.

I Tilfælde af Tvist om, hvad der tilhører den ene eller anden af Ægtefællerne, ansees begge, hver for en Halvdeel, eiendomsberettigede til Gjenstanden, medmindre det efter dennes Beskaffenhed, den Maade, hvorpaa den er erhvervet, eller andre Omstændigheder maa antages, at den udelukkende tilhører den ene af dem.

§ 29.

Hvis Hustruen ved Ægteskabets Indgaaelse eier fast Gods eller senere erhverver saadant, og den i § 8 paabudne Thinglysning forsømmes, gjælder hvad der i § 10 er bestemt.

§ 30.

I Varer eller andre rørlige Gjenstande, som Nogen har overdraget sin Ægtefælle enten til Forhandling eller til udelukkende Benyttelse paa saadan Maade, at de i Almindelighed ere antagne at være sidstnævnte Ægtefælles Eiendom, kunne dennes Creditorer søge Fyldestgjørelse, saafremt Gjenstandene, da Udlægget skeede eller Begjæring fremsattes om, at Boet skulde tages under Concursbehandling, fandtes i Skyldnerens Værge. Har Skyldneren solgt, bortleiet eller pantsat dem til Nogen, som ikke beviisligen vidste, at de tilhørte den anden Ægtefælle, kan sidstnævnte eller hans Arvinger ikke rokke Forføiningen.

Hvad ovenfor i denne Paragraph er sagt, gjælder dog ei om Gjældsbreve, Actiebreve eller Policer, som lyde paa den Eiers Navn, der har overdraget sin Ægtefælle dem til Forhandling eller Pantsættelse.

Fjerde Capitel.

Om Ægtepagter, der skulle træde i Virksomhed naar nogen af Ægtefællerne dør.

§ 31.

Indeholder Ægtepagten Bestemmelse, hvorefter Fællesboet

ved nogen af Ægtefællernes Dødsfald skal deles i ulige Lodder, eller som forøvrigt kan medføre, at den ene Ægtefælles Livsarvinger skulde faa mindre Andeel af, hvad han ved sin Død efterlader sig, end Arvelovens § 33 tilsiger, bliver Bestemmelsen forsaavidt ugyldig ligeoverfor Livsarvingerne. Det samme gjælder om Bestemmelse, der indskrænker Livsarvingers lovmæssige Adgang til at kræve Fællesboet skiftet eller forøvrigt maatte gaa deres lovlige Rettigheder for nær.

§ 32.

Gaaer Ægtepagten ud paa, at Manden ved Formuesfællesskabets Opløsning forlods skal udtage et Fællesboet tilhørende Gjældsbreve, Aktiebrev eller anden bestemt betegnet Gjenstand, og samme ved Boets Deling er solgt, opbrugt, undergaaet eller forringet, gjælder, hvad i § 21 er sagt.

§ 33.

Er det Hustruen, hvem saadan Ret til forlods at udtage Gjenstanden tilkommer, og denne ved Formuesfællesskabets Ophevelse er solgt, opbrugt eller undergaaet, kan hun kræve Erstatning af Fællesboet, medmindre Tingens Undergang er forvoldt ved uheldelig Hændelse eller hendes egen Brøde. Ligeledes tilkommer der hende Erstatning, saafremt Manden har forsømt at vedligeholde Gjenstanden. Bliver Tingen ved Delingen udleveret eller erstattet Hustruen, uden at Manden beholder tilstrækkeligt tilbage til at dække sine Creditorer, komme de nedenfor i § 40 givne Forskrifter til Anvendelse.

Femte Capitel.

Om Ægtefællers Gaver og lignende Forføjninger.

§ 34.

Hvis Ægteskabet har stiftet Formuesfællesskab mellem Ægtefællerne og den ene af dem forinden har skjænket den anden nogen Gave, uden at dette er skeet ved lovlig Ægtepagt, tilhører Gjenstanden det fælles Bo. Er Gaven skeet efter Ægteskabets Indgaaelse, bliver den, uden forsaavidt næste Paragraph medfører noget Andet, virkningsløs. Dette gjælder, selv om nogen af Ægtefællerne eller begge have et Særeie ved Siden af Fællesboet.

§ 35.

Ere de om Testamenter i Arveloven af 31 Juli 1854 givne Forskrifter iagttagne og Giveren dør, uden at han paa den i samme Lovs § 54 bestemte Maade har tilbagekaldt sin Villieserklæring, opretholdes denne som Testament.

§ 36.

Har den ene af Ægtefællerne under et Ægteskab, hvori intet Formuesfællesskab da fandt Sted, skjænket den anden en Gave, kan denne tilbagekaldes af Giveren. Tilbagekaldelsen

maa skee skriftlig eller i Overvær af Vidner, hvem Giveren har anmodet om at paahøre den, og hvis Ægteskabet hæves ved Skilsmisse eller ved Modtagerens Død, eller hvis Ægtefællerne erholde Separationsbevilling, inden tre Maaneder derefter. Modtageren skal da, hvis Tingen findes hos ham, tilbagelevere samme. I modsat Fald skal han udrede billig Erstatning, medmindre Tingen er opbrugt til fælles Nytte, eller undergaaet ved ulykkelig Hændelse.

§ 37.

Hvad der i §§ 34 til 36 er bestemt, gjælder ogsaa, hvis Gaven er iklædt Form af saadan Afhændelse, som i Concursovens § 43 omhandlet, i hvilket Tilfælde Giveren pligter at tilbagetale, hvad Modtageren har erlagt.

§ 38.

Dør Giveren paa en Tid, da han efter § 36 kunde have tilbagekaldt de der omhandlede Gaver, men uden at han har gjort Brug af sin Ret dertil, og Værdien af hvad han efter nysnævnte Paragraph vilde have kunnet fordre hos sin Ægtefælle, overstiger en Fjerdedeel af hans efterladte Formue, naar samme Værdi deri medregnes og Gjælden derpaa fradrages, kunne hans Livsarvinger, om de tiltræde Arv og Gjæld, søge det Overskydende tilbage. Ere de tilbagekaldelige Gaver af mindre Værdi, end ovenfor sagt, men tilsammen med, hvad Giveren ved Testament har bortskjænket, overskride denne Grændse, pligte Livsarvingerne ikke ovenfor denne at opfylde de ved Testamentet bestemte Gaver.

§ 39.

Hvad der ovenfor i §§ 34 til 38 er foreskrevet, gjælder ogsaa, hvis Gaven er skjænket Trediemand og af ham overdragen den anden Ægtefælle, naar denne Fremgangsmaade skjønnes at være brugt for at omgaa Loven.

§ 40.

Har den ene Ægtefælle til den anden ved Ægtepagt, indgaaet før eller under Ægteskabet, eller iøvrigt

- a) gjort nogen Gave, som ikke efter § 34, sammenholdt med §§ 37 og 39 ere virkningsløse allerede i Giverens levende Live, eller
- b) uden at have erholdt et efter gjængs Priis tilstrækkeligt Vederlag afhændet nogen Gjenstand eller Formuesret, og hans Bo senere kommer under Concurso, kan dettes Bestyrelse forlange Retshandelen omgjort, med mindre det oplyses, at han, da Afhændelsen fandt Sted, hverken var eller stod i nær Fare for at blive uvederhæftig. Ved Retshandelens Omgjørelse bliver, hvad der fra enhver af Siderne er ydet eller indrømmet, at tilbagegive, eller hvis det ikke længere findes i den dertil Forpligtedes Besiddelse, at erstatte saaledes som i § 36 er sagt.

§ 41.

Er det Vederlag, Skyldnerens Ægtefælle har ydet, vel efter sit Beløb tilstrækkeligt, men det bestaaer i en Fordring paa Skyldneren, kan Retshandelen, naar de i foregaaende § opstillede Betingelser ere tilstede, ligeledes forlanges omgjort. I saa Fald gjenopvaagner Fordringen, for hvilken Ægtefællen har at concurrere i Skyldnerens Bo.

§ 42.

Har den ene Ægtefælle givet den anden Pant til Sikkerhed for Gjæld, som ikke er stiftet gennem selve Pantsættelsen, og han derpaa kommer under Concurs, kan Panteretten ikke gjøres gjældende mod Boet af Pantsætterens Ægtefælle, medmindre det oplyses, at han, da han foretog Pantsættelsen, hverken var eller stod i nær Fare for at blive uvederhæftig. Er Panteretten af hans Ægtefælle overdragen til Trediemand, skal Ægtefællen erstatte Boet den derved forvoldte Skade. Lige med contractsmæssig Pantsættelse ansees saadan Indførsel, som omhandles i Concurslovens § 46.

§ 43.

Ved Afgjørelse af Spørgsmaal om, naar Afhændelsen eller Pantsættelsen har fundet Sted, gjælder Concurslovens § 47.

§ 44.

Er Gjenstanden eller Rettigheden overdragen Trediemand, har Boet ogsaa mod ham Ret til at fordre Gjenstanden eller Rettigheden tilbagegivet eller Skaden erstattet, saafremt han var vidende om, at der ved Overdragelsen til ham tilsigtedes at lægge Hindringer i Veien for Boets Ret, eller om at Skyldneren, da Retshandelen af ham blev indgaaet, var eller stod i nær Fare for at blive uvederhæftig. Kan det ikke bevises, at han har havt en saadan Kundskab, skal han fri sig med sin Eed.

§ 45.

Om Tilbagesøgninger, som Boet vil anstille i Kraft af §§ 40 til 44, gjælder hvad i Concurslovens § 49 er bestemt.

§ 46.

Nærværende Lov gjør ingen Forandring i de hidtil gjældende Regler om Pension, sikret gjenlevende Hustru i de geistlige Enkecasser eller i den almindelige Enkecasse, eller om Indtægter, der træde istedetfor Pension af denne. Overlevelserente eller Livsforsikringssum, som Manden ved Indskud i anden Indretning har sikret sin gjenlevende Hustru, tilfalder hende altid uden Erstatning til Mandens Arvinger, hvorimod Mandens Concursbo, saavidt udfordres til at skaffe hans Creditorer fuld Betaling, kan fordre de Præmier, han har udredet, erstattede af hende. Erstatningskravet bortfalder, hvis Hustruen overdrager Policen til Boet.

§ 47.

Gave, hvorved Manden bortskjænker mere end en Femtedel af Fællesboets Midler, er, hvad enten Hustruen har Særeie eller ikke, kun gyldig, hvis hun samtykker. Lige med Gaver regnes Afhændelser, der ere iklædte Form af Salg eller anden bebyrdende Retshandling, naar dette skjønnes at være skeet for at omgaa ovenstaaende Forskrift. Ligeledes er Hustruens Samtykke nødvendigt til enhver Afhændelse af Fællesboet tilhørende fast Eiendom, naar Manden ved Afhændelsen betinger sig eller Hustruen Føderaad. Hun ansees i alle disse Tilfælde som samtykkende, medmindre hun inden eet Aar, efterat Afhændelsen er thinglyst eller kommen til hendes Kundskab, enten overensstemmende med § 51 kræver Fællesboet deelt, eller, hvis Ægteskabet er blevet opløst eller Manden umyndiggjort, anlægger Sag for at faa Gaven kjendt ugyldig.

Sjette Capitel.

Om Hustruens Raadighed over, hvad hun erhverver ved personligt Arbeide.

§ 48.

Selv om Ægtefællerne leve i Formuesfællesskab, og Udbyttet af Hustruens personlige Arbeide saaledes bliver fælles Eiendom, er hun eneberettiget til at raade over, hvad hun ved saadant Arbeide erhverver, saavelsom over, hvad hun bevislig dermed har anskaffet. Dette kan, saalænge Ægteskabet varer og Fællesboet forbliver udeelt, ikke tages til Dækkelse af den Gjæld, Manden har stiftet uden hendes udtrykkelige Samtykke. Disse Forskrifter komme ikke til Anvendelse paa Udbytte af Næringsvei, som Hustruen driver med Capital, der for nogen Deel er tilveiebragt for Mandens Regning.

Syvende Capital.

Om Hustruens Adgang til at kræve Formuesfællesskab ophævet.

§ 49.

Hvis Manden ved Uforstand eller Letsindighed i Fællesboets Bestyrelse giver velgrundet Anledning til Frygt for, at han skal sætte dets Midler overstyr, kan Hustruen paa den i næste Paragraph foreskrevne Maade forlange det skiftet og Halvdelen eller saameget, som ifølge Ægtepagt skal tilkomme hende, sig tillagt som Særeie.

§ 50.

Hustru, som vil gjøre denne Ret gjældende, har derom

skriftlig at henvende sig i Kjøbstæderne til Magistraten, paa Landet til Sorenskriveren, som da skal paategne Andragendet, hvad Tid det indkom, og i Forening med Overformynderiet afgjøre, hvorvidt det bør indvilges. Herunder have de at indhente Erklæringer saavel fra Manden som fra troværdige og med Ægtefællernes Stilling bekendte Personer, saavidt muligt fra de nærmeste Slægtninger. Bifalder Magistraten eller Sorenskriveren i Forening med Overformynderen Andragendet, bliver Beslutningen at offentliggjøre paa den i Concurslovens § 15 bestemte Maade, og en Tilsynsværge at beskikke for Hustruen, med hvis Bistand hun da kan fordre Boet deelt, i fornødent Fald ved Skifterettens Mellemkomst.

§ 51.

Paa samme Maade kan Hustruen forlange Fællesboet deelt, naar hun er forladt af sin Mand, uden at Loven om forsvundne Personer af 12. October 1857 § 3 kommer til Anvendelse. Hendes Forlangende maa da ikke afslaaes. Det samme gjælder, hvis Manden uden Hustruens Samtykke har gjort nogen Gave eller foretaget nogen Afhændelse, hvortil saadant Samtykke var nødvendigt. Det Bortskjænkede eller Afhændede kan da søges tilbage fra Modtageren for Fællesboets Regning, dog at dette tilsvares, hvad han maatte have ydet som Vederlag.

§ 52.

Deles Boet ved Skifteretten, bestemmer denne, hvorvidt Hustruen for sin Lod blot skal erholde Pant i Boets Eiendele, eller Realisation af disse skal finde Sted. Manden er dog altid berettiget til at beholde efter lovlig Taxt saa meget Gods, som udfordres til at dække den Boet paahvilende Gjæld.

§ 53.

Hvad der ved Skiftet tilfalder en Mand, som har forladt sin Hustru, bliver at indsætte i Overformynderiet, forsaavidt tiltrænges til Underholdning for Børnene, eller for Hustruen, hvis hun ei kan forsørge sig selv. Vender Manden tilbage, bestemmer Overformynderiet, hvorvidt de indsatte Midler skulle udbetales ham.

§ 54.

De, som paa den Tid, da Magistrat eller Sorenskriver i Forening med Overformynderne indvilgede Hustruens Forlangende om Skifte af Fællesboet, havde Fordringer paa dette og for-gjæves have søgt Dækkelse hos Manden, kunne holde sig til, hvad der ved Skiftet tillagdes hende, medmindre det bevises, at Manden beholdt tilstrækkelig Formue tilbage til at dække al Gjælden. Som Beviis for Værdien gjælder den efter § 52 op-tagte Taxt.

§ 55.

Er Fællesboet kommen under Concurs og Manden lever,

kan Hustruen altid kræve Beslutning afgiven af Concursretten om Formuesfællesskabet skal være ophævet.

§ 56.

Hvad der, efterat Hustruen har indgivet saadant Andragende til Magistrat, Sorenskriver eller Concursret, som i §§ 50, 51 og 55 er omhandlet, tilfalder hende som Arv, Gave eller eget Erhverv, bliver, hvis Andragendet indvilges, hendes Særeie og altsaa uangribeligt af Mandens Creditorer. Paa samme Maade bliver, hvad der efter det nævnte Tidspunkt tilfalder Manden, saavel som hvad han ved Skiftet beholder, hans Særformue.

§ 57.

Christian den Femtes Norske Lovs 5—2—20 og 21, 5—4—3 og 4 samt 5—13—44 andet Led, forsaavidt det angaaer Gaver og Afhændelser til Ægtefæller, sættes herved ud af Kraft.

Bilag IX.

Om den litterære og kunstneriske Eiendomsret.

Af O. A. Bachke.

I Betragtning af, at de tre nordiske Riger allerede kunne ansees som et fælles Bogmarked, og at de under den stigende Samfærsel daglig blive af en stedse større Betydning for hverandre ogsaa i Henseende til de økonomiske Interesser, som knytte sig til Kunstens Frembringelser og de Arbeider, der ere bestemte for Scenen, men at de opnaaede Fremskridt sættes i Fare og den videre Udvikling vanskeliggjøres ved en mangelfuld Lovgivning, henstilles, at de i det juridiske Møde i Kjøbenhavn forsamlede nordiske Jurister ville udtale sig for:

1. At den Retsbeskyttelse, som inden hvert af de nordiske Riger er tilstaaet Indlændingers Skrifter og Kunstværker, bør ved Lovgivning udvides til at gjælde ogsaa Skrifter og Kunstværker, hvortil Undersaatter af de to andre Riger have den litterære og kunstneriske Eiendomsret,
2. at der i hvert af Landene bør tillægges Forfatterne en passende tidsbegrænset Beskyttelse mod Oversættelse af deres Skrifter.
3. at der ved den forestaaende Reform af den svenske og norske Lovgivning om den litterære og kunstneriske Eiendomsret bør haves for Øie at tilveiebringe den størst mulige Overeensstemmelse mellem dem indbyrdes og med den danske, og
4. at denne Del af Retssystemet i den videnskabelige Behandling bør anskues under Synspunktet af en nordisk Fællesret og som Gjenstand for en fælles nordisk Jurisprudents.

Bilag X.

Bør man længer anvende Straffe paa Kroppen?

Af C. Morgenstjerne.

Er det Samfundets Ret, at bemægtige sig, og afstraffe ethvert Individ, der overtræder de, for Samfundet vedtagne Love, er det ogsaa dets ubetingede Pligt at sørge for at Afstrafningen, forsaavidt der ikke er Spørgsmaal om Livsstraf, foregaaer paa saadan Maade, at Forbryderens moralske Forbedring kan tilsigtes. Denne Anskuelse, der med Bestemthed og Klarhed, endnu uimodsagt, er udtalt af nu afdøde Kong Oscar, Sir Walter Crofton, Chr. Lucas og andre i denne Materie anerkjendte Autoriteter, har gjort sig gjældende hos de fleste Nationer, og har bevirket Afskaffelsen af alle Straffe paa Kroppen. Det vil neppe kunne benægtes at man kun gjennem Paavirkning paa Overbevisningen kan udvikle Friheden i Valget mellem det Gode og det Onde, og at Frygten for borgerlig Straf, uden andet Grundlag, kun forringer et Menneske og gjør det til en Slave istedetfor til en fri Mand. Det er Danmark og Norge forbeholdt at have Straffebestemmelser, der gaae ud paa Prygl og paa Straf af Fængsel paa Vand og Brød, og det kunde derfor synes betimeligt heri, ogsaa hos os, at søge Forandring. Hvad den første Straf angaaer forekommer den i Danmark i Form af Riis for Børn, og i en modnere Alder, af Slag af Rotting; i Norge kun i Riis for Børn over 10 og under 15 Aar. At Prygl i disse forskjellige Former, kan vække Frygt hos Forbryderen for Tilbagefald er muligt; men at saadan Straf skulde tale til Børns eller unge Menneskers Overbeviisning er neppe tænkeligt. I Sverig har man vistnok bibeholdt Riisstraffen for Personer under 15 Aar, men med en saadan Modification i Executionsmaaden at den faaer en ganske anden Charakter. Straffeloven af 16de Febr. 1864 Cap. § 5 1 bestemmer nemlig at Domstolene, efter Omstændighederne kunne forordne at Børn, for begaaet Forbrydelse, af Forældre eller Andre under hvis Omsorg, eller Befaling de staae, skulle med „aga hemma i huset rättas eller i allmän upfostrings anstallt insättas om tillgång dertil finnes“. Loven bestemmer Intet om Slagenes Antal, hvilket synes af bevise at her kun er Tale om sædvanlig Huustugt.

Det er vanskeligt at paavise i hvilke Tilfælde Prygl i de forskellige Former har virket skadeligt paa Sjæl eller Legeme; men endnu vanskeligere vilde det maaske være at paavise de enkelte Tilfælde, hvori Riistrafen, som offentlig Straf, har frembragt moralsk Forbedring.

Man har villet bestride Berettigelsen til at henregne Vand- og Brødstraffen til de kropslige Straffe, og har villet lægge Tyngdepunktet i Frihedstabet, med en for Tilfældet specielt foretagen Omregulering af Fangediæten; men foruden at det ligger i Sagens Natur at Straffen ikke kan exequeres uden gennem Tabet af Friheden, fremstiller den sig dog unægtelig for den almindelige Opfatning som en Straf, der skal virke paa Kroppen ved at den unddrager Forbryderen den Næring, som hans Organisme af Skaberen er indrettet paa, og dette har man i andre Lande fundet afgjørende med Hensyn til Straffeartens totale Forkastelse. Danmark og Norge staae ogsaa her ene, da den Omstændighed at man i Sverig anvender Fængsel paa Vand og Brød som Afsoningsmiddel for Bøder, der ikke kunne betaales, formentlig ligesaalidt kan komme i Betragtning, naar der er Spørgsmaal om en Straffelov, som enkelte reglementariske Politibestemmelser, der f. Ex. i England gaae ud paa Pidskeslag, og i Krigstid er forordnet i enkelte Armeer.

Bilag XI.

Indledning til en Discussion om Principerne for den processuelle Behandling af Paternitetssager.

Af Byfoged Sager.

De uægte Fødsler give ei alene Statsøkonomerne ikke Lidet at tænke over, navnlig forsaavidt de ere af stor Betydning i Spørgsmaalene om Pauperismens Væsen og dens Forebyggelse*). De have ikke mindre Betydning i juridiciel Henseende med Hensyn til de talrige**) Alimentationsbidragssager.

Det ligger udenfor nærværende Overveielses Formaal at gaae ind paa Betydningen af de forskjellige Momenter, der kunne komme i Betragtning ved Undersøgelse af Grundene til de Uligheder, der fremtræde i de uægte Fødslers Antal under ligeartede og uligeartede Forhold, et Problem, der endnu er lidet

*) I Femaaret 1865—69 var Fødslernes Antal i Danmark:

I Kjøbenhavn	28,349,	deraf uægte	6,288,	altsaa	22,16	0/0;
- Provindskjøbstæderne	36,663,	—	3,970,	—	10,88	-
- Landdistricterne	213,140,	—	21,224,	—	9,96	-

Hele Kongeriget: 278,152, — — 31,482, — 11,82 -

I Femaaret 1866—70 var deres Antal i Sverig:

I Stockholm	23,471,	deraf uægte	9,445,	altsaa	40,24	0/0;
- Provindskjøbstæderne	62,324,	—	10,888,	—	17,47	-
- Landdistricterne	553,341,	—	44,263,	—	8,00	-

Hele Riget: 639,136, — — 64,596, — 10,11 -

I Femaaret 1861—65 var deres Antal i Norge:

I Bydistricterne med Christiania 46,074,	deraf uægte	4,377,	altsaa	9,50	0/0;	
- Landdistricterne	227,561,	—	17,592,	—	7,73	-

Hele Riget: 273,635, — — 21,949, — 8,02 -

I Christiania var i Tidsrummet 1856—65 Antallet af Fødslerne:

20,396, deraf uægte 3,386, altsaa 16,00 0/0.

Dødfødslerne ere medregnede i alle 3 Riger.

**) Paternitetssagerne have betydelig Overvægt blandt de c. 5,100 private Politisager, der behandles aarligt.

tilfredsstillende belyst*). Blandt de Punkter, der i denne Henseende nærmest berøre Sagens juridiske Side, høre imidlertid de modsatte Systemer for Forældrenes Retsforhold til Børnene, Maternitets og Paternitetssystemet. Der er intet afgjørende statistisk Beviis for, at enten det ene eller det andet bærer Fortrinet, det være med Hensyn til Antallet af vægte Fødsler, eller de Ugjerninger, der oftere foranlediges ved Svangerskab udenfor Ægteskab. Disse modsatte Systemer ere i de forskjellige Lande omgivne af saamange andre medvirkende Aarsager, at deres eensidige Virkninger ikke kunne tilfulde vurderes. Naar man i Danmark har bevaret Paternitetssystemet, hvorefter Faderen skal dele med Moderen Byrden (Frd. 14. October 1763, Frd. 6. December 1839, cfr. Frd. 30. Mai 1794) indtil Barnets fyldte 14de Aar, om man end i Praxis lader den større Deel hvile paa Modereu, er man vistnok paa den rette Vei, ligesom Lovgivningen i denne Henseende er i Samklang med Opinionen**). Den gjældende Proceslovgivning og de Forandringer, der maatte ansees ønskelige, ville derfor være at opfatte fra dette Synspunkt, idet de Spørgsmaal, der nærmest synes at kunne komme i Betragtning, ville være:

hvorvidt den processuelle Lovgivning og den paa den grundede Praxis ikke noget vel eensidigt begunstiger Mødrene og lette for dem Muligheden af falske Opgivelser af Barnefædre m. v.;

hvorvidt de gjældende Regler ikke medføre Omstændelighed og en mislig Uklarhed ved flere Punktets Afgjørelse, og

hvorvidt disse Regler kunne antages tilbørligt at modvirke Mened***)?

Hvor ikke frivillig Overeenskomst mellem Parterne træffes, bliver Paterniteten afgjort under en privat Sag ved Politiretten, uden Omkostninger (Pl. 28. Mai 1825), og, naar den der nægtes og intet andet afgjørende Beviis haves, paalægges det efter

*) Der er neppe noget Land, hvori de forskjelligartede ydre Forhold træde klarere frem og give Anledning til en fyldigere Overveelse igjennem Sammenligningen, end Schweiz med sine 25 særskilte Lovgivningskredse. Men at man eiheller der har kunnet komme til noget Resultat, fremgaaer af et Skrift af Advocat Weber i Zürich: „Das Recht der unehelichen Geburt in der Schweiz“. 1860. — It is notorious that in spite of the religions zeal of the Schotch there is far more illegitimacy in that country than in any other part of the United Kingdom“. — Fawcett: „Pauperism its causes and remedies“. 1870 p. 86 — Af alle Fødsler ere uægte i Skotland 10 %, i England 6 %, i Irland 3 %

***) Code civil art. 340: „La recherche de la paternité est interdite“, vækker i Frankrig mange Stemmer imod sig. „Depuis quelque temps cet article 340 est vigoureusement battu en brèche“. Cadet: „Le mariage en France“. 1870 p. 194.

****) Scheels' Familieret (1860) p. 433: „For at Moderens Ret ikke skal berøves hende ved en falsk Ed af Faderen, hvilket desværre i disse Sager neppe skeer saa ganske sjældent“.

Barnemoderens simple Sigtelse den angivne Barnefader (L. 1. 14. 6 cfr. 6. 13. og 5 og den af Rescr. 30. November 1759 fremgaaende Fortolkning), at bekræfte med Ed sin Benægtelse af at have pleiet legemlig Omgang med Barnemoderen, enten i Almindelighed til en saadan Tid, at det paagældende Barn deraf kan være en Frugt, eller til en efter de fremkomne Oplysninger mere eller mindre bestemt Tid.

Som Undtagelse maa det ansees, at Sigtelsesed paalægges Moderen i Tilfælde, hvor efter Omstændighederne Benægtelseseden ikke kan eller ikke bør paalægges Sagsøgte*).

Ved denne Fremgangsmaade turde følgende Betænkeligheder være at udhæve og at afhjælpe:

1. Det for Barnemoderen meget lettede Søgmaal er ikke begrændset i Tiden, uagtet dets Beskaffenhed i alle Henseender gjør det tilraadeligt, at saadant Mellemværende klares og afvikles snarest muligt. Dette vilde opnaaes, dersom der sattes en Grændse, f. Ex. af 2 Maaneder efter Fødslen for Sagens Anlæg, forsaavidt Barnemoderen vil nyde godt af Fritagelsen for Omkostninger og Retten til at see Sagen afgjort ved Benægtelsesed.

2. Barnemoderens Ret til at paastaa Benægtelsesed aflagt ved den simple Sigtelse, uafhængigt af hendes egen Personlighed, saa at den høist berygtede Kvinde dertil har samme Adgang, som den tidligere uberygtede, synes at være for vidtgaaende. Edens Aflæggelse bør ogsaa i disse Sager betinges af de oplyste Omstændigheder, og blandt disse bør særlig Betydning tillægges Moderens Personlighed, Parternes Forhold i Almindelighed til hinanden og de forskjellige Kjendsgjæringer, der kunne bringes frem, og for hvilke Mødrene ikke ville undlade at sikre sig Beviis, naar de vide, at Sagens Udfald kan komme til at bero derpaa.

Et vigtigt Moment, der finder Analogi i fremmed Lovgivning, er en betimelig formelig Anmeldelse (f. Ex. før Udløbet af Svangerskabets 6te Maaned) enten til Præst, Øvrighed eller den offentlige Læge om Svangerskabet og Paterniteten, Udførelsen eller Undladelsen af en saadan frivillig Meddelelse kan blive af særdeles Betydning fra flere Sider.

Der bør, hvor Moderen er ældre og den sigtede Barnefader meget ung, saasom under 18 eller 20 Aar, være en Begrændsning i hendes Ret til at paastaae Benægtelsesed aflagt.

3. En Omstændighed, der ofte modvirker den frivillige Vedgaaen af Paterniteten og frister til Mened, er Forudsætningen af, at en Anden er eller tillige kan være Fader. Det synes billigt og vilde vistnok være gavnligt, om den Sagsøgte, der indrømmede Muligheden af Paterniteten, naar Omstændig-

*) See Domme i Ugeskrift for Retsvæsenet 1868 pag. 32 ff.

hederne talte for en saadan Forudsætning, navnlig Usandsynligheden af den angivne Svangerskabsperiode, kunde fordre, at Moderen aflagde Ed paa, at hun ikke i det paagjældende Tidspunkt havde pleiet legemlig Omgang med nogen Anden, idet Undladelse af en saadan Ed maatte medføre, at Alimentationsbidraget ikkun vilde blive beregnet med det Halve af det almindelige Beløb.

4. Hvad der imidlertid vækker meest Betænkelighed ved den gjældende Praxis, er det Uklare og Usikre ved Bestemmelsen af den Tid, da det paagjældende Samleie skal have fundet Sted i Forhold til Fødslens. Lægevidenskabens Resultater ere meget svævende og efterlade stor Tvivl.

Hovedreglerne herom ere givne i Sunhedscollegiets Skr. 22. Aug. 1840 (cfr. Canc. Skr. 7. Juli 1827). Efter denne er den fra ældgammel Tid antagne normale Svangerperiode for Fuldbaarenhed 280 Dage. Ifølge Collegiets Erklæring 14. Novbr. 1871*) have talrige senere Undersøgelser ledet til det Resultat, at Middelvarigheden ligger mellem 270 og 276 Dage, dog at der paa begge Sider er et Spillerum, uden at der hos Barnet eller Moderen viser sig Tegn paa nogen Abnormitet. Et Foster antages ikke at kunne fortsætte Livet efter Fødslens, naar den indtræder før Udløbet af den 30te Uge. Fødslens finder efter de 40 Uger meget sjældent Sted, men kan denne Mulighed ikke benægtes. Det synes imidlertid neppe troligt, at Fødslens skulde nogensinde indtræde sildigere end den 44de Uge efter Conceptionen. Det beroer paa de særegne Omstændigheder, hvorvidt Fødslens kan antages som overtidig. Ved Siden af disse almindelige Udtalelser har Collegiet**) i 1870 erklæret ikke at kunne nægte den fysiske Mulighed af, at et Barn, der frembød de almindelige Tegn paa Fuldbaarenhed, kunde være Frugten af et Samleie, foregaaet 244 Dage før Fødslens, og at det samme var Tilfældet med et lignende Barn efter et Svangerskab af 308 Dage. I 1869 er dette endog udtalt om et Barn, født efter et Svangerskab af 309 Dage, „ihvorvel Muligheden leed af en høi Grad af Usandsynlighed****).

Der er saaledes et Spillerum ved Svangerskabsperioden for fuldbaarne Børn fra 244 til 309 Dage eller af 65 Dage. Men et saadant Spillerum aabner i høieste Grad Leiligheden for en løsagtig Kvinde til at spille med sine Tilbedere, naar hun ikkun undlader at opgive ved Fødslens eller Daaben en Barnefader. Hun kan i det Uendelige udpresse de Forskjellige paa forskjellig Maade, og det staaer hende bestandig aabent at fremkalde en Einkelt til at staae i Rette som den Udvalgte, hvem Domstolene da — maaskee endog uagtet en høi Grad af Usandsynlighed — maae tilpligte at bære Byrden.

*) „Ugesk. f. Læger“ 1872 Nr. 1—2.

**) Aarsberetning 1870, pag. 1 og 23; 1869, pag. 54.

***) „Ugeskrift for Læger“ 1866 Nr. 25: Uddrag af Fayes og Vogts Skrift om Svangerskabets Varighed, i norsk Mag. f. Lgvdsks.

Disse Ulemper kunne vel tildeels undgaaes, dersom Søgsmålets Berettigelse begrændses og den ovenfor berørte tidlige Anmeldelse til en Autoritet, samt Renselsesed for Moderens Vedkommende m. v., bleve indførte, men det fortjener ved Siden heraf ogsaa Overveielse, om man ikke burde begrændse Bestemmelsen om Svangerskabets Periode for Fuldbaarenhed til et vist Tidsrum, forbundet med et angivet Spillerum, saasom i Lighed med hvad andetsteds er vedtaget, fra 260 til 300 Dage.

Et Punct, der iøvrigt i denne Henseende er af stor Betydning, er Undersøgelsen af Barnets Tilstand ved Fødslen, som Udgangspunctet for Skjønnets om Svangerskabets Varighed i det enkelte Tilfælde. Ogsaa de Oplysninger, der herom fremkomme fra Sunhedscollegiet, vidne om Mangelfuldhed ved de nu brugelige Gjordemoderoptegnelser, og disse ere ingenlunde saadanne, hvorpaa Skjøn, der skulle have Retsvirkning, bør bygges. Domstolene have vistnok gjort den samme Erfaring. Man bør derfor stræbe hen til den størst mulige Paalidelighed, og turde dette bedst opnaaes derved, at det bestemtes, at, for at der kunde bygges noget Skjøn paa Barnets Tilstand ved Fødslen, maatte denne fremgaa af et Syn, foretaget senest 8 Dage efter Fødslen, af en autoriseret Læge. Den trængende Moder maatte kunne erholde det foretaget paa vedkommende Communes Bekostning.

Saafrømt Afgjørelsen af Paternitetssager kunde paa disse Maader eller paa lignende blive draget mere ind under Rettens Skjøn og Bedømmelse efter samtlige Omstændigheder, istedetfor at Dommen nu i Almindelighed ikkun er en mekanisk Conclusion fra Barnemoderens umotiverede Sigtelse til Paalæg af Barnefaderens Benægtelsesed, vilde Meget være vundet for Retfærdigheden og for Hævdelsen af Edens Værdighed.

Dersom denne Skizze enten i det Hele eller tildeels, eller andre mere heldige Anskuelser maatte vinde Samstemning, turde der vel være Anledning til at udtale **det Ønskelige i en Revision af Lovgivningen for Paternitetssagers processuelle Behandling.**

Bilag XII.

Grundbestemmelser for de nordiske Juristmøder.

---

§ 1.

De nordiske Juristmøder have til Hensigt, gennem en ordnet Forhandling mellem svenske, norske og danske Jurister, at virke til at uddanne en saavidt muligt samstemmende sagkyndig Dom angaaende Rets- og Lovgivningsspørgsmaal, som ere af Vigtighed for de tre nordiske Riger.

§ 2.

Juristmøderne holdes afvekslende i de tre nordiske Riger. Ved ethvert Møde bliver der at tage Bestemmelse om Tiden og Stedet for den næste Sammenkomst.

§ 3.

Der dannes en Fællesbestyrelse for de nordiske Juristmøder, bestaaende af 15 Mænd, 5 fra hvert Rige. Fællesbestyrelsen deler sig i tre Lokalbestyrelser, én for hvert Rige.

Medlemmerne af Bestyrelsen vælges paa hvert Juristmøde. Deres Funktionstid vedvarer til Slutningen af det næste Møde.

§ 4.

Det paahviler Lokalbestyrelsen i det Land, hvor Mødet skal holdes, at træffe de til dettes Forberedelse og Afholdelse fornødne Foranstaltninger.

Alle Forhandlingsforslag, Betænkninger, Erklæringer o. lign., som ønskes forelagte Mødet, blive at afgive til den.

§ 5.

Saavidt muligt skulle de mundtlige Forhandlinger paa Juristmøderne forberedes derved, at Forhandlingsforslagene, forsynede med en kortfattet Motivering eller Udvikling, omdeles til Deltagerne en passende Tid forud for Mødet. Hvor det anses for hensigtsmæssigt, kan der endvidere forinden Mødet indhentes skriftlige Betænkninger eller Erklæringer over de indkomne Forhandlingsforslag, hvilke ligeledes omdeles trykte forud for Mødet.

Bilag XII.

Stadgar för de nordiska juristmötena.

---

§ 1.

De nordiska juristmötena hafva till ändamål att genom anordnade förhandlingar emellan svenska, norska og danska jurister verka till utbildande af ett på sakkunskap grundadt och såvidt möjligt sammanställande omdöme angående rätts- och lagstiftnings-frågor, som äro af vigt för de tre nordiska rikena.

§ 2.

Juristmötena hållas vexelvis i de tre nordiska rikena. Vid hvarje möte bestämmas tid och ställe för nästa sammankomst.

§ 3.

För de nordiska juristmötena bildas en gemensam styrelse, bestående af 15 män, 5 från hvarje rike. Den gemensamma styrelsen delar sig i tre lokalstyrelser, en för hvarje rike.

Medlemmarna i styrelsen väljas på hvarje juristmöte. Deras befattning fortfar till slutet af nästa möte.

§ 4.

Det tillkommer lokalstyrelsen i det land, hvarest möte skall hållas, att vidtaga nödiga åtgärder för dettas förberedande och anordnande. Alla förslag till öfverläggningsämnen, betänkanden, utlåtanden o. dyl., som önskas förelagda mötet, afgifvas till densamma.

§ 5.

Såvidt möjligt är, skola de muntliga förhandlingarna på juristmötena förberedas derigenom, att förslagen till öfverläggningsämnen, försedda med en kortfattad motivering eller utveckling, utdelas till deltagarna lämplig tid före mötet. Om så finnes ändamålsenligt, kunna öfver de inkomna förslagen inhemtas skriftliga betänkanden eller utlåtanden, hvilka, likaledes tryckta, före mötet utdelas.

§ 6.

Naar en Sag ikke skønnes at være tilstrækkelig uddebatteret paa et Juristmøde, kan dens videre Forhandling udsættes til et følgende Møde, og det kan da overdrages en eller flere Deltagere i Mødet over den at afgive skriftlige Betænkninger eller Erklæringer, som skulle trykkes og omdeles en passende Tid forud for det næste Møde.

Forhandlingerne paa et Møde over en Sag kunne, naar dette af Formanden findes hensigtsmæssigt, afsluttes med en Afstemning over Resolutioner.

§ 7.

Forhandlingerne paa Juristmøderne ledes af en for hvert Møde valgt Formand, der tillige bestemmer, i hvilken Orden Forhandlingsgjenstandene skulle tages for.

Formanden vælges ved Forhandlingernes Begyndelse af og blandt Deltagerne i Mødet.

Paa samme Maade vælges 2 Viceformænd og 3 Secretærer, én for hvert Rige.

§ 8.

Der skal udgives en trykt Beretning om Forhandlingerne paa hvert Juristmøde.

§ 9.

Enhver Deltager i de nordiske Juristmøder har at erlægge et Contingent af $1\frac{1}{2}$ Specie for hver Gang et Møde afholdes. Herfor haves Adgang til selve Forhandlingerne samt Ret til at erholde de trykte Meddelelser, som omdeles forud for Mødet, og den trykte Beretning om Forhandlingerne, som udgives bagefter. Den, der engang har tegnet sig, anses som Deltager i Juristmøderne, indtil han udmelder sig.

§ 10.

Over de indkomne Kontingenter og andre Indtægter, saasom ved Salg af Beretningerne, føres Regnskab af Lokalbestyrelsen i det Land, hvor paagjældende Møde holdes. Muligt Overskud afgives til Lokalbestyrelsen i det Land, hvor det næste Møde skal holdes, for i fornødent Fald at benyttes til Hjælp ved Udgifterne til dette.

§ 6.

När en fråga icke anses vara tillräckligt debatterad på ett juristmöte, kan densamma vidare behandling uppskjutas till ett följande, och kan då åt en eller flera deltagare i mötet lemnas uppdrag att i ämnet afgifva skriftliga betänkanden eller utlåtanden, hvilka skola tryckas och utdelas lämplig tid före nästa möte.

Förhandlingarna om en på ett möte förekommande fråga kunna, när ordföranden finner det lämpligt, avslutas med omröstning öfver föreslagna resolutioner.

§ 7.

Förhandlingarna på juristmötena ledas af en för hvarje möte utsedd ordförande, hvilken tillika bestämmer, i hvilken ordning ämnena skola företagas till behandling.

Ordföranden väljes vid förhandlingarnas början af och bland deltagarna i mötet.

På samma sätt väljas 2 vice-ordförande och 3 sekreterare, en för hvarje rike.

§ 8.

Öfver förhandlingarna på hvarje juristmöte utgifves en tryckt berättelse.

§ 9.

Hvar och en deltagare i de nordiska juristmötena erlägger en afgift af 6 riksdaler riksmünt för hvarje gång ett möte hålles, och eger härför rätt att deltaga i förhandlingarna samt att erhålla de tryckta meddelanden, som utdelas före mötet, och den tryckta berättelse om förhandlingarna, hvilken sedermera utgifves. Den, som en gång tecknat sig, anses såsom deltagare i juristmötena, intill dess han afsäger sig delaktighet deri.

§ 10.

Öfver influtna afgifter och andra inkomster (såsom genom berättelsernas försäljning) föras räkenskaper af lokalstyrelsen i det land, der mötet hålles. Möjligt öfverskott aflemnas till lokalstyrelsen i det land, der nästa möte skall hållas, för att, om så blifver nödigt, användas såsom bidrag till att bestrida utgifterna för detsamma.